

UDK: 378.6.011-051:2(497.4Ljubljana)(091)

ISSN 0351-2789

ACTA

ECCLESIASTICA

SLOVENIAE

41

UČITELJI TEOLOŠKE FAKULTETE
ZA USTANOVITEV IN OHRANITEV
UNIVERZE V LJUBLJANI

Ljubljana 2019

UČITELJI TEOLOŠKE FAKULTETE
ZA USTANOVITEV IN OHRANITEV
UNIVERZE V LJUBLJANI

© Vse pravice pridržane

Založila Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani

Za založbo: dr. Robert Petkovšek

Izid znanstvene periodične publikacije je omogočila Javna agencija za
raziskovalno dejavnost Republike Slovenije

ACTA

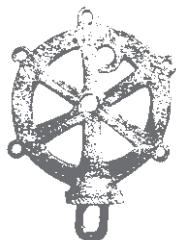
ECCLESIASTICA

SLOVENIAE

41

**UČITELJI TEOLOŠKE FAKULTETE
ZA USTANOVITEV IN OHRANITEV
UNIVERZE V LJUBLJANI**

Ljubljana 2019

ACTA ECCLESIASTICA SLOVENIAE
Izdaja Inštitut za zgodovino Cerkve
pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani
Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI – 1001 Ljubljana

Urednik / Editor:
dr. Bogdan Kolar

Tehnični urednik / Technical Editor:
dr. Miha Šimac

Prispevki so recenzirani.
Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.
The articles have been peer-reviewed.
The authors are responsible for the content of their papers.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929(497.4):378.6:27-1(497.4Ljubljana)
378.011.3-057.175:27-1(497.4Ljubljana)
378.4(497.4Ljubljana)“1919/1939“

UČITELJI Teološke fakultete za ustanovitev in ohranitev Univerze
v Ljubljani / [urednik Bogdan Kolar]. - Ljubljana : Teološka fakulteta,
2019. - (Acta Ecclesiastica Sloveniae, ISSN 0351-2789 ; 41)

ISBN 978-961-6844-75-8
1. Kolar, Bogdan
COBISS.SI-ID 301029376

Na naslovni strani je posnetek bronastega Kristusovega monograma
iz Emone (druga polovica 4. stoletja)

KAZALO

UPORABLJENE KRATICE.....	9
Bogdan Kolar	
UČITELJI TEOF ZA USTANOVITEV IN OHRANITEV UL	11
Mari Jože Osredkar	
PROFESOR DR. LAMBERT EHRlich	17
Povzetek	43
Nik Trontelj	
FRANC GRIVEC – EKLEZIOLOG IN UČITELJ NA TEOLOŠKI	
FAKULTETI UL	47
Povzetek	71
Julijana Visočnik	
FRANC KSAVER LUKMAN – PROFESOR, DEKAN, REKTOR, UREDNIK	77
Povzetek	98
Andrej Saje	
GREGORIJ ROŽMAN IN NJEGOV PRISPEVEK K RAZVOJU	
CERKVENEGA PRAVA IN TEOLOŠKE FAKULTETE V LJUBLJANI	115
Povzetek	139
Maksimilijan Matjaž	
MATIJA SLAVIČ –	
PROFESOR, BIBLICIST IN DRŽAVNIK.....	143
Povzetek	160
Bogdan Kolar	
UNIVERZA V LJUBLJANI IN NJEN UČITELJ DR. JOSIP SREBRNIČ.....	165
Povzetek	192
Ivan Janez Štuhec	
DR. JOSIP ANTON UJČIČ – PRVI PROFESOR MORALNE TEOLOGIJE NA	
TEOLOŠKI FAKULTETI V LJUBLJANI.....	197
Povzetek	214

Janez Juhant/Nik Trontelj

ALEŠ UŠENIČNIK –	
SOUSTANOVITELJ IN SOOBLIKOVALEC UL	221
Povzetek	243

Slavko Krajnc

ZNANSTVENO, PEDAGOŠKO IN STROKOVNO DELO	
PRVEGA DEKANA TEOLOŠKE FAKULTETE	
PROF. DR. FRANCA UŠENIČNIKA	247
Povzetek	274

Matjaž Ambrožič

PROF. DR. JANEZ EV. ZORE IN NJEGOVA VLOGA PRI USTANAVLJANJU	
LJUBLJANSKE UNIVERZE IN TEOLOŠKE FAKULTETE.....	281
Povzetek	295

IMENSKO KAZALO.....	299
----------------------------	------------

NAVODILA SODELAVCEM AES	303
--------------------------------------	------------

INSTRUCTIONS TO AES ASSOCIATES	305
---	------------

PUBLIKACIJE INŠTITUTA ZA ZGODOVINO CERKVE	307
--	------------

TABLE OF CONTENTS

ABBREVIATIONS AND ACRONYMS	9
---	----------

Bogdan Kolar

TEACHERS OF THE FACULTY OF THEOLOGY FOR THE FOUNDATION OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA AND ITS PRESERVATION	11
---	-----------

Mari Jože Osredkar

PROF DR LAMBERT EHRLICH.....	17
Summary.....	43

Nik Trontelj

FRANC GRIVEC – ECCLESIOLOGIST AND TEACHER AT THE FACULTY OF THEOLOGY UL.....	47
Summary.....	71

Julijana Visočnik

FRANC KSAVER LUKMAN – TEACHER, DEAN, RECTOR, EDITOR	77
Summary.....	98

Andrej Saje

GREGORIJ ROŽMAN AND HIS CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF CANONICAL LAW AND THE FACULTY OF THEOLOGY IN LJUBLJANA.....	115
Summary.....	140

Maksimilijan Matjaž

MATIJA SLAVIČ – TEACHER, BIBLICAL SCHOLAR, STATESMAN	143
Summary.....	161

Bogdan Kolar

THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA AND ITS TEACHER JOSIP SREBRNIČ, PHD	165
Summary.....	193

Ivan Janez Štuhec

JOSIP ANTON UJČIČ, PHD – THE FIRST TEACHER OF MORAL THEOLOGY AT THE FACULTY OF THEOLOGY UL.....	197
Summary.....	215

Janez Juhant/Nik Trontelj

ALEŠ UŠENIČNIK – CO-FOUNDER AND CO-SHAPER OF THE UL.....	221
Summary.....	243

Slavko Krajnc

SCIENTIFIC, PEDAGOGICAL, AND SCHOLARLY WORK OF THE FIRST DEAN OF THE FACULTY OF THEOLOGY, FRANC UŠENIČNIK, PHD	247
Summary.....	275

Matjaž Ambrožič

PROFESSOR JANEZ EV. ZORE AND HIS ROLE IN THE FOUNDING OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA AND THE FACULTY OF THEOLOGY	281
Summary.....	296

INDEX OF NAMES.....	299
----------------------------	------------

INSTRUCTIONS TO AES ASSOCIATES	305
---	------------

ACTA ECCLESIASTICA SLOVENIAE	312
---	------------

UPORABLJENE KRATICE

AES	Acta ecclesiastica Sloveniae
AKBF	Arhiv Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu
ANB	Arhiv nadbiskupije Beograd
ATF	Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani
AZU	Akademija znanosti in umetnosti
BAK	Biskupski arhiv Krk
BG	Bogoljub
BV	Bogoslovni vestnik
ČZN	Časopis za zgodovino in narodopisje
DP	Duhovni pastir
fasc.	fascikel
JAZU	Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti
KDM	Koledar Družbe sv. Mohorja, Celovec
KM	Katoliški misijoni
KO	Katoliški obzornik
KOb	Kristjanova obzorja
LM	Lux mundi
LThK	Lexikon für Theologie und Kirche
MK	Misijonski koledar
NŠAL	Nadškofijski arhiv Ljubljana
NŠAM	Nadškofijski arhiv Maribor
OF	Osvobodilna fronta
PSBL	Primorski slovenski biografski leksikon
SAZU	Slovenska akademija znanosti in umetnosti
SBL	Slovenski biografski leksikon
SHS	Studia historica Slovenica
SV	Straža v viharju
ŠAL	Škofijski arhiv Ljubljana
šk.	škatla
TEOF	Teološka fakulteta

UAG	Archiv der Universität Graz
UL	Univerza v Ljubljani
VBV	Voditelj v bogoslovnih vedah, Maribor
ZAMU	Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani
Žs	Življenje svetnikov

UČITELJI TEOF ZA USTANOVITEV IN OHRANITEV UL

Potem ko so daljši čas potekale razprave o vsebini praznovanj v letu 2019, je aprila 2018 pri vodstvu Univerze v Ljubljani dozorela opredelitev praznovanja jubilejnega leta 2019: to praznovanje se bo nanašalo le na stoletnico sprejetja zakona o ustanovitvi Univerze Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani, ki ga je sprejelo začasno narodno predstavništvo dne 16. julija 1919, kraljevega odloka z dne 23. julija 1919, s katerim je regent Aleksander podpisal sprejeti zakon, in začetka organiziranih predavanj, kar se je vsaj na nekaterih fakultetah zgodilo na začetku decembra 1919. Jubilejno leto se po takšni zasnovi naj ne bi nanašalo na začetke visokošolskega izobraževanja na Slovenskem in ne bi vključevalo vrste drugih obletnic. Znanstvenim disciplinam, ki imajo že daljšo zgodovino in bi jim spominjanje starejšega jubileja pomenilo potrditev večstoletnega izobraževalnega in raziskovalnega dela na Slovenskem ter lažjo primerjavo z univerzitetnimi središči v Evropi, je takšen načrt sicer pomenil osiromašenje spomina, vendar so se kljub temu vključile v pripravo dogodkov, ki naj obeležijo stoletnico.

Za začetek delovanja Teološke fakultete kot članice Univerze v Ljubljani je bilo leta 1919 vse pripravljeno. Obstajal je izoblikovan učni načrt, po katerem so bila v Ljubljani že do tedaj redna predavanja v okviru bogoslovnega semenišča ljubljanske škofije. Po zelo podobnem sistemu so delovale tudi teološke šole v Mariboru (za lavantinsko škofijo), Celovcu (za krško škofijo) in v Gorici (za škofije ilirske metropolije). Določene oblike teološkega študija so imele še nekatere redovne skupnosti. Na vseh krajih so bili poleg študentov tudi slovenski učitelji. V Ljubljani so bili na razpolago kvalificirani kadri in primerni prostori. Že v predhodnih letih so bili vpisani redni študentje, ki so nato svoj študij nadaljevali v novopostavljenih univerzitetnih okvirih. Tudi zato so lahko učitelji v pogovorih o ustanovitvi slovenske univerze, ki so se ponovno začeli ob koncu vojne in razpadu Habsburške monarhije, s tolikšno vnemo zavzemali za takojšnjo in celostno organizacijo študija teologije v novoustanovljeni univerzi. Zanje ni bil potreben provizorij ali drugečasne oblike predavanj, nepotrebno bi bilo tudi vsako čakanje ali odlaganje na poznejša leta. Ob praznovanju 50-letnice Univerze v Ljubljani je nekdanji študent Teološke fakultete in nato učitelj zgodovine na Filozofski fakulteti dr. Metod Mikuž lahko utemeljeno zapisal: »Zanimivo je torej, da so bili prav teologi tisti, ki so pokazali Vseučiliški

komisiji edino pravo pot, da je treba – če so na razpolago kvalificirani učitelji – iskati rešitev vprašanja ljubljanske univerze le na domačih tleh. Kmalu so teologom sledili s podobnim predlogom tudi tehniki.¹ Res pa je, da zaradi političnega dogajanja in nedorečenosti meja nove južnoslovanske države tedaj še ni bilo gotovo ali naj bo slovenska univerza v Ljubljani ali pa v Trstu; večina članov Vseučiliške komisije se je namreč nagibala za Trst, v Ljubljani pa naj bi bila samo tehnična visoka šola.

Ustanovitev samostojne univerze, ki bo obsegala pet fakultet (teološko, filozofsko, juridično, tehnično in medicinsko), so teologi, tudi ob primerjavi z dogajanjem v drugih okoljih, videli kot enega največjih kulturnih in izobraževalnih dosežkov Slovencev na začetku novega obdobja zgodovine in povsem novega političnega okvira. Zgodovinar in teolog dr. Josip Srebrnič, znan po svoji široki izobrazbi, ki si jo je pridobil na Dunaju, v Rimu in Gorici, je le kakšen mesec po začetku delovanja Univerze v Ljubljani zatrdil, da je »ustanovitev vseučilišča v Ljubljani največji kulturni dogodek, ki ga je Slovincem prinesla osvoboditev« in da se je »s tem Slovincem uresničil stoleten sen«. Dodal je še: »Čudovito, kako je hrepenenje po vseučilišču sredi meteža ob prevratu stopilo na plan ter si poiskalo pota k uresničenju. Ni se še pomirilo vrvenje, ki je nastalo po slovenskem ozemlju radi umikajoče se avstroogrske armade, niti ni bilo še gotovo, pri katerih črtah se bodo ustavili sovražniki na zapadu in severu, a slovensko ljudstvo je v svoje ozemlje že zasadilo kot znak svoje osvoboditve prapor z napisom: Univerza!«²

Snovalci Teološke fakultete v okviru Univerze v Ljubljani so imeli pred očmi zelo jasen pogled na njen značaj: fakulteta naj bo vseslovenska in osrednja teološka izobraževalna ustanova za Slovence iz vseh pokrajin. Na njej bodo lahko študentje iz vseh zgodovinskih dežel in temu ustrezno naj bo tudi sestavljen učiteljski zbor. Zato so takoj od začetka povabili k sodelovanju rojake, ki so do tedaj delovali na različnih teoloških šolah in s tem fakulteto že na samem začetku obogatili z mednarodno izkušnjo in stiki. Če je večinski del učiteljskega zbora predstavljala ekipa, ki je do tedaj delovala v ljubljanskem bogoslovnem semenišču, so drugi prihajali iz več središč. Iz Celovca sta prišla učitelja religiozolog dr. Lambert Ehrlich in pravnik dr. Gregorij Rožman. Iz Gorice se je ljubljanski ekipi pridružil zgodovinar dr. Josip Srebrnič, iz Zagreba ekleziolog dr. Franc Grivec. Z Dunaja je bil povabljen moralni teolog dr. Josip Ujčić. Z mariborske bogoslovne šole pa sta v Ljubljano prišla dogmatik dr. Franc Ks. Lukman in biblicist dr. Matija Slavič. Tako je bila fakulteta že od vsega začetka

¹ Metod Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945*, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919–1969*, Ljubljana 1969, str. 59 (dalje: Metod Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze*).

² Josip Srebrnič, *Vseučilišče v Ljubljani*, v: *Čas* 14 (1920), št. 1–3, str. 91–92.

po svojih učiteljih in po svojih študentih zelo raznolika; vsaj prva leta je bilo namreč določeno število študentov tudi iz dalmatinskih škofij.

Obdobje ustanavljanja Univerze v Ljubljani v letih 1918–1919 je bilo polno negotovosti in nedorečenosti. Vse ni bilo jasno niti snovalcem šolskega sistema v Ljubljani, ki ga je usklajeval poverjenik za uk in bogočastje v pokrajinski vladi Slovenije dr. Karel Verstovšek. Mnoge stvari, ki so bile načelno dogovorjene z oblastmi v Beogradu, so kmalu prišle pod vprašaj in vnesle novo negotovost v Ljubljano. Zaradi negotovih političnih razmer v državi in menjavanja nosilcev političnih funkcij se dogovorjeno ni spoštovalo. Zato je bilo še poleti 1919 resno vprašanje, ali bo univerza sploh lahko začela delovati. Stvari so bile dokončno dorečene v pozni jeseni istega leta. V dveh desetletjih obstoja univerze so se večkrat ponovili trenutki negotovosti. In spet je bilo potrebno napeti vsi sile in poznanstva, da univerza ni bila ukinjena ali pa da niso ukinili katere od fakultet. Na začetku študijskega leta 1921/22 je iz Beograda prišla novica, da oblasti nameravajo ukiniti Medicinsko in Tehnično fakulteto. Podobne pobude so se javljale še v naslednjih letih. Konec leta 1927, ko se je ob sprejemanju finančnega zakona za naslednje leto spet govorilo o ukinjanju fakultet in njihovem združevanju, je bila tiskana spomenica *Pomen univerze v Ljubljani za Slovence in državo SHS* in v njej so bili objavljeni orisi dela posameznih fakultet, ki so ga opravile v letih od ustanovitve. Za Teološko fakulteto je bilo navedeno, da »goji znanost s posebnim ozirom na domače razmere in vzhodoslovanske cerkve. Preučuje domačo zgodovino, staro slovansko cerkveno književnost in kasnejšo slovensko literaturo. Profesorji so napisali 17 knjig in 120 razprav v znanstvenih revijah«.³

Ob različnih javnih manifestacijah in izjavah, ki so se vrstile ob vsaki priložnosti, ko je prišel pod vprašaj obstoj univerze ali katere od njenih članic, so na Slovenskem odmevali izrazi javne podpore in poudarjanje pomena univerze za narodni razvoj. Tako se je v podporo samostojni in celoviti univerzi v Ljubljani novembra 1927 oglasil tudi škof dr. Anton Bonaventura Jeglič, ki je v dopisu rektorju univerze zapisal: »Izjavljam, da se resolucijam pridružujem tudi jaz v najglobokejšem prepričanju, kako potrebno nam je naše vseučilišče. Pa tudi zasluži, da nam ostane neokrnjeno in da dobi sredstev, kako bi se še bolj razviti moglo.«⁴ Ob isti priložnosti je prof. dr. Franc Ks. Lukman, rektor univerze v predhodnem študijskem letu, zagovornik enotne in celovite univerze, zapisal: »Ljubljanska univerza 'je Slovincem veličasten simbol osvoboditve ter priznanja njihove enakopravnosti in narodno-kulturne individualnosti, zato pa tudi mogočno poroštvo iskrene vzajemnosti Srbov, Hrvatov in Slovencev'. /.../

³ Navaja Metod Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945*, str. 78 (dalje: Metod Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze*).

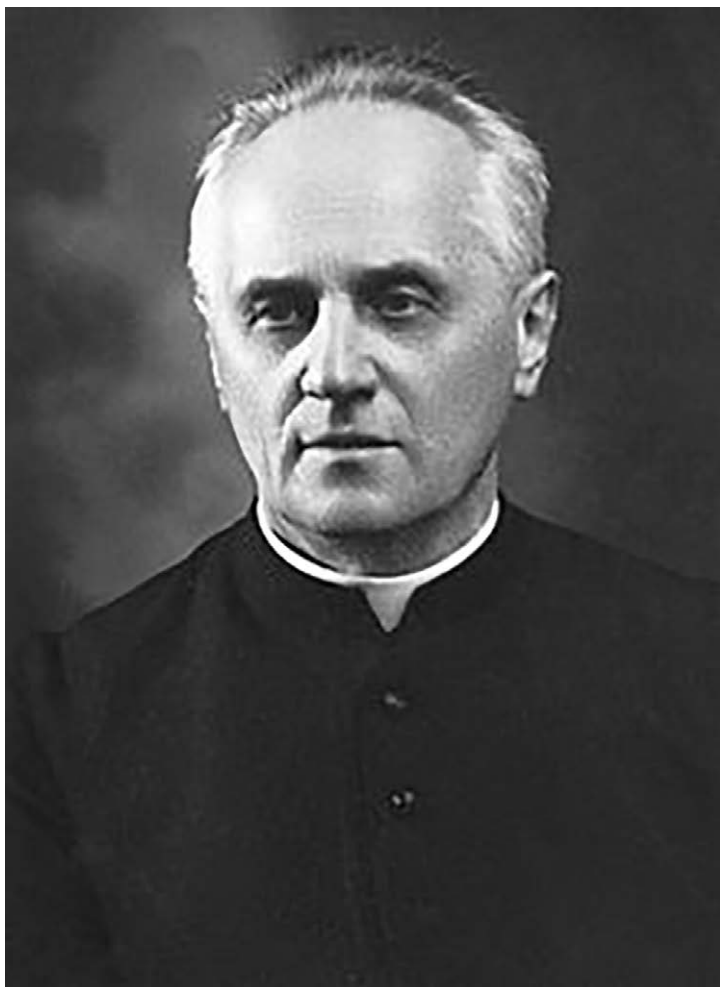
⁴ Izjava je bila objavljena pod naslovom Škof dr. Anton Jeglič soglasen s celim narodom, v: *Slovenec*, št. 270, 27. november 1927, str. 4.

Popolna slovenska univerza v Ljubljani! To je zahteva nas vseh, akademskih učiteljev in dijakov. Niti sence druge misli ni v nobenem izmed nas. In v tej zahtevi smo samo predstavniki slovenskega naroda.«⁵ Prof. Lukman je tudi vodil komisijo za proslavo jubileja 10-letnice univerze in uredil zbornik, ki je izšel ob tej priložnosti. Nekdanji učitelj na Teološki fakulteti dr. Gregorij Rožman je bil na začetku leta 1933 povabljen v narodno korporacijo, ki si je zadala za nalogo večjo promocijo univerze in skrb za njen razvoj. Rektor dr. Matija Slavič je poskrbel za obeležitev dvajsetletnice univerze.

Obdobja negotovosti so prišla v letu praznovanja desetletnice univerze in pozneje. Vedno znova je bilo potrebno pridobivati politične zagovornike in utemeljevati pomen univerze za slovenski kulturni, intelektualni in narodni razvoj nasploh. Njeni branilci so se posluževali različnih metod, neredko je bila potrebna pot v Beograd in intervencije na ministrstvih. Za učitelje Teološke fakultete je bil pomemben posrednik dr. Anton Korošec, ki je v prvih dvajsetih letih delovanja Univerze v Ljubljani večkrat posredoval za ugodno rešitev problemov, povezanih z njenim obstojem in delovanjem; prvič odločilno že spomladi leta 1919. Decembra 1939 se mu je Univerza za različne oblike podpore oddolžila s podelitvijo častnega doktorata. Vrsta učiteljev Teološke fakultete, med temi so bili trije rektorji, je bila izzvana, da je sodelovala pri iskanju rešitev za ohranitev univerze, njenih posameznih članic ali programov. Kot dekani Teološke fakultete so bili člani senata univerze in različnih delovnih teles in so imeli možnosti, da so sodelovali pri izvajanju rednih dejavnosti. Deset razprav v 41. letniku *Acta ecclesiastica Sloveniae*, ki so jih pripravili raziskovalci in nasledniki nekdanjih učiteljev Teološke fakultete, zariše sledi, ki so jih s svojim delom za razvoj fakultete in univerze pustili njeni nekdanji učitelji.

prof. dr. Bogdan Kolar
urednik AES

⁵ Prof. dr. Lukman, Ob resoluciji univerzitetnega sveta, v: *Slovenec*, št. 270, 27. november 1927, str. 4.

LAMBERT EHRLICH

(1878–1942)

religiolog

dekan Teološke fakultete (1925/26, 1931/32, 1936/37)

Mari Jože Osredkar

doc., dr. znanosti, Katedra za osnovno bogoslovje in dialog
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-naslov: mari.osredkar.ofm@siol.net

PROFESOR DR. LAMBERT EHRLICH

Med profesorje, ki so pred drugo svetovno vojno delovali na Teološki fakulteti v okviru Univerze v Ljubljani, zagotovo sodi dr. Lambert Ehrlich. Ne le zato, ker je s svojo strokovno usposobljenostjo postavljaj temelje katedri za osnovno bogoslovje in predaval več kot dvajset let, temveč tudi zaradi pokončne domoljubnosti, za katero je daroval svoje življenje. Ehrlich je eden bolj obravnavanih teologov v Sloveniji. Z življenjem, znanstvenim in pedagoškim delom profesorja Ehrliche so se ukvarjali mnogi slovenski teologi. Prvi je o njem pisal njegov naslednik na Teološki fakulteti, dr. Vilko Fajdiga. O dr. Lambertu Ehrlichu je takoj po njegovi smrti, leta 1942, napisal v *Bogoslovnem vestniku In memoriam*. Fajdiga na kratko opiše življenjsko in znanstveno pot dr. Lamberta Ehrliche, ki so ga »komunisti zavratno ustrelili«, in je z njegovim odhodom »Cerkve izgubila izredno zvestega duhovnika in apostola.«¹ Junija 1942 je Lado Lenček, njegov tesen sodelavec, v *Katoliških misijonih* med drugim orisal Ehrlichovo prizadevanje na misijonskem področju: »Gospod Ehrlich je bil človek neizmerno širokega srca in duha. Vsega se je žrtvoval za dvojno veliko nalogo današnjega katoliškega rodu: obnoviti razkristjanjeni krščanski svet in pokristjaniti še poganski svet. Dočim je bil pri delu za krščansko obnovo sveta in naroda eden prvih delavcev, je bil pri delu za pokristjanjenje še poganskega sveta dolgo časa med nami skoraj edini delavec, ves čas pa prvi.«² *Primorski slovenski biografski leksikon* je dr. Lamberta Ehrliche uvrstil med svoja gesla. V prvi knjigi leksikona, ki je nastajala v letih 1974–1981, lahko o Ehrlichu najdemo vse njegove najpomembnejše biografske in bibliografske podatke.³ O njem lahko beremo tudi v številki *Bogoslovnega vestnika*, ki je leta 1990 izšla ob 70-letnici Teološke fakultete v Ljubljani. Dr. Drago Ocvirk in dr. Bogdan Dolenc sta orisala zgodovino, predavatelje in vsebino svoje katedre z naslovom *Katedra za*

¹ Vilko Fajdiga, Dr. Lambert Ehrlich, v: *Bogoslovni vestnik (BV)* 22 (1942), št. 1–4, str. 218–220 (dalje: Fajdiga, Dr. Lambert Ehrlich).

² Lado Lenček, Prof. dr. Lambert Ehrlich — mrtev, v: *Katoliški misijoni (KM)*, junij-julij 1942, str. 226–227.

³ Geslo Lambert Ehrlich, v: *Primorski slovenski biografski leksikon, 1. knjiga (PSBL)*, Gorica 1974–1981, str. 329–330.

osnovno teologijo.⁴ O profesorju Ehrlichu povzameta osnovne podatke njegovega življenjepisa in naštejeta njegova najpomembnejša objavljena znanstvena dela. Mirko Javornik je napisal članek v *Kristjanovih obzorjih* z naslovom *Moč božje volje s podnaslovom Lik in vizija dr. Lamberta Ehrliche*.⁵ V pisanju je zbranih nekaj spominov na profesorja Ehrliche.

Slovenska teološka akademija v Rimu in Teološka fakulteta iz Ljubljane sta leta 1992, ob petdesetletnici umora, organizirali prvi posvet o profesorju Lambertu Ehrlichu. Njemu je bila posvečena zadnja številka *Bogoslovnega vestnika* letnik 52. V njej trije avtorji, Andrej Poznič, Janez Juhant in Drago Ocvirk, spregovorijo o prvem apologetu na ljubljanski Teološki fakulteti. Poznič predstavi njegovo življenje, Juhant razmere, ki so privedle do Ehrlichovega umora, Drago Ocvirk pa oriše znanstveno pedagoško delo svojega predhodnika na katedri v razpravi *Znanstveno in organizacijsko delo dr. Lamberta Ehrliche*.⁶ Ker avtor »ne more ločiti Ehrlichovega znanstvenega in organizacijskega dela od njegove globoke vere in predanosti Kristusu«,⁷ v poglavju Apologija vere spregovori predvsem o njegovem življenjskem pričevanju za Evangelij. Sicer pa oriše njegovo življenje s poudarkom na njegovem pedagoško-znanstvenem delu ter predstavi njegovo misijonsko dejavnost. Dr. Bogdan Kolar je pripravil publikacijo *Ob 90 letnici Teološke fakultete*. V prispevku *Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952* profesorja Ehrliche zgolj omeni. Kar nekaj člankov o življenju in delu prof. Ehrliche pa najdemo tudi v različnih številkah revije *Zaveza*, ki jo izdaja društvo Nova Slovenska zaveza.

Prvo sistematično znanstveno obravnavo življenja in strokovnega ter pedagoškega dela prof. Ehrliche najdemo v zborniku, ki ga je uredil dr. Edo Škulj po končanem simpoziju v Rimu. Zbornik je leta 2002 z naslovom *Ehrlichov simpozij v Rimu* izdala Mohorjeva družba v Celju. Ob tej priložnosti so ob vhodu v stavbo Teološke fakultete v Ljubljani postavili doprsni kip profesorja Ehrliche. Na omenjenem simpoziju je sodelovalo 25 predavateljev, ki so Ehrliche osvetlili z različnih vidikov. Njihova predavanja so v zborniku v celoti objavljena.⁸ Profesor Janez Juhant vsako leto ob obletnici umora v atriju Teološke fakultete v Ljubljani organizira ob Ehrlichovem kipu spominsko komemoracijo. Ob 70. obletnici umora pa je, na Juhantovo pobudo, Teološka fakulteta v Ljubljani, 4. oktobra 2012, organizirala znanstveni simpozij o dr. Lambertu Ehrlichu. Ta dan je deset predavateljev predstavilo Ehrliche z različnih vidikov. Predavanja so

⁴ Drago Ocvirk, Bogdan Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, v: *BV* 50 (1990), št. 1–2, str. 63–72 (dalje: Ocvirk, Dolenc, Katedra za osnovno teologijo).

⁵ Mirko Javornik, *Moč božje volje*, v: *Kristjanova obzorja (KOb)* 6 (1991), št. 23, str. 168–173.

⁶ Drago Ocvirk, *Znanstveno in organizacijsko delo dr. Lamberta Ehrliche*, v: *BV* 52 (1992), št. 3–4, str. 274–278 (dalje: Ocvirk, *Znanstveno in organizacijsko delo*).

⁷ Prav tam, str. 274.

⁸ *Ehrlichov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba, Celje 2002 (dalje: *Ehrlichov simpozij v Rimu*).

bila objavljena v zborniku za naslovom *V zvestobi narodu in veri*.⁹ Nik Trontelj je skupaj s svojim mentorjem, na temelju svojega raziskovanja za magistrsko delo, v drugi številki *Bogoslovnega vestnika* letnika 77, objavil članek *Sto let osnovnega bogoslovja na Teološki fakulteti*, v katerem na kratko predstavi tudi profesorja Ehrlicha.¹⁰ Študent je tudi svoje raziskovanje za doktorat osredotočil na predavatelje predmeta Osnovno bogoslovje v stotih letih Teološke fakultete v Ljubljani.

V našem prispevku se bomo po predstavitvi Ehrlichovega življenja in njegove vloge na Pariški mirovni konferenci osredotočili na njegovo znanstveno in pedagoško delo na Teološki fakulteti.

1 BIOGRAFIJA

Lambert Ehrlich se je kot deveti od desetih otrok rodil 18. septembra 1878 v vasi Žabnice. Oče Ivan je bil posestnik, gostilničar in poštar. Mami je bilo ime Magdalena, z dekliškim priimkom Mikosch.¹¹ Ko je dr. Fajdiga, takoj po umoru, napisal v *Bogoslovni vestnik In memoriam* profesorju Ehrlichu, je kot njegov rojstni kraj navedel Žabnice na Koroškem.¹² Danes njegove rodne vasi nihče več ne postavlja na Koroško, temveč v Kanalsko dolino. To je župnija, ki ima na svojem ozemlju višarsko božjo pot in jo poznamo kot stičišče treh narodnosti oz. treh jezikov. Zahvaljujoč temu dejstvu je Lambert že v otroštvu, poleg materinega slovenskega, govoril italijanski in nemški jezik, kar mu je pri duhovniškem in raziskovalnem delu prišlo zelo prav.

Lambert je osnovno šolo končal v Žabnicah, nato pa ga najdemo vpisane na gimnazijo v Celovcu (od 1889 do 1897). Odločil se je za duhovniški poklic, tako kot njegov starejši brat Martin, in leta 1898 zaprosil za vstop v jezuitski zavod Canisianum v Innsbrucku. Malle omenja, da je prvo leto študiral na lastne stroške. V začetku drugega študijskega leta »je zaprosil ordinariat Krške škofije, da mu izposluje podporo iz deželnega verskega sklada«.¹³ V Innsbrucku je zaključil štiri letnike študija. Zadnje leto svojega temeljnega teološkega izobraževanja je opravil na Gregoriani v Rimu, kjer je 20. julija 1902 prejel duhovniško posvečenje. Kot duhovnik se je vrnil v Innsbruck, kjer je bil 25. julija 1903 promoviran za doktorja teologije.¹⁴ Njegova prva duhovniška leta po posvečenju so bila namenjena pastoralni. Bil je kaplan v Beljaku (1903) in v celovski stolnici (1903–1907), nato ga je škof Jožef Kahn imenoval za svojega osebnega

⁹ *V zvestobi narodu in veri* (ur. Janez Juhant in Mateja Centa), Ljubljana 2015.

¹⁰ Prim. Nik Trontelj in Mari Jože Osredkar, *Sto let osnovnega bogoslovja na Teološki fakulteti*, v: *BV* 77 (2017), str. 369–381.

¹¹ Avguštin Malle, Ehrlichov rod in koroška leta Lamberta Ehrlicha, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, str. 10–11 (dalje: Malle, Ehrlichov rod in koroška leta).

¹² Fajdiga, *Dr. Lambert Ehrlich*, str. 218.

¹³ Malle, Ehrlichov rod in koroška leta, str. 17.

¹⁴ Ocvirk, Dolenc, *Katedra za osnovno teologijo*, str. 68.

tajnika (1907–1912).¹⁵ Že kot škofov tajnik je leta 1910 začel predavati Osnovno bogoslovje in Tomistično filozofijo v celovškem bogoslovju. Bil je prvi, ki se je zavzel za slovenske študente v Celovcu in jih zbiral ter navduševal za slovensko nacionalno zavest.¹⁶ Zelo dobro je spoznal razmere, v katerih so živeli Slovenci na Koroškem in leta 1913 zapostavljanje koroških Slovencev opisal v knjigi *Aus dem Wilajet Kärnten*. Zaradi dobrega poznavanja političnega položaja na Koroškem, je bil Ehrlich naprošen, da napiše koroški del *Etnografskega poročila srbsko-hrvaško-slovenske delegacije* pri mirovni konferenci v Parizu leta 1919.¹⁷ Lambert je bil namreč kot izvedenec za razmere na Koroškem imenovan za člana jugoslovanske državne delegacije na mirovni konferenci v Parizu. Tam je leta 1919 objavil obsežno poročilo *La Carinthie*.¹⁸ Naslednje akademsko leto je ostal v Parizu, kjer je svoja apologetska znanja še obogatil z nadaljnjim študijem na Institut Catholique in v Oxfordu (1920–21). Novo znanje je zbral v knjigi *Origin of Australian Beliefs*, ki je bila natisnjena leta 1922. Isto tematiko je obravnaval v razpravi *Tribal Initiation and Secret Societies in Australia*, ki je bila objavljena kot *Compte rendu de la III Semaine d'Ethnologie religieuse* leta 1922.¹⁹ Leta 1922 je s pridobljenimi znanji prišel na ljubljansko Teološko fakulteto in postal profesor, kar je ostal vse do smrti.²⁰

Mirko Javornik v knjigi *Pero in čas II*.²¹ piše, da so iz Beograda poklicali Ehrlicha, da bi bil kot edini strokovnjak za mejna vprašanja postal minister vlade v izgnanstvu. Nadalje Javornik opisuje, kako je bil Ehrlich 11. aprila 1941 pripravljen, da skupaj z jugoslovansko kraljevo vlado odpotuje v Anglijo. Vendar zanj ni bilo prostora na letalu in tudi po morju ni bilo mogoče zapustiti takratne Jugoslavije. Javornik Lamberta v svojih zapiskih imenuje Mož Božje volje. V vsem je bil sposoben prepoznati Božjo voljo in jo tudi sprejeti. Iz Boke Kotorske se je vrnil v Ljubljano.

Ehrlich je bil kritik komunizma in na začetku druge svetovne vojne tudi nasprotnik Osvobodilne fronte, v kateri je imela vodilno vlogo Komunistična partija. V spomenici, ki jo je aprila 1942 poslal italijanski okupacijski oblasti, je poročal o slabih razmerah v Ljubljanski pokrajini. Posebej je poudaril nasilje italijanske vojske in komunistične Varnostno-obveščevalne službe. Zaradi svojega delovanja, ki je bilo pri narodno-osvoboditeljskih krogih razumljeno kot izdajalsko, se je partijsko Varnostno-obveščevalna služba odločila, da je Ehrlicha potrebno likvidirati. 63-letni profesor Ehrlich je bil 26. maja 1942 zjutraj

¹⁵ Fajdiga, *Dr. Lambert Ehrlich*, str. 218.

¹⁶ Malle, Ehrlichov rod in koroška leta, str. 18.

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Lambert Ehrlich, v: *PSBL*, Gorica 1974–1981, str. 329–330.

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Ocvirk, *Znanstveno in organizacijsko delo*, str. 275.

²¹ Mirko Javornik, *Pero in čas, II., izbor iz pisanja od 1927 do 1977*, Trst, Washington, Buenos Aires 1980.

ustreljen na Streliški ulici v Ljubljani. Marija Janežič je kot študentka četrtega letnika stanovala v Ljudskem domu nad Ljudsko kuhinjo, kjer so bila med vojno stanovanja za študentke. V svojih spominih priča o umoru: »Tisto jutro, 26. maja 1942, sem šla na zajtrk v Ljudsko kuhinjo spodaj, kot smo navadno hodile vsak dan. Ko sem se vračala od zajtrka, sem se v prvem nadstropju pred vrati stopnišča za drugo nadstropje ustavila in pozvonila, da bi mi kdo z druge strani odprl. Medtem ko sem čakala, sem gledala skozi okno. Ploščad pred stavbo je bila prazna, ne spomnim se ljudi. Videla sem, kako sta Ehrlich in Rojic prišla izza Ljudske kuhinje na ploščad. Poznala sem ju. Na drugi strani Ljudske kuhinje so namreč stanovali študentje. Tam je bila verjetno kapela, kjer je maševal. Brez misli sem gledala dol. Naenkrat se je naredila kot nekakšna gručica. Slišala sem dva strela in videla, da sta dva obležala na tleh, dva pa sta zbežala. Mislim, da sta bila dva. Ubita sta obležala bolj proti škarpi.«²² Cvetka Hanuna pa navaja tudi imeni obeh atentatorjev. Morilca sta bila Franc Stadler-Pepe, ki je vodil akcijo, in Kamilo Kratochwill-Mile.²³ Zanimivo, da dr. Vinko Fajdiga v svojem prvem pisanju o Ehrlichu v *Bogoslovnem vestniku* 1942. leta, takoj po Ehrlichovi smrti, kot datum atentata omenja 25. maj.²⁴

2 POLITIČNO DELOVANJE

Dr. Ehrlich je pokazal svoje politične in diplomatske sposobnosti na pariški mirovni konferenci, ki se je je udeležil kot član jugoslovanske delegacije s poslanstvom posebnega izvedenca za koroške razmere. Pomembna ideja v njegovem političnem programu je bila ohranitev enotnosti slovenskega ozemlja. V ta namen je pripravil več dokumentov glede Koroške in sodeloval tudi pri pogajanjih za slovenske meje na Štajerskem, v Prekmurju in na Primorskem. Vsa njegova prizadevanja so predstavljena v obsežnem tipkopisu *Pariška mirovna konferenca in Slovenci*.²⁵

Novembra 1918 so slovenske čete zasedle Koroško. V naslednjih mesecih je prišlo do posegov avstrijske vojske, kar je vodilo do hudih bojov med slovenskimi četami in Avstrijci. Spopadi niso prinesli rešitve, zato je prišlo do dogovora, naj se Koroška razdeli s črto, ki jo bo določila ameriška delegacija. Ehrlichovo delo pri reševanju koroškega vprašanja se je začelo že pred njegovim prihodom v Pariz, ko je v januarju in februarju 1919 kot zastopnik novoustanovljene Deželne vlade za Slovenijo na Koroškem spremljal anketno komisijo podpolkovnika Shermana Milesa, ki je v skladu s protokolom, ki so ga v Gradcu podpisali

²² Marija Janežič, Spomin na Lamberta Ehrlicha, v: *Zaveza* 64 (2007), str. 60.

²³ Cvetka Hanuna, Ob sedemdesetletnici umora dr. Lamberta Ehrlicha, v: *Zaveza* 80 (2011), str. 29 (dalje: Hanuna, Ob sedemdesetletnici umora).

²⁴ Fajdiga, *Dr. Lambert Ehrlich*, str. 220.

²⁵ Študija *Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20* je izšla v 24. zvezku AES.

predstavniki koroške in slovenske Deželne vlade, dobila pooblastilo in nalogo, da določi demarkacijsko mejo za razmejitev med Avstrijo in Kraljevino SHS na Koroškem. Pri določanju meje naj bi upoštevali geografske dejavnike, želje prebivalcev o državni pripadnosti in narodnostno strukturo dežele. Ehrlichovo potovanje z Milesovo komisijo po Koroški je trajalo od 26. januarja do 6. februarja 1919. Več ali manj so obiskovali ozemlje, ki je bilo pod avstrijsko zasedbo. Američan je bil prepričan, da je za poznanje dežele najpomembnejši utrip mest. Zato je komisija potovala po glavnih cestah in se ustavljala le v večjih mestih in krajih, ki pa so imela večinsko nemško prebivalstvo. To dejstvo pa je botrovalo oblikovanju državne meje. Slovensko ljudstvo je namreč v največji meri živelo na podeželju in v hribovskih vaseh. Nemško govoreče prebivalstvo je ta način dela komisije z veseljem sprejelo. V mestih so jo vljudno sprejemali, nanjo vplivali s propagandnim gradivom ter predstavitvami koroške zgodovine in kulture. Poleg tega je na stališča komisije, ki si je počasi oblikovala mnenje, vplivalo tudi razpoloženje Slovencev pod avstrijsko oblastjo. Slovenci, tudi zaradi avstrijske politične agitacije, niso bili naklonjeni jugoslovanski državi. Vse to je botrovalo odločitvi Milesove komisije, ki je na koncu svojega dela predlagala razmejitveno črto po stari deželni meji, s čimer ni upoštevala kriterija o narodnostni strukturi dežele.²⁶

Lambert Ehrlich je hitro uvidel, kaj se dogaja. Popolnoma jasno mu je bilo, da je komisija naklonjena Avstrijcem. Zato je zadnjega januarja 1919 obvestil Deželno vladu v Ljubljani o ravnanju Milesove odprave. Povedal je, da komisijo zanima zgolj volja prebivalstva severno od Drave, ki se pod nemškim pritiskom skoraj v celoti odloča za Avstrijo. Ko je teden dni pozneje Milesova komisija zaključila z delom, je Ehrlich sporočil v Ljubljano, da je po njegovem mnenju komisija imela odločitev o demarkacijski črti pripravljeno že pred nastopom svojega dela. Deželna vlada za Slovenijo in Vlada Kraljevine SHS sta po Ehrlichovem poročilu ameriškim organom predstavila svoje pritožbe. Zadovoljni pa niso bili niti Francozi, ki so opozorili, da je ameriška komisija delovala na ozemlju francoskega poveljstva, za kar ni bila pristojna. Na mirovni konferenci v Parizu je jugoslovanska delegacija uporabila vsa sredstva, da bi izpodbila odločitev Milesove komisije in dosegla, da se je ameriška delegacija odrekla ugotovitvam Milesove komisije. Američani so povrh tudi sami obsodili Milesov način dela na Koroškem. Kljub vsemu pa je poročilo komisije veliko prispevalo k poteku pogajanj. Poročilo je namreč ostalo podlaga za ameriško stališče glede vprašanja meje. Ehrlich se je mirovni konferenci pridružil 14. marca 1919. Bil je zelo dejaven pogajalec, saj je z diplomatskimi potezami in pisanjem spomenic skušal vplivati na boljšo rešitev. Svetemu sedežu je napisal pismo, v katerem je

²⁶ Jurij Perovšek, Ehrlich in pariška mirovna konferenca 1919–1920, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, str. 59–85.

opozoril, da je priključitev koroških Slovencev k Jugoslaviji nujna tudi zaradi verskega vidika. Izpostavljal je pomanjkljivosti Milesove odprave in razkrinkal avstrijsko nasilno ter spletkarsko delovanje, ki je onemogočalo izražanje slovenskih stališč. S člani jugoslovanske delegacije je bil pogosto na razgovorih pri vidnejših članih ameriške delegacije in drugih izvedencih vodilnih sil, kjer je pojasnjeval slovenske zahteve v širšem obsegu. Opozarjal je namreč na negotovo prihodnost slovenskega naroda, če bo razdeljen med štiri države. Končni rezultat njegovih posredovanj je bila odločitev za plebiscit. Koroško so razdelili na cono A, ki jo upravlja jugoslovanska stran, in cono B z avstrijsko upravo. Ehrlich je bil prepričan, da bo plebiscit koristil Slovincem, če jih bo osvestil. Zato je oktobra 1920 napisal članek z naslovom *Opomin koroškim Slovincem za plebiscit*, ki je izšel v kulturnem in političnem časopisu *Mir*, v katerem je bralce prepričeval, naj na plebiscitu glasujejo za priključitev k jugoslovanski državi. V njem je spominjal na zgodovinske izkušnje z Nemci, ki Slovincem dostikrat niso bile naklonjene, ter poudaril, da je plebiscit odločitev, ki ponuja možnost izbire zmagovitih antantnih sil. Plebiscit se oktobra 1920 za Slovence ni uspešno končal, saj so se Korošci večinsko odločili za Avstrijo. Vsi napor Ehrlicha in drugih članov jugoslovanske delegacije so bili po razpletu dogodkov zaman. Ehrlich je bil tako prizadet, da po plebiscitu ni mogel več ostati na Koroškem.²⁷

Tudi ljubljansko obdobje profesorja Ehrlicha je bilo zaznamovano s politično dejavnostjo. Še odločneje kot na mirovni konferenci v Parizu je zagovarjal svojo vizijo o samostojni slovenski državi, ki bi imela vlogo nove Švice. Ehrlich še zdaleč ni zagovarjal revolucije in je le čakal priložnost, ko bo ideja o samostojnosti izvedljiva. Ta se je resno pokazala ob nemškem napadu na Jugoslavijo in izgnanstvu kraljeve vlade. Ehrlichovo videnje slovenske ureditve je predstavljeno v študiji *Slovenski problem*, ki jo je profesor objavil novembra 1941. Želel si je združitve vseh slovenskih pokrajin v enotno državno telo, čeprav ni nujno načrtoval popolnega preloma z ostalimi južnoslovanskimi državami. V bistvu je Ehrlich v svojih zamislih o slovenski državi težil k čim večji samostojnosti in neodvisnosti. Ker pa se je zavedal, da bi bilo takrat težko doseči, predvsem pa ohraniti samostojnost, je v skladu s svojim prepričanjem o krščanski družbi iskal različne možnosti državnih krščanskih zvez.²⁸

Svoje stališče do komunizma je Ehrlich izrazil že kmalu po nastopu boljše vizma v Rusiji. Leta 1924 je objavil razpravo *Ruski boljševizem*, v kateri jasno napiše, da je diktatura proletariata v resnici le krinka za diktaturo oligarhije nad proletariatom in vsem narodom, komunizem pa je le nova oblika ruske

²⁷ Bogomir Štefanič, Vizionar slovenske državnosti, v: *Družina* 51, št. 23, 9. junij 2002, str. 22 (dalje: Štefanič, Vizionar slovenske državnosti).

²⁸ Prav tam.

aristokracije, ki je svojo oblast utemeljila na vojski in politični policiji.²⁹ Opozarjal je na boljševistično proticerkveno in protiversko politiko, ki se je posebno ostro bojevala proti Cerkvi. V Rusiji je bil namreč izdan odlok o podržavljenju cerkva in zaplembi vseh njenih dragocenosti. V letih pred drugo svetovno vojno je Ehrlich še utrdil svoje prepričanje in zavračal komunistično miselnost. Bil je prepričan, da se proti ideji brezbožnega komunizma lahko uspešno bori le krščanstvo, pri tem pa naj ima najpomembnejšo vlogo požrtvovalna katoliška mladina. Ehrlich je v letih pred vojno opozarjal na pogubne posledice, ki jih ima lahko komunizem za slovenski narod. Odnosi med obema stranema so se začeli zaostrovati od sredine tridesetih let naprej. Komunisti so takrat okrepili svoje delovanje v dijaških in študentskih krogih, kjer je Ehrlich deloval. Zaradi svojega javnega nastopa proti komunizmu in dejavnosti v stražarskem gibanju, si je v nasprotnih krogih pridobil sloves zagrizenega nasprotnika komunizma in neomajnega pripadnika radikalne katoliške desnice.³⁰

Ko je aprila 1941 Ehrlich nameraval s takratno kraljevo vlado zapustiti Jugoslavijo, je kot vnet zagovornik samostojne Slovenije nosil s sabo dokumente o mejah.³¹ Od začetka vojne dalje je podpiral ideje Slovenske zaveze, organizacije, ki je nastala v skladu s pozivi izseljenske vlade Kraljevine Jugoslavije v Londonu. Slovenska zaveza se je zavzemala za nekomunističen odpor proti okupatorju, saj ji je komunistična revolucija predstavljala »še večjo nevarnost za slovenski narod kot okupator.«³²

Osvobodilna fronta se je, v skladu s svojim samoimenovanjem, proglasila za edino legitimno predstavnico slovenskega narodnega odpora. Septembra 1941 je zato izdala »zaščitni odlok«, po katerem je bil za narodnega izdajalca razglašen vsak, ki bi zunaj OF organiziral upor proti okupatorju.³³ Čeprav se je Ehrlich izogibal političnih funkcij, je kot vpliven izobraženec ter duhovnik, ki je okoli sebe zbiral somišljenike, nenaklonjene OF, postajal moteč element slovenskemu narodnoosvobodilnemu boju. Dejstvo, da je bil velik nasprotnik komunizma, je v končni posledici pomenilo, da je zavračal tudi OF, v katerem je imela vodilno vlogo Komunistična partija. OF je delovanje Ehrlicha in stražarjev³⁴ spremljala ter nanj odgovarjala s svarili o njihovem protinarodnem delovanju, v najbolj skrajnih primerih z uporabo fizičnega nasilja.³⁵ Zaradi njenih vse bolj

²⁹ Prav tam.

³⁰ Metod Benedik, Lambert Ehrlich: ob odkritju kipa na Teološki fakulteti v Ljubljani, v: *BV* 62 (2002), št. 4, str. 643 (dalje: Benedik, Lambert Ehrlich: ob odkritju kipa).

³¹ Janežič, Spomin na Lamberta Ehrlicha, v: *Zaveza* 64, str. 58.

³² Janez Juhant, Razmere, ki so privedle do Ehrlichovega umora, v: *BV* 52 (1992), št. 3-4, str. 270.

³³ Benedik, Lambert Ehrlich: ob odkritju kipa, str. 643.

³⁴ Društvo Straža se je vključilo v Katoliško akcijo, ki je bila v ljubljanski škofiji organizirana leta 1928. Stražarji so se kljub radikalnim stališčem pri odklanjanju idej leveice zavezali proti fizičnemu obračunavanju z nasprotniki.

Znano je njihovo glasilo *Straža v viharju*.

³⁵ Vida Deželak-Barič, Osvobodilna fronta in dr. Lambert Ehrlich, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, str. 344.

odkritih spopadov je Ehrlich, v aprilu 1942, italijanski okupacijski oblasti poslal spomenico, ki smo jo že omenili. Predlagal je ustanovitev avtonomne varnostne službe v obliki akademske formacije, meščanskih straž in podeželskih vaških straž.³⁶ Prve vojaške straže so bile ustanovljene julija istega leta, dva meseca po atentatu na Ehrlicha. V uradni obrazložitvi tega dejanja beremo, da je bil Ehrlich ubit kot »izdajalec interesov slovenskega naroda«, stražarsko gibanje pa je »tolpa« pod duhovnim vodstvom in organizacijo dr. Ehrlicha, ki jo italijanske okupatorske oblasti izkoriščajo za »policijski in teroristični boj proti silam osvobodilnega gibanja slovenskega naroda«.³⁷

3 DRUŽBENO DELOVANJE

Dr. Lambert Ehrlich je bil narodno zaveden Slovenec. Poseben razlog za njegov izraziti čut za slovenstvo je zagotovo dejstvo, da je odrasčal na teritoriju, kjer je bilo slovenstvo ogroženo. Zato se je kot duhovnik udeleževal na družbenem področju povsod tam, kjer je začutil, da lahko nekaj naredi za ohranitev slovenstva. Bil je vodilni duhovnik katoliškega prosvetnega dela med koroškim ljudstvom. Deloval je med mladino, kmeti, delavci in izobraženci. Več let je bil odbornik celovške Mohorjeve družbe. Leta 1904 je dal pobudo za ustanavljanje različnih delavskih in izobraževalnih društev. Leto pozneje je ustanovil Slovensko delavsko društvo v Podljubelju, zatem še duhovniško združenje Sodaliteta presvetega Srca Jezusovega in razne misijonske organizacije.³⁸ Za slovenska dekleta, ki so kot gospodinjske pomočnice služila v nemških družinah in ustanovah, ki jim slovenstvo ni bilo pogodu, se je zavzemal tako, da jih je organiziral v sindikat. V Ljubljani je skrbel za duhovno in materialno dobrobit revnih družin na Ljubljanskem gradu, na Galjevici in v Gramozni jami. Velikokrat je revnim razdal vso svojo profesorsko plačo.³⁹ Za študente je zgradil Akademski dom sv. Cirila, leta 1930 pa je ustanovil še Akademsko Vincencijevo konferenco, ki je študentom pomagala materialno tako, da je izdajala nakazila za hrano v Ljudski kuhinji, prav tako pa jim je nudila obleko in obutev.⁴⁰

Pomembno je omeniti Ehrlichovo narodnobuditeljsko dejavnost. Zavedal se je pomena vzgoje mladih, ki bodo nekoč prevzeli vodilne vloge v verskem, političnem in kulturnem življenju. Načrtno se je zavzemal za duhovno in človeško zorenje dijakov in študentov, ki jih je spodbujal k izobraževanju in poglobitvi verskega življenja, da bodo kot pokončni kristjani sposobni opravljati

³⁶ Štefanič, *Vizionar slovenske državnosti*, str. 22.

³⁷ *Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji 1942*, str. 117–118.

³⁸ Lambert Ehrlich, v: *PSBL*, Gorica 1974–1981, str. 330.

³⁹ Jože Štupnikar, Ehrlich in karitativna dejavnost, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, str. 177.

⁴⁰ Rudolf Čuješ, *Dr. Lambert Ehrlich: Stražar naših svetinj*, Nova Scotia, Canada 1992, str. 296.

svoje naloge.⁴¹ Ehrlich je bil vedno najprej duhovnik, ki ni ločeval verskega od posvetnega življenja, ampak se je trudil, da bi bilo vsakdanje življenje prekvašeno s krščanskimi idejami. Bil je prepričan, da sta narodna zavest in vera med seboj tesno povezani.

Po prihodu v Ljubljano je Ehrlichovo delo z mladimi zaživel v novi dimenziji. Postal je idejni vodja katoliške mladine; deloval je v Dijaški zvezi, Akademski zvezi, Marijanski kongregaciji za akademike in v študentskem društvu Straža, kjer je študente vzgajal in vodil z očetovsko vnemo. Leta 1929 je okrog sebe začel zbirati študente, 1931 pa je s škofovim imenovanjem tudi formalno sprejel »dušno pastirstvo med akademiki« in postal njihov duhovni voditelj. Predvsem si je prizadeval, da bi odrasli v dobre katoličane, ki so v vsem zvesti Bogu in svojemu narodu. Usmerjal jih je k socialni pravičnosti in dejavnosti, spodbujal jih je, naj študirajo aktualne slovenske probleme, domačo kulturo in izročilo, naj se zanimajo za slovensko izseljenstvo, naj ohranjajo katoliško vero kot temelj slovenstva, naj se odločno postavijo po robu komunizmu, ki se je v tem času vse bolj razpredal tudi na Slovenskem.⁴² Ehrlich je študente vseskozi usmerjal k socialnemu katolištvu, ki obvezuje posameznika k socialni pravičnosti.⁴³ Geslo stražarjev je gotovo nastalo pod vplivom Ehrlicha, saj v njem spoznamo usmeritev njegovega delovanja: »Vzgajati člane za zavedne in dejavne katoliške akademike, ki bodo v praktičnem življenju gojili krščanske kreposti, živeli iz vere ter širili idejo Kristusa Kralja na univerzi in v javnem življenju.« Razvoj in prihodnost Slovenije so videli le v tesni povezavi s katolištvom.⁴⁴

Eden od njegovih slušateljev se ga spominja takole: »Vedno je dal nekaj svojkega, ideje, poglede, nasvete, vidike; ta človek ni veliko pisal, ampak vse je v njem živel, so kar iskre letele iz njega. Spominjam se ga kot profesorja za fundamentalko, pa nam je govoril o svetovnih problemih. Menim, da je bil center njegovih misli: vera, samobitnost, kultura, obstoj slovenskega naroda. Zato je hotel zgraditi trdno in verno slovensko inteligenco, ki naj dela in ohranja, kar je pozitivnega v tem narodu.« Mar ni bil to eden največjih grehov, ki so imeli za posledico strele na Streliški?⁴⁵

4 PROFESOR IN DEKAN NA TEOLOŠKI FAKULTETI TER PRIZADEVANJE ZA UNIVERZO

Kmalu po koncu prve svetovne vojne smo Slovenci dobili svojo univerzo, katere soustanoviteljica je bila Teološka fakulteta. Regent Aleksander je julija

⁴¹ Andrej Poznič, Govor ob 50 letnici smrti dr. Lamberta Ehrlicha, v: *BV* 52 (1992), št. 3-4, str. 265 (dalje: Poznič, Govor ob 50 letnici smrti dr. Lamberta Ehrlicha).

⁴² Benedik, Lambert Ehrlich: ob odkritju kipa, str. 642.

⁴³ Anka Vidovič-Miklavčič, Ehrlich – duhovni vodja stražarjev. V: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, str. 201–202.

⁴⁴ Poznič, Govor ob 50 letnici smrti dr. Lamberta Ehrlicha, str. 265.

⁴⁵ Benedik, Lambert Ehrlich: ob odkritju kipa, str. 641.

1919 v Beogradu podpisal odlok o ustanovitvi Univerze v Ljubljani, ki se je imenoval *Zakon o vseučilišču Kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani*.⁴⁶ Na osnovi tega dokumenta je Teološka fakulteta v Ljubljani jeseni 1919 začela izvajati študijski program na univerzitetni ravni. Kot smo omenili v življenjepisu, najdemo dr. Lamberta Ehrlicha na seznamu obravnavanih kandidatov za nastop profesorske službe že v prvem akademskem letu delovanja Teološke fakultete v Ljubljani. V zapisniku izredne seje fakultetnega sveta, 11. novembra 1919, je naveden kot kandidat za predavatelja primerjalnega veroslovja, religiozologije in misiologije. Fakulteta je za njegovo izpopolnjevanje namenila celo 1500 kron.⁴⁷ Ehrlich je v akademskem letu 1919/20 študiral v Parizu,⁴⁸ nato pa se je v Oxfordu (1920/21) specializiral za primerjalno veroslovje in etnologijo. Ko je končal svoje bivanje v Angliji, se ni želel vrniti na Koroško, ki je pripadla Avstriji. Odločil se je, da pride v Ljubljano in sprejme profesuro na Teološki fakulteti. Fakultetni svet je dr. Lamberta Ehrlicha 26. januarja 1922 soglasno izvolil za rednega profesorja primerjalnega veroslovja. Na tem mestu je ostal vse do smrti.⁴⁹ S predavanji veroslovja je začel v zimskem semestru 1922/23. Poleg pedagoškega dela je Ehrlich sprejel tudi službo dekana Teološke fakultete, ki jo je opravljal v treh mandatih v akademskih letih 1925/26, 1931/32 in 1936/37.⁵⁰ Kot dekan Teološke fakultete se je Ehrlich poleg administrativno-organizacijskih del ukvarjal tudi z iskanjem finančnih sredstev za delovanje fakultete, poskrbel je za »krščansko podobo« ljubljanske univerze in s svojo avtoriteto je večkrat posredoval na političnem področju.

Kot dekan se je Ehrlich moral ubadati tudi z gmotnimi vprašanji fakultete. Ministrstvo prosvete v glavnem mestu kraljevine je ljubljansko univerzo v primerjavi z beograjsko obravnavalo izrazito mačehovsko in celo ogrožalo obstoj Teološke fakultete.⁵¹ Ker se je zavedal, da fakulteta potrebuje znanstveno literaturo, denarja za nakup knjig pa ni bilo, je pri svojih francoskih in angleških prijateljih prosil za pomoč. Veliko knjig pa je kupil tudi z lastnimi sredstvi.⁵² Ehrlich je bil zelo zavzet za napredek slovenske univerze. »Mnogokrat je poudarjal pomen univerze za narod, ki je ogrožen zaradi velikih in požrešnih sosedov.«⁵³ Bil je prepričan, da bomo Slovenci dosegli samobitnost, razvili svojo kulturo in

⁴⁶ Tatjana Dekleva, Ljubljanska univerza od ustanovitve do začetka devetdesetih let, v: *90 let Univerze v Ljubljani: med tradicijo in izzivi časa*, Ljubljana 2009, str. 36–37.

⁴⁷ Bogdan Kolar, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*, Ljubljana 2009, str. 61.

⁴⁸ Velja omeniti, da je vseh pet predavateljev osnovnega bogoslovja v 100 letih delovanja Teološke fakultete v Ljubljani znanje pridobivalo v Parizu. Ehrlich je kot prvi predavatelj utrl pot v pariški akademski svet; sledili so mu Fajdiga, Rode, Ocvirk in Osredkar.

⁴⁹ Ocvirk, Znanstveno in organizacijsko delo, str. 275.

⁵⁰ Metod Benedik, Lambert Ehrlich – profesor, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, str. 105.

⁵¹ Benedik, Lambert Ehrlich: ob odkritju kipa, str. 641.

⁵² Hanuna, Ob sedemdesetletnici umora, str. 20.

⁵³ Prav tam.

tako obstali le na temelju krščanskih korenin. Zato so bila njegovega prizadevanja za razvoj univerze tesno povezana z vero. Viden zunanji uspeh Ehrlichovega delovanja na univerzi je bil križ na univerzitetnem poslopju. Postavila ga je njegova mladina leta 1935 ob evharističnem kongresu.⁵⁴ Izhajajoč iz pomena krščanstva za Slovence, je »Ehrlich v temeljiti znanstveno-izobraževalni dejavnosti celotne univerze, iz katere se rojevajo strokovnjaki za vsa področja, videl eno od osnov za prihodnost slovenskega naroda in slovenske države«.⁵⁵ Marca 1932 se je kot dekan Teološke fakultete zavzel pri preiskovalnem sodniku za Toneta Tomšiča, ki je bil pozneje izpuščen iz zapora. Maja 1936 so na Dunaju zaprli komunista Borisa Kidriča, tudi njega je obiskal v zaporu in so ga leta 1937 izpustili.⁵⁶ Primorski Slovenci, ki so po prvi svetovni vojni prišli pod Italijo, so bili takoj pod pritiskom in nasiljem italijanskih iredentistov, še huje pa je bilo po letu 1922, ko so bili na oblasti fašisti. Ehrlich, ki je bil v letih 1931/32 dekan Teološke fakultete, ob tem ni mogel ostati ravnodušen, zato je 10. februarja 1932 škofu Rožmanu poslal *Spomenico v zadevi primorskih Slovanov*, ki naj bi jo škof po svoji presoji poslal v Vatikan. Vidimo lahko, da je sodu izbila dno odstavitve goriškega nadškofa Sedeja.⁵⁷

5 PEDAGOŠKO DELO

Dr. Lambert Ehrlich je s predavanji veroslovja na Teološki fakulteti v Ljubljani začel v zimskem semestru 1922/23. Na osnovi njegovih raznovrstnih publikacij lahko rečemo, da se je Ehrlich znotraj teologije posvečal veroslovju, misiologiji in ekleziologiji. Pri vseh teh obravnavanjih pa je bila vedno očitna njegova prvenstvena apologetska usmerjenost. V primerjanju krščanskega nauka z drugim, zlasti primitivnim verstvom, zagovarja krščanstvo in poudari, da je samo Katoliška Cerkev prava posredovalka Božjega razodetja. Njegova apologetika odseva cerkvene nazore v prvi polovici 20. stoletja, ki so bili povsem v skladu s prvim vatikanskim koncilom, današnjemu času pa so v marsičem tuji. Predvsem njegovo nasprotovanje ekumenizmu in medreligijskemu dialogu odseva miselnost takratne katoliške teologije.⁵⁸

Prve pedagoške izkušnje si je dr. Lambert Ehrlich nabiral v celovškem semenišču, kjer je bil od 1910 do 1918 predavatelj osnovnega bogoslovja.⁵⁹ Iz

⁵⁴ Prav tam.

⁵⁵ Benedik, Lambert Ehrlich: ob odkritju kipa, str. 641.

⁵⁶ Hanuna, Ob sedemdesetletnici umora, str. 20.

⁵⁷ Andrej Vončina, Koga predstavlja kip pred vhodom na faks? Glej: <http://voncio83.blogspot.com/2008/01/koga-predstavlja-kip-pred-vhodom-na.html> (pridobljeno: 19. oktober 2018).

⁵⁸ Mari Jože Osredkar, Ehrlich in osnovno bogoslovje, v: *Simpozij ob 70-letnici umora prof. dr. Lamberta*, Ljubljana (ur. Mateja Centa, Vojko Strahovnik), Teološka fakulteta, Ljubljana 2012, str. 116–126 (dalje: Osredkar, Ehrlich in osnovno bogoslovje).

⁵⁹ V knjigi *Dr. Aigner und Lourdes* je zapisano, da je bil Ehrlich »Theologieprofessor des Fundamentaldogmatik und des thomistischer philosophie«.

njegovega »učbenika«, ki je nastajal v tem obdobju in bil leta 1919 izdan kot publikacija pri Družbi sv. Mohorja v Celovcu z naslovom *Katoliška Cerkev, kraljestvo božje na zemlji*, pa lahko razberemo, da je bila vsebina njegovih predavanj ekleziološka, nikakor pa ne »osnovno bogoslovska«, v današnjem pomenu besede. Torej ni predaval o veri in razodetju, temveč o Cerkvi. Ko govorimo o osnovnem bogoslovju kot teološki disciplini v času prof. Lamberta Ehrlicha, moramo upoštevati, da je imel ta teološki predmet takrat drugačno vsebino, kot jo ima danes na teoloških fakultetah. Če pogledamo predmetnik ljubljanske Teološke fakultete iz akademskega leta njene ustanovitve, med naslovi predmetov, ki so se predavali, najdemo tudi osnovno bogoslovje. Predaval ga je dr. Franc Grivec.⁶⁰ Toda iz predavane vsebine hitro razberemo, da je profesor Grivec predaval nauk o Cerkvi.⁶¹ Odgovore na vprašanja, kako je mogoče govoriti o Bogu in zakaj je to potrebno,⁶² pa je prof. Ehrlich posredoval študentom pri predmetu, ki se je najprej imenoval primerjalno veroslovje, pozneje pa se je preimenoval v apologetiko.⁶³ Od nastopa službe na Teološki fakulteti v Ljubljani do akademskega leta 1926/27 je apologetiko podajal s posebnim pogledom na primitivna verstva pri predmetu primerjalno veroslovje, v akademskem letu 1927/28, ko je bila v ospredju primerjava krščanstva z drugimi verstvi, se je predmet imenoval verstva, v akademskem letu 1934/35 pa je bil predmet poimenovan apologetika.⁶⁴ Grivec je torej pri svojem predmetu osnovno bogoslovje predaval nauk o Cerkvi, Ehrlich pa je predaval apologetiko. Ta vsebinska razdelitev predmetov je izražena tudi v skupni uredbi,⁶⁵ ki jo je Kraljevina SHS izdala v akademskem letu 1922/23 in je bila obvezujoča za vse teološke fakultete v kraljevini. Poseben člen je namenjen predavateljem primerjalnega veroslovja in osnovnega bogoslovja na katoliških teoloških fakultetah. Predavatelj primerjalnega veroslovja je bil pri svojih predavanjih dolžan sistematično obdelati nauk o krščanskem razodetju, predavatelj osnovnega bogoslovja pa je bil obvezan predelati celotno katoliško učenje o Cerkvi s posebnim pogledom na nauk vzhodnega bogoslovja.⁶⁶

Študijski načrt Teološke fakultete iz leta 1922 poleg primerjalnega veroslovja umešča v drugi letnik tudi predavanje »fundamentalne teologije«. Nosilec predmeta dr. Lambert Ehrlich ga je predaval tri ure tedensko. Pri tem predmetu so študentje spoznali apologetski nauk o pravi veri (*de vera religione*).

⁶⁰ Šematizem *Ljubljanske škofije za leto 1919*, Škofijski ordinariat Ljubljana, str. 10–11.

⁶¹ Ocvirk, Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, str. 63.

⁶² Ocvirk, Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, str. 64.

⁶³ Katedra za osnovno bogoslovje je bila na Teološki fakulteti v Ljubljani ustanovljena 1. julija 1963 z vsebinsko različnima predmetoma osnovno bogoslovje in nauk o Cerkvi. Prvi obravnava vero in Božje razodetje, drugi pa Cerkev.

⁶⁴ Ocvirk, Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, str. 63.

⁶⁵ Arhiv Teološke fakultete Univerze v Ljubljani (ATF), fasc. 1, *Uredba o bogoslovnih fakultetah v kraljevini 1922/23*, Statut 1935–1980.

⁶⁶ ATF, fasc. 1, *Uredba o TF 1922/23*, člen 10.

Osnovno bogoslovje pa je Grivec odpredaval v tretjem letniku in sicer tri ure na teden. Ta predmet je bil osredotočen na Cerkev in se je po latinsko imenoval *de ecclesia et traditione*.⁶⁷ Lambert Ehrlich je v akademskem letu 1923/24 predaval primerjalno veroslovje dva semestra. Snov je bila razdeljena v šest različnih predmetov. V prvem semestru je šestnajst študentov poslušalo veroslovje tri ure tedensko, predmet izbrana vprašanja iz primerjalnega veroslovja je dve uri tedensko poslušalo enaintrideset slušateljev, ki je s profesorjem eno uro na teden opravljalo tudi seminarsko delo iz veroslovne tematike. V drugem semestru pa je imel Ehrlich štiri predmete. Pri veroslovju ga je tri ure tedensko poslušalo dvajset slušateljev, izbrana vprašanja iz primerjalnega veroslovja je dve uri tedensko poslušalo šestindvajset študentov, etnologijo eno uro tedensko štirje slušatelji, seminar pa je vpisalo sedemnajst študentov. V akademskem letu 1924/25 je učni načrt predvidel kar sedem predmetov, ki jih je odpredaval Ehrlich. Če smo pozorni, opazimo, da sta bila na urniku dva ločena predmeta, veroslovje in apologetika, ki pokrivata isto študijsko vsebino. V prvem semestru je tri ure tedensko predaval veroslovje, ki ga je poslušalo triindvajset slušateljev, pri pripadajočem apologetičnem seminarju pa se je eno uro tedensko srečeval s štirinajstimi slušatelji. Polega tega je eno uro na teden predaval misijonske vede, kjer ga je poslušalo šestintrideset slušateljev, etnologijo, ena ura tedensko, pa je vpisalo petindvajset študentov. V drugem semestru je Ehrlich štiri ure tedensko petindvajsetim slušateljem predaval apologetiko, eno uro na teden petnajstim slušateljem etnologijo in šestintridesetim slušateljem eno uro tedensko misiologijo.⁶⁸

Na osnovi Ehrlichovega skripta⁶⁹ *Theologia fundamentalis ali apologetica* in na podlagi arhivskega dokumenta⁷⁰ iz leta 1938 dobimo vpogled v učno snov predmeta apologetika, ki je v učnem načrtu štiri leta prej nadomestil primerjalno veroslovje oz. verstva. Ehrlichova skripta sicer nima nikjer datuma izdaje, po vsej verjetnosti pa je bila napisana po letu 1934. To je namreč najvišja letnica literature, ki jo avtor navaja. Skripta je sestavljena iz dveh delov. Najprej so strani oštevilčene od 1 do 45, nato pa zopet od 1 do 32.⁷¹ Ehrlich je apologetsko snov razdelil na uvod in štiri vsebinsko dopolnjujoča se poglavja. Najprej najdemo splošni uvod v študij teologije. Predstavil je razliko med naravno in nadnaravno teologijo. Zaustavil se je pri odnosu med teološko znanostjo in vero. Končno pa spregovori o izviri in metodah teološke znanosti.

⁶⁷ Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), Škofijski arhiv Ljubljana (ŠAL) 5, šk. 276, mapa 1922, Študijski načrt ljubljanske Teološke fakultete.

⁶⁸ M. Benedik, Lambert Ehrlich – profesor, str. 101.

⁶⁹ Povzeto po: Osredkar, Ehrlich in osnovno bogoslovje, str. 116–126.

⁷⁰ NŠAL, ŠAL 5, šk. 276, mapa 1938, Tvarina predelana iz primerjalnega bogoslovja.

⁷¹ Skripta je last mariborske Teološke knjižnice. – Lambert Ehrlich, *Theologia fundamentalis ali apologetica* (dalje: Ehrlich, *Theologia fundamentalis*).

Za Ehrlicha je apologetika znanost,⁷² kar odločno pove v prvem odstavku svoje skripte. Apologetika namreč znanstveno proučuje besedilo Božjega razodetja, primerja različna biblična mesta med seboj in z razlago sv. očetov izvaja iz njih logične izsledke ter vse ureja v sistem. Apologetika je samostojna znanost, ker še ni teologija, je le preambula teologije. Zatem sledi uvod v apologetiko. Tu se je zaustavil pri pregledu zgodovinskega razvoja, nalog, namena in poslanstva apologetike v različnih obdobjih, zmot modernizma glede na apologetiko ter pravih in napačnih metodah apologetike in njihovi oceni. Ehrlich predpostavlja, da je Božje razodetje možno in da ga je človek sposoben in tudi dolžan sprejeti. Človek je sposoben dokazati zgodovinsko dejstvo Božjega razodetja, ki je prostovoljen dar Božji. Razumsko sprejetje tega daru je vera, ki ni le podzavestni čut ali gon.⁷³ Ehrlich spregovori o ciljih apologetike v poglavju *Finis apologeticae*:⁷⁴ dokazati mora zgodovinsko resničnost razodetja. Pri razlagi zgodovinske resničnosti razodetja profesor Ehrlich na več mestih poudarja in tudi dobesedno napiše, da »so resnice res padle z nebes«.⁷⁵ Pri tej trditvi se opira na Sveti Oficij, ki je 5. julija 1907 izdal poseben seznam modernističnih zmot, ki ga imenujemo *Silabus Pija IX*. Med zmotami najdemo tudi modernistično trditve: »Dogme niso resnice padle iz nebes, ampak so izraz verskega doživljanja!« Naloga apologetike je tudi dokazati resničnost čudežev in prerokb kot Božjih nadnaravnih dejstev in njihovo spoznavnost. Dokazati mora dolžnost, da sprejmemo to razodeto vero kot nujno pravilno, da je Kristus ustanovil Cerkev kot Božji poslanec s polno zavestjo in izrazito voljo in da naj Cerkev hrani in razlaga njegov nauk. Sveto pismo mora braniti kot navdihnjeno od Boga in kot tako nezmotno. *Theologia fundamentalis* ali apologetika je znanost, ki obravnava in dokazuje temelje, na katerih sloni krščanstvo. Ta temelj je zgodovinsko dejstvo Božjega razodetja. Ehrlich je prepričan, da mora apologetika uvesti študenta v teološko razmišljanje. V svojem uvodu nakaže najprej razlike med teološkim in filozofskim razmišljanjem, nato pa jasno pove, da je namen apologetike »verovnost credibilitas«.⁷⁶ Dokazovati mora resničnost Božjega razodetja in nujnost, da se vernik podredi avtoriteti Kristusa in Cerkve.

V zgodovinskem preseku profesor pokaže nasprotnike Cerkve, katerim je apologetika zagovarjala resničnost cerkvenega nauka. Konkretno pa je apologetika na koncu 19. in v začetku 20. stoletja bila boj s takratnimi filozofskimi sistemi, kot je subjektivizem, ki so ga protestantski teologi gojili v razlaganju Svetega pisma. Ehrlich izpostavlja filozofa Descartesa in Kanta; subjektivni idealizem

⁷² Ehrlich, *Theologia fundamentalis*, str. 1.

⁷³ Prav tam, str. 18.

⁷⁴ Prav tam, str. 7.

⁷⁵ Prav tam, str. 19.

⁷⁶ Prav tam, str. 7.

(Kant); subjektivizem (Fichte); agnosticizem in pozitivizem (Comte); fideizem; materializem; biblični kriticism in kot vrhunec vseh sistemov posebno izpostavi svobodomiselstvo, ki bi ga danes imenovali liberalizem.

Ehrlich pravi, da je pod vplivom vseh naštetih miselnih sistemov med inteligenco polagoma nastala struja svobodomiselstva, ki zastopa naslednje nazore:⁷⁷ 1. Boga ni, oziroma se ne da dokazati, da je. 2. Kristus ni bil Bog, njegovega božanstva se ne da dokazati. 3. Absolutne resnične vere ni, vera je zgolj čustvo in je relativna vrednota. 4. Vse vere so enako dobre. 5. Nadnaravnih dejstev (čudeži, prerokbe) ni, zato tudi ni nadnaravne religije. 6. Ni nezmotne od Boga ustanovljene Cerkve, ki bi lahko v vesti vezala vernike. 7. Ideje, načela in vpliv nadnaravne religije je treba dosledno izriniti iz področja znanosti, umetnosti, šolstva in javnega življenja nasploh.

Ehrlich pravi, da je te ideje v javnem življenju zastopalo framazonstvo, ki je imelo geslo: »Vsaka razodeta vera je praznoverje in strup naroda. Bogovi se umikajo in z njimi oni, ki so rekli, da imajo oblast po božji milosti.«⁷⁸ Ker je Prvi vatikanski cerkveni zbor vse te ideje obsodil in jih proglasil za nasprotno krščanskemu nauku ter zato zmotne, so koncilski očetje začrtali temeljna načela apologetike, ki jih prof. Ehrlich dobesedno povzema v svojih zapisih in navaja koncilsko besedilo.⁷⁹ Proti agnosticizmu Prvi vatikanski cerkveni zbor uči v Konstituciji o katoliški veri: »Boga, počelo in cilj vseh stvari, je mogoče z naravno lučjo človeškega razuma z gotovostjo spoznati iz stvarstva.« Proti materializmu in pozitivizmu: »Bog je osebno duhovno bitje, re et essentia različno od stvarstva. Bog je tisti, ki je svet ustvaril.« Proti subjektivizmu in fideizmu: »Razodetje se da dokazati s čudeži in prerokbami tako, da naša vara temelji na razumskih dokazih in ne na notranjem čustvenem izkustvu.« Proti racionalizmu in pozitivizmu: »Čudeži, nadčutni nadnaravni svet so dostopni človeškemu umu, da lahko spozna njihovo resničnost. Isto velja za misterije–skrivnosti.« Proti deizmu, racionalizmu: »Razodetje je potrebno in se ga da kot zgodovinsko dejstvo dokazati.« Proti fideizmu: »Človek ne more spoznati Boga zgolj izkustveno, brez umovanja, še manj pa priti po tej poti do vere.«

Enako kot s svobodomiselstvom, se mora apologetika spopasti tudi z modernizmom. Tu se je profesor Ehrlich zagotovo oprl na uredbo Svetega sedeža, ki je izšla 24. maja, na binkoštni praznik leta 1931, ko je papež Pij XI. izdal apostolsko konstitucijo o visokem cerkvenem šolstvu z naslovom *Deus scientiarum Dominus*, ki je utemeljila poseben položaj cerkvenih fakultet in dala nekaj smernic za študijske vsebine. Predvsem izpostavlja nevarnost modernizma. Delo na ljubljanski Teološki fakulteti je omenjena apostolska konstitucija

⁷⁷ Lambert Ehrlich, *Theologia fundamentalis*, str. 14.

⁷⁸ Prav tam.

⁷⁹ Prav tam.

urejala od leta 1935 do 1952.⁸⁰ V tem času je nastala Ehrlichova Apologetika. Avguštín Bea v svojem predavanju⁸¹ na Univerzi Gregoriana v Rimu poudarja, da apostolska konstitucija *Deus scientiarum Dominus* opozarja na nevarnosti, ki ogrožajo katoliški nauk; tu je mišljen modernizem in vse, kar je bilo zunaj Katoliške cerkve.⁸² Ehrlich pravi: »Pod vplivom agnosticizma, evolucionizma, ki so ga zanesli v teologijo protestantski teologi in s tem spodkopavali vero v osebnega Boga in njegovo razodetje, je nastal med nekaterimi katoliškimi teologi modernizem. Definiramo ga lahko kot filozofsko-teološki sistem, ki zanika možnost objektivnega spoznavanja nadčutnega in nadnaravnega sveta, vero pa ima za izraz posebnega verskega čuta, ki snuje v podzavesti in slepo stremi za božanstvom. Pod vplivi časovnih, nacionalnih in drugih okoliščin se ta verski čut razvija v raznih oblikah, tako da nastajajo razne religije. Nadnaravne od Boga dane religije ni.«⁸³ Apologetika ima torej nalogo, da zanika to miselnost. Drugi del skripta se konča s predstavitvijo metod apologetike.

Profesor Ehrlich teologijo deli na pozitivno in spekulativno (sholastično). Naloga pozitivne teologije je razbiranje verskega nauka iz Svetega pisma in tradicije oz. dokazovanje, da je verski nauk, ki ga je Cerkev razglasila kot dogme, prisoten v razodetih virih. Spekulativna ali sholastična teologija, ki predpostavlja pozitivno teologijo, pa razmišlja o verskem nauku (ki ga je pozitivna teologija razglasila) in ga skuša uskladiti z znanstvenimi spoznanji ter jih podkrepiti z razumskimi dokazi. Spekulativna teologija verski nauk oblikuje v logični sistem in ga brani pred ugovori. Ehrlich se opira na navodila Apostolskega sedeža in citira papeže Pija IX., Leona XIII. in Pija X., ki predpisujejo sholastično metodo kot najbolj učinkovito sredstvo proti zmotam tedanjega časa.⁸⁴

Ehrlich v svojem učenju zagovarja tradicionalno metodo apologetskega delovanja, ki jo predstavi kot kombinirano filozofsko-zgodovinsko-psihološko-primerjalno metodo. Filozofsko metodo uporabljamo, ko izvajamo iz pojma Boga smernice za naš odnos do njega, ko motrimo možnost in spoznavnost razodetja, čudežev in prerokov. Apologetika daje večji pomen zgodovinski metodi, ki mora zgodovinsko dejstvo razodetja izpričati z zgodovinskimi dokazi (čudeži, prerokbe, preganjanje krščanstva). Psihološko metodo uporabimo, ko razpravljamo o vzvišenosti krščanstva, ki človekova stremjenja zadovoljuje v polni meri. Primerjalno metodo uporabljamo, ko primerjamo krščanstvo z drugimi verstvi in vidimo, da jih presega.⁸⁵

⁸⁰ Vilko Fajdiga, Ob petdesetletnici – nov statut, v: *BV* 29 (1969), št. 3–4, str. 385.

⁸¹ Predavanje je imel Avguštín Bea na gregorijanski univerzi v Rimu 21. decembra 1941, ob desetletnici izida konstitucije *Deus Scientiarum Dominus*. Objavljeno je bilo v XXII. letniku revije *Gregorianum*, 1941, str. 445–466.

⁸² Avgustin Bea, The Apostolic constitution *Deus scientiarum Dominus*, its origin and spirit, v: *Gregorianum* 22 (1941), str. 448.

⁸³ Ehrlich, *Theologia fundamentalis*, str. 15.

⁸⁴ Prav tam, str. 5.

⁸⁵ Prav tam, str. 19.

Metoda imanence skuša izravnati nasprotje med avtonomijo našega razuma in heteronomijo razodetega krščanstva s tem, da pripisuje človeški naravi prirojen gon in težnjo po nadnaravnem. Človek, ki praktično živi krščansko življenje, začuti, da je krščanstvo tisto, po čemer hrepeni njegovo srce in da je vsled tega razodeta vera.⁸⁶

Tretji del predmeta, ki je hkrati začetek novega oštevilčenja strani v skripti, je bil namenjen obravnavi razodetja z naslednjih vidikov: možnost misterijev, možnost in primernost razodetja, nujnost razodetja, nujnost sprejetja razodetja in nasprotovanje indiferentizmu. Ta del svoje skripte Ehrlich posveti obravnavi Božjega razodetja, ki ga opredeli kot etnološko priobčenje kake resnice.⁸⁷ Božje razodetje je resnica, ki jo je Bog priobčil. Loči naravno razodetje (Bog nam govori po naravi) in nadnaravno razodetje (Bog človeku sam spregovori – osebno). Pri razlaganju razodetja se naslanja na Tomaža Akvinskega in na Prvi vatiškanski cerkveni zbor, ki pojmujeta razodetje kot poseben način spoznanja. Ehrlich piše: »Sveti Tomaž razlaga spoznanje, ki ga človek dobi po razodetju tako: naravnemu redu mora človek najprej po svojih čutih dojeti predmet, potem si napravi sliko v domišljiji in končno umski pojem. Človek ne more neposredno dati pojme drugemu človeku; to zmore samo Bog. Za razodetje ni potrebno, da Bog da znamenje po čutih ali domišljiji. Bistveno je umsko spoznanje.«⁸⁸

Ehrlich z izrazom »prarazodetje« označuje védenje o stvarjenju in posredovanju Božje volje človeku, katerega imajo mnogi narodi in verstva. Pravi, da je primerjalno bogoslovje ugotovilo celo vrsto presenetljivih paralel med verovanjem v stari zavezi in drugimi starimi verstvi. Posebnost Ehrlichove apologetike so analogije v kozmologiji, stvarjenju sveta, vesoljnem potopu in Mojze-sovih zapovedih.⁸⁹ Zaključí, da analogije nikakor ne morejo ogroziti izvirnosti stare zaveze, ki po svoji verski vsebini bistveno nadkriljuje vse druge verske sisteme. Ehrlichu je jasno, da ni nobenega verskega sistema, ki bi tako enostavno in preprosto kakor Sveto pismo razložil kozmologijo, smisel človeškega življenja in izvor zla.⁹⁰ Svetopisemska jasnost mu je trden dokaz za resničnost krščanskega razodetja. Profesor Ehrlich dokazuje, da je Cerkev edina ohranjevalka in razlagalka resničnega in pravega Božjega razodetja, ki ga dokazuje s čudeži in Kristusovimi prerokbami. Zadnji del svojega skripta namreč posveti razlagi čudežev in dokazovanju, da so čudeži dokaz za resničnost krščanskega razodetja ter predstavitvi kriterijev za resničnost Božjega razodetja (»criteria«).

⁸⁶ Prav tam, str. 22.

⁸⁷ Prav tam, str. 25.

⁸⁸ Prav tam, str. 26.

⁸⁹ Prav tam, str. 44.

⁹⁰ Prav tam, str. 37.

Na koncu predstavitve Ehrlichovega pedagoškega dela velja omeniti, da so bili njegovi predmeti od leta 1922 pa vse do 1940/41 sestavni del filozofsko-dogmatične skupine. V letu 1940/41, ko se je skupina razdelila na dve samostojni skupini, je bila apologetika uvrščena v dogmatsko skupino.⁹¹

6 ZNANSTVENO DELO

Ehrlich ni napisal veliko teoloških del. To nam postane jasno, če pogledamo samo objave v *Bogoslovnem vestniku*. V dvajsetletni profesorski dobi je tam objavil le 8 razprav. Pri njegovem stanovskem kolegu Francu Grivcu⁹² jih v istem časovnem obdobju najdemo 26. Zagotovo so mu vzele veliko časa njegove mnoge dejavnosti, predvsem na političnem področju. Kot je bilo že omenjeno, se v publikacijah profesorja Ehrlicha apologija, veroslovje in misijologija prepletajo. V vseh njegovih spisih najdemo prvine vseh treh disciplin. Prepričani pa smo, da je bil Ehrlich kot teolog na prvem mestu apologet in sicer zato, ker je pri njem vsaka beseda v službi zagovora krščanske vere.

Ehrlich je prvič svoje apologetske sposobnosti pokazal leta 1914, ko je kot predavatelj v celovškem semenišču v obrambo lurških čudežev napisal 171 strani obsegajočo knjigo *Dr. Aigner und Lourdes*, ki je bila izdana v Celovcu. Pred prvo svetovno vojno je zdravnik dr. Aigner iz Münchna po obisku Lurda pripravil sistematično antipropagando lurškim prikazovanjem in čudežem. Zadal si je nalogo, da razkrinka veliko lurško prevaro. Po nemško govorečih deželah (baje tudi v Mariboru) je prirejal predavanja, da bi prepričal ljudi v svoj prav. 11. novembra 1913 je Ehrlich poslušal dr. Aignerja v Beljaku in knjiga prinaša poleg zdravnikovega govora sijajen Ehrlichov odgovor na predavanje v obrambo čudežev. O čudežih se je na dolgo razpisal tudi v svoji skripti *Apologetika*, kjer zagovarja njihovo resničnost in jih uporabi kot dokaz za resničnost Jezusovega božanstva. Svoje apologetske ideje nadaljuje v razpravi *Notranje razmere v Anglikanski Cerkvi*, ki je izšla v *Bogoslovnem vestniku* leta 1927. Med študijem v Oxfordu se je namreč поблиže srečal z anglikansko Cerkvijo. V razpravi pokaže, da so v uradnem anglikanskem molitveniku *Common Prayer Book* osnovni pojmi o Kristusovi Cerkvi, razodetju in Svetem pismu zelo nejasni.⁹³ Sicer pa v svoji razpravi nasprotuje anglikanskim prizadevanjem za ekumenizem, kar je za tisti čas za katoliškega teologa razumljivo. V dveh razpravah, *Spiritizem in Okultizem v grških orakljih in misterijih*, kot teolog in dušni pastir ugotavlja, da je med ljudmi veliko zanimanje za spiritizem in okultno. Kristus vzpostavlja racionalno religijo Logosa, ki popolnoma odklanja vse kompromise z okultnimi

⁹¹ Ocvirk, Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, str. 63.

⁹² Oba profesorja, Ehrlich in Grivec, sta študirala skoraj istočasno v Innsbrucku in imela iste profesorje, doktorirala sta namreč v časovni razdalji dveh let.

⁹³ Bogdan Dolenc, Ehrlich – apologet in veroslovec, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, str. 211.

iracionalnimi verstvi.⁹⁴ V razpravi *Osebni značaj Kristusov* Ehrlich zagovarja Kristusovo Božjo naravo. Celovška knjiga *Katoliška Cerkev, kraljestvo božje na zemlji* pa govori o Cerkvi v luči Božjega razodetja in o misijonski dejavnosti Cerkve. Prav v zadnjem delu stalno poudarja, da je Cerkev človeku edina prinašalka Božjega razodetja. Njegovo znanstveno delo je najbolj razvidno iz Ehrlichove bibliografije.

Marko Urbanija je Ehrlichove bibliografske enote razdelil po literarni naravi: knjige, razprave, ocene, članki, poročila, govori in pridige.⁹⁵ Poleg teoloških znanstvenih objav pa najdemo v njegovi bibliografiji tudi politične in družbene spise.

Knjige

- *Svete Višarje*, Slovenska krščansko-socialna zveza za Koroško, Celovec 1910, 64 str.
- *Aus dem Wilajet Kärnten*, Klagenfurt 1913.
- *Dr. Aigner und Lourdes*, Kärntner Tagesblatt, Klagenfurt 1914, 173 str.
- *La Carinthie*, Paris 1919.
- *L'effondrement de la nation slovène*, Paris 1919.
- *Katoliška Cerkev kraljestvo božje na zemlji*, Družba sv. Mohorja, Celovec 1919, 320 str.
- *Origin of Australian Beliefs*, Anthropos Administration, Mödling 1922, 78 str. (ocena A. R. Radcliffe-Browna, v: *American Anthropologist* N. S. 27 (1925), str. 161–163).
- *Slovenska misijonarja Baraga in Knoblehar*, Unio cleri, Ljubljana 1928, 68 str.
- *Na sveti poti*, Višarski molitvenik, Katoliška tiskarna, Gorica 1931, 207 str.
- *Irska*, Mohorjeva knjižnica 53, Mohorjeva družba, Celje 1932 (skupaj z J. Plestenjakom).
- *Breve storia del Santuario di Monte Lussari*, Gorizia 1934.
- *Glavna skupščina duhovniške misijonske zveze (U. C. M. pro Jugoslavia)* (priredil dr. Lambert Ehrlich, tajnik U. C. M. pro Jugoslavia), Ljubljana – Zagreb 1936.
- *Indijske šole*, Indijska knjižnica 10, Ljubljana 1938, 48 str.
- *Parijci*, Indijska knjižnica 14, Ljubljana 1939, 48 str.
- *Suženjstvo*, Tabu 26, Ljubljana 1940, 25 str.
- *Kozmologija ali metafizika sveta*, Ljubljana b. l., 28 str. (skripta).

⁹⁴ Prav tam, str. 213.

⁹⁵ Marko Urbanija, Ehrlichova bibliografija. v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, Celje 2002, str. 337–341.

- *Prazgodovinske in protohistorične kulturne dobe*, Ljubljana b. l., 39 str. (skripta).
- *Theologia fundamentalis ali apologetika*. 77 str. (skripta).

Razprave

1910

- Kantova kritika naših dokazov za bivanje božje, v: *VBV* 13 (1910), str. 97–105.

1913

- Die schismatische Mönchsrepublik auf dem Berge Athos, v: *Zeitschrift für Kultur* (1913), str. 139–152, 262–273.

1914

- Veliki pomor XX. stoletja (Neomalthusianizem), v: *Čas* 8 (1914), str. 32–45, 112–126, 177–185, 252–261, 355–366, 422–424.

1917

- Ein angeblicher Kompromiss der katholischen Kirche mit dem Neomalthusianismus, v: *Theologisch praktische Quartalschrift* (1917), 498 sl.

1922

- Predmet in metoda primerjevalnega veroslovja, v: *BV* 2 (1922), str. 35–45.
- Prazgodovinski človek, v: *Čas* 16 (1922), str. 86–105.
- Starost človeškega rodu v luči prazgodovine, v: *Čas* 16 (1922), str. 237–246.
- Šola in cerkev, v: *Čas* 16 (1922), str. 305–319.
- Sumer in Akkad, v: *Čas* 16 (1922), str. 399–400.
- Tribal Initiation and secret Societies in Australia, v: *Semaine d'Ethnologie religieuse. Compte rendu analytique de la III session tenue a Tilbourg 6–13 sept. 1922*, Missionshaus-Gabriel, Moedling bei Wien 1923, str. 356–371.

1923

- Prazgodovinski grobovi, v: *Čas* 17 (1923), str. 224–229.
- Izkopanine v Egiptu, v: *Čas* 17 (1923), str. 261–263.
- Etnološka ekspedicija na Ognjeno zemljo, v: *Čas* 17 (1923), str. 262–264.
- Grobnica egiptovskega kralja Tutankamena, v: *Čas* 17 (1923), str. 368–370.
- Državni šolski načrt v Jugoslaviji in šolska zakonodaja po drugih državah, v: *Socialna misel* 2 (1923), str. 249–252.

1924

- Bogovi, v: *BV* 4 (1924), str. 226–238; 5, str. 13–24, 224–234.
- Ruski boljševizem, v: *Čas* 18 (1924), str. 192–217, 275–295.

1925

- Krščanska šola, v: *Bogoljub (BG)* 23 (1925), str. 172–175.
- Prazgodovinska razkritja v zadnji dobi, v: *Čas* 19 (1925), str. 89–91.
- Geografija in etnologija, v: *Geografski vestnik* 1 (1925), str. 24–28.

- Katoliški misijoni, v: *Koledar družbe sv. Mohorja*, Celovec (KDM) 1925, str. 60–61.
- 1926**
 - Kristus Kralj, Ob encikliki Quas primas, v: *Čas* 20 (1926), str. 273–279.
 - Ob početkih 1. jugoslovanske misijonske pokrajine D. J. v Indiji, v: *Glasnik Srca Jezusovega* 2 (1926).
- 1927**
 - Notranje razmere v anglikanski cerkvi, v: *BV* 7 (1927), str. 185–196.
 - Kitajski problem, v: *Misijonstvo doma in drugod*, Unio Cleri pro Jugoslavia, Knjižica II, str. 81–95.
- 1928**
 - Spiritizem, v: *BV* 8 (1928), str. 123–149.
 - Okultizem v grških orakljih in misterijih, v: *BV* 8 (1928), str. 265–280.
- 1929**
 - Šamanizem, v: *BV* 9 (1929), str. 220–254.
 - Razvoj etnologije in njene metode v zadnjih desetletjih, v: *Etnolog* 3 (1929), str. 114–152.
 - Die Familie bei den Tschuktschen, Jukagiren, Korjaken und Itelmen, v: *Internationale Woche für Religions-Ethnologie*. V. Tagung. Luxembourg, sept. 1929, P. G., Paris 1931, str. 183–197.
- 1931**
 - Čudež, v: *Čas* 25 (1931), str. 381–388.
- 1934**
 - Magija primitivnih narodov, v: *BV* 14 (1934), str. 34–49, 213–232.
- 1935**
 - Osebni značaj Kristusov, v: *BV* 15 (1935), str. 189–210.
- 1939**
 - Razvojna teorija, v: *Čas* 33 (1939), str. 149–154, 200–203, 261–267, 301–306; 34 (1940), str. 130–139, 281–288; 35 (1941), str. 124–133, 211–213.

Ocene

- 1922**
 - Suchy, J.: Uvod v buddhizem, v: *Čas* 16 (1922), str. 298–299.
- 1923**
 - Pages choisies du Cardinal Pie, v: *BV* 3 (1923), str. 190–191.
- 1928**
 - Wunderle G., Einführung in die moderne Religionspsychologie, v: *BV* 8 (1928), str. 83–84.
 - Lercher I., Institutiones theologiae dogmaticae, v: *BV* 8 (1928), str. 182–183.
 - Brunsmann J., Lehrbuch der Apologetik, v: *BV* 8 (1928), str. 314–316.

1929

- Pohl W., De vera religione quaestiones selectae, v: *BV* 9 (1929), str. 299–300.

1933

- Kortleitner F. X., Religio Jahve cohaereatne cum simplicitate vitae nomadum, v: *BV* 13 (1933), str. 285–287.

1935

- Menghin, O.: Geist und Blut, v: *Slovenec*, št. 197a, 29. avgust 1935, str. 4; št. 198a, 30. avgust 1935, str. 4.

Članki, poročila

1909

- Iz francoskih vojsk l. 1809, v: *KDM* 1909, str. 53–61.

1910

- Sveta gora Atos, v: *KDM* 1910, str. 53–64.

1912

- Avstrijski mornarji v Sveti deželi, v: *KDM* 1912, str. 82–84.

1914

- Svet v številkah, v: *KDM* 1914, str. 222–226.

1915

- Svet v številkah, v: *KDM* 1915, str. 207–208.

1922

- Mirovna konferenca in Jugoslavija, v: *KDM* 1922, str. 17–42.

1923

- Versko-etnološki tečaj v Tilburgu, v: *BV* 3 (1923), str. 91–95.

1925

- Misijonstvo na Slovenskem v l. 1923/24, v: *MK* 6, str. 90–92.
- Baraga Friderik Irenej, v: *SBL* 1, str. 23–24.

1926

- Blažena Bernardka iz Lurda, v: *Bogoljub* 24 (1926), str. 28–31.
- Sveto leto katoliške Cerkve, v: *KDM* 1926, str. 85–89.
- † Dr. Ivan Žolger, v: *KDM* 1926, str. 106–107.
- Afrika, v: *Katoliški misijoni* (KM) 5 (1926), str. 65–71.

1927

- UC v državi SHS, v: *Misijonstvo doma in drugod* (Unio Cleri pro Jugoslavia, Knjižica II), Ljubljana 1927, str. 22–25.

1928

- Knoblehar Ignacij, v: *SBL* I, str. 472–475 (skupaj z V. Bohincem).

1929

- Razgledi po katoliškem svetu, v: *KDM* 1929, str. 87–88.

1930

- VII. mednarodni akad. Misijonski kongres v Ljubljani, 6.–11. septembra 1930, v: *Čas* 25 (1930), str. 114–125.
- Razmah družbe za širjenje vere, v: *KM* 8 (1930), str. 72–73.

1932

- Laicizem v misijonskih pokrajinah, v: *KM* 10 (1932), str. 164–168.
- Islam v severni Afriki, v: *Misijonski koledar* (MK) 13, str. 58–66.
- Koroška na mirovni konferenci v Parizu, v: *Ponedeljski Slovenec*, št. 16, 18. april 1932, str. 3.
- Kovač Veselko (Laetus), v: *SBL* I, str. 539.

1933

- Misijonsko delo med Kopti in Egipčani, v: *KM* 9 (1933/34), str. 121–122.
- Mesar Ivan Krst., v: *SBL* II, str. 101.
- Framasonstvo, v: *Vzajemnost* 22 (1933), str. 73–78, 98–101, 145–148, 178–183, 218–222.

1934

- Misijonska maša, v: *KM* 12 (1934/35), str. 26–27.
- Misijonska misel v liturgiji, v: *KM* 12 (1934/35), str. 144.

1935

- Sveto rešnje telo in misijoni, v: *Evharistične šmarnice*, Ljubljana 1935, str. 176–188.
- Vidovic Janez, v: *KDM* 1935, str. 80–81.
- Misijonska nedelja, v: *KM* 13 (1935/36), str. 2–4.
- Japonska in njeni problemi, v: *MK* 16 (1935), str. 76–86.
- Evharistija in misijoni, v: *Naš kruh. Evharistična izpoved inteligence*, Celje 1935, str. 108–118.
- Kriza besede, v: *Straža v viharju* (SV) št. 5.

1936

- Družba za širjenje vere, v: *KM* 14 (1936), str. 141–142.
- Indijska mladina, v: *KM* 14 (1936), str. 172–174.
- Boljševizem v Kini, v: *MK* 17, str. 97–99.

1937

- II. mednarodni kongres UCM v Rimu, v: *Lux Mundi* (LM) 1/1–2, str. 2–5.
- Pogled v vero in kulturo Indijancev, v: *MK* 18, str. 34–42.
- Vabilo, naslovljeno vsem duhovnikom, da vstopijo v U. Cl. Miss., v: *LM* 1/3, str. 9.
- Ob petdesetletnici Doma in sveta, v: *SV* 3, št. 25, str. 1.
- Kakšen bodi ozir. ne bodi boj proti komunizmu, v: *SV* 4, št. 9, str. 34; št. 10, str. 38; št. 11, str. 42.

1938

- Verstvo narodov v Oceaniji, v: *MK* 19 (1938), str. 98–102.
- Razmotrivanje o paleoličnem človeku na slovenskih tleh, v: *Slovenec*, št. 245a, 23. oktober 1938, str. 9.

1939

- Beseda duhovnika, v: *SV* 6 (1939/40), str. 22.
- Oče bengalskih misijonov v Ljubljani, v: *KM* 17 (1939/40), str. 121–122.
- Suženjska odvisnost od Moskve, v: *SV* 6 (1939/40), str. 69.

1940

- Kraljestvo božje v Kini, v: *KM* 18 (1940/41), str. 254–260.
- Lambert Ehrlich – Janez Kokošinek – Tomaš Klinar, Duhovniškimi soprobratom, udom U. Cl. Miss., v: *LM* 4/3 (1940), str. 33–34.
- Oče bengalskih misijonov v Ljubljani, v: *Slovenec*, št. 75a, 3. april 1940, str. 5.
- Vera in znanost, v: *SV* 7 (1940/41), str. 93–94.

1941

- Misijonska misel in velikonočna sobota, v: *KM* 19 (1941/42), str. 193–194.
- Sv. Severin, apostol Podonavja, v: *KM* 19 (1941/42), str. 199–202, 279–281.
- Družba za širjenje vere, v: *KM* 19 (1941/42), ovoj št. 9–10.

Govori, pridige

- »Strašno je pasti v roke živega Boga«. Pridiga za pripravo na spoved v svetem letu, v: *Duhovni pastir (DP)* 30, str. 296–303.
- Govor o priliki božičnice, prirejene ranjencem, v: *DP* 34 (1917), str. 201–206.
- Misijonar, v: *Praedicate* 1 (1929), str. 5–10.
- Kristusova osebnost, v: *Praedicate* 6 (1934), str. 129–133.
- Misijonski govor na radiu Ljubljana na misijonsko nedeljo leta 1940. (Neobjavljen), v: *KM* 18 (1940/41), str. 58.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Teološke fakultete (ATF)

ATF, fasc. 1, Uredba o bogoslovnih fakultetah v kraljevini 1922/23, Statut 1935–1980.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, ŠAL 5, šk. 276, mapa 1922. Študijski načrt ljubljanske Teološke fakultete 1922.

Časopisni vir

Štefanič, Bogomir, Vizionar slovenske državnosti, v: *Družina* 51, št. 23, 9. junij 2002, str. 22.

Spletni viri

Andrej Vončina, Koga predstavlja kip pred vhodom na faks? Glej: <http://voncio83.blogspot.com/2008/01/koga-predstavlja-kip-pred-vhodom-na.html> (pridobljeno: 19. oktober 2018).

Literatura

- Bea, Avgustin, The Apostolic constitution *Deus scientiarum Dominus*, its origin and spirit, v: *Gregorianum* (XXII [1941]), str. 445–466.
- Benedik, Metod, Lambert Ehrlich – profesor, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*. Celje: Mohorjeva družba 2002, str. 97–111.
- Benedik, Metod, Lambert Ehrlich: ob odkritju kipa na Teološki fakulteti v Ljubljani 31. maja 2002, v: *BV* 62 (2002), str. 641–644.
- Čuješ, Rudolf (ur.), *Dr. Lambert Ehrlich: Stražar naših svetinj*. Antigonish, Nova Scotia, Canada: Research Centre for Slovenian Culture 1992.
- Dekleva, Tatjana, Ljubljanska univerza od ustanovitve do začetka devetdesetih let, v: Jože Ciperle (ur.), *90 let Univerze v Ljubljani: med tradicijo in izzivi časa*. Ljubljana: Rektorat Univerze 2009, str. 36–38.
- Deželak-Barič, Vida, Osvobodilna fronta in dr. Lambert Ehrlich, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, Celje: Mohorjeva družba 2002, str. 343–354.
- Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji. 1942. Ljubljana: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.
- Fajdiga, Vilko, Dr. Lambert Ehrlich, v: *BV* 22 (1942), št. 1–4, str. 218–220.
- Fajdiga, Vilko, Ob petdesetletnici – nov statut, v: *BV* 29 (1969), št. 3–4, str. 384–395.
- Hanuna, Cvetka, Ob sedemdesetletnici umora dr. Lamberta Ehrlicha, v: *Zaveza* 80 (2011), str. 18–30.
- Janežič, Marija, Spomin na Lamberta Ehrlicha, v: *Zaveza* 64 (2007), str. 58–60.
- Javornik, Mirko, *Pero in čas, II.*, izbor iz pisanja od 1927 do 1977. Trst, Washington, Buenos Aires, založba Tabor, 1980.
- Javornik, Mirko, Mož božje volje. Lik in vizija dr. Lamberta Ehrlicha, v: *Kristjanova obzorja* 6 (1991), št. 23, str. 169.
- Juhant, Janez, Razmere, ki so privedle do Ehrlichovega umora, v: *BV* 52 (1992), št. 3, str. 268–273.
- Janez Juhant in Mateja Centa (ur.), *V zvestobi narodu in veri*, Znanstvena knjižica 43, Ljubljana 2015.
- Kolar, Bogdan, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*. Ljubljana: Teološka fakulteta 2009, str. 58–75.
- Lenček, Lado, Prof. dr. Lambert Ehrlich – mrtev, v: *KM* junij–julij 1942, str. 226–227.
- Malle, Avguštin, Ehrlichov rod in koroška leta Lamberta Ehrlicha, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, Mohorjeva družba, Celje 2002, str. 9–22.
- Ocvirk, Drago, Dolenc, Bogdan, Katedra za osnovno teologijo, v: *BV* 50 (1990), str. 63–72.
- Ocvirk, Drago, Znanstveno in organizacijsko delo dr. Lamberta Ehrlicha, v: *BV* 52 (1992), str. 274–278.
- Osredkar, Mari Jože, Ehrlich in osnovno bogoslovje, v: *Simpozij ob 70-letnici umora prof. dr. Lamberta Ehrlicha: Ljubljana, 4. december 2012* (ur. Mateja Centa, Vojko Strahovnik). Ljubljana: Teološka fakulteta 2012, str. 116–126.

- Perovšek, Jurij, Ehrlich in pariška mirovna konferenca 1919–1920, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*. Celje: Mohorjeva družba 2002, str. 59–85.
- Poznič, Andrej, Govor ob 50 letnici smrti dr. Lamberta Ehrlicha, v: *BV* 52 (1992), str. 264–267.
- PSBL, 1. knjiga, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1974–1981, str. 329–330.
- Škulj, Edo (ur.), *Ehrlichov simpozij v Rimu*, Celje: Mohorjeva družba 2002.
- Štupnikar, Jože, Ehrlich in karitativna dejavnost, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, Celje: Mohorjeva družba 2002, str. 173–178.
- Urbanija, Marko, Ehrlichova bibliografija, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*. Celje: Mohorjeva družba 2002, str. 337–342.
- Vidovič-Miklavčič, Anka, Ehrlich – duhovni vodja stražarjev, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*. Celje: Mohorjeva družba 2002, str. 197–207.

POVZETEK

Prispevek predstavlja prof. Lamberta Ehrlicha, teologa apologeta, ki je v dvajsetih letih svoje profesure na Teološki fakulteti v Ljubljani s prof. Grivcem postavil temelje katedri za osnovno bogoslovje. Kot dekan Teološke fakultete si je prizadeval za krščansko podobo ljubljanske Univerze. Kot profesor je krščansko vero zagovarjal predvsem v odnosu do verovanja ljudstev na primitivni stopnji razvoja. Ehrlich v svojih pisnih delih dokazuje, da je Cerkev edina ohranjevalka in razlagalka Božjega razodetja. Poleg pedagoškega in znanstvenega dela je bilo njegovo življenje zaznamovano z družbeno in politično dejavnostjo. Kot zaveden Slovenec in pokončen kristjan je že pred drugo svetovno vojno načrtoval samostojno Slovenijo in bil nasprotnik komunistične ideologije. Poleg biografskih podatkov naš prispevek predstavlja tudi njegovo bibliografijo.

KLJUČNE BESEDE: *Teološka fakulteta, Lambert Ehrlich (1878–1942), apologet, politik, domoljub*

Summary

PROFESSOR LAMBERT EHRLICH, PhD

The article introduces Prof Lambert Ehrlich, the theologian apologist. In the course of the twenty years of his time at the Faculty of Theology in Ljubljana, he set up the foundation for the Chair of Fundamental Theology with Prof Franc Grivec. As Dean of the Faculty of Theology, he worked towards the setting up of the Christian image of the University of Ljubljana. As professor, he defended the Christian faith primarily in relation to the belief of peoples at the primitive stage of their development. In his writings Ehrlich proves that the Church is the only preserver and promulgator of God's revelation. In addition to pedagogical and scientific work, his life was marked by social and political activities. Before the Second World War, as a patriotic Slovenian and an upright Christian, he planned an independent Slovenia and was an opponent of

communist ideology. Along with the biographical data, this article also highlights a bibliography of Ehrlich's works.

KEYWORDS: *Faculty of Theology, Lambert Ehrlich (1878–1942), apologist, politician, patriot*

FRANC GRIVEC

(1878–1963)

ekleziolog

dekan Teološke fakultete (1921/22, 1927/28, 1933/34)

1.01 Izvirni znanstveni članek UDK: 929Grivec F.:378.6:2(497.4Ljubljana)(091)

Nik Trontelj

mag. teol. in zgod., doktorand, Teološka fakulteta,
Univerza v Ljubljani, Poljanska 4, SI – 1000 Ljubljana
e-naslov: nik.trontelj@yahoo.com

FRANC GRIVEC – EKLEZIOLOG IN UČITELJ NA TEOLOŠKI FAKULTETI UL

1 ŽIVLJENJE IN DELO

V strnjenem prikazu življenja dr. Franca Grivca (1878–1963), dolgoletnega učitelja ekleziologije na Teološki fakulteti v Ljubljani, se bomo osredotočili na prikaz njegove izobrazbe in strokovnega dela, ki ga je opravil kot učitelj in eden izmed vodilnih mednarodnih poznavalcev eklezioloških ter ekumenskih vprašanj. Grivčeva biografija razodeva njegovo vseživljenjsko zanimanje za teologijo vzhodnega krščanstva, ki se kot rdeča nit vije od zgodnjega učenja slovanskih jezikov in pisanja spisov o slovanski književnosti ter eklezioloških vprašanjih v študentskih letih vse do izteka njegovega življenja, ko je bil kot spoštovani profesor v visoki starosti priča svitanju novih časov, ki jih je napovedoval drugi vatikanski cerkveni zbor. Po splošni predstavitvi Grivčevega življenja in dela bomo v naslednjih poglavjih tega prispevka njegovo univerzitetno profesuro in mednarodno delovanje na področju ekumenizma s pomočjo virov še natančneje osvetlili.

1.1 Izobrazba in poklic

Franc Grivec se je rodil 19. oktobra 1878 v Velikem Lipovcu na Dolenjskem, v župniji Ajdovec. Bil je sin kmečkega posestnika, oče Josip je kmalu umrl, zato je mladi Franc odraščal le ob materi Mariji, roj. Tisovec, ki je bila gospodinja. V letih 1886–90 je obiskoval osnovno šolo v Novem mestu, od 1890 do 1898 pa gimnazijo v Ljubljani.⁹⁶

V času osmih gimnazijskih let je stanoval v Alojzijevišču, kjer se je začel navduševati nad slovanstvom. V alojzijeviških letih se je učil srbskega in

⁹⁶ Arhiv Teološke fakultete (ATF), fascikel 101 (Predavatelj A–G) [Grivec France], Personalni list, Grivec /Josipov/ Dr. France, 15. februar 1951 (dalje ATF, Grivec /Josipov/ Dr. France).

Nadaljnje navedbe osebne mape dr. Franca Grivca v arhivu Teološke fakultete: ATF, Grivec France.

hrvaškega jezika, do zaključka gimnazije je že dobro obvladal tudi ruščino. Grivec je kazal veliko zanimanje za leposlovje in jezikoslovje slovanskih jezikov že v zgodnjih letih svojega izobraževanja. Kot dijaški semenišnik je bil eden od aktivno pišočih alojzijeviskih gojencev, ki so svoje prve spise objavljali v matičnem glasilu *Domače vaje*.⁹⁷ Po opravljeni gimnaziji se je odločil za duhovniški poklic in v letih 1898–1902 na bogoslovnem učilišču v Ljubljani študiral teologijo. V semeniških letih je kot bogoslovec objavljall vse več književnih razprav o vzhodnoslovanskem slovstvu in že tedaj kazal navdušenje za povezovanje slovanskih narodov. Kot bogoslovec je začel pisati tudi teološke razprave. Svoje zanimanje za med slovansko vzajemnost je kmalu obravnaval tudi teološko in se začel zavzemati za edinost kristjanov.

Po duhovniškem posvečenju leta 1902 je nadaljeval triletni teološki študij v Innsbrucku, kjer je leta 1905 obranil doktorsko tezo o zgodovinskih poskusih zedinjenja med vzhodnimi Slovani in katoliško Cerkvijo. V času doktorskega študija je temeljito spoznaval vzhodno teologijo. Pod vodstvom jezuita Nikolaja Nillesa, izkušenega poznavalca vzhodnega krščanstva, je znanstveno raziskoval vprašanja zedinjenja. Vzor za krščansko edinost in slovansko poklicanost pri njenem uresničevanju je videl v delovanju solunskih bratov sv. Cirila in Metoda. Njun teološki pomen za zbliževanje pravoslavnega Vzhoda s katoliškim Zahodom je spoznaval zlasti v stikih s češkimi in moravskimi bogoslovci, ki jih je negoval v vseh letih svojega teološkega študija. V namen priprave doktorske disertacije je iz Innsbrucka potoval v Krakov, kjer je na tamkajšnji univerzi več mesecev raziskoval gradivo o zedinjenju pravoslavne Cerkve s katoliško Cerkvijo.⁹⁸ V času bivanja v Krakovu je raziskoval tudi poljski jezik in književnost ter se udeležil predavanja poljskega literarnega zgodovinarja dr. Aleksandra Brücknerja ter o tem napisal poročilo za *Dom in svet*.⁹⁹ Zavedal se je, da lahko ciril-metodijsko idejo uresničuje z raziskovanjem jezikovne zgodovine in književnosti slovanskih narodov. Danes vemo, da se je Grivec oblikoval v ekumenskega delavca še preden je bilo formalno ekumensko gibanje sploh osnovano,¹⁰⁰ čeprav tedaj še v smislu »ekumenizma vrnitve«, ko naj bi se nekatoliški kristjani vrnili pod okrilje rimske katoliške Cerkve, kar je bilo uradno učenje Cerkve do

⁹⁷ France Dolinar, Franc Grivec, v: *Bogoslovni vestnik (BV)* 53 (1993), št. 3, str. 247 (dalje: Dolinar, Franc Grivec).

⁹⁸ Lojze Kovačič, *Prispevek dr. Franca Grivca k razvoju ekleziologije v prvi polovici 20. stoletja* [doktorska disertacija], Ljubljana 1983, str. 7 (dalje: Kovačič, Prispevek dr. Franca Grivca).

⁹⁹ Glej: Franc Grivec, *Davnost in pomen poljskega jezika*, v: *Dom in svet* 16 (1903), št. 2, str. 119–122.

¹⁰⁰ Za začetek sodobnega ekumenskega gibanja štejemo srečanje evropskih in severnoameriških protestantskih in anglikanskih Cerkva ter misijonskih družb na svetovni misijonski konferenci v Edinburgu leta 1910. Katoliška je v ekumenskem gibanju začela sodelovati z drugim vatikanskim cerkvenim zborom.

drugega vatikanskega cerkvenega zbora.¹⁰¹ Pri tem je kazal veliko mero simpatije do pravoslavnih vernikov.

Grivec je julija 1905 uspešno zaključil doktorski študij v Innsbrucku z disertacijo *Poskusi zedinjenja z Grki in Orientalci po florentinskem koncilu*.¹⁰² Po vrnitvi v domovino je nastopil svojo prvo duhovniško službo. Knezoškofijski ordinariat v Ljubljani ga je 15. julija 1905 poslal v župnijo Dob pri Domžalah, kjer je eno leto opravljal službo kaplana (od 1. avgusta 1905 do 31. avgusta 1906). Po enoletnem delovanju v dušnem pastirstvu je bil Grivec poklican v Ljubljano, kjer so računali na njegovo učiteljsko delo v semenišču. 12. septembra 1906 je zato postal študijski prefekt v bogoslovnem učilišču v Ljubljani in to delo opravljal deset let. Ljubljanski škofijski ordinariat ga je 31. maja 1907 imenoval za namestnega učitelja (suplenta) na bogoslovnem učilišču, kjer je 1. junija postal docent teologije.¹⁰³ Tam je nadomeščal dr. Janeza Evangelista Kreka in začel poučevati osnovno bogoslovje ter tomistično filozofijo. Grivec je bil po devetih docentskih letih 1. julija 1916 ob upokojitvi dr. Kreka imenovan za rednega profesorja osnovne dogmatike in filozofije. En dan pred tem je bil razrešen službe študijskega prefekta.¹⁰⁴ Na bogoslovnem učilišču je naveden med člani professorskega zbora tudi v akademskem letu 1918/19, ki je bilo zadnje leto delovanja ustanove.¹⁰⁵ To pomeni, da je Grivec ob zaprtju bogoslovnega učilišča učiteljeval že skoraj dvanajst let. V času delovanja na škofijskem učilišču se je kot dobro izobražen teolog in uspešen učitelj že uveljavil tudi na področju vzhodnega bogoslovja, četudi se je v učiliških letih še posvečal širšim filozofsko-teološkim vprašanjem, ko je med drugim natančno sledil sodobni filozofski misli in pisal apologetične razprave.

Grivčevo verodostojnost pri poznavanju teologije vzhodnega krščanstva in delu za zedinjenje vzhodnih Cerkva s katoliško Cerkvijo gotovo na poseben način izkazuje dejstvo, da je bil marca 1919 imenovan za rednega univerzitetnega profesorja vzhodnega bogoslovja na teološki fakulteti univerze v Zagrebu.¹⁰⁶ Grivec je bil v novi jugoslovanski domovini poznan kot eden najopaznejših strokovnjakov vzhodne teologije, ki ga je zagrebška teološka fakulteta hitro uspešno pridobila v svoj profesorski zbor. Prav v tistem času so v Ljubljani pod vodstvom Vseučiliške komisije potekale temeljite priprave na ustanovitev slo-

¹⁰¹ Bogdan Dolenc, »Ekumenizem vrnitve« v teologiji in bogoslužnih besedilih pred Drugim vatikanskim koncilom, v: *BV* 78 (2018), št. 4, str. 916, 921 (dalje: Dolenc, Ekumenizem vrnitve).

¹⁰² Metod Benedik, Franc Grivec – profesor, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 11 (dalje: Benedik, Franc Grivec).

¹⁰³ ATF, Grivec Franc, Uslužbeni list [Kakšne važnejše funkcije je opravljal v javni službi]; tudi ATF, Grivec Franc, Službenički list [Tok celokupne gradjanske državne službe], in ATF, Grivec Franc, Personalni list, točka 6: Prejšnji poklic itd.

¹⁰⁴ ATF, Grivec Franc, Službenički list [Tok celokupne gradjanske državne službe].

¹⁰⁵ Bogdan Kolar, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani* (ur. Bogdan Kolar), Ljubljana 2009, str. 60 (dalje: Kolar, Delovanje Teološke fakultete).

¹⁰⁶ Glej: ATF, Grivec France, Dekret hrv. slav. dalm. deželne vlade o imenovanju dr. Grivca na teološko fakulteto v Zagrebu, 9. april 1919 (dalje: ATF, Grivec France, Dekret).

venske univerze in njenih prvih fakultet, med katerimi je bila posebej dejavna skupina profesorjev teologije, ki so želeli osnovati povsem samostojno teološko fakulteto znotraj ljubljanske univerze.

Vsekakor si je Grivec želel akademsko delovati v domačem univerzitetnem okolju, zato je po nekaj mesecih profesure v Zagrebu že začel urejati postopke selitve na ljubljansko Teološko fakulteto. Po težavnem obdobju pridobivanja listine z uradnim imenovanjem na Teološko fakulteto je bil v drugem semestru prvega študijskega leta 1919/20 le pridružen profesorskemu zboru rednih profesorjev in je zasedel mesto predstojnika katedre za traktat o Cerkvi.¹⁰⁷ Njegovo široko znanstveno zanimanje se je šele v času delovanja na Teološki fakulteti omejilo predvsem na ekleziološke teme in študij teologije vzhodnih Cerkva, ko se je v polnosti lahko posvetil raziskovanju življenja sv. Cirila in Metoda ter njuni vlogi za ponovno vzpostavitev edinosti med zahodnim in vzhodnim krščanstvom.

Po začetku delovanja na Teološki fakulteti je hitro začel prevzemati različne odgovornosti in se odlikoval z organizacijskim delom. V prvih letih je s svojimi sposobnostmi mogel veliko moči prispevati k oblikovanju Teološke fakultete in vzpostavitve njenega organiziranega delovanja. Od svojega prihoda na fakulteto se je kazal kot učinkovit vodstveni delavec. Na Teološki fakulteti je bil trikrat dekan, prvič že v tretjem letu njenega obstoja (1921/22). V tem obdobju je Teološka fakulteta tudi pod Grivčevim vodstvom zavzeto reševala vprašanje priprave fakultetne uredbe in se povezovala z zagrebško teološko fakulteto. V Grivčevem mandatu je novembra 1921 začela samostojno delovati tudi Bogoslovna akademija, ki je zrasla iz znanstvenega odseka za teologijo pri Leonovi družbi in ji je Grivec predsedoval. Akademija je organizirala razna predavanja, med drugim pa je začela sodelovati s Teološko fakulteto, ki je leta 1921 začela izdajati znanstveno glasilo *Bogoslovni vestnik* (BV). Glasilo je zaradi tehtne znanstvene vsebine kmalu postalo tudi mednarodno priznано, zlasti v Italiji in Franciji.¹⁰⁸ Reviji je ime izbral prav Grivec, in sicer po vzoru znanstvenega glasila Moskovske teološke akademije *Bogoslovskij vestnik*, ki je izhajala od leta 1892. Grivec je vedno spremljal knjižne izdaje s področja teologije in njenih pomožnih ved. V času, ko BV zaradi težkih razmer od konca druge svetovne vojne do leta 1965 ni izhajal, je Grivec od 1950 do 1960 (prvi zvezek je izšel 1951) urednikoval pri nadomestni znanstveni publikaciji *Zbornik Teološke fakultete*, ki je izhajala v maloštevilnih tipkanih izvodih, saj Teološka fakulteta ni uspela pridobiti papirja za tisk publikacije.¹⁰⁹ Grivec je bil tudi eden glavnih

¹⁰⁷ Kovačič, Prispevek dr. Franca Grivca, str. 7.

¹⁰⁸ Janko Polec, *Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo*, Ljubljana 1929, str. 323–324 (dalje: Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*).

¹⁰⁹ Bogdan Dolenc, *Bogoslovni vestnik*, v: *BV* 50 (1990), št. 1–2, str. 144.

organizatorjev, ki so ustanovili fakultetno knjižnico na Teološki fakulteti, ki je v trajno posest sprejela mnoge knjižne zbirke iz Semeniške knjižnice.¹¹⁰ Končno je Grivec tudi s svojim bogatim publicističnim delom in širjenjem izvirnih spoznanj o cirilmetodijski teologiji v tujini dvigal ugled Teološke fakultete in s tem tudi mlade ljubljanske univerze.

Do druge svetovne vojne se je dr. Grivec v slovenskem visokošolskem prostoru in mednarodni strokovni javnosti uveljavil z obširno teološko dejavnostjo. Svoje ustvarjalne napore je usmerjal zlasti v ekleziološka vprašanja zahodne Cerkve in ločenih vzhodnih Cerkva ter iskanje izgubljene edinosti iz časa pred velikim razkolom. Na skupnem temelju starodavne duhovne dediščine se je trudil zblíževati nezedinjene Cerkve, ki rastejo iz najzgodnejših časov krščanstva. Zaradi tega je bil v svoji ekumenski misli naklonjen predvsem krščanskemu Vzhodu. Velik pečat je v mednarodni javnosti pustil z organizacijo znanstvenih kongresov v Velehradu na Moravskem, ki so bili v prvi vrsti namenjeni cerkvenemu zedinjenju na temelju misijonskega dela sv. Cirila in Metoda,¹¹¹ ki sta v prvem tisočletju delovala v zedinjeni vesoljni Cerkvi in sta njuno delovanje odobraval vzhodni in zahodni del krščanskega sveta. Zaradi posebnih zaslug pri širjenju cirilmetodijskih spoznanj v slovanskih deželah, ki jim je pripisoval posebno vlogo v zedinitvenih naporih, je od različnih znanstvenih ustanov prejel častna odlikovanja.

Na Teološki fakulteti je predaval vse do smrti. Izrazito dolga učiteljska (univerzitetna) kariera pričuje o vrhunski znanstveni usposobljenosti dr. Grivca in njegovem predanem delu na Teološki fakulteti, kjer je preživel njena optimistična in težavna obdobja. Ob njenih negotovih začetkih ji je zavzeto pomagal vzpostaviti trdno in trajno delovanje ter ji nazadnje ostajal zvest še dolgo po prehodu od članice Univerze do zasebne cerkvene ustanove, ko je predaval še v pozni starosti in je njegovo mladostno zagnanost zares onemogočila šele smrt. Bolj očitno se Grivčeva pripadnost slovenskemu visokemu šolstvu ne bi mogla pokazati. Z neprekinjenim delom med študenti, ki so pozneje mnogo pričevali o globoki strokovnosti in karizmatičnosti svojega profesorja dr. Grivca, je najlepše počastil obstoj naše Univerze in Teološke fakultete. Z akademskim delovanjem v domovini so se celo uresničile njegove mladostne želje.¹¹²

¹¹⁰ Tatjana, Dekleva, Teološka fakulteta Ljubljanske univerze, v: *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor* (ur. Jože Ciperle), Ljubljana 2008, str. 40 (dalje: Dekleva, Teološka fakulteta).

Glej tudi: ATF, fascikel 36 (Spisi 1919–1923), Ravnateljstvu bog. semenišča v Ljubljani, 21. december 1921. Dekan Grivec semeniško vodstvo obvešča o izposoji knjig, ki si jih je knjižnica Teološke fakultete izposodila iz semeniške knjižnice.

¹¹¹ Bogdan Kolar, Deseti jubilejni velehradski kongres, v: *BV* 67 (2007), št. 3, str. 483.

¹¹² Dolinar, Franc Grivec, str. 252.

1.2 Slovstvena dejavnost

Franc Grivec je kot pisec zorel od mladostnih dni in je pisno ustvarjal vse do svoje smrti. Njegova znanstvena bibliografija je zelo obširna, zato je bila v teku desetletij večkrat raziskovana in vedno znova dopolnjena. Poleg znanstvenih del je skoraj nepregledno število člankov objavil tudi v dnevnem in poljudnoznanstvenem tisku. Na področju slovenskega znanstvenega jezika je posebej zaslužen za izoblikovanje slovenskega teološkega izrazoslovja. Kot učitelj prve generacije univerzitetnih uslužbencev je bil postavljen pred izziv ustvarjanja znanstvene misli, ki je morala rasti iz domačega okolja in ga z izvirnimi jezikovnimi posebnostmi končno tudi obogatiti. Poleg bratov Ušeničnik, ki ju je Grivec zaradi njune strokovnosti tudi sicer cenil, je prav on najbolj zaslužen za oblikovanje slovenskega teološkega jezika.¹¹³ Grivec je v teologiji posebej vplival na udomačitev eklezioloških izrazov, ki so bili nato tudi podlaga ekumenskemu besednjaku.

Grivčevi spisi odsevajo njegovo široko znanstveno zanimanje. Zaradi tega je v različnih obdobjih obravnaval različna vprašanja, hkrati pa vselej ostajal zavezan temeljnemu področju svojega raziskovanja. V teologiji je bil strokovnjak za nauk o Cerkv in vzhodno bogoslovje. V tem okviru je veliko raziskoval vlogo in nauk svetih solunskih bratov in posegal na področje ekumenizma. Zato je v splošnem smiselna razvrstitev Grivčevih spisov v tri skupine, ki jih je osnoval Lojze Kovačič: ekleziološki spisi, ekumenski spisi, cirilmetodijski spisi.¹¹⁴ Poleg temeljnih področij v svojih znanstvenih spisih obravnava tudi zgodovino slovanske književnosti in jezikoslovja v luči pomena za vzhodno teologijo ter vprašanja iz filozofije in teologije (apologetike).

V našem prispevku omenimo le nekaj pomembnejših Grivčevih knjižnih izdaj in znanstvenih prispevkov. Grivec se je doma in v tujini odlikoval s pisateljskim delom že dolgo pred nastopom službe na Teološki fakulteti. Njegovi najstarejši teološki spisi v času bivanja v ljubljanskem bogoslovju so ekleziološki in apologetski. Čeprav je tudi pozneje objavil nekaj člankov z apologetsko vsebino, Grivec na področju osnovnega bogoslovja ostaja izrazit predstavnik slovanske ekleziologije. V svojih objavah se je očitno usmeril na področje nauka o Cerkv in vzhodnega bogoslovja v času doktorskega študija v Innsbrucku. Tedaj je že pisal prve razprave o možnosti dialoga ruske pravoslavne Cerkve s katoliško Cerkvijo, ki jih uvrščamo med ekumenske spise. Že od podiplomskih študijskih let je veliko izvirnih člankov in recenzij s področja zgodovine vzhodnega bogoslovja objavljajl v tujini, zlasti v dveh pomembnih praških teoloških glasilih, *Časopis katolíckého duchovenstva* in *Slavorum litterae theologicae* (SLT),

¹¹³ Prav tam, str. 262.

¹¹⁴ Glej: Lojze Kovačič, Grivčeva bibliografija, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 39.

in v časopisu *Museum*, publikaciji moravskih bogoslovcev v Brnu. Grivec je celo sodeloval v skupini ustanoviteljev časopisa SLT in pri njegovem uredništvu. S tehtnimi spisi in ocenami del o vzhodnem bogoslovju v čeških časopisih je pridobival sloves enega izmed najbolj opaznih poznavalcev pravoslavja med katoliškimi raziskovalci.¹¹⁵ Vrsto eklezioloških in ekumenskih člankov je objavil tudi v zagrebškem *Katoličkom listu* (KL), kjer je največkrat obravnaval ekumenski nauk ruskega filozofa Vladimirja Solovjova, ki ga je zaradi Solovjovovih simpatij do rimske Cerkve predstavljal kot temeljni vzor graditve edinosti med vzhodnim in zahodnim krščanstvom.

Vse obdobje do ustanovitve ljubljanske univerze je redno objavljala tudi v domovini, največ v mariborskem glasilu *Voditelj v bogoslovnih vedah* (VBV) in reviji Leonove družbe *Čas*, katere sourednik je bil Grivec ob ustanovitvi. Pomemben prispevek iz tistega časa je bila obsežna Grivčeva razprava o vzhodnem cerkvenem vprašanju, ki jo je prvič objavil leta 1909 v VBV, nato pa je izšla tudi v češkem in hrvaškem prevodu. V Zagrebu je delo izšlo leta 1911 v samostojni knjižici. Dr. Kamilo Dočkal, hrvaški cerkveni zgodovinar češkega porekla, je v recenziji pozdravil Grivčeve zedinitvene napore in njegovo delo označil za objektivno ter znanstveno dovršen traktat o možnostih za cerkveno edinost med Vzhodom in Zahodom, zato jo priporoča vsem študentom teologije in cerkvene zgodovine, saj popolnejšega prikaza zadevne problematike ni bilo mogoče dobiti v nobeni drugi knjigi.¹¹⁶ Grivec je svoje delo pozneje še dopolnil in predelal ter leta 1918 izdal v knjigi *Pravoslavje*, ki je izšla tudi v češkem prevodu.

Dr. Grivec je svoja največja znanstvena spoznanja verjetno dosegel na področju cirilmetodijskega raziskovanja, kjer je na podlagi virov natančno preučeval življenje in poslanstvo svetih bratov. Čeprav je o tej problematiki objavljala spise v tujini in doma že od innsbruških študijskih let, se je raziskovanju sv. Cirila in Metoda lahko ključno posvetil šele na univerzitetni ravni v novi politični skupnosti južnih Slovanov, kjer je čutil zgodovinsko priložnost za apostolat edinosti med katolištvom in pravoslavljem, saj so v isti državi živeli slovenski in hrvaški katoličani ter srbski pravoslavni verniki. Grivec je zato tedaj temeljito sledil življenju srbske pravoslavne Cerkve in vselej iskal dialog s pravoslavni mi brati.¹¹⁷ Za širjenje apostolata cerkvene edinosti, ki ga je opravljalo gibanje Apostolstvo sv. Cirila in Metoda (ACM), je za Slovence leta 1924 ustanovil in urednikoval glasilo *Kraljestvo božje*.

¹¹⁵ Dolinar, Franc Grivec, str. 251.

¹¹⁶ Kamilo Dočkal, Fran Grivec, Istočno crkveno pitanje, Apostolat sv. Ćirila i Metodija, Zagreb, 1911, v: *Bogoslovska smotra* 2 (1911), št. 4, str. 394.

¹¹⁷ Vinko Škafar, Grivec – poznavalec srbskega pravoslavja, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 228.

Splošne zgodovinske okoliščine so Grivca torej navdihovale za poglobljen študij cirilmetodijskega nauka in dokazovanja pravovernosti svetih bratov za celotni krščanski svet, saj sta bila življenjepisa Žitja Konstantina in Žitja Metodija – temeljna zgodovinska vira za raziskovanje njunega izvirnega pomena, napisana izven frankovskih ali bizantinskih vplivov, kar ju očisti vsakršne pristranskosti.¹¹⁸ Grivec je svojo tezo predstavil v spisu *Pravovernost sv. Cirila in Metoda*, ki je izšel v prvem letniku BV. Slovenski prostor je leta 1936 oskrbel s prvim slovenskim prevodom Žitij in izvirnimi komentarji, ob začetku vojne na naših tleh pa je leta 1941 izdal vse svoje dotedanje znanstvene in teološke ugotovitve o pomenu svetih bratov. Tudi v času po koncu druge svetovne vojne se je kot visoko uveljavljen poznavalec cirilmetodijske problematike zavzeto ukvarjal z različnimi vidiki verskega, zgodovinskega in kulturnega pomena svetih bratov za slovanske narode in svoje raziskave podkrepil tudi z jezikoslovnimi analizami staroslovanskih besedil. Njegova besedila so bila deležna mnogih prevodov in izdaj v tujini. Končno je v visoki starosti izdal dve deli svojega vseživljenjskega študija, ko je leta 1960 v Wiesbadnu objavil monografijo v nemščini z naslovom *Konstantin und Method, Lehrer der Slaven*, tik pred smrtjo leta 1963 pa pri Mohorjevi družbi še slovensko delo *Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod 863–1963*. Dr. Stanko Janežič ugotavlja, da dr. Grivec zares sodi med največje cirilmetodijske strokovnjake 20. stoletja.¹¹⁹

Pri prikazu Grivčevega raziskovalnega in slovstvenega dela v obdobju med obema vojnama moramo omeniti še njegov ekleziološki učbenik *Cerkev* (1924, druga izdaja 1943), ki ga je pripravil za potrebe univerzitetnega dela, a je imel mnogo širši vpliv. V delu je predstavil katoliški nauk o Cerkvi s posebnim vključevanjem protestantskega in zlasti pravoslavnega nauka o Cerkvi. Katoliški nauk o Cerkvi gradi na temelju cirilmetodijske teologije in se obrača predvsem na Vzhod. Pri razporeditvi snovi v učbeniku je pred razpravo o papeškem prvenstvu predstavil nauk o Cerkvi kot Kristusovem skrivnostnem telesu in o Kristusu–glavi Cerkve, s čimer se je v ekumenskem duhu želel približati dialogu s pravoslavnimi in jih pripraviti k sprejetju papeške oblasti.¹²⁰ Grivec je za izvirno delo, ki je med katoličani širilo poznavanje pravoslavne teologije v znamenju

¹¹⁸ Vilko Fajdiga, V službi velikih idej, v: *BV* 25 (1965), št. 1–2, str. 145 (dalje: Fajdiga, V službi velikih idej).

¹¹⁹ Stanko Janežič, Prispevek profesorja Grivca k poznavanju sv. Cirila in Metoda, v: *Bogoslovni vestnik* 45 (1985), št. 2, str. 208–210 (dalje: Janežič, Prispevek profesorja Grivca).

¹²⁰ Grivčev splošen pogled na papeški primat je sicer povsem skladen z uradnim katoliškim učenjem in za njegovo dokazovanje nasproti protestantom pogosto uporablja obrambni apologetski jezik, kar je bilo v tedanji teologiji značilno. Nekoliko previdnejši je v srečanju s pravoslavno teologijo, kjer poudarja podobo Cerkve kot Kristusovega skrivnostnega telesa in posebej Kristusa kot glavo Cerkve, v kateri je videl vzporednico s hierarhično ureditvijo Cerkve in papeževim prvenstvom. Pri dokazovanju vloge papeža predstavi svetopisemsko in zgodovinsko osnovo Petrovega prvenstva, ki so ga na Vzhodu priznavali v 1. tisočletju in ponekod še pozneje. S tem želi osvetliti skupne temelje, ki bi tudi pravoslavnim omogočili (znova) sprejeti prvenstvo rimskega papeža. Takšno učenje vsebuje tudi učbenik *Cerkev*. Glej: Marjan Turnšek, Grivec in Petrovo prvenstvo, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 117; 119; 121–125; Kovačič, Prispevek dr. Franca Grivca, str. 164; 165; Dolinar, Franc Grivec, str. 253.

dela za edinost kristjanov, leta 1924 prejel celo pohvalno pismo tajnika Državnega tajništva kardinala Pietra Gasparrija po naročilu papeža Pija XI.¹²¹ Po letu 1932 je veliko objavljaj tudi v reviji *Acta Academiae Velehradensis*, ki je izhajala v Olomucu.

Grivec je ob koncu leta 1928 po prvem desetletju delovanja Teološke fakultete pripravil seznam vseh svojih znanstvenih spisov. Večino besedil je objavil kot univerzitetni profesor, nekaj pa že tudi v času učiteljevanja na bogoslovnem učilišču. Seznam spisov lepo pokaže mednarodni pomen Grivčevega znanstvenega dela in sposobnost uporabe tujih jezikov pri znanstvenem delu. Mnogo del je objavil v češkem in latinskem prevodu v Pragi in Olomucu na Češkem, nekaj je tudi spisov v nemškem in francoskem jeziku. Doma je od prihoda na Teološko fakulteto veliko objavljaj v BV.¹²² Grivec je po drugi svetovni vojni v svojem uslužbenskem listu sam navedel tuje jezike, ki jih je aktivno obvladal. To so bili srbohrvaščina, ruščina, češčina, nemščina, francoščina, angleščina, italijanščina, poljščina in bolgarščina.¹²³ Na seznam lahko zagotovo dodamo še latinščino. Formular je zahteval tudi navedbo jezikov pasivnega znanja, ki jih Grivec zaradi pomanjkanja prostora ni zapisal. Vsekakor je Grivčevo znanje tolikih tujih jezikov vredno občudovanja in dokazuje vrhunsko izobrazbo enega izmed prvih univerzitetnih učiteljev Teološke fakultete.

2 UNIVERZITETNI UČITELJ

2.1 Učiteljsko delovanje pred službovanjem na Teološki fakulteti v Ljubljani

Franc Grivec je pred ustanovitvijo ljubljanske univerze že dozorel v ugle dneega visokošolskega učitelja z univerzitetnimi izkušnjami. Od leta 1907 je bogoslovcem predaval v ljubljanskem semenišču, kjer je bil leta 1916 po poročanju škofijske kronike povzdignjen v profesorja apologetike in modroslovja.¹²⁴ V času prve ljubljanske profesure v semenišču je bil Grivec zelo aktiven raziskovalec, ki je navezal stike z mednarodnimi znanstvenimi institucijami in posamezniki. Zato je že po dveh letih redne profesure v Ljubljani decembra 1918 prišel v stik z rektoratom univerze v Zagrebu, kjer je bil ob koncu marca 1919 imenovan za rednega profesorja vzhodnega bogoslovja.¹²⁵ V novi politični stvarnosti južnoslovanske državnosti je želel uresničevati svoje ekumenske motive s študijem in poučevanjem nauka vzhodnih Cerkva.

¹²¹ Kovačič, Prispevek dr. Franca Grivca, str. 164; Dolinar, Franc Grivec, str. 253.

¹²² ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Znanstveni spisi univ. prof. dr. F. Grivca, 27. november 1928; Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 508–509.

¹²³ ATF, Grivec France, Uslužbeni list [Kvalifikacija].

¹²⁴ Škofijska kronika, v: *Ljubljanski škofijski list* (1916), št. 7, str. 84.

¹²⁵ ATF, Grivec France, Dekret.

Čeprav je Grivec v Zagrebu poučeval le nekaj mesecev v letnem semestru 1918/19 in začetku zimskega semestra 1919/20, je bil v tistem času močno vpet v delo fakultete in javno življenje, kamor je posegal s serijo člankov v KL. Na zagrebški teološki fakulteti je junija 1919 prišel celo v ožji izbor na volitvah za dekana zagrebške teološke fakultete za študijsko leto 1919/20, kjer se je uvrstil v drugi krog glasovanja.¹²⁶ Grivčevo obdobje v Zagrebu dokazuje njegovo veliko strokovno veljavo v južnoslovanskem prostoru, saj ga je zagrebška teološka fakulteta želela imeti v svojem kadru.

Prihodnost slovenskega visokega šolstva je bila ob koncu prve svetovne vojne v negotovem stanju. Slovenski visokošolski učitelji in intelektualci (vključno z nekaterimi profesorji teologije) so kmalu ustanovili Vseučiliško komisijo, ki je imela nalogo voditi priprave za oblikovanje slovenske univerze v Ljubljani. Marca 1919 je beograjska vlada dovolila ustanovitev Univerze v Ljubljani, ki je začela delovati ob koncu tega leta. Začasni fakultetni svet Teološke fakultete, ki je bila ena izmed ustanoviteljic Univerze v Ljubljani, je 19. septembra 1919 predlagal profesorje različnih stolic. Pri sestavljanju kakovostnega profsorskega zbora so želeli v svoje vrste pridobiti tudi nekatere teološke učitelje, ki so delovali na tujih visokošolskih ustanovah. Vsekakor so se v Ljubljani hitro spomnili na dr. Grivca, ki so mu torej ob koncu septembra ponudili delovno mesto rednega profesorja osnovnega bogoslovja.¹²⁷ Grivec se je na vabilo hitro odzval, zaprosil za dopust na zagrebški teološki fakulteti in se želel preseliti v Ljubljano, da bi začel s predavanji že v zimskem semestru. Čeprav so se predavanja na ljubljanski univerzi začela šele decembra, je Grivec po uradnem aprilskem imenovanju mogel začeti s svojim učiteljskim delom na naši univerzi šele v drugem delu letnega semestra, v maju 1920.¹²⁸ Ni povsem jasno, zakaj se je Grivčevo imenovanje tako zavleklo, a gotovo si je Teološka fakulteta skozi vse študijsko leto prizadevala pridobiti dr. Grivca v svoje vrste. Z začetkom delovanja na domači univerzitetni ustanovi se je mogel Grivec povsem posvetiti svoji profesuri nauka o Cerkvi in vzhodnega bogoslovja. Namenjanje posebne znanstvene pozornosti raziskovanju vzhodnega krščanstva in upoštevanje posebnosti jugoslovanskega verskega okolja v Kraljevini je pod Grivčevim vplivom postalo ena od konstitutivnih zavez poslanstva Teološke fakultete.¹²⁹

¹²⁶ Arhiv Katolič kog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu (AKBF), Spisi 1919, št. 135, Zapisnik sedme redovite sjednice prof. zbora, 14. junij 1919.

¹²⁷ Maks Miklavčič in Marijan Smolik, Teološka fakulteta, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969* (ur. Roman Modic), Ljubljana 1969, str. 568 (dalje: Miklavčič, Smolik, Teološka fakulteta).

¹²⁸ Benedik, Franc Grivec, str. 14–15.

¹²⁹ Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 227; 269.

Teološka podkomisija pri Vseučiliški komisiji je že marca 1919 predvidela posebno vlogo bodoče ljubljanske teološke fakultete pri raziskovanju zgodovine in nauka vzhodnih grško-slovanskih Cerkva in tako bi ta fakulteta pomenila pravo znanstveno središče za študij vzhodne teologije. Potrebo po tem so utemeljevali z okoliščinami nove skupne države, ki je združevala vzhodna in zahodna krščanska izročila. Gotovo so pri snovanju svojega načrta razmišljali o ključni vlogi dr. Grivca na bodoči fakulteti, saj je ta že tedaj sodil med velike katoliške poznavalce vzhodnih Cerkva.

2.2 Profesor na Teološki fakulteti

Grivec je na Teološki fakulteti deloval več kot štirideset let, tj. od leta 1920, ko se je pridružil prvim učiteljem novoustanovljene ljubljanske univerze, do smrti junija 1963, ko je bila Teološka fakulteta že več kot desetletje zasebna cerkvena ustanova. V letu 1962/63 je v zimskem semestru še predaval osnovno bogoslovje (o Cerkv), v zadnjih mesecih pred smrtjo pa v letnem semestru zaradi pojemanja moči ni več hodil na fakulteto, čeprav so študentje na konzultacije še vedno hodili k njemu na dom.¹³⁰

Grivca je prestolonaslednik 20. aprila 1920 uradno imenoval za rednega profesorja osnovnega bogoslovja na Teološki fakulteti.¹³¹ Univerzitetni zbornik, ki je izšel ob desetletnici obstoja Univerze, navaja datum Grivčevega vstopa v učiteljski zbor Teološke fakultete, tj. 1. maj 1920,¹³² s čimer se je pridružil prvim učiteljem novoustanovljene fakultete in kmalu začel predavati nauk o Cerkv in vzhodno bogoslovje ter sprva tudi apologetiko. Vsi Grivčevi predmeti so sodili na strokovno področje osnovnega bogoslovja, za katerega je bil v nadaljnjih letih odgovoren.¹³³ Pri apologetiki je predaval o verskem pojavu, razodetju in krščanski religiji.¹³⁴ Kot smo že omenili, se je Grivčeva profesura na Teološki fakulteti omejila na ekleziologijo in vzhodno bogoslovje, zato je apologetiko in veroslovje od leta 1922 predaval dr. Lambert Ehrlich.

Z vidika današnje organiziranosti študijske snovi se more zdeti nenavadno, da se je glavni predmet dr. Grivca na Teološki fakulteti vsa leta imenoval osnovno bogoslovje, čeprav je Grivec poučeval snov o Cerkv (*de Ecclesia*) in ne tvarine o zagovoru krščanske vere, ki jo tradicionalno obravnava teološka disciplina osnovno bogoslovje. Študijska snov današnjega predmeta s tem imenom, ki razvija temeljne kategorije govora o Bogu, se je tedaj posredovala pri predmetu apologetika.¹³⁵ Pod vplivom dr. Grivca se je na ljubljanski Teološki fakulteti teološko področje osnovnega bogoslovja zaradi obsežne študijske snovi razdelilo na dve ločeni stolici za apologetiko in ekleziologijo: prva se je do ustanovitve današnje katedre za osnovno bogoslovje (1963) imenovala stolica za krščansko in primerjalno veroslovje, druga pa stolica za osnovno in vzhodno

¹³⁰ ATF, fascikel 47 (Seznam predavanj 1952–1962), mapa Seznam predavanj 1962/63, Seznam predavanj za zimski/poletni semester 1962/63, str. 4. Glej: Fajdiga, V službi velikih idej, str. 149.

¹³¹ ATF, Grivec France, Imenovanje dr. Grivca za rednega profesorja osnovnega bogoslovja na TEOF, 20. april 1920 [prepis iz leta 1950].

¹³² Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 477.

¹³³ Glej arhivske dokumente, kjer je Grivec naveden kot profesor osnovnega bogoslovja, npr.: Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), Spisi V., fascikel 276 (Teološka fakulteta), mapa 1921, Collegium professorum; ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Stroke in nastavniki na Teološki fakulteti, l. 1926–27.

¹³⁴ ATF, fascikel 36 (Spisi 1919–1923), Red. prof. dr. Franc Grivec [poročilo], 18. junija 1920.

¹³⁵ Mari Jože Osredkar, Profesor dr. Lambert Ehrlich in osnovno bogoslovje, v: *V zvestobi narodu in veri: Lambertu Ehrlichu ob 70-letnici smrti in Filipu Terčelju ob 120-letnici rojstva* (ur. Janez Juhant in Mateja Centa), Ljubljana 2015, str. 116–117.

bogoslovje.¹³⁶ Takšna razdelitev je bila po Grivčevi zaslugi posebnost Teološke fakultete v Ljubljani, saj je bila na mnogih drugih teoloških fakultetah (tudi v Zagrebu) le ena stolica za osnovno bogoslovje.¹³⁷

Glavni predmeti dr. Grivca in dr. Ehrlicha na Teološki fakulteti so bili vse obdobje med obema vojnama uvrščeni v filozofsko-dogmatično strokovno skupino študijskih predmetov. V letnem semestru študijskega leta 1940/41 se je ob prerazdelitvi študijskih skupin filozofsko-dogmatična skupina razdelila na dve ločeni skupini. Vsi Grivčevi ekleziološki predmeti so bili uvrščeni v dogmatsko skupino, saj del vsebine traktata o Cerkvi izhaja iz dogmatične teologije.¹³⁸ V dogmatsko skupino je bila uvrščena tudi Ehrlichova apologetika. Tako sta bila oba vsebinska dela teološke discipline osnovnega bogoslovja (fundamentalne teologije) z dogmatično teologijo organizacijsko znova združena v isti študijski skupini, a vedno z ločeno obravnavo. Današnja katedra za osnovno bogoslovje pri utemeljevanju vere ohranja tradicionalno delitev študijske snovi, za katero se je prvi zavzel Grivec, ki je z Ehrlichom začetnik usmeritve znanstvenega delovanja, ki mu katedra sledi tudi danes.¹³⁹

Grivec je na Teološki fakulteti od začetka izvajal predmet osnovno bogoslovje (nauk o Cerkvi), vzhodno bogoslovje in seminar za osnovno bogoslovje. Ti trije predmeti so dolga desetletja prisotni na Grivčevih seznamih predavanj. Nauk o Cerkvi je najpogosteje predaval pod naslovom osnovno bogoslovje. Sam je zapisal, da je snov predavanj pri predmetu nauk o Cerkvi zaobsežena v njegovih dveh avtorskih knjigah: v znanem učbeniku *Cerkev* (1924) in knjigi *Kristus v Cerkvi* (1936), ki je izšla kot nadomestilo za nedostopen učbenik *Cerkev* in jo je priredil za širšo javnost.¹⁴⁰ V vsebinskih poudarkih pri predmetu nauk o Cerkvi lahko prepoznamo vodilno misel Grivčeve ekleziologije o Cerkvi kot

¹³⁶ Dr. Grivec je kot dekan Teološke fakultete leta 1927 podprl tudi ločitev osnovnega bogoslovja in krščanske filozofije na škofijskem bogoslovnem učilišču v Mariboru ter pozdravil ustanovitev dveh profesorskih stolic za osnovno bogoslovje in krščansko filozofijo. Obe stroki sta bili do tedaj združeni v eni stolici in ju je predaval en učitelj. Za Grivčevo mnenje o tej zadevi je povprašal veliki župan Mariborske oblasti, ki je moral pristojnemu ministrstvu podati strokovno mnenje o prošnji mariborskega bogoslovnega učilišča po oblikovanju dveh novih stolic. Grivec je v svojem dopisu potrdil utemeljenost prošnje lavantinskega škofijskega ordinariata in pojasnil, da sta obe stroki »v zadnjih desetletjih izmed vseh bogoslovnih disciplin najbolj narastli in sta tako obširni, da ju pri sedanjem znanstvenem stanju en sam profesor ne more več zmagovati, obenem pa sta tako važni in tako integralen del bogoslovnega študija, da se morata predavati ne samo na bogoslovnih fakultetah, ampak tudi v bogoslovnih učiliščih«. Na Teološki fakulteti so obe disciplini organizirali v ločenih stolicah že takoj po njeni ustanovitvi.

Glej: ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Grivčev odgovor Velikemu županstvu Mariborske oblasti v Mariboru, 9. november 1927.

¹³⁷ Kovačič, Prispevek dr. Franca Grivca, str. 191.

¹³⁸ Grivec je dve študijski leti po začetku delovanja Teološke fakultete v okviru zasebnega cerkvenega visokega šolstva izvajal nekatere predmete dogmatične teologije, kar izkazuje njegovo strokovnost tudi na področju dogmatike. To so bili predmeti: dogmatični nauk o veri, dogmatični nauk o Bogu (oba 1953/54); dogmatični nauk o Bogu Stvarniku (1954/55).

Glej: ATF, fascikel 47 (Seznam predavanj 1952–1962), mapa Seznam predavanj 1953/54, Seznam predavanj za zimski/poletni semester 1953/54, str. 3; mapa Seznam predavanj 1954/55, Seznam predavanj za zimski/poletni semester 1954/55, str. 3.

¹³⁹ Bogdan Dolenc, Dialog kot temeljna razsežnost Cerkve in teologije, v: *Teologija na prelomu časov: Zbornik ob 80-letnici Teološke fakultete* (ur. Janez Juhant), Ljubljana 2000, str. 57.

¹⁴⁰ NSAL, Spisi V., fascikel 276 (Teološka fakulteta), mapa 1938, Tvarina predelana iz primerjalnega bogoslovja, 10. junij 1938.

Kristusovem skrivnostnem telesu. V študijskem letu 1936/37 je objavil poudarke pri predmetu osnovno bogoslovje (o Cerkvi) za tisto leto: Cerkev kot mistično telo Kristusovo; znaki Cerkve; cerkveno učiteljstvo.¹⁴¹ Od začetka delovanja na Teološki fakulteti je predaval tudi vzhodno bogoslovje. Njegova dialoška izhodišča pri obravnavanju vzhodnega bogoslovja, četudi še nekoliko enostranska, so predhajala uradno stališče Cerkve, ki tedaj še ni spodbujala k ekumenskemu dialogu. Papeška konstitucija o visokem cerkvenem šolstvu z naslovom *Deus scientiarum Dominus* je na visokih cerkvenih šolah šele leta 1931 uvedla predmet za študij vzhodne teologije, ki ga je Grivec pri nas predaval že od leta 1920. To je bil dosežek ljubljanske Teološke fakultete, članice Univerze, s katerim si je utrjevala ugled v strokovni javnosti.¹⁴²

Po letu 1935, ko je izšla *Uredba o katoliški bogoslovni fakulteti v Zagrebu in Ljubljani*, ki je urejala delovanje obeh katoliških teoloških fakultet v Kraljevini Jugoslaviji, je Grivec posamezne ekleziološke vidike katoliške Cerkve in pravoslavnih Cerkev izvajal pri predmetu primerjalno bogoslovje, kjer je združeval snov nauka o Cerkvi in vzhodnega bogoslovja. Nekateri vsebinski poudarki v različnih letih so bili: Božje kraljestvo in Cerkev; hierarhična cerkvena organizacija; verske razlike med vzhodnimi in zahodnimi Cerkvami; poskusi cerkvenega zedinjenja; verski nauk vzhodnih kristjanov; teologija sv. Cirila in Metoda idr.¹⁴³ Vidimo, da je bil Grivec pravi ekumenski delavec, ki je želel preseči nasprotja med vzhodno in zahodno ekleziologijo, kar štejemo med temeljne značilnosti njegovega nauka.¹⁴⁴

Grivec je bil več kot trideset let tudi predstojnik seminarja za osnovno (in vzhodno) bogoslovje, ki ga je redno izvajal. Seminar je organiziral že v prvem letu svojega delovanja na Teološki fakulteti in je bil zanj odgovoren vse do izključitve Teološke fakultete iz ljubljanske Univerze.¹⁴⁵ Pri problemsko zasnovanih seminarjih si je prizadeval za samostojno znanstveno delo študentov.¹⁴⁶ Pri seminarju so morali slušatelji napisati seminarske naloge. V prvem študijskem letu, ki ga je Grivec v celoti preživel na Teološki fakulteti (1920/21), so pri seminarju obravnavali pojmovanje cerkvene ustave v grško-slovanski cerkveni literaturi, naslednje leto (1921/22) izbrana vprašanja iz cerkvene ustave in pregled novejšje bogoslovne literature, v študijskem letu 1937/38 pa staroslovansko

¹⁴¹ Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU), Seznam predavanj na univerzi kralja Aleksandra I. v Ljubljani [1929–1938] za poletni semester 1937 (dalje: ZAMU, Seznam predavanj).

¹⁴² Franc Perko, Katedra za dialog, v: *BV* 50 (1990), št. 1–2, str. 127; Nik Trontelj in Mari Jože Osredkar, Sto let osnovnega bogoslovja na Teološki fakulteti v Ljubljani, v: *BV* 77 (2017), št. 2, str. 372.

¹⁴³ Glej: ZAMU, Seznam predavanj za študijska leta 1936/37; 1937/38; 1938/39; 1941/42.

¹⁴⁴ Drago Ocvirk in Bogdan Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, v: *BV* 50 (1990), št. 1–2, str. 69–70.

¹⁴⁵ ZAMU, Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbob, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani [1920–1929] za zimski semester 1920/21; Seznam predavanj za zimski semester 1949/50 [Univerza v Ljubljani], str. 30; Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 330.

¹⁴⁶ Dolinar, Franc Grivec, str. 252.

učenje Žitja Metodija o ekumenskih koncilih in papeškem primatu ter asketiko sv. Cirila.¹⁴⁷ Sad Grivčevega zavzemanja za raziskovalno delo študentov so tudi zahtevnejše naloge, s katerimi so nekateri slušatelji v okviru Teološke fakultete pod Grivčevim mentorstvom sodelovali na natečaju za svetosavske nagrade, ki jih je podeljeval kralj.

Grivčevo poročilo o predavanjih in seminarskih vajah za študijsko leto 1928/29 v jasni obliki prikaže vsebino in potek njegovega dela pri posameznih predmetih. Zaradi zgodovinske pričevalnosti besedilo navajamo v celoti:

»1. Osnovno bogoslovje sem predaval oba semestra po 4 tedenske ure, in to nauk o Cerkvi s posebnim ozirom na vzhodno Cerkev. Slušatelji so redno prihajali k predavanjem; prvi semester so položili kolokvij, drugi semester pa strokovni izpit – s prav dobrim, oziroma dobrim uspehom.

2. O vzhodnem bogoslovju sem predaval oba semestra po eno tedensko uro: prvi semester – zgodovinski pregled poskusov zedinjenja, drugi semester pa – zgodovino verskih razlik.

3. Predavanja o vzhodnem krščanstvu – o duhu vzhodnega krščanstva, posebej o duhu ruskega pravoslavlja – ena tedenska ura – so bila namenjena slušateljem vseh fakultet; redno se jih je udeleževalo okoli 40 slušateljev.

4. V seminarju za osnovno bogoslovje (1½ tedenske ure) smo razpravljali o metodičnih vprašanjih, o novejši znanstveni literaturi in o nauku Tomaža Akvinskega o Cerkvi kot mističnem telesu Kristusovem. Slušatelji so napisali več znanstvenih referatov.«¹⁴⁸

Dr. Grivec je kar 60 let svojega življenja namenil učiteljskemu delu. Svoje znanje je generacijam študentov posredoval do konca svojih moči. Po koncu druge svetovne vojne, ko mu je do uradne upokojitve manjkalo le še nekaj let, je vsebinski nabor predanih predmetov še povečal. Od leta 1945 je na Teološki fakulteti več kot deset let predaval staroslovenski jezik. Prav tako je po vojni o teoloških vprašanjih večkrat predaval pri Bogoslovni akademiji, ki je v sodelovanju s Teološko fakulteto že od leta 1921 organizirala predavanja za javnost.¹⁴⁹

Dekan Teološke fakultete dr. Anton Trstenjak je leta 1950 v strokovni oceni o dr. Grivcu zapisal, da je »najstarejši redni profesor – matičar ljubljanske teološke fakultete, mednarodno znan učenjak na področju vzhodnega bogoslovja, staroslovenskega jezika in književnosti ter z njo zvezane zgodovine slovanskih narodov. Je dober poznavalec slovanskih jezikov, znan organizator dela za slovansko

¹⁴⁷ ZAMU, Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani [1920–1929] za študijsko leto 1920/21; 1921/22; NŠAL, Tvarina predelana iz primerjalnega bogoslovja, 10. junij 1938.

¹⁴⁸ ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Poročilo o predavanjih in seminarskih vajah v šolskem letu 1928/29, 26. junij 1929.

¹⁴⁹ Miklavčič in Smolik, Teološka fakulteta, str. 570–571.

*vzajemnost in kongresov na Velehradu in zelo plodovit pisatelj na omenjenih področjih znanosti in mednarodnih prizadevanj».*¹⁵⁰

2.3 Vodstvene službe na Teološki fakulteti in Univerzi v Ljubljani

Grivčevo široko vpetost v življenje in delovanje mlade ljubljanske Univerze in Teološke fakultete izkazuje tudi njegovo vodstveno in organizacijsko delo, ki ga je poleg rednega učiteljskega in znanstvenega dela kar nekaj let dodatno zaposlovalo. Grivec je trikrat opravljal službo dekana Teološke fakultete, kar ga uvršča med redne profesorje z največ dekanskimi mandati (le dr. Franc Ks. Lukman je dekansko službo opravljal petkrat). Dekanski mandat je trajal eno leto. Na Teološki fakulteti so se do druge svetovne vojne držali turnusa, po katerem se je isti kandidat v službi voditelja fakultete ponovil vsako šesto leto.¹⁵¹ Po vsakem letu dekanovanja je prejšnji dekan eno leto opravljal delo prodekana.

Grivec je prvič dekanoval v študijskem letu 1921/22, ko so profesorji na fakulteti postopno usklajevali fakultetno uredbo z določbami zagrebške teološke fakultete. Dobro organizacijsko delo, ki je postavilo trdne temelje za delovanje fakultete, je bilo zlasti v prvih letih njenega delovanja ključnega pomena, ko je bil obstoj ljubljanske Univerze in njenih članic zaradi finančnih razlogov in političnih preigravanj večkrat pod udarom beograjskih oblasti.¹⁵² V času prvega Grivčevega dekanovanja je Bogoslovna akademija začela pod njegovim predstvom organizirati javna teološka predavanja za širšo javnost, ki so širila navzočnost teologije tudi zunaj fakultetnih zidov.

Drugi Grivčev mandat v študijskem letu 1927/28 je bil posebej zahteven zaradi poskusov krčenja števila fakultet v Ljubljani. Posamezne fakultete so se ob koncu leta 1927 v posebni spomenici zavzele za ohranitev celotne Univerze. Na Teološki fakulteti so poudarili pomen ljubljanskega teološkega študija v zgodovini in njegovo duhovno ter kulturno poslanstvo za celoten narod.¹⁵³ Posebej so izpostavili tudi svojsko znanstveno usmeritev Teološke fakultete, ki pri svojem delovanju raziskuje tudi nauk slovanskih vzhodnih Cerkva, kar je bila posebna zasluga dr. Grivca in lahko v zapisu v spomenici verjetno prepoznamo tudi njegov vpliv. V istem študijskem letu je pod Grivčevim vodstvom fakultetni dekanat svoje prostore dobil na sedežu Univerze na Kongresnem trgu.¹⁵⁴

¹⁵⁰ ATF, Grivec France, Strokovna ocena, 23. marec 1950.

¹⁵¹ Dekleva, Teološka fakulteta, str. 33.

¹⁵² Glej: Metod Mikuž, Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969* (ur. Roman Modic), Ljubljana 1969, str. 69–70 (dalje: Mikuž, Gradivo za zgodovino univerze); Kolar, Delovanje Teološke fakultete, str. 61–62.

¹⁵³ Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 269; prim. Mikuž, Gradivo za zgodovino univerze, str. 77–78; Kolar, Delovanje Teološke fakultete, str. 62.

¹⁵⁴ Marijan Smolik, Kronika državne Teološke fakultete (1919–1952), v: *BV 29* (1969), št. 3–4, str. 173 (dalje: Smolik, Kronika).

Grivec je tretjič opravljal službo dekana v študijskem letu 1933/34, ko je bilo ponovno treba braniti obstoj Teološke fakultete. Že leta 1932 so zaradi gospodarske krize pri beograjski vladi ob pripravah na finančni zakon razmišljali o zaprtju nekaterih fakultet ljubljanske Univerze, med njimi tudi Teološke fakultete. Čeprav je bil predlog zavržen že pred začetkom Grivčevega mandata, so rešitev problema učinkovitega financiranja posameznih fakultet reševali tudi pozneje. Rektor-teolog dr. Matija Slavič je v začetku leta 1933 podprl zamisel o zbiranju sredstev za delovanje Univerze na narodni ravni.¹⁵⁵ Verjetno so na Teološki fakulteti prav v želji po ekonomičnem poslovanju pod Grivčevim vodstvom znova preuredili organiziranost študijskih skupin in zmanjšali njihovo število ter pomožne predmete prepustili honorarnim učiteljem.¹⁵⁶

Dr. Grivec je bil v povezavi s svojo profesuro in vodstvenimi službami na Teološki fakulteti hkrati tudi član raznih upravnih organov na Univerzi. Kot redni profesor je bil poleg delovanja v fakultetnem svetu vsa leta tudi član univerzitetnega sveta. V treh različnih letih dekanovanja je bil kot dekan član univerzitetne uprave, ki so jo sestavljali rektor in dekani posameznih fakultet. V zaporednih letih 1933/34 in 1934/35 je bil kot dekan in prodekan član univerzitetnega senata, ki v njegovih predhodnih mandatih še ni bil osnovan. Zaradi članstva v senatu je bil tedaj hkrati tudi član Višjega disciplinskega sodišča.¹⁵⁷ V študijskem letu 1935/36 je bil namestnik člana univerzitetnega sodišča za slušatelje in preiskovalec v nižjem disciplinskem sodišču.¹⁵⁸

3 PRISPEVEK K MEDNARODNI PREPOZNAVNOSTI UNIVERZE

Grivčeva bogata publicistična dejavnost, ki smo jo že obravnavali, na poseben način dokazuje njegove stike s slovanskimi narodi. Mnoge objave v tujih, zlasti čeških časopisih, prevodi njegovih del v različne (slovanske) jezike in redno udeleževanje na znanstvenih posvetih na Češkoslovaškem in drugod pričujejo o pestri mednarodni dejavnosti dr. Grivca. Celotno akademsko kariero je s posebno pozornostjo sledil razvoju evropskih teoloških miselnih tokov, ki jih je s svojimi znanstvenimi spoznanji tudi soustvarjal, najbolj daljnosežno prav z raziskovanjem cirilmetodijske teologije. Zaradi izjemnih znanstvenih dosežkov in dolgoletnih naporov za graditev slovanske vzajemnosti, je v teku življenja prejel več častnih priznanj in odgovornih služb v različnih domačih in tujih organizacijah ter akademskih društvih, ki so ga vabila med svoje člane. V vseh teh letih je bil vedno zaposlen kot učitelj na Teološki fakulteti v Ljubljani, ki je vse

¹⁵⁵ Kolar, *Delovanje Teološke fakultete*, str. 62–63.

¹⁵⁶ Smolik, *Kronika*, str. 174.

¹⁵⁷ Glej: ZAMU, *Seznam predavanj za študijsko leto 1921/22; 1927/28; 1933/34* [akademske oblasti].

¹⁵⁸ ATF, Grivec France, *Vpis podatkov v centr. uslužb.* list, 3. december 1935.

do Grivčeve uradne upokojitve delovala pod okriljem Univerze v Ljubljani, kar je posredno prispevalo tudi k prepoznavnosti naše Univerze v svetu. Grivec je s svojim mednarodnim delovanjem vedno zastopal tudi svojo matično ustanovo in utrjeval ugled slovenskega visokega šolstva.

3.1 Velehradski kongresi

Grivec je s svojim znanstvenim delovanjem na mednarodni ravni pustil največji pečat na Češkoslovaškem. Že od leta 1907 je sodeloval pri zasedanju velehradskih kongresov na Moravskem, pozneje se je udeleževal tudi ekumenskih srečanj v Pragi. Leta 1925 je organiziral kongres za vzhodne študije tudi v Ljubljani. Veliko je predaval tudi v drugih mestih. Po Grivčevem pričevanju je v Češkoslovaški republiki (ČSR) posebej redno predaval v obdobju 1924–1936, ko je o znanstvenih vprašanjih razpravljal v Pragi, Olomucu, Bratislavi in Velehradu. Leta 1947 je predaval v Brnu in Přerovu, na Filozofski fakulteti v Olomucu in na Slovanskem inštitutu v Pragi, v katerem je deloval kot poseben dopisni član. Leta 1948 se je udeležil tudi proslave ob 600-letnici Karlove univerze v Pragi.¹⁵⁹

Grivčevo znanstveno vez s Čehi pa nedvomno najbolj izkazuje njegova odločilna vloga pri organizaciji rednih letnih znanstvenih srečanj v Velehradu. Grivec je sodeloval pri organizacijskem delu velehradskih zedinitvenih srečanj in je na njih pogosto predstavljal tudi svoje referate kot predavatelj. Na velehradskih kongresih so se udeleženci zavzemali za študij vzhodne teologije po vzoru cirilmetodijske ideje, tj. za slovansko katoliško preučevanje pravoslavne teologije v duhu ekumenizma. Prav Grivec je na kongresih odločilno spoznaval mednarodne teološke kroge z znanstvenimi ugotovitvami o pomenu sv. Cirila in Metoda. Leta 1909 je hkrati z organizacijo kongresov pomagal ustanoviti tudi Velehradsko akademijo, ki je v dveh revijah, *Acta Academiae Velehradensis* in *Opera Academiae Velehradensis*, objavljala študije o vzhodnem krščanstvu. Grivec ima zasluge tudi za organiziranje ACM v ljubljanski škofiji, kamor je bilo vpeljano leta 1909.¹⁶⁰ ACM je z molitvijo in poučevanjem med slovanskimi narodi udejanjalo cirilmetodijsko idejo o edinosti in skupni veri v Kristusa ter v ta namen začelo organizirati velehradska srečanja.

Grivec je redno sooblikoval velehradske kongrese v Velehradu, od prvega srečanja leta 1907 do zadnjega 1947, potem pa so ekumenska srečanja zaradi nove oblasti na Češkem zamrla. Pomembno vlogo pri izvedbi srečanj, ki so potekala v razmiku nekaj let, so imeli velehradski jezuiti, ki so skrbeli za starodavno baziliko in izvajali izobraževalno dejavnost ter nudili duhovno oskrbo. Rdeča

¹⁵⁹ ATF, Grivec /Josipov/ Dr. France.

¹⁶⁰ Matjaž Ambrožič, Franc Grivec in velehradski kongresi, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 70 (dalje: Ambrožič, Franc Grivec in velehradski kongresi).

nit Grivčevega delovanja na velehradskih srečanjih je bila ves čas promocija zgodovinskega poslanstva katoliških Slovanov, ki naj s študijem in ekumenskim delom povezujejo vzhodno in zahodno krščanstvo v vesoljno Cerkev. Grivec je bil s svojim delovanjem res »*duša ekumenskega gibanja med slovanskimi narodi*« in se uvršča med najbolj aktivne katoliške delavce za edinost kristjanov v prvi polovici 20. stoletja.¹⁶¹

Na podlagi virov si lahko поблиže pogledamo Grivčevo prisotnost na četrtem velehradskem kongresu, ki je potekal med 31. julijem in 3. avgustom 1924. Grivec je bil med glavnimi organizatorji srečanja in eden od treh voditeljev kongresa, ki se ga je udeležilo večje število škofov in izobražencev. Na kongresu je poleg povezovanja programa in vodenja razprave sodeloval s predavanjem *Doctrina hodierna Orientis separati de Ecclesiae constitutione et de principio unitatis in Ecclesia*,¹⁶² v katerem je razpravljal o izročilu o prvenstvu in edinosti med pravoslavni kristjani, ki bi lahko vodilo do njihovega priznanja vrhovne vloge rimskega papeža.¹⁶³ Grivec je pozneje sam zapisal, da je v Velehradu leta 1924 predaval o nauku ruske teologije o Cerkvi.¹⁶⁴ Uradni spored referatov je Grivčevo predavanje predstavil kot otvoritveno predavanje. Zgibanka s programom posebej poudari, da je kongres potekal z odobravanjem Svetega sedeža.¹⁶⁵ V Rimu so namreč s posebnim zanimanjem spremljali in podpirali med slovansko delo za cerkveno edinost. Uradni jezik kongresa je bila latinščina.

Še več o poteku kongresa izvemo iz tujega vira. O velehradskem srečanju leta 1924 je poročala ameriška jezuitska revija *Woodstock Letters*, ki je vestno popisovala dogodke, povezane z jezuitskimi dejavnostmi po svetu.¹⁶⁶ Poročilo piše o svetovnem slovesu velehradskih srečanj, ki so se ga leta 1924 udeležili gostje iz mnogih, tudi neslovanskih evropskih držav, visoki predstavniki in učejaki katoliške Cerkve ter pravoslavni Cerkva. Na kongresu so razpravljali o nauku in možnostih »ločenih« vzhodnih Cerkva glede cerkvene edinosti.¹⁶⁷ Po

¹⁶¹ Metod Benedik, Slovenska vernost na poti v moderni čas, v: *Zgodovina Katoliške Cerkve* (ur. Josef Lenzenweger et al.), Celje 1999, str. 536.

¹⁶² ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Programma, 31. julij–3. avgust 1924 (dalje: ATF, Programma).

¹⁶³ Ambrožič, Franc Grivec in velehradski kongresi, str. 77.

¹⁶⁴ Franc Grivec, Ciril-Metodijska ideja, v: *Zbornik razprav Teološke fakultete v Ljubljani* (ur. Stanko Cajncar), Ljubljana 1962, str. 51 (dalje: Grivec, Ciril-Metodijska ideja).

¹⁶⁵ ATF, Programma.

¹⁶⁶ Glej: Godfrey Kaspar D.J., The Fourth Reunion Congress at Velehrad, v: *Woodstock Letters* 54 (1925), št. 1, str. 23–35. Na spletu: <http://cdm.slu.edu/cdm/compoundobject/collection/woodstock/id/28984/rec/58> (pridobljeno: 28. december 2018) (dalje: Kaspar, Velehrad).

¹⁶⁷ Glede na idejno usmeritev kongresa lahko prepoznamo razumevanje ekumenskega gibanja katoličanov tistega časa, ki je bila v znamenju vračanja ločenih pravoslavni bratov h katoliški Cerkvi. Zgodovinski motiv, ki je vplival na usmeritev kongresa, je bil nedavni prestop ruskega pravoslavne vernika – begunca v katoliško Cerkev in njegov vstop v jezuitski red (glej: Kaspar, Velehrad, str. 25). Treba je poudariti, da je Grivec v svojem ekumenskem nauku edinost med Vzhodom in Zahodom pod vplivom Solovjova razumeval v širšem, dialoškem pomenu; ne v zapuščanju pravoslavne Cerkve, ampak v njenem zedinjenju z Rimom, kjer bi ohranili vzhodno obredje in cerkveno avtonomijo (glej: Franc Grivec, Strossmayer i Solovjev, *Katoliški list*, 18. marec 1909, str. 128–129); tudi: Stanko Janežič, Franc Grivec in ekumenizem, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulji), Celje 2003, str. 192

začetnih pozdravih je dr. Grivec 31. julija popoldne s svojim predavanjem odprl znanstveni del kongresa. Ameriški vir Grivca navaja kot profesorja katoliške teološke fakultete Univerze v Ljubljani v Kraljevini SHS. V predavanju, ki smo ga zgoraj že navedli, je spregovoril o problemu pravoslavnih narodnih Cerkva, ki so zaradi tesne zvezanosti z državo in njeno kontrolo izgubile cerkveno avtoriteto in samostojnost. V dodatku h Grivčevemu predavanju je nastopil tudi dr. Julius Hadzsega, profesor teologije v semenišču v Užorodu. Oba predavatelja sta ob koncu prejela bučen aplavz, kakor pričuje vir. Zatem je profesor dr. Nikolaj Klimenko, ruski izseljenec v Parizu, z izbranimi besedami hvalil Grivčevo predavanje.¹⁶⁸ Za Grivcem sta predavala tudi ugledna strokovnjaka Gleb Verhovskij in Michel d'Herbigny.¹⁶⁹

Grivec je največji mednarodni pečat zapustil s sodelovanjem na velehradskih kongresih, kjer je lahko svoje znanje delil s širšim krogom strokovne javnosti. V posvetih s pomembnimi učenjaki in z navezovanjem mednarodnih znanstvenih stikov, je v svet hkrati vedno znova ponesel tudi ime Teološke fakultete in Univerze v Ljubljani, kot smo videli zgoraj. Njegovo delo je bilo največji izkaz organiziranosti in ambicioznosti mlade Univerze.

3.2 Službe in odlikovanja

Vse častne službe in odlikovanja na svetnem in cerkvenem področju, ki jih je bil Grivec deležen v teku svojega življenja, so predvsem plod njegove znanstvene in verske dejavnosti doma in v tujini. V mnogih prejetih časteh lahko prepoznamo pomembnost Grivčeve osebnosti v širšem družbenem in kulturnem prostoru.

Grivec je učiteljsko delo na ljubljanski Teološki fakulteti opravljal od leta 1920. Njegovo vestno učiteljsko delovanje je bilo po nekaj letih potrjeno s povišanjem položaja v uradniški državni službi, ki je vplivalo na višino Grivčevih prejemkov in je hkrati pomenilo priznanje njegovemu dotedanjemu delu. Vladno ministrstvo za prosveto Kraljevine SHS je 27. avgusta 1925 po ukazu kralja Aleksandra izdalo odlok o imenovanju dr. Grivca za rednega profesorja osnovnega bogoslovja na Teološki fakulteti s pravicami uradnika 2. skupine 1. kategorije. Pred imenovanjem je bil redni profesor 3. skupine 1. kategorije.¹⁷⁰ V

(dalje: Janežič, Franc Grivec in ekumenizem)). Grivec sicer še vidi pomen ekumenizma v pravoslavnem pridruženju katoliški Cerkvi, kar je danes preseženo, a vendar o vzhodnih kristjanih že tedaj govori z velikim spoštovanjem (Dolenc, Ekumenizem vrnitve, str. 921; 923). Vsekakor je Grivec s svojo držo pripravljala pot za »duhovni ekumenizem«, ki ga je utemeljil Drugi vatikanski cerkveni zbor. Zadnji koncil edinstvo razume v medsebojni obogatitvi in skupni molitvi, ne pa v uveljavljanju »latinskih« izrazov vernosti na račun vzhodnih (in drugih zunajkatoliških) izročil.

¹⁶⁸ Kaspar, Velehrad, str. 27–28.

¹⁶⁹ ATF, Programma.

¹⁷⁰ ATF, Grivec France, Kraljevo imenovanje dr. Grivca za rednega profesorja 2. skupine 1. kategorije, 21. avgust 1925 [prepis]; ZAMU IV – 16, personalna mapa Grivec Franc, Ministarstvo prosvete Kraljevine SHS rektoratu univerziteta Ljubljana, 27. avgust 1925; Rektorat Univerze Kraljevine SHS v Ljubljani dr. Francu Grivcu, 3. september 1925.

domovini je za dotedanje znanstvene dosežke januarja 1928 prejel tudi kraljevo državno odlikovanje, red Svetega Save III. razreda.¹⁷¹

Grivec je z organizacijskim delom pustil velik pečat pri povezovanju slovanskih narodov, posebej pri spodbujanju stikov med Jugoslavijo in ČSR med obema vojnama. Bil je ustanovni član Jugoslovansko-češke lige, ki je prirejala razne prireditve in srečanja med državama,¹⁷² in član vseh slovanskih društev v Ljubljani.¹⁷³ Za svoje delo za cerkveno zedinjenje in organizacijo velehradskih kongresov je v ČSR prejel več časti. Od češke vlade je leta 1936 prejel red Belega leva za zasluge za Češkoslovaško državo.¹⁷⁴ V lastnoročnem dopisu ljubljanskemu rektoratu piše, da je bil 13. maja 1929 imenovan za dopisnega člana za kulturni odsek pri Slovanskem inštitutu v Pragi, ki je bil ustanovljen leta 1922.¹⁷⁵ Leta 1948 je bil deležen velike časti, ko je bil slovesno proglašen za častnega doktorja Karlove univerze v Pragi.¹⁷⁶

Tudi v Cerkvi je bil dr. Grivec večkrat deležen posebnih časti za svoje dosežke na področju študija vzhodne teologije in novih ugotovitev o pomenu svetih bratov. Leta 1924 je za svoj učbenik *Cerkev*, v katerem je ob posebnem upoštevanju pravoslavne teologije predstavil celostni ekleziološki nauk, prejel pohvalno pismo papeža Pija XI. Cerkevno odlikovanje je prejel naslednje leto (1925), ko je papež Grivca zaradi zaslug pri organizaciji kongresa za vzhodne študije povzdignil v prelata.¹⁷⁷ Tudi nadškofija v Olomucu je Grivcu izkazala zahvalo za sodelovanje pri velehradskih kongresih, ko ga je leta 1928 imenovala za pravega svetnika nadškofije.¹⁷⁸ Katoliška Cerkev je Grivčeve znanstvene ugotovitve sprejela tudi v uradne cerkvene dokumente, ko je leta 1957 odobrila tri nova brevirska berila za god sv. Cirila in Metoda.¹⁷⁹ Papež Janez XXIII. je slovanska blagovestnika ob koncu Grivčevega življenja proglasil za prva zavetnika ljubljanske nadškofije, kar je bila najvišja potrditev njegovih vseživljenjskih prizadevanj za širjenje cirilmetodijske ideje.¹⁸⁰ Grivec ni mogel v polnosti doživeti prenove drugega vatikanskega cerkvenega zbora, ki je v središče svojega

Gre za tri arhivske dokumente o Grivčevem imenovanju za rednega profesorja po kronološkem redu: imenovanje s strani kralja Aleksandra (21. 8. 1925), odlok Ministrstva prosvete rektoratu Univerze v Ljubljani (27. 8. 1925), odlok rektorata Univerze dr. Grivcu (3. 9. 1925).

¹⁷¹ ATF, Grivec France, Vpis podatkov v centr. uslužb. list, 3. december 1935.

¹⁷² Marjeta Keršič-Svetel, Česko-slovenski stiki med svetovnima vojnama (2. del), v: *Zgodovinski časopis* 49 (1995), št. 3, str. 431.

¹⁷³ ZAMU IV – 16, personalna mapa Grivec Franc, Podatki o delu dr. Grivca, 3. september 1936.

¹⁷⁴ ATF, Grivec France, Personalni list: Življenjepis, 15. marec 1947.

¹⁷⁵ ZAMU IV – 16, personalna mapa Grivec Franc, Grivčevo sporočilo rektoratu o imenovanju za dopisnega člana Slovanskega inštituta, 21. junij 1930.

¹⁷⁶ Ambrožič, Franc Grivec in velehradski kongresi, str. 72.

¹⁷⁷ Prav tam, str. 71; Škofijska kronika, v: *Ljubljanski škofijski list* (1925), št. 8, str. 94; Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 477.

¹⁷⁸ Ambrožič, Franc Grivec in velehradski kongresi, str. 71–72; Škofijska kronika, v: *Ljubljanski škofijski list* (1928), št. 10, str. 127.

¹⁷⁹ Janežič, Prispevek profesorja Grivca, str. 208.

¹⁸⁰ Dolinar, Franc Grivec, str. 263.

programa postavil delo za edinost kristjanov, a je s svojim dolgoletnim ekumenskim prizadevanjem pomembno vplival na razvoj cerkvenega nauka.

4 SKLEP

Franc Grivec tudi po več desetletjih časovne razdalje ostaja v zgodovini zapisan kot nesporni poznavalec vzhodne in cirilmetodijske teologije ter z njima povezanega ekumenskega delovanja v prvi polovici 20. stoletja. Čeprav je bil njegov ekumenski nauk še povsem skladen z učenjem cerkvenega učiteljstva o vračanju ločenih bratov v katoliško Cerkev, moremo v njegovi iskreni drži naklonjenosti in ljubezni do (vzhodnih) kristjanov prepoznati preseganje prozelitske miselnosti in lahko Grivca že uvrščamo med utemeljitelje sodobnega (duhovnega) ekumenizma pri nas in v širšem prostoru.¹⁸¹

Polovico svojega življenja in dve tretjini svojega akademskega delovanja je preživel kot učitelj na Teološki fakulteti v Ljubljani, kjer se je izkazal tudi z organizacijskim in vodstvenim delom. Kot profesor je že v bogoslovju študente pripravljaj na znanstveno delo, na Teološki fakulteti pa se je pri seminarju posebej posvečal znanstveni vzgoji slušateljev. Njegova predavanja pri nekaterih predmetih na fakulteti so bila namenjena slušateljem vseh fakultet na Univerzi, s čimer je zgodaj začel tudi pot interdisciplinarnega povezovanja različnih strok. Ves predan učiteljskemu poklicu je tudi kolege spodbujal k pisanju teoloških priročnikov in želel, da bi v predavanja pri svojih predmetih vključevali teologijo vzhodne Cerkve.¹⁸² Teološko fakulteto je v treh mandatih vodil kot dekan, trikrat je bil prodekan; to pomeni, da je šest študijskih let med obema svetovnima vojnama – tj. v začetnem obdobju delovanja fakultete – deloval v njeni vodstveni upravi in tako ključno vplival na njeno pravno in pedagoško oblikovanje. Zaradi vodstvenih služb na fakulteti je bil hkrati član posameznih vodstvenih organov tudi na univerzi in je tako sooblikoval slovensko univerzitetno visoko šolstvo.

Grivec se je odlikoval tudi z javnim delovanjem v domovini in tujini. Teologije ni nikoli zapiral v predavalnice, ampak je v njenem poslanstvu po vzoru cirilmetodijske ideje videl možnost sobivanja in politične stabilnosti. Kot voditelj Bogoslovne akademije je organiziral javna teološka predavanja, slovensko javnost oskrboval z izdajo publikacij in člankov o krščanskem Vzhodu in cerkveni edinosti, organiziral shode za preučevanje vzhodnega krščanstva in je s svojo široko dejavnostjo Cerkvi na Slovenskem že zgodaj podelil ekumenski značaj. Njegova misel je odmevala tudi na mednarodni ravni, kjer je z rednimi predavanji na unionističnih kongresih navduševal tudi tuje teologe. Za svoje

¹⁸¹ Janežič, Franc Grivec in ekumenizem, str. 192.

¹⁸² Dolinar, Franc Grivec, str. 250, 261.

napore so se mu doma in posebej v tujini oddolžili z mnogimi častmi in uglednimi službami.

Grivec je s svojim bogatim akademskim delom veliko prispeval k promociji mlade ljubljanske univerze, ki si lahko s pogledom v zgodovino tudi danes šteje v čast, da je imela že v prvem obdobju obstoja v svojem kadru domačega učenjaka mednarodne veljave. Dr. Grivec je s teološkim raziskovanjem in osebnim delovanjem, ki ga je vedno upodabljal po vzoru svetih bratov Cirila in Metoda, vse svoje napore namenjal za »mednarodno sporazumevanje v duhu krščanstva in človečanstva«. ¹⁸³ Teološka fakulteta in Univerza v Ljubljani ob stoletnici svoje ustanovitve prof. Grivca ohranjata v hvaležnem spominu.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu (AKBF)

AKBF, Spisi 1919, št. 135, Zapisnik sedme redovite sjednice prof. zbora, 14. junij 1919.

Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani (ATF)

ATF, fascikel 101 (Predavatelji A–G) [Grivec France], Uslužbeni list [Kakšne važnejše funkcije je opravljal v javni službi].

ATF, Grivec France, Uslužbeni list [Kvalifikacija].

ATF, Grivec France, Službenički list [Tok celokupne gradjanske državne službe].

ATF, Grivec France, Dekret prestolonaslednika o imenovanju dr. Grivca za rednega profesorja na teološki fakulteti v Zagrebu.

ATF, Grivec France, Imenovanje dr. Grivca za rednega profesorja osnovnega bogoslovja na TEOF, 20. april 1920 [prepis iz leta 1950].

ATF, Grivec France, Vpis podatkov v centr. uslužb. list, 3. december 1935.

ATF, Grivec France, Personalni list, Življenjepis, 15. marec 1947.

ATF, Grivec France, Strokovna ocena, 23. marec 1950.

ATF, Grivec France, Personalni list, Grivec /Josipov/ Dr. France, 15. 02. 1951.

ATF, Grivec France, Personalni list, točka 6: Prejšnji poklic itd., 1951.

ATF, fascikel 36 (Spisi 1919–1923), Red. prof. dr. Franc Grivec [poročilo], 18. junija 1920.

ATF, fascikel 36 (Spisi 1919–1923), Ravnateljstvu bog. semenišča v Ljubljani, 21. decembra 1921.

ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Programma, 31. julij–3. avgust 1924.

ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Grivčev odgovor Velikemu županstvu Mariborske oblasti v Mariboru, 9. november 1927.

ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Stroke in nastavniki na Teološki fakulteti, l. 1926–27.

ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Znanstveni spisi univ. prof. dr. F. Grivca, 27. 11. 1928.

ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Poročilo o predavanjih in seminarskih vajah v šolskem letu 1928/29, 26. junij 1929.

ATF, fascikel 47 (Seznam predavanj 1952–1962), mapa Seznam predavanj 1953/54, Seznam predavanj za zimski/poletni semester 1953/54; mapa Seznam predavanj 1954/55,

¹⁸³ Grivec, Ciril-Metodijska ideja, str. 58.

Seznam predavanj za zimski/poletni semester 1954/55; mapa Seznam predavanj 1962/63, Seznam predavanj za zimski/poletni semester 1962/63.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, Spisi V., fascikel 276 (Teološka fakulteta), mapa 1921, Collegium professorum.

NŠAL, Spisi V., fascikel 276 (Teološka fakulteta), mapa 1938, Tvarina predelana iz primerjalnega bogoslovja, 10. junij 1938.

Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU)

ZAMU IV – 16, personalna mapa Grivec Franc, Ministarstvo prosvete Kraljevine SHS rektoratu univerziteta Ljubljana, 27. avgust 1925.

ZAMU, Grivec Franc, Rektorat Univerze Kraljevine SHS v Ljubljani dr. Francu Grivcu, 3. september 1925.

ZAMU, Grivec Franc, Grivčevo sporočilo rektoratu o imenovanju za dopisnega člana Slovanskega inštituta, 21. junij 1930.

ZAMU, Grivec Franc, Podatki o delu dr. Grivca, 3. september 1936.

ZAMU, Seznam predavanj na univerzi kraljestva/Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani [1920–1929].

ZAMU, Seznam predavanj na univerzi kralja Aleksandra I. v Ljubljani [1929–1938].

Spletni viri

Kaspar, Godfrey, D.J., The Fourth Reunion Congress at Velehrad, v: *Woodstock Letters* 54 (1925), št. 1, str. 23–35. <http://cdm.slu.edu/cdm/compoundobject/collection/woodstock/id/28984/rec/58> (pridobljeno: 28. december 2018).

Časopisni viri

Grivec, Franc, Davnost in pomen poljskega jezika, v: *Dom in svet* 16 (1903), št. 2, str. 119–122.

Grivec, Franc, Strossmayer i Solovjev, *Katolički list*, 18. marec 1909, št. 11, str. 128–129.

Škofijska kronika, v: *Ljubljanski škofijski list* (1916), št. 7, str. 84.

Škofijska kronika, v: *Ljubljanski škofijski list* (1925), št. 8, str. 94.

Škofijska kronika, v: *Ljubljanski škofijski list* (1928), št. 10, str. 127.

Literatura

Ambrožič, Matjaž, Franc Grivec in velehradski kongresi, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba v Celju, Celje 2003, str. 69–86.

Benedik, Metod, Slovenska vernost na poti v moderni čas, v: *Zgodovina Katoliške Cerkve* (ur. Josef Lenzenweger et al.), Mohorjeva družba v Celju, Zbirka Teološki priročniki 15, Celje 1999, str. 536.

Benedik, Metod, Franc Grivec – profesor, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba v Celju, Celje 2003, str. 7–25.

Dekleva, Tatjana, Teološka fakulteta ljubljanske univerze, v: *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor* (ur. Jože Ciperle), Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2008, str. 30–44.

Dočkal, Kamilo, Fran Grivec, Istočno crkveno pitanje, Apostolat sv. Ćirila i Metodija, Zagreb, 1911, v: *Bogoslovna smotra* 2 (1911), št. 4, str. 394.

Dolenc, Bogdan, Bogoslovni vestnik, v: *Bogoslovni vestnik* 50 (1990), št. 1–2, str. 143–145.

- Dolenc, Bogdan, Dialog kot temeljna razsežnost Cerkve in teologije, v: *Teologija na prelomu časov: Zbornik ob 80-letnici Teološke fakultete* (ur. Janez Juhant), Družina, Ljubljana 2000, str. 57–63.
- Dolenc, Bogdan, »Ekumenizem vrnitve« v teologiji in bogoslužnih besedilih pred Drugim vatikanskim koncilom, v: *Bogoslovni vestnik* 78 (2018), št. 4, str. 915–926.
- Dolinar, France, Franc Grivec, v: *Bogoslovni vestnik* 53 (1993), št. 3, str. 247–264.
- Fajdiga, Vilko, V službi velikih idej, v: *Bogoslovni vestnik* 25 (1965), št. 1-2, str. 139–150.
- Grivec, Franc, Ciril–Metodijska ideja, v: *Zbornik razprav Teološke fakultete v Ljubljani* (ur. Stanko Cajnkar), Teološka fakulteta v Ljubljani, Ljubljana 1962, str. 47–58.
- Janežič, Stanko, Prispevek profesorja Grivca k poznavanju sv. Cirila in Metoda, v: *Bogoslovni vestnik* 45 (1985), št. 2, str. 206–210.
- Janežič, Stanko, Franc Grivec in ekumenizem, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba v Celju, Celje 2003, str. 185–194.
- Keršič-Svetel, Marjeta, Češko-slovenski stiki med svetovnima vojnama (2. del), v: *Zgodovinski časopis* 49 (1995), št. 3, str. 427–452.
- Kolar, Bogdan, Deseti jubilejni velehradski kongres, v: *Bogoslovni vestnik* 67 (2007), št. 3, str. 481–486.
- Kolar, Bogdan, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani* (ur. Bogdan Kolar), Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2009, str. 58–75.
- Kovačič, Lojze, *Prispevek dr. Franca Grivca k razvoju ekleziologije v prvi polovici 20. stoletja* [doktorska disertacija], Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 1983.
- Kovačič, Lojze, Grivčeva bibliografija, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba v Celju, Celje 2003, str. 39–68.
- Miklavčič, Maks, in Marijan Smolik, Teološka fakulteta, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969* (ur. Roman Modic), Univerza v Ljubljani, Ljubljana 1969, str. 567–573.
- Mikuž, Metod, Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969* (ur. Roman Modic), Ljubljana 1969, str. 53–92.
- Ocvirk, Drago, in Bogdan Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, v: *Bogoslovni vestnik* 50 (1990), št. 1–2, str. 63–71.
- Osredkar, Mari Jože, Profesor dr. Lambert Ehrlich in osnovno bogoslovje. V: *V zvestobi narodu in veri: Lambertu Ehrlichu ob 70-letnici smrti in Filipu Terčelju ob 120-letnici rojstva* (ur. J. Juhant in M. Centa), Znanstvena knjižnica 43, Teološka fakulteta, Ljubljana 2015, str. 116–126.
- Perko, Franc, Katedra za dialog, v: *Bogoslovni vestnik* 50 (1990), št. 1-2, str. 127–128.
- Polec, Janko, *Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo*, Ljubljana [s.n.] 1929.
- Smolik, Marijan, Kronika državne Teološke fakultete (1919–1952), v: *Bogoslovni vestnik* 29 (1969), št. 3–4, str. 171–178.
- Škafar, Vinko, Grivec – poznavalec srbskega pravoslavlja, v: *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba v Celju, Celje 2003, str. 213–230.
- Trontelj, Nik, in Mari Jože Osredkar, Sto let osnovnega bogoslovja na Teološki fakulteti v Ljubljani, v: *Bogoslovni vestnik* 77 (2017), str. 369–381.

POVZETEK

Franca Grivca (1878–1963) uvrščamo med utemeljitelje ekumenskega gibanja na Slovenskem. Na mednarodni ravni sodi med vodilne katoliške ekleziologe in strokovnjake vzhodnega bogoslovja v prvi polovici 20. stoletja. S preučevanjem življenja in dela sv. Cirila in Metoda je spodbujal dialog z vzhodnimi Cerkvami ter s svojim prizadevanjem za obnovo edinosti med kristjani vplival na razvoj ekumenske misli tudi med katoličani v slovanskem in širšem evropskem ter svetovnem prostoru. V letih 1907–1947 je sodeloval pri organizaciji znanstvenih srečanj v Velehradu, kjer je redno predaval o eklezioloških temah in cirilmetodijskih vprašanjih. Mnoge znanstvene ugotovitve, ki jih je predstavil v velikem številu člankov in izdanih knjigah, so vplivale na katoliški ekumenski nauk. Najdaljše obdobje svojega akademskega delovanja je preživel na Teološki fakulteti v Ljubljani, kjer je kot redni profesor in trikratni dekan v času med obema vojnama vplival na njen razvoj pod okriljem ljubljanske Univerze. Dr. Grivec je bil ob organizacijskem delu na Teološki fakulteti hkrati pogosto član vodstvenih organov na univerzi in je s svojim delom neposredno sooblikoval tudi mlado Univerzo v Ljubljani.

KLJUČNE BESEDE: *Franc Grivec (1878–1963), Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, ekleziologija, ekumenizem*

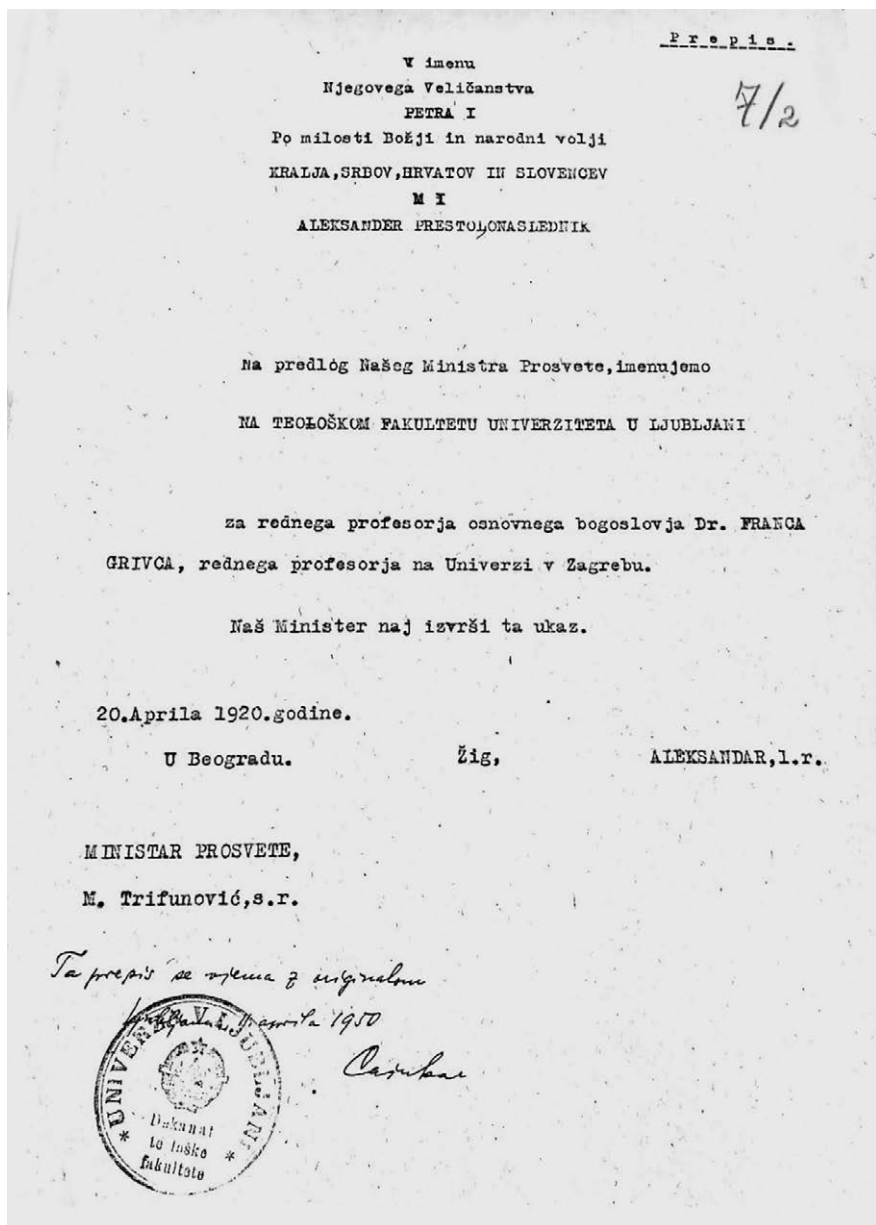
Summary

FRANC GRIVEC – ECCLESIOLOGIST AND TEACHER AT THE FACULTY OF THEOLOGY UL

Franco Grivec (1878–1963) is assigned among the founders of the ecumenical movement in Slovenia. On the international level, he belongs among the leading Catholic ecclesiologists and experts of the eastern theology in the first half of the 20th century. Through the study of life and work of St Cyril and Methodius he encouraged the dialogue with eastern Churches and with his efforts for the restoration of unity among Christians also influenced the development of ecumenical thought among Christians in the Slovenian and wider European as well as worldwide territories. During 1907–1947, he participated in the organisation of scientific meetings in Velehrad, where he regularly lectured on ecclesiological topics and Cyril-Methodius questions. Many of his scientific findings he presented in a great number of articles and published books influenced the Catholic ecumenical doctrine. He spent the longest period of his academic endeavours at the Faculty of Theology in Ljubljana, where as a full professor and three-time dean in the time between the two wars he influenced its development under the wing of the University of Ljubljana. In addition to his organisational work at the Faculty of Theology, Grivec was also frequently a member of executive authorities of the University and thus directly co-created the young University of Ljubljana with his work.

KEYWORDS: *Franco Grivec (1878–1963), University of Ljubljana, Faculty of Theology, ecclesiology, ecumenism*

PRILOGE

Sl. 1: Dr. Grivec je bil s strani prestolonaslednika 20. aprila 1920 uradno imenovan za rednega profesorja osnovnega bogoslovja na Teološki fakulteti (ATF, fasc. 101 (Predavatelji A–G) [Grivec France], Imenovanje dr. Grivca za rednega profesorja osnovnega bogoslovja na TEOF, 20. april 1920 [prepis iz leta 1950]).

PROGRAMMA

quod Congressui Unionistico, celebrando diebus
31. Julii ~ 3. Augusti a. 1924 Velehradii in Moravia,
approbante S. Sede Apostolica fuit
praeinitum.

I. Doctrina hodierna Orientis separati de Ecclesiae constitutione et de principio unitatis in Ecclesia.

(Ref. Dr. Fr. Grivec, cor. Dr. Jul. Hadzsega.)

II. Auctoritas patriarchatum sub respectu historico, dogmatico et canonico necnon sub respectu hodierni status unitatis considerata.

(Ref. Gleb Verchovskij.)

III. Quanam in Oriente graeco-slavico ad unitatem Ecclesiarum instaurandam recentissime facta et proxime facienda sunt?

(Ref. Michel d'Herbigny S. J.)

IV. De Apostolatu ss. Cyrilli et Methodii qua efficacissimo medio ad unionem Ecclesiarum promovendam.

(Ref. Excell. mus ac Rev. mus D. Carolus Kmetko, episcopus Nitriensis.)

V. De sociali et religiosa conditione necnon de effectibus emigrationis russicae ad unitatem Ecclesiarum instaurandam.

(Ref. Gleb Verchovskij.)

Sl. 2: Dr. Grivec je imel leta 1924 v Velehradu uvodno predavanje o ekleziološkem nauku pravoslavne Cerkve (ATF, fasc. 37 (Spisi 1924–1927), Programma, 31. julij – 3. avgust 1924).

FRANC KSAVER LUKMAN

(1880–1958)

profesor dogmatike in dogemske zgodovine
dekan Teološke fakultete

(1923/24, 1929/30, 1935/36, 1942/43, 1943/44)

rektor Univerze v Ljubljani (1926/27)

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK: 929Lukman F. K.:378.6:2(497.4Ljubljana)(091)

Julijana Visočnik

dr. znanosti, docentka, višja arhivistka
Nadškofijski arhiv Ljubljana, Krekov trg 1, SI – 1000 Ljubljana
e-naslov: julijana.visocnik@rkc.si

FRANC KSAVER LUKMAN – PROFESOR, DEKAN, REKTOR, UREDNIK

1 UVOD

Leta 2017 je Matic Lesjak zagovarjal magistrsko nalogo o profesorju Lukmanu v slovenski kulturni zgodovini,¹⁸⁴ v kateri se je razmeroma detajlno ukvarjal z življenjem in delom tega znamenitega profesorja. Zahvaljujoč temu delu danes ne moremo več trditi, da o omenjenem gospodu ni izčrpnějšíh biografskih zapisov, saj se je kolega Lesjak potrudil in poglobil v svojo temo ter o profesorju Lukmanu zbral veliko podatkov. Pred avtorico je bila tako dokaj nevhvaležna naloga, da bi profesorja Lukmana, ki ga je do sedaj kot klasična filologinja poznala predvsem kot prevajalca Hieronimovih pisem in drugih patriističnih avtorjev in del, predstavila v še kakšni novi luči ali da bi v pisan mozaik njegovega delovanja in prizadevanja dodala še kak košček, ki bi podobo naredil še bolj polno, barvitejšo in popolnejšo.

Realizacija zgornjega vodila pri pripravi prispevka pa se najprej kaže v tem, da so osnovni življenjski podatki profesorja Lukmana navedeni le na kratko v želji,¹⁸⁵ da se ne bomo preveč ustavljali ob osnovnih biografskih podatkih, temveč bomo poskusili kaj več povedati o Lukmanu kot profesorju, o Lukmanu kot

¹⁸⁴ Matic Lesjak, *Franc Ksaver Lukman v slovenski kulturni zgodovini (magistrsko delo)*, Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Ljubljana 2017 (dalje: Lesjak, *Lukman*).

¹⁸⁵ Obširneje se je o njih mogoče poučiti prav pri Lesjaku s pripadajočo literaturo; glej predvsem Mateja Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah' in njegov urednik dr. Franc Ksaver Lukman, v: *Studia Historica Slovenica* 7, Maribor 2007, str. 909–928 (dalje: Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah') in Mateja Matjašič Friš, Franc Ksaver Lukman, v: *Nova Slovenska biografija*. Življenja in dela IV. Biografske in bibliografske studije 3. Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2009, str. 127–140 (dalje: Matjašič Friš, Lukman; Avguštin Lah, Lukman – patrolog in zgodovinar, v: *130 let visokega šolstva v Mariboru*, Mohorjeva družba, Maribor – Celje 1991, str. 127–132 (dalje: Lah, Lukman – patrolog in zgodovinar); Milan Grošelj, Franc Ksav. Lukman, v: *Letopis SAZU* 9 (1958), 1959, str. 78–81, kjer je prvič zbrana tudi Lukmanova bibliografija, ki jo potem še enkrat zbere in objavi Drago Samec. Glej: Drago Samec, *Bibliografija Franca Ksaverja Lukmana*, v: Karel Natek (ur.), *Franc Ksaver Lukman (24. XI. 1880–12. VI. 1958)*, Krajevna skupnost, Tabor 1994, str. 15–47 (dalje: Samec, *Bibliografija*); osnovni podatki o življenju in predvsem delu so v SBL I, str. 685 (geslo Lukman Franc Ksaver): <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi336060/> (pridobljeno: 23. januar 2019).

dekanu Teološke fakultete in o Lukmanu kot rektorju Univerze v Ljubljani, o njem kot znanstveniku in uredniku. Že dejstvo, da je dekansko službo opravljal kar petkrat govori v prid njegovemu vestnemu, umirjenemu in nekonfliktnemu delovanju, še posebej če vzamemo v obzir, da je bil dekan kar dvakrat v času nemirnih let druge svetovne vojne.

2 ZGODNJA LETA

Franc Ksaver Lukman, ki se je rodil 24. novembra 1880 v Lokah (župnija Sv. Jurij ob Taboru), je bil prvi otrok očeta Franca Lukmana in mame Roze Hribovšek.¹⁸⁶ Na mladega Franca je gotovo vplival mamin brat Karel Hribovšek, duhovnik, ki je bil tudi njegov krstni boter. Več o njegovi vlogi in vplivu na nečaka lahko preberemo pri Matjašič Friševi.¹⁸⁷

Boter je namreč postal visok cerkveni dostojanstvenik, papežev hišni prelat in stolni prošt lavantinske škofije, obenem pa je bil Lukmanov svetovalec in zavetnik vse do smrti leta 1916. Gotovo lahko pritrdimo Matjašič Friševi, da je bil Karel Hribovšek Lukmanu tudi velik vzornik.¹⁸⁸

Za Francem so se rodili še trije otroci, en brat in dve sestri: Karol leta 1884, Zofija 1887 in Marija 1892. Leta 1887 (1. oktobra) je Lukman začel obiskovati splošno ljudsko šolo v Sv. Juriju ob Taboru, kar je trajalo do 13. julija 1891. Že kar kmalu je zapustil domače kraje in že istega leta odšel na šolanje v Maribor, na klasično gimnazijo, ki jo je začel 1. oktobra 1891. V Mariboru je bival v dijaškem semenišču s strogim internatskim urnikom, a je bil v primerjavi z drugimi semeniščniki verjetno vsaj malo na boljšem, saj je bil ravnatelj t. i. bogoslovnice njegov stric in boter, takrat že stolni kanonik, Karel Hribovšek.¹⁸⁹ Od tega leta naprej se je domov vračal le redko, samo za velike praznike in med poletnimi počitnicami.¹⁹⁰ Zdi pa se, da so mu domači logi za vedno ostali pri srcu, saj se je tja vse življenje rad vračal, obiskoval sorodnike in ob praznikih pomagal v rodni župniji.¹⁹¹

Lukman se je kot dijak izredno izkazal, bil je namreč edini v svoji generaciji, ki je bil vseh osem let odličnjak. Prav tako se je udeleževal na različnih področjih: stenografski krožek, tekmovanje iz hitropisa, tekmovanje iz zgodovine in zemljepisa štajerske dežele, poskušal se je tudi kot pesnik in se potegoval za Schillerjevo nagrado, v zadnjih dveh letih pa se je začel v šoli Filharmoničnega

¹⁸⁶ Krščen je bil naslednji dan, torej 25. novembra 1880 v župnijski cerkvi sv. Jurija. V: NŠAM, RMK Sv. Jurij ob Taboru, 1860–1893, str. 167.

¹⁸⁷ Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah', str. 920.

¹⁸⁸ Matjašič Friš, Lukman, str. 127.

¹⁸⁹ Prav tam.

¹⁹⁰ Matjašič Friš, Lukman, str. 128; Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah', str. 920.

¹⁹¹ Prim. Lesjak, Lukman, str. 6.

društva zelo resno ukvarjati tudi z glasbo.¹⁹² Potem ko je vse razrede gimnazije končal z odliko, je s prav takšnim uspehom tudi maturiral, kmalu za tem pa zaprosil za vstop v bogoslovno semenišče.¹⁹³ Takratni škof ordinarij Mihael Napotnik mu je kmalu odgovoril, da je sprejet med gojence v bogoslovno semenišče lavantinske škofije in da se naj 1. oktobra 1899 prijavi prečastitemu semeniškemu ravnatelju s tem odlokom (glej sl. 3).¹⁹⁴

Že 25. avgusta pa še sveži maturant prejme nov dopis škofa, v katerem mu ta sporoča, da je na njegovo prošnjo sprejet v kolegij *Germanicum et Hungaricum* (Germanik) v Rimu (NŠAL 119),¹⁹⁵ kamor ga je spremljal boter, prelat Karel Hribovšek.¹⁹⁶

3 BOGOSLOVEC / ŠTUDENT V RIMU

Na željo svojega škofa je Lukman v Rimu pričel s študijem na Gregoriani, papeški univerzi, ki jo tudi od samega začetka vodijo jezuiti in študentom nudi celovit teološki študij. Po končanem študiju filozofije, iz katere je Lukman doktoriral 9. julija 1902, je sledil še 4-letni študij teologije. Središče je bila dogmatika, ki se jo je študiralo po dve uri na dan, dopoldne in popoldne, pri dveh različnih predavateljih. Poleg teologije se je prvo in drugo leto študiralo še moralno teologijo, cerkveno pravo, zgodovino Cerkve in hebrejščino, tretje in četrto leto pa eksegeze, krščansko arheologijo ter orientalske jezike kot proste predmete (38). Po spodbudi patrologov: profesorja Viktorja Schweitzerja in Theodorja Schermana se je Lukman pričel poglobljati v starokrščansko literaturo, kar ga je neizbrisno zaznamovalo. Po šestih letih priprave na oznanjevanje evangelija je bil dr. Franc Ksaver Lukman v »svetem mestu« 29. oktobra 1905 v rimski cerkvi Il Gesù posvečen v duhovnika.¹⁹⁷

Lukman je naslednje leto, 5. julija 1906, študij v Rimu zaključil še z drugim doktoratom iz teologije. Doktorat, ki ga je naredil v Rimu, ni bil pravno veljavno priznan v avstro-ogrskih deželah, zato je po vrnitvi iz Rima, leta »1908 na teološki fakulteti v Gradcu nostrificiral doktorat iz teologije s posebno dizertacijo *Die Hielsbedeutung Christi nach den giechischen Apologeten des II. Jahrhunderts* (v skrajšani obliki z naslovom *Nauk grških apologetov II. stoletja o Jezusu kot zveličarju*).« Poleg doktorata je v Gradcu opravil še rigoroz iz cerkvene zgodovine in cerkvenega prava in istočasno »na graški filozofski fakulteti študiral

¹⁹² Prim. Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah', str. 920, 922; Jan Šedivý, Iz zgodovine mariborske klasične gimnazije I, v: ČZN: Nova vrsta, Maribor 1966, str. 113–115; Lukmana kot glasbenika lepo predstavi Edo Škulj, Franc Ksaver Lukman (1880–1958), v: *Cerkveni glasbenik* 73, 1980, str. 117–119.

¹⁹³ Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah', str. 920.

¹⁹⁴ NŠAL, NŠAL 487, šk. 119, dopis z dne 26. julija 1899.

¹⁹⁵ NŠAL, NŠAL 487, šk. 119, dopis z dne 25. avgusta 1899.

¹⁹⁶ Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah', str. 922.

¹⁹⁷ O tem dogodku je poročala tudi domača župnijska kronika. V: ŽA Sv. Jurij ob Taboru, Župnijska kronika II., 29. 10. 1905.

klasične jezike, da bi izpopolnil znanje za preučevanje in prevajanje spisov cerkvenih očetov iz prvih stoletij krščanstva, za katere se je navdušil že v Rimu.«¹⁹⁸

Seznam predmetov, ki jih je poslušal v Gradcu, nam omogoči globlji vpogled v tematiko, ki jo je še dodatno izpopolnjeval: Osnove grške in rimske kronologije, Logika, Nemška filozofija po Kantu, Zgodovina grške književnosti, Primerjalna slovnica latinskega jezika, Historični seminar: izbrana poglavja iz starokrščanske književnosti,¹⁹⁹ ter Zgodovina etike, Zgodovina grške književnosti II, Branje in razlaga latinskih napisov ...²⁰⁰

Kljub intenzivnemu posvečanju študiju je Lukman v Rimu našel čas za obštudijske dejavnosti, ki pa so bile vendarle znanstveno obarvane. Od leta 1889 je namreč v Germaniku obstajala Hrvaško-slovenska akademija sv. Cirila in Metoda, kjer so slovanski gojenci v maternem jeziku razpravljali o filozofskih in teoloških temah. Tudi Lukman je bil vključen v to akademijo že od prvega letnika naprej, pri čemer je pri dejavnostih akademije tudi zelo aktivno sodeloval: pripravljajl je referate, opravljal funkcijo tajnika in predsednika, dvignil raven debatnih srečanj itd.²⁰¹

Lukman se je poleti l. 1906 vrnil v domovino in s 1. septembrom, po dekretu škofa Napotnika, v Slovenski Bistrici pričel s prvo dušnopastirsko službo kot drugi kaplan in šolski katehet.

4 PROFESOR

4.1 Profesor v Mariboru

Po dveh letih se je 16. septembra 1908 za daljše obdobje (10 let) zopet preselil v škofijsko mesto Maribor, kjer je bil na bogoslovni šoli do leta 1919 profesor moralne teologije. Prvo leto kot provizorični profesor, s 1. oktobrom 1909 pa kot redni profesor mariborskega bogoslovja. Istočasno je začel poučevati verouk v več razredih ljudske in meščanske šole šolskih sester, od 1915 do 1919 pa na mariborskem ženskem učiteljišču šolskih sester, kjer je v njihovi materni hiši tudi redno pomagal pri bogoslužju in raznih slovesnostih.

Kronika matrne hiše šolskih sester v Mariboru ga v obdobju med letoma 1911 in 1919 omenja pogosto, še posebej za čas 1. svetovne vojne.²⁰² Lukman je namreč tisti, ki pri njih daruje svete maše, vodi različne slovesnosti, opravi

¹⁹⁸ Prim. Lesjak, *Lukman*, str. 13–14; Matjašič Friš, Lukman, str. 129–130; Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah', str. 923.

¹⁹⁹ Seznam predmetov v zimskem semestru 1907/1908. V: Archiv der Universität Graz (UAG), Nationale, Philosophische Fakultät, 1907/1908, Zl. Nr. 61., Dr. Lukman Franz Ksaver).

²⁰⁰ Seznam predmetov v poletnem semestru 1908. V: Archiv der Universität Graz (UAG), Nationale, Philosophische Fakultät, 1907/1908, Zl. Nr. 152, Dr. Lukman Franz Ksaver).

²⁰¹ Prim. Lesjak, *Lukman*, str. 12.

²⁰² *Kronika matrne hiše šolskih sester v Mariboru 1864–1941*, Kongregacija šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja, Mariborska provinca, Ljubljana 2007, str. 215–351 (dalje: *Kronika*).

blagoslove, pogrebe in rekvie me za umrlimi sestrami. Med navajanjem dejstev se je sestram zapisalo tudi, kako, na kak način je prečastiti Lukman (kot ga pogosto naslavljajo) opravljal svoje delo: slovesno, pobožno in vestno. Naklonjenost sester do Franca Ks. Lukmana je še posebej očitna, ko pride dan slovesa. 8. januarja 1919 je namreč iz Ljubljane prišel telegram za prečastitega Lukmana z vsebino, da naj takoj nastopi službo kot referent. Poslal mu ga je minister Verstovšek.²⁰³ Vsebina je sestre prizadela, samega Lukmana pa pretresla, da se sploh ni mogel umiriti. Sicer sta se z Verstovškom o tem že pogovarjala, a je Lukman privolil v premestitev v Ljubljano enkrat po veliki noči. Naslednjega dne se je Lukman v telovadnici poslovil od sester in učenk. Po zapisu v kroniki sodeč, je bilo slovo ganljivo:

»... Od sester se je poslovil, ko je posebno učiteljicam izrekel zahvalo za enotno sodelovanje v šoli. Sestre so jokale, dekleta so jokala, tudi on se ni mogel več obvladati in je jokal z njimi. ... preč. gospod dr. Lukman je v naši hiši deloval čez 15 let. Prvih deset let je kot splošno priljubljen in spoštovan katehet učil verouk v ljudski šoli in neutrudno delal za zveličanje mladine. Z začetkom svetovne vojne se je za duše vneti gospod doktor velikodušno ponudil namesto preč. gospoda Kocipra prevzeti veroučne ure v pripravnici in meščanski šoli in je imel tu verouk do dneva svoje premestitve v Ljubljano. Bil je naš nedeljski in praznični pridigar, mašnik vsak dan in je tudi ob sobotah in nedeljah največkrat imel sv. blagoslov. Njegovim prizadevanjem se imamo zahvaliti, da je bila pri nas priklicana v življenje Marijina kongregacija. ... Vendar se ni odlikoval le kot profesor verouka, temveč nam je bil vedno in povsod pripravljen za pomoč v svetu in dejanju, lahko ga s polno pravico imenujemo poosebljena gorečnost za duše, poosebljena prijaznost, ponižnost in skromnost. Vsak je vedel, da ne bo naletel na odklonitev prošnje, če se obrne na preč. gospoda doktorja; vsako prošnjo je uslišal z največjim veseljem in ljubeznijo, da, pogosto jo je s svojimi ponudbami prehitel. Najbolj razločno pa je preč. gospod doktor pokazal svoje plemenito, zlato srce kot naš bolnišnični dušni pastir, k službi katerega se je prav tako ponudil prostovoljno. Koliko uslug ljubezni je izkazal bolnim in ranjenim vojakom, je znano le Vsevednemu. V prvih dveh letih je ob nedeljah in praznikih v bolnišnici pridigal v slovenskem, nemškem in italijanskem jeziku, imel peto mašo in potem običajno spovedoval bolne in ranjene. Koliko besed tolažbe in sočutja, koliko besed vere, zaupanja in ljubezni je iz njegovega pobožnega srca privrelo v žalostna, obupana srca vojakov, ki so ga cenili in ljubili kot svojega velikega dobrotnika in duhovnega očeta. ...«²⁰⁴

²⁰³ Za Verstovška in njegovo kulturno-politično vlogo glej prispevke v: ČZN 31 (66) 1995, št. 2.

²⁰⁴ *Kronika*, str. 349–351 (9. januar 1919).

Že iz zgornjega opisa je razvidno Lukmanovo delovanje v času 1. svetovne vojne; bil je namreč tudi vojaški subsidiar. Na Dunaj je poslal kratko poročilo, v katerem je popisal dušno oskrbo bolnih in ranjenih v rezervni bolnišnici št. 3 v Mariboru avgusta 1917.²⁰⁵ Poročilo, ki ga je Lukman poslal na dunajski Apostolski vojaški vikariat, vsebuje tabelo z enajstimi opravljenimi svetimi mašami ter podatke o času in kraju maševanja ter jezik (vedno slovensko in nemško) in tematiko pridige: o moškem ponosu in ponižnosti, o primerni uporabi jezika, prilika o usmiljenem Samarijanu.²⁰⁶

4.2 Profesor v Ljubljani

Kot lahko beremo v zgoraj omenjeni Kroniki²⁰⁷ je Lukman Maribor zapustil 13. januarja 1919, da bi naslednji dan, torej 14. 1. nastopil svojo novo službo: referent za uk in bogočastje (oz. referent za verske zadeve).

Tekom leta 1919 so potekale priprave na ustanovitev Univerze v Ljubljani, Teološka fakulteta se je v te priprave aktivno vključila, predvsem pa je bilo potrebno zagotoviti primeren učiteljski kader. Lukman je bil namreč eden izmed tistih profesorjev, ki ga je nova Teološka fakulteta v Ljubljani pritegnila za profesorja dogmatike in dogemske zgodovine.²⁰⁸ Kot kažejo dopisi med Ljubljano in Mariborom med 12. in 18. septembrom 1919 pa lavantinski škof Mihael Napotnik ni bil pretirano navdušen, da se bo moral ločiti od dveh pomembnih izobraženih duhovnikov svoje škofije (poleg Lukmana je Ljubljana zaprosila še za Matijo Slaviča). Pravi namreč, da je trenutno že tako ali tako situacija taka, da je manko duhovnikov velik, poleg tega sta bila oba izobražena za teološko učilišče lavantinske škofije. Škof zaključi, da pa zaradi tega, ker se zaveda pomembnosti Teološke fakultete v Ljubljani, bodo obema dostavljene *litterae testimoniales cum licentia*, da lahko nastopita ponujeni jima mesti.²⁰⁹ Že 19. septembra 1919 na prvi seji začasnega sveta Teološke fakultete so bili tako predlagani profesorji za vse stolice, med drugim tudi dr. Franc Ks. Lukman, ki je bil imenovan za zgodovino dogem. Do konca prvega študijskega leta je bil Lukman že redni profesor.²¹⁰

²⁰⁵ Lesjak, *Lukman*, str. 14–15; Miha Šimac, Oris vpliva prve svetovne vojne na pastoralno delovanje duhovnikov, v: *Acta ecclesiastica Sloveniae* 37, 2015, str. 132 (dalje: Šimac, Oris vpliva prve svetovne vojne).

²⁰⁶ Lesjak, *Lukman*, str. 14–15; Šimac, Oris vpliva prve svetovne vojne, str. 157.

²⁰⁷ *Kronika*, str. 349–351.

²⁰⁸ Metod Benedik, Teološki študij na Slovenskem do 1919, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani* (ur. Bogdan Kolar), Teološka fakulteta, Ljubljana 2009, str. 53–54.

²⁰⁹ NŠAM, Škofijska pisarna, f. 27/8: dopis v zvezi z odhodom Lukmana v Ljubljano na Teološko fakulteto.

²¹⁰ Jože Ciperle, Univerzitetni teološki študij skozi stoletja in ustanovitev teološke fakultete Univerze v Ljubljani, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani* (ur. Bogdan Kolar), Teološka fakulteta, Ljubljana 2009, str. 33; Bogdan Kolar, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*, Teološka fakulteta, Ljubljana 2009, str. 60–61 (dalje: Kolar, Delovanje Teološke fakultete).

27. januarja 1920 je bil Lukman izvoljen za izrednega profesorja, z naslednjim letom (27. junija 1921) je kot redni univerzitetni profesor nadaljeval s predavanji omenjenih predmetov, od leta 1923, »po imenovanju J. Srebrniča za škofa« na Krku, pa je pričel predavati še starokrščansko slovstvo, ali patrologijo, za katero se je navdušil že med študijem v Rimu in jo je študiral tudi še v Gradcu po vrnitvi iz Rima.²¹¹

Lukman je kot predavatelj deloval na Teološki fakulteti od leta 1920 pa ne samo do leta 1952, pač pa vse do zadnje zime pred smrtjo leta 1958, kar že samo po sebi govori o njegovi predanosti pedagoškemu poklicu.²¹² Zelo pozitivne besede pa je Lukmanu kot profesorju namenil tudi njegov študent Marijan Smolik: »Vedno urejeni gospod profesor mirnega in do vsakega skrajno plemenitega vedenja je v mladih teologih nujno zbujal spoštovanje in tiho željo, da bi mu kdaj postali podobni.«²¹³

Po kratki bolezni je Franc Ks. Lukman umrl 12. junija 1958; pokopali so ga v Ljubljani, mašo zadušnico pa je daroval ljubljanski škof Anton Vovk, ki se je pokojniku poklonil z zelo izpovednim govorom.²¹⁴ Podobno je na žalni seji fakultete storil takratni dekan fakultete Stanko Cajnkar, ki je začrtal Lukmanovo življenjsko in poklicno pot, zbral glavnino njegovih del in lepo zaokrožil podoba Lukmana z mislijo: »... učen in vendarle čudovito preprost, poln znanja, a še poln dobrohotnosti in vneme za svoje majhne in velike šolarje in študente.«²¹⁵

5 DEKAN TEOLOŠKE FAKULTETE V LJUBLJANI

Lukman je bil od ustanovitve univerze do konca druge svetovne vojne kar petkrat dekan Teološke fakultete: 1923/24, 1929/30, 1935/36, 1942/43 in 1943/44.²¹⁶ Arhiv Teološke fakultete omogoča vsaj bežen vpogled v Lukmanovo delovanje kot dekana te fakultete. Njegova »personalna mapa« sicer ni pretirano bogata, saj nam predvsem še enkrat prikaže njegovo kariero: začeni z maturo in maturitetnim spričevalom, nato obe doktorski diplomi ter imenovanja: za provizoričnega profesorja in rednega profesorja moralne teologije v Mariboru, ter obe imenovanji v Ljubljani, torej za izrednega (1920) in rednega profesorja (1921).²¹⁷ Pregled spisov Teološke fakultete za leta, ko je bil Lukman dekan, pa nam vsaj posredno odstre pogled na Lukmana kot profesorja in dekana. Kot na vseh že omenjenih področjih svojega delovanja se tudi tukaj izkaže kot izredno dela-

²¹¹ Lesjak, *Lukman*, str. 16; Lah, Lukman – patrolog in zgodovinar, str. 127.

²¹² Lesjak, *Lukman*, str. 10.

²¹³ Marijan Smolik, Franc Ksaver Lukman, v: *Franc Ksaver Lukman (24. XI. 1880 - 12. VI. 1958)* (ur. Karel Natek), Krajevna skupnost, Tabor 1994, str. 11.

²¹⁴ Anton Vovk, Francu Ks. Dr. Vovku, v: *Spominski zbornik Teološke fakultete 1958*, str. 12–14.

²¹⁵ Stanko Cajnkar, Ob smrti profesorja dr. Franca Lukmana, v: *Spominski zbornik Teološke fakultete 1958*, str. 15–30.

²¹⁶ Kolar, Delovanje Teološke fakultete, str. 70.

²¹⁷ ATF, Predavatelji H–O, šk. 102.

ven, skrben in pedanten. Posli, za katere skrbi kot dekan: posredovanje med fakulteto in univerzo, kakor tudi med profesorji in univerzo teče brez zapletov. Lukman kot dekan jih obvešča o novostih, vabi na sestanke, na njih naslavlja prošnje in zahteve po letnih poročilih, službenih listih in podobno. Vsakokrat pa se mora ukvarjati tudi s financami, ki so bile namenjene Teološki fakulteti, plačami profesorjev in njihovimi napredovanji.²¹⁸

Le dve leti za tem, ko je Lukman postal redni profesor na Teološki fakulteti, je prvič v študijskem letu 1923/24 prevzel funkcijo dekana. V tem mandatu je bilo kar pet zagovorov doktorskih disertacij in spet so štirje teologi dobili svetosavske nagrade.²¹⁹ 13. oktobra 1923 se je odvila protestna skupščina ljubljanskih akademikov, katero je sklical meddruštveni odbor strokovnih društev zaradi nameravane ukinitve Teološke in Medicinske fakultete. Med drugimi sta na zborovanju poročala tudi dekana dr. Šerko in dr. Lukman o dosedanjem delovanju obeh fakultet kakor tudi o stroških, ki jih je imela država z obema fakultetama. Lukman je navajal uspešno dosedanje znanstveno delo Teološke fakultete, ki je kljub materialnim težavam, s katerimi se je morala boriti, dosegla že lepe uspehe.²²⁰

V študijskem letu 1929/30, ko je bil Lukman drugič dekan Teološke fakultete v Ljubljani, so se na političnem parketu začele razprave o novem zakonu o univerzah, ki je v osnutku predvideval obstoj ene same katoliške teološke fakultete za vso Jugoslavijo (Zagreb). Vodstvo ljubljanske univerze kakor tudi Teološka fakulteta v Ljubljani je morala učinkovito odreagirati. Na pogajanja v Beograd je odšla delegacija,²²¹ v kateri je bil prav prof. Lukman, ki je bil takrat tudi predsednik društva univerzitetnih profesorjev. Dekan se je gotovo angažiral tudi pri pripravi spomenice na to perečo tematiko, ki so jo naslovili na vodstvo univerze.²²² V akademskem letu 1929/30 pa so pod dekanom Lukmanom spet uvedli javna predavanja Bogoslovne akademije, kjer je bil Lukman od prihoda v Ljubljano tudi aktiven član.²²³

Funkcijo dekana je Lukman opravljal spet v študijskem letu 1935/36, ko je novembra 1935 fakulteta z liturgijo in akademijo proslavila »dan krščanskega vzhoda«.²²⁴

²¹⁸ Prim. ATF, Spisi, šk. 36, 37, 39, 41, 43.

²¹⁹ Smolik, Kronika, str. 171.

²²⁰ Glas Akademikov, v: *Slovenec*, št. 233, 14. oktober 1923, str. 2 (za pomoč pri zbiranju časopisnih virov in druge napotke glede uporabnega gradiva se na tem mestu zahvaljujem dr. Mihi Šimcu).

²²¹ Deputacija ljubljanske univerze v Belgradu, v: *Slovenec*, št. 252, 5. november 1929, str. 2.

Deputacija ljublj. univerze pri kralju, v: *Slovenec*, št. 253, 6. november 1929, str. 1.

²²² Kolar, Delovanje Teološke fakultete, str. 62; Smolik, Kronika, str. 173.

²²³ Marijan Smolik, Kronika državne Teološke fakultete, v: *Bogoslovni vestnik (BV)* 29, 1969, str. 171–202 (dalje: Smolik, Kronika).

²²⁴ Lesjak, Lukman, str. 19.

Marca 1936 so na seji sveta pod dekanom Lukmanom govorili o novem semeniškem poslopju (za Bežigradom).²²⁵ Ideja škofa Rožmana je dozorela na slovenskem evharističnem kongresu l. 1935, da bi se v t. i. Baragovo semenišče preselila tudi Teološka fakulteta. V novem poslopju, sezidanem po načrtih arhitekta Jožeta Plečnika, bi bilo fakulteti namenjenih šest predavalnic, sobe za seminarje in upravo ter sodobno urejeni prostori za knjižnico.²²⁶

Zdi se, da ni naključje, da sta bila prav Lukmanu kar dva dekanska mandata podeljena v občutljivem obdobju druge svetovne vojne. Preudaren, moder, nekonflikten²²⁷ in delaven mož je najverjetneje še najlažje krmaril med vsemi čermi tistega časa. V študijskem letu 1942/43 je kljub vojnim razmeram Teološka fakulteta prvič dobila svojo lastno opremo za predavalnice (prej je imela vse na posodo od semenišča). Lukman je bil še zadnjič dekan v študijskem letu 1943/44, ko so bile posledice vojnega stanja vidne in očitne že prav povsod. Teološka fakulteta in njeni slušatelji niso bili prav nobena izjema. Predavanja so se uradno zaključila že na začetku decembra 1943, kakor je naročil general Rupnik. Nekaj predavalnic je zasedla vojska, le nekaj predavalnic je bilo ogrevanih za študente, ki so opravljali izpite. Pri Smoliku pa lahko preberemo tudi to, da so predavanja kljub prepovedi ilegalno uredili v semenišču, pri čemer sta se izkazala škofija, gotovo pa tudi dekan Lukman.²²⁸ V Nadrahoi kroniki preberemo tudi notico o precej obskurnem prepiru (posebno če ga postavimo v zgodovinski kontekst časa), ki je v semenišču potekal več kot mesec dni (od konca januarja do začetka marca), s katerim se je moral ukvarjati tudi dekan Lukman. Do prepira je očitno prišlo, ker so v semenišču nekateri želeli vpeljati nov hišni red, namreč vsakdanji sprehod bogoslovcev bi naj predstavili na čas takoj po kosilu, da bi imeli potem več časa za učenje. Nadrah poroča, da je ta red želel uvesti takratni spiritual, ki je s tem predlogom šel ne samo do dekana Lukmana, pač pa celo do škofa.²²⁹

6 REKTOR UNIVERZE V LJUBLJANI

Že leta 1926, torej samo sedem let po ustanovitvi Univerze v Ljubljani, je bil Lukman na seji univerzitetnega sveta 31. maja izvoljen za osmega rektorja. Še kot relativno mlad profesor je torej zasedel najvišjo funkcijo znotraj

²²⁵ Smolik, *Kronika*, str. 174.

²²⁶ Matjaž Ambrožič, Vzgoja in izobraževanje škofijskih duhovnikov, v: *Ljubljanska škofija: 550 let* (ur. France M. Dolinar), Nadškofija, Ljubljana 2011, str. 255.

²²⁷ Potrditev tega najdemo tudi v dejstvu, da so bogoslovci, zajeti na Turjaku, na zaslišanjih poudarjali, da sta jim generalni vikar in vodja semenišča Ignacij Nadrah in Franc Lukman zabičala, da se ne smejo vmešavati v politiko. Prim. Matjaž Ambrožič, *Spomini in semeniška kronika 1941–1944 Ignacija Nadraha*, Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 2010, str. 17 (dalje: Ambrožič, *Spomini in semeniška kronika*).

²²⁸ Prim. Smolik, *Kronika*, str. 176.

²²⁹ Ambrožič, *Spomini in semeniška kronika*, str. 188.

univerzitetne hierarhije.²³⁰ Z rektorji Univerze v Ljubljani se je podrobneje ukvarjal Jože Ciperle, ki je dolga leta tudi skrbel za arhiv Univerze v Ljubljani in je gradivo omenjenega arhiva tudi zelo dobro poznal. Osmega rektorja ljubljanske univerze je na kratko predstavil, predvsem na osnovi zapisnikov sej, na osnovi katerih je razmeroma mirno akademsko leto 1926/27 razdelil na tri sklope. V času Lukmanovega mandata so se namreč ukvarjali z osnutkom ustanovne listine Turnerjeve ustanove,²³¹ ki je bila sicer ustanovljena že v času prejšnjega rektorja (Leonida Pitamica).

V Lukmanovem mandatu je Univerzitetni svet razpravljal »o raznih možnostih glede stavbišča (Šempetrška vojašnica, Cekinov grad) in kredita za novo stavbo univerze.« Znotraj rednega tekočega delovanja pa je Lukman odločal »o podaljšanju inskripcij v izrednih primerih, nabavi opreme za univerzitetne inštitute, disciplinskih ukrepov v primeru 'popačenja indeksov', pa tudi o sodelovanju rektorja v častnem odboru za postavitve spomenika kralju Petru v Ljubljani«,²³² ki je bil po nasvetu Plečnika postavljen pred mestno hišo, toda šele štiri leta pozneje, leta 1931.²³³

Rektor Lukman pa se je moral intenzivno ukvarjati tudi s proračunom Univerze, kar je mogoče zaslediti v takratnem časopisju. Konec leta 1926 so se namreč vodilni krogi Univerze zanimali za proračun za naslednje študijsko leto. Centralna vlada, ki drugače priznava naravnost vzorno poslovanje in znanstveno napredovanje Univerze v Ljubljani, pa se v tej zvezi obnaša prav mačehovsko in za naslednje leto obljublja »redukcijo učnih sil«, zato se je v naslednjih dneh rektor univerze dr. Lukman nameraval odpraviti v Beograd, da sam osebno intervenira v prid ljubljanske univerze.²³⁴ Rektor pa je bil (spet?) v Beogradu marca 1927 z namenom, da razreši predvsem vprašanja proračuna ljubljanske univerze. Ob tej priložnosti je govoril s predsednikom vlade Nikolo Uzunovičem in ministrom prosvete Veljom Vukičevićem.²³⁵ Obisk v Beogradu, katerega namen

²³⁰ Poleg Lukmana sta funkcijo rektorja opravljala še dva profesorja Teološke fakultete: dr. Aleš Ušeničnik 1922/23 in dr. Matija Slavič 1932/34 ter 1939/41.

²³¹ 7. maja 1927 je imel rektor Lukman na redni seji Univerzitetnega sveta predstavitev poročila »o izdelanem osnutku ustanovne listine Turnerjeve ustanove«, ki bi naj bila namenjena izpolnjevanju strokovne in svetovne izobrazbe absolviranih slovenskih pravnikov in filozofov, prim. Trstenjak, Verica, Turnerjeva ustanova – fundacija, v: *Studia Historica Slovenica* 1, Maribor 2001, str. 161.

²³² Slovenci! V: *Jutro*, št. 277, 1. december 1926, str. 1.

²³³ Jože Ciperle, *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji: Univerza v Ljubljani* (Zgodovinski arhiv in muzej Univerze), občasna razstava z razstavnim katalogom 2001. 1. ponatis razstavnega kataloga iz leta 2001 s popravki, razširitvijo poglavij o virih in literaturi in z dodanim besedilom za 40. rektorja dr. Jožeta Mencingerja. Univerza, Ljubljana 2006, str. 21.

²³⁴ Ljubljanska univerza, v: *Slovenec*, št. 276, 3. december 1926, str. 3.

²³⁵ Rektor ljubljanske univerze v Beogradu, v: *Jutro*, št. 56, 6. marec 1927, str. 5; Z ljubljanske univerze, v: *Slovenski narod*, št. 63, 18. marec 1927, str. 3; Rektor v Beogradu, v: *Slovenec*, št. 215, 23. september 1927, str. 1; Rektor ljubljanske univerze v Beogradu, v: *Slovenec*, št. 49, 2. marec 1927, str. 1.

je bil enak kot zgoraj, se je ponovil še čisto na koncu Lukmanovega mandata (septembra 1927).²³⁶

V času Lukmanovega rektorskega mandata so potekala tudi prizadevanja za ustanovitev Akademije znanosti in umetnosti. Ko predlagatelji ustanovitve (Narodna galerija, Znanstveno društvo za humanistične vede, Slovenska matica in društvo Pravniki) nekaj mesecev niso prejeli odgovora na prošnjo za ustanovitev, so 15. junija prošnjo poslali še enkrat. Ker je bil tudi tokrat njihov trud brez uspeha, so začeli iskati široko javno podporo in zbirati sredstva za fond akademije. 1. decembra istega leta so tako objavili javni poziv za zbiranje sredstev v ta fond (Fond za Akademijo znanosti in umetnosti in Narodno galerijo). Ta poziv so podpisale številne znane osebnosti, med njimi pa seveda tudi Franc Ks. Lukman.²³⁷

Personalna mapa F. Ks. Lukmana v arhivu Univerze v Ljubljani žal ni zakladnica podatkov, saj se lahko poleg osebno stanovskega izkaza v glavnem poučimo le o njegovem napredovanju v višje plačne razrede.²³⁸

Kot rektor se je Lukman udeleževal številnih javnih dogodkov, o čemer so pogosto poročali tudi mediji:

- Slavnostni koncert JNU (Jugoslovenskega novinarskega združenja): poleg številnih uglednih gostov se je prireditve udeležil tudi rektor prof. Lukman;²³⁹
- Občni zbor Aerokluba »Naša krila« v Ljubljani: Rektor univerze dr. Fran Lukman je pozdravil občni zbor kot zastopnik našega najvišjega kulturnega zavoda in se je zahvalil za izvolitev v častno predsedstvo in izrazil željo, da bi odbor imel res uspeha pri širjenju aeronavtik;²⁴⁰
- Otvoritev Oražnovoga dijaškega doma. Ljubljana, 15. novembra.²⁴¹

Naslednje študijsko leto, 1927/28, je prof. Lukman opravljal funkcijo prorektorja (za rektorja je bil izvoljen dr. Rajko Nahtigal).²⁴² Tudi v tej funkciji se je pojavljal na javnih dogodkih:

- posvetitev pomožnega škofa lavantinskega dr. Ivana Tomažiča;²⁴³
- proslava 25-letnice zgodovinskega društva v Mariboru.²⁴⁴

²³⁶ Rektor naše univerze v Beogradu, v: *Slovenski narod*, št. 219, 28. september 1927, str. 3.

²³⁷ Željko Oset, *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnosti*. Prizadevanja za ustanovitev Akademije, ustanovitev in njena prva leta, Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, Ljubljana 2013, str. 59; glej še: Za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, Za narodno galerijo, v: *Narodni dnevnik*, 31. december 1926, str. 1.

²³⁸ ZAMU, Personalna mapa prof. F. Ks. Lukmana IV/33/537.

²³⁹ Slavnostni koncert JNU, v: *Jutro*, št. 278, 3. december 1926, str. 3.

²⁴⁰ Aeroklub »Naša krila« v Ljubljani, v: *Jutro*, št. 287, 14. december 1926, str. 3.

²⁴¹ Otvoritev Oražnovoga dijaškega doma, v: *Jutro*, št. 264, 16. november 1926, str. 3.

²⁴² Z ljubljanske univerze, v: *Jutro*, št. 208, 4. september 1927, str. 5.

²⁴³ Posvetitev pomožnega škofa lavantinskega dr. Ivana Tomažiča, v: *Slovenec*, št. 174, 2. avgust 1928, str. 4.

²⁴⁴ Proslava 25 letnice zgodovinskega društva v Mariboru, v: *Slovenec*, št. 201, 4. september 1928, str. 5.

Kot prorektor pa je bil očitno tudi zelo aktivno vpet v reševanje proračunskih težav ljubljanske univerze (situacijo je seveda že poznal):

- marca 1929 se je Lukman namreč spet mudil v Beogradu, da bi se sestal s prosvetnim in finančnim ministrom.²⁴⁵

7 UREDNIK IN PREVAJALEC

Ko predstavljamo Lukmana, gotovo ne moremo mimo njegovih uredniških udeleževanj in podvigov. Prva slovenska teološka revija *Voditelj v bogoslovnih vedah* je začela izhajati v Mariboru leta 1898 in je izhajala vse do sredine prve svetovne vojne leta 1916. Med letoma 1909 in 1916 je to revijo urejal in za njo napisal tudi številne prispevke prav prof. Lukman.²⁴⁶ Med 1916 in 1921 je na omenjenem področju zevala praznina, saj na Slovenskem ni bilo nobene revije, v kateri bi domači profesorji lahko objavljali svoje prispevke s področja teologije in sorodnih ved. Že leta 1921, kmalu potem, ko se je nova fakulteta v Ljubljani ustalila in posli postali utečeni, pa je začel izhajati *Bogoslovni vestnik*, ki je neprekinjeno izhajal do leta 1944. Vsa ta leta ga je urejal prav tako naš neuromni profesor.²⁴⁷ Na tem mestu pa se njegova uredniška prizadevanja nikakor ne končajo. Konec tridesetih let 20. stoletja je začela izhajati zbirka *Cerkvenih očetov izbrana dela*. Zbirko je izdajala Družba sv. Mohorja v Celju; urednik zbirke pa je bil Franc Ks. Lukman. Čeprav so Lukman in sodelavci pripravili več zvezkov, jih je izšlo 8 (zadnji celo v času druge svetovne vojne). V povojnem času razmere niso dopuščale izdaje že prevedenih in pripravljenih zvezkov, leta 1983 pa je Celjska Mohorjeva družba začela z izdajanjem nove zbirke: *Cerkveni očetje*, kamor so uvrstili tudi nekatere Lukmanove prevode.²⁴⁸ Ko govorimo o zbirki *Cerkvenih očetov*, se moramo takoj navezati na Lukmanov prevajalski opus, ne samo, da se je v zgodovino zapisal kot dober poznavalec zgodnjega krščanstva, temveč tudi kot nekdo, ki je obvladal tudi prve krščanske pisce in njihova dela. Do tega pa je gotovo najlažje priti, če se prevajanja lotiš sam, kot je to naredil prav Lukman. Njegovi prevodi Tertulijana, Ciprijana, sv. Hieronima in sv. Avgušтина predstavljajo osnovo prvih krščanskih spisov v slovenščini, h katerim se današnjih prevajalci še vedno radi vračajo.²⁴⁹

1. junija 1920 je bila ustanovljena Bogoslovna akademija, ki je postala samostojno znanstveno društvo, skrbela je predvsem za izdajanje znanstvene

²⁴⁵ Dr. Lukman v Beogradu, v: *Slovenski narod*, št. 59, 12. marec 1929, str. 1; Vseučiliški profesor dr. Lukman, v: *Slovenec*, št. 60, 12. marec 1929, str. 1.

²⁴⁶ Matjašič Friš, 'Voditelj v bogoslovnih vedah', str. 909–928.

²⁴⁷ Kolar, Delovanje Teološke fakultete, str. 68.

²⁴⁸ Kolar, Delovanje Teološke fakultete, str. 69.

²⁴⁹ Matjašič Friš, Lukman, str. 136–138. Ne zdi se potrebno, da bi na tem mestu še enkrat navajali vsa Lukmanova dela, kar velja tudi za prevode. Njegova zajetna bibliografija je bila zbrana že večkrat, še posebej natančno pa je to naredil Drago Samec, prim. Samec, *Bibliografija*, str. 15–47.

literature (vključno z *Bogoslovnim vestnikom*), občasno pa je organizirala tudi znanstvena predavanja. Glede na to, da je bil Lukman urednik *Bogoslovnega vestnika*, je samoumevno, da je bil tudi pomemben in viden član Bogoslovne akademije.²⁵⁰ Bogoslovna akademija je bila sicer ustanovljena kot odsek Leonove družbe, ki je izdajala lastno znanstveno revijo *Čas*. Lukman pa je bil v letih od 1923 do 1931 urednik tudi te revije, v kateri je (kakor tudi v drugih) objavljaj svoje prispevke. Od 1923 naprej je bil predsednik tako Leonove družbe kakor tudi Bogoslovne akademije.²⁵¹

Med letoma 1925 in 1945 je bil Lukman kot urednik udeležen v še enem projektu, ki je gotovo presegel okvirje teoloških študij ter stopil na teritorij narodnostnega. Leonova družba je namreč začela z izdajanjem *Slovenskega biografskega leksikona*, ki ga je leta 1946 pod svoje okrilje vzela Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Lukman pa je pri projektu še vedno sodeloval in pripravil številna biografska gesla.²⁵² Leta 1925 je namreč izšel prvi zvezek SBLa, pred drugo svetovno vojno še pet. Zadnje tri med temi je uredil prav dr. Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora. Izjemno uredniško delo je nadaljeval tudi po drugi svetovni vojni; s prekinitvijo v prvih letih po drugi vojni je bil namreč urednik leksikona od pomladi 1931 do jeseni 1953. 8. zvezek, ki je izšel leta 1952 pod uredništvom Lukmana, je bil tarča hudih kritik in obsodb, češ da je v zvezku preveč duhovnikov in premalo političnih akterjev. Čeprav je na stran leksikona in urednika stopil Josip Vidmar, ki je istega leta postal predsednik SAZU, so Lukmana kot urednika zamenjali.²⁵³ Sočasno je pripravljaj tudi gesla za slovensko teološko enciklopedijo, ki pa nikoli ni izšla.²⁵⁴

8 RAZNO

Lukman pa je sodeloval tudi na dveh katoliških shodih (1913 in 1923) v podporo Slovenski ljudski stranki, bil je član odbora Društva za pospeševanja ciljev Društva narodov, ki je bilo ustanovljeno 1927 v Ljubljani. Po letu 1935 je kot osebni prijatelj Antona Korošca²⁵⁵ postal tudi predsednik centralnega katoliškega združenja kulturnoprosvetnih društev, torej t. i. Prosветne zveze.²⁵⁶

²⁵⁰ Kolar, Delovanje Teološke fakultete, str. 69.

²⁵¹ Matjašič Friš, Lukman, str. 133.

²⁵² Prim. SBL – osebno kazalo, 1991, str. 109. Zgodovinski kontekst začetka izdajanja Slovenskega biografskega leksikona je predstavil Martin Grum, Slovenski biografski leksikon: od zadružne gospodarske banke do Slovenske akademije znanosti in umetnosti, v: *Sedemdeset let biblioteke SAZU*, SAZU, Ljubljana 2008, str. 271–280 (dalje: Grum, *Sedemdeset let*).

²⁵³ Grum, *Sedemdeset let*, str. 277–278.

²⁵⁴ Vsaj del pripravljenih gesel se danes hrani v Škofijski pastoralni knjižnici; na tem istem mestu pa se hranijo še nekatera druga dela: predvodi (cerkvenih očetov), skripta, zgodovino pisna dela ... Prof. Smolik je leta 2003 gradivo pregledal in ga okvirno popisal.

²⁵⁵ Prijateljstvo Lukmana in Korošca omenja in osvetljuje Bojan Godeša, *Slovensko nacionalno vprašanje med drugo svetovno vojno*, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2006, str. 222.

²⁵⁶ Matjašič Friš, Lukman, str. 135.

Zanimiv in morda manj znan je zapis v *Slovenskem narodu*, ki že leta 1922 poroča o Lukmanu kot o potencialnem kandidatu za naslednika mariborskega škofa Mihaela Napotnika. Omenja se ga poleg bivšega tržaškega škofa dr. Karlina, kanonika dr. Tomažiča in dr. Slaviča.²⁵⁷

Na začetku leta 1925 je Lukman prejel eno prvih priznanj za svoje neumorno znanstveno, pedagoško in pastoralno delo. V dopisu, ki ga je prejel od lavantinskega škofa Andreja Karlina, preberemo, da škof sledi, bdi nad in se veseli Lukmanovega znanstvenega, uredniškega, pastoralnega, pedagoškega dela, ki je, kot pravi, »neumorno, požrtvovalno in plodonosno«. Zaradi vsega tega zapiše, da je Lukman »ponos lavantinske vladikovine in dika njene duhovščine«. Dopis se zaključi z imenovanjem prof. Lukmana za častnega kanonika: »Zato in zlasti z ozirom na Vaše vselej vzorno duhovsko življenje, Vas sporazumno s svojimi kapitularji imenujem častnim kanonikom lavantinskega stolnega kapitlja ...«²⁵⁸ O tej priložnosti je poročalo več časopisov.²⁵⁹

Konec leta 1937 je bil Lukman imenovan v častni odbor XX. jubilejnega mednarodnega kongresa katoliških esperantistov, ki se je naslednje leto julija odvijal v Ljubljani.²⁶⁰ Leta 1939 je dobil še višje priznanje za vsa svoja prizadevanja; apostolska nunciatura v Beogradu je namreč lavantinskemu škofu Tomažiču poslala dopis, v katerem se obelodanja, da je gospod Lukman imenovan za prelata: »... Rev.mus Dominus Dr. Franciscus Lukman Praelatus Domesticus Suae Sanctitatis renuntiantur.«²⁶¹ Že na začetku istega leta pa ga je škof Tomažič v priznanje in kot pohvalo imenoval za svojega častnega konzistorijalnega svetovalca.²⁶²

Posebne vrste priznanje Lukmanovemu znanstvenemu snovanju pa je leta 1940 prišlo s strani Akademije znanosti in umetnosti Ljubljana, ki je Lukmana 16. maja 1940 izvolila za svojega člana dopisnika v filozofsko-filološko-historičnem razredu.²⁶³ Med njegovimi osebnimi dokumenti v zapuščini najdemo še en dopis, ki ga je prejel od Slovenske akademije znanosti in umetnosti leta 1944; gre namreč za zahvalo, ker ji je podaril 17 knjig Zbranih del Muratorija.²⁶⁴

²⁵⁷ »Bodoči škof mariborski«, v: *Slovenski narod*, št. 109, 13. maj 1922, str. 3

²⁵⁸ NŠAL, NŠAL 487, šk. 119, dopis z dne 1. januarja 1925.

²⁵⁹ Nova častna kanonika, v: *Glas naroda*, št. 18, 22. januar 1925, str. 2; Nova častna kanonika, v: *Jutro*, št. 5, 7. januar 1925, str. 4; Nova častna kanonika lavantinskega kapitlja, v: *Slovenec*, št. 4, 6. januar 1925, str. 4; Nova častna kanonika lavantinskega kapitlja: istočasno je častni kanonik mariborskega kapitlja postal še jarenski dekan Josip Čížek; Častna kanonika, v: *Straža*, št. 2, 5. januar 1925, str. 3.

²⁶⁰ XX. jubilejni mednarodni kongres katoliških esperantistov, v: *Slovenec*, št. 276, 1. december 1937, str. 7.

²⁶¹ NŠAL, NŠAL 487, šk. 119, dopis z dne 28. septembra 1939.

²⁶² NŠAL, NŠAL 487, šk. 119, dopis z dne 1. januarja 1939.

²⁶³ NŠAL, NŠAL 487, šk. 119, dopis z dne 25. junija 1940; Slavnostni občni zbor slovenske Akademije znanosti in umetnosti: Novi redni in dopisni člani Akademije, v: *Slovenec*, št. 153a, 7. julij 1940, str. 5.

²⁶⁴ NŠAL, NŠAL 487, šk. 119, dopis z dne 3. aprila 1944.

Poleg zgoraj naštetih priznanj je prav omeniti, da je Lukman za svoje predano znanstveno, pedagoško in organizacijsko delo prejel tudi dve državni odlikovanji: red sv. Save (II. razreda) in red Jugoslovanske krone II. razreda.²⁶⁵

20. oktobra 1942 je ljubljanski škof Gregorij Rožman dr. Lukmana imenoval za predsednika Družbe sv. Mohorja; v istem dopisu so navedeni tudi odborniki: prelat Anton Breznik, ravnatelj škofijske klasične gimnazije v Ljubljani; Anton Vovk, stolni kanonik v Ljubljani; dr. France Kotnik, ravnatelj tiskarne Družbe sv. Mohorja; in dr. Jože Lovrenčič, gimnazijski profesor v Ljubljani.²⁶⁶

Po drugi svetovni vojni je predstojnik knjižnice Teološke fakultete postal prof. Lukman.²⁶⁷ V tem času so literaturo iz knjižnic posameznih seminarjev prenesli v prostore osrednje knjižnice in leta 1951 je Lukman poročal Ministrstvu za znanost in kulturo, da ima osrednja bogoslovna knjižnica 8868 enot (knjig in letnikov periodike). V času svojega predstojništva je prof. Lukman želel knjižnici pomagati tudi na ta način, da bi razpisali mesto pomožnega knjižničarja. To funkcijo je opravljal do leta 1953, ko je bil na to mesto imenovan prof. Jože Košir. Knjižnico Teološke fakultete pa je prof. Lukman obogatil še enkrat, saj ji je podaril svojo lastno knjižnico.²⁶⁸

9 ZAPUŠČINA PROFESORJA LUKMANA V NŠAL

Nadškofijski arhiv Ljubljana hrani sicer samo tri škatle gradiva o Lukmanu v fondu Zapuščina duhovnikov (šk. 118–120).²⁶⁹ Škatla 119 je najbolj izpovedna, ko želimo sestaviti mozaik Lukmanove življenjske poti, poklicnih postaj, služb, imenovanj in podobnega. V tej isti škatli je mogoče najti še druge zanimivosti; med drugim tudi nekaj pisemc, ki jih je Lukman dobil od arhitekta Plečnika, ki na poseben način pričajo o njunem zelo spoštljivem prijateljevanju. V glavnem gre za kratka vljudnostna sporočila, ki jih je Plečnik poslal profesorju po tem, ko je ali dobil ali prebral kakšno novo Lukmanovo razpravo, prevod ali članek. V istem sklopu sta dodana še dva dopisa škofa Držečnika v zvezi s preureditvijo krstnega kamna v župnijski cerkvi pri Sv. Juriju ob Taboru, torej v Lukmanovi domači župniji, za katero je načrt naredil prav Jože Plečnik, gotovo na željo prof. Lukmana, ki je na ta način želel počastiti domačo cerkev.

²⁶⁵ Ob 60 letnici dr. Fr. Lukmana, v: *Slovenec*, št. 271, 24. november 1940, str. 7.

²⁶⁶ NŠAL, NŠAL 487, šk. 119, dopis z dne 20. oktobra 1942.

²⁶⁷ Svojo naklonjenost knjižnici že leta 1934 pokaže z izjavo: »Kdor ljubi našo univerzo, mora hoteti univerzitetno knjižnico. Kdor hoče, mora iskati in najti pot. Vztrajnost jo skrivnost uspeha.« Slovenski kulturni program za leto 1934, v: *Slovenec*, št. 1a, 1. januar 1934, str. 2.

²⁶⁸ Marko Urbanija, Pomen knjižnice Teološke fakultete, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*, Teološka fakulteta, Ljubljana 2009, str. 141–142, 144, 146.

²⁶⁹ NŠAL, NŠAL 487, šk. 118–120; v NŠAM je prav tako v fondu zapuščin duhovnikov ohranjena ena škatla z Lukmanovim gradivom, a gre le za drobce – v glavnem za Lukmanova dela: Ciprijan (1944), 4 Marijine pesmi za mešani zbor z orglami, Iz zaklada liturgične himnodije ... prim. NŠAM, Zapuščina duhovnikov, Lukman, Franc Ksaver, šk. 1.

Že v tej škatli (pa tudi v drugih dveh) pa se lahko predvsem seznanimo z Lukmanom kot zelo pedantnim profesorjem, ki je svoje pedagoško poslanstvo jemal izjemno resno, saj nam je zapustil številne priprave na predavanja, zapiske, izpiske, skripte za različne predmete. Tako lahko beremo o: Kristoloških mestih pri sv. Pavlu; zgodovinski pregled 4. stoletja, o Dogmatiki, Kristologiji, O zakramentu sv. maziljenja, O montanizmu, o mučeništvih in Milanskem ediktu, o katoliški cerkvi – kot vzgojiteljici univerzalne krščanske religije, o Bizantinski teologiji in vzhodnem razkolu.

Škatla s št. 118 pa je napolnjena izključno z Lukmanovimi pripravami za predavanja; pri čemer gre v veliki večini primerov za rokopisne beležke, medtem ko je »Katoliški nauk o zakramentih« leta 1952 v Ljubljani izdana skripta. Rokopisni zapiski pokrivajo precej različna področja: Pregled zahodnih ekumenskih sinod, Pelagijanizem, Evharistijo, Reformacijo, Avgušтина v več zvezkih, Dogemsko zgodovino – Avguštin in njegova doba; Pokora od 5. do 8. stoletja, Od konca Akakijevega razkola do 5. cerkvenega zbora, Spoznanje Kristusovo, De poenitentia, Staro cerkveno slovstvo ali patristično slovstvo, Zgodovinski pregled kristoloških bojev od IV. stoletja naprej, Nauk o primarnem zadoščenju Kristusovem, Apostolski očetje. Na tem mestu je hranjen tudi doktorat z univerze v Gradcu: *Die Heilsbedeutung Christi bei den griechischen Apologeten des zweiten Jahrhunderts* in dvoje zapiskov Lukmana kot študenta v Rimu: *De Christi Ecclesia* in *S. Scriptura*.

Tudi škatla 120 nam postreže z zapiski za razne teološke predmete, nas pa tukaj bolj pritegne sveženj z napisom Govori, ki so v glavnem sicer Lukmanove pridige, sestavljene za različne priložnosti (nedeljske in praznične maše, pridige ob slovesnostih ...) od leta 1909 naprej. Do konca 1. svetovne vojne jih je razmeroma veliko zapisanih v nemščini, potem so seveda slovenske. Žal Lukman ni vseh opremil s krajem in datumom, na osnovi tistih, ki pa so datirane, jih lahko razvrstimo od 1909 naprej pa tja do konca tridesetih let 20. stoletja. Pri nekaterih se zdi, da so samo osnutki v »alinejah«, pri drugih je očitno, da gre za zapise v celoti. Iz zapisov krajev je razvidno, da gre za tiste, ki jih je govoril predvsem na Štajerskem: več primerov v Mariboru (v času, ko je tam še živel in deloval), posamični primeri: Braslovče, Št. Ilj v Slovenskih Goricah, Ribnica na Pohorju, Sv. Pavel pri Preboldu ... Že samo bežen pogled na ohranjene pridige nas kmalu prepriča, da je bil prof. Lukman tudi kot pridigar in govornik zelo skrben, vesten ter natančen. Prav takšni so namreč ohranjeni zapiski, skrbno sestavljeni, za izhodišče si postavi misel iz Svetega pisma, ki jo osvetli z različnih vidikov, pri čemer je več kot opazna njegova klasična izobrazba in širina duha. Tudi njegove pridige se namreč spogledujejo s pravili klasične retorike in nas rade vzgajajo, učijo, utemeljujejo, dokazujejo in predvsem spodbujajo k dobremu.

10 SKLEPNE BESEDE

Ker je letošnja številka AES posvečena 100. obletnici ustanovitvi ljubljanske univerze in predvsem profesorjem Teološke fakultete, ki so se na tej univerzi še posebej odlikovali, je morda prav, da za zaključek navedem Lukmanove besede, ki jih je zapisal ob podobni priložnosti, namreč praznovanju desetletnice Univerze v Ljubljani, ki so bile zapisane v *Slovincu*:

»Drobtine o početku naše univerze.

Skoraj ne bi verjel, toda letnice pravijo in kažejo, da teče že deseto leto, kar imamo svojo univerzo. Povabljen, naj napišem za novo leto o njej, mislim, da bom marsikomu ustregel, če podam nekaj osebnih spominov na priprave zanj. So to malenkosti, pa vendar po svoje pričajo, s kakšnim idealizmom in kako ljubeznijo se je delalo, da bi se izpolnila stara slovenska želja in zahteva.

Bilo je prvi dni v novembru 1918. Pokojni dr. Verstovšek je bil poverjenik za uk in bogočastje v Narodni vladi, pa se je še vedno mudil v Mariboru, kjer je imel kot predsednik Narodnega sveta polne roke dela in glavo polno skrbi. Sključen od bolehnosti in izmučen od napa je že tam snoval načrte za preureditev šolstva v Sloveniji; že tam je sklenil, z vso energijo začeti priprave za ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani. »Če takoj ne začnemo, je nikoli ne bomo imeli,« mi je razlagal nekega večera, ko sem ga spremljal z okrajnega glavarstva na njegov dom. Prav je imel. Na sveti večer 1918 smo obiskali dr. Verstovška na njegovem domu v Mariboru dr. Hohnjec, dr. Jerovšek in jaz. Pripovedoval nam je med drugim, kako je kar na svojo roko začel akcijo za univerzo in »oktroiral« vseučiliško komisijo. Nekateri njegovih kolegov v Narodni vladi da so ga krotili, češ, da je sedaj nujnejših poslov dovolj, da je treba pretehtati, ne bi li kazalo misliti na univerzo v Trstu; on pa ni odnehal od svojega sklepa: takoj ali nikoli. S toplim priznanjem je govoril o vnemi dr. Danila Majarona, ki je kot predsednik vseučiliške komisije z mladeniškim ognjem poprijel za delo.

Na svetih treh kraljev 1919 dopoldne sem dr. Verstovška v Mariboru obiskal. Odpravljal se je na okrajno glavarstvo. Spremil sem ga. Med potjo mi je pripovedoval o delu vseučiliške komisije, prepričan, da bo »šla stvar naprej.« Povedal mi je tudi, da me bo v kratkem poklical v Ljubljano za referenta za bogočastje.

Dne 14. januarja sem novo službo nastopil. Poverjenišтво za uk in bogočastje je bilo takrat nastanjeno v delu stanovanja bivšega deželnega predsednika. Pred menoj sta bila pri poverjeništvu rajni dr. Lubec in dr. Karlin. Odkazali so mi veliko sobo, ki v njej ni bilo drugega ko srednje velik pisalnik s kupom aktov in mizica s kupom aktov. Stole in pisalno orodje je bilo treba

šele poiskati; »rekvirirati«, smo rekli. Tu sem bil par tednov sam. V začetku februarja se je pojavil v sobi drug pisalnik in zraven stol. Dr. Verstovšek je prišel k meni in dejal: »Ti, zdaj dobiš tovariša, da ti ne bo dolgčas!« Čez nekaj dni je prišel prof. dr. Rikard Zupančič, pozvan k poverjeništvu za uk in bogočastje kot referent za univerzitetno vprašanje. To je prav takrat stopilo v nov stadij. Vseučiliška komisija se je sprva bavila z mislijo, naj bi se na zagrebškem vseučilišču snovale poleg hrvatskih stolic vzporedne slovenske, ki bi se čez nekaj let prenesle v Ljubljano. Pokazale so se težave. Zato se je začelo z vso silo delati, da se takoj vse pripravi za ustanovitev popolne univerze v Ljubljani, ki naj bi obsegala tudi tehniško fakulteto. Prof. dr. Zupančič je imel dela čez glavo: najvišje organizatorične zadeve univerzitetne uprave do pisarniških potrebščin. Spominjam se, da sva enkrat skupaj določila latinsko besedilo, ki je prišlo poleg slovenskega v indeks.

Posebno težavno je bilo vprašanje, kje najti streho za univerzo. Dr. Verstovšek je živel v prepričanju, da se bo dala dobiti nova vojašnica na Poljanski cesti. Enkrat sva šla »na ogled«, obhodila poslopje, šla na dvorišče. »Velika bo dovolj«, je modroval, »reprezentativna je tudi.« ...

Dne 19. maja 1919 se je v tedanji obrtni šoli otvoril tehniški visokošolski tečaj. Bil je jasen, malo hladen pomladanski dan. S poverjeništvom smo šli k otvoritvi dr. Verstovšek, predsednik viš. šol. sveta Vadjal in jaz. »To je začetek univerze!« je ponavljal Verstovšek. Res, bila je zarja pred dnevom.

Med tem so priprave za univerzo napredovale: delala je vseučiliška komisija in njenih pet subkomisij, ustanovljenih za petero fakultet, delali so slovenski poslanci v začasnem narodnem predstavništvu. V juniju so se pojavile v Belgradu nove težave, ki so se dale premagati, ko je predsednik vseučiliške komisije dr. Majaron potoval v prestolnico in razpršil pomisleke. Dne 2. julija je sklenil ministrski svet, da se ustanovi v Ljubljani univerza. Sejo je vodil podpredsednik ministrskega sveta dr. Korošec, predlog je stavil prosvetni minister Ljuba Davidovič. Dne 8. julija je prosvetni minister narodnemu predstavništvu predložil zakonski predlog, ki je bil v posebnem odboru in naslednji dan v skupščini sprejet. Dne 17. julija je skupščina v drugem branju sprejela zakon o ustanovitvi univerze s petimi fakultetami v Ljubljani. Dne 23. julija je prestolonaslednik-regent zakon sankcioniral.

Ko je bil zakon v narodnem predstavništvu sprejet, je prosvetni minister Ljuba Davidovič poslal poverjeniku dr. Verstovšku pristržno brzojavno obvestilo o dogodku, ki je bil za Slovence tako važen in razveseljiv. S kakim ponosom, upravičenim ponosom nam je dr. Verstovšek kazal na poverjeništvu brzojavko! Kakor pred seboj ga vidim, kako je prišel v mojo pisarno in mahal s telegramom: »Lukman, tukajle je univerza!« Čestital sem mu in mu dejal: »Ta ceglec je pa za na klobuk!«

Niso kdo ve kako važna odkritja, ki sem jih tu pripovedoval. Preprosti spomini so, drobci, ki sem jih pobral, da se kaj ne konča. Zapisal sem jih možema, ki sta takoj po prevratu, v težkih, skrbi polnih dneh energično zagrabila univerzitetno vprašanje: spominu na dr. Karla Verstovška in dr. Danilu Majaronu.

Idealizem je spočel našo univerzo, delo jo je rodilo: Z idealizmom in ljubeznijo prepojeno delo je gojilo doslej in bo izpopolnjevalo za naprej to našo najdražjo kulturno pridobitev ob osvobojenju.«²⁷⁰

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Nadškofijski arhiv Maribor (NŠAM)

NŠAM, Škofijska pisarna, F 27 – bogoslovje, šk. 8.

NŠAM, Albumi, šk. 6.

NŠAM, RMK Sv. Jurij ob Taboru, 1860–1893.

NŠAM, ŽA Sv. Jurij ob Taboru, Župnijska kronika II.

NŠAM, Zapuščine duhovnikov, Lukman, Franc Ksaver, šk. 1.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, NŠAL 487 (Zapuščina Franca Ks. Lukmana), šk. 118–120.

Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani (ATF)

ATF, šk. 102, Predavatelji H–O.

ATF, šk. 36, 37, 39, 41, 43, Spisi.

Univerza v Ljubljani (ZAMU)

ZAMU, Personalna mapa prof. F. Ks. Lukmana IV/33/537.

Archiv der Universität Graz (UAG)

Universität Graz, UAG, Nationale, Philosophische Fakultät, 1907/1908, Zl. Nr. 61., Dr. Lukman Franz Ksaver.

Universität Graz, UAG, Nationale, Philosophische Fakultät, 1907/1908, Zl. Nr. 152, Dr. Lukman Franz Ksaver.

Časopisni viri

1922

»Bodoči škof mariborski«, v: *Slovenski narod*, št. 109, 13. maj 1922, str. 3.

1923

Glas Akademikov, v: *Slovenec*, št. 233, 14. oktober 1923, str. 2.

1925

Nova častna kanonika, v: *Glas naroda*, št. 18, 22. januar 1925, str. 2.

Nova častna kanonika, v: *Jutro*, št. 5, 7. januar 1925, str. 4.

Nova častna kanonika lavantinskega kapitlja, v: *Slovenec*, št. 4, 6. januar 1925, str. 4.

Častna kanonika, v: *Straža*, št. 2, 5. januar 1925, str. 3.

²⁷⁰ Drobline o početku naše univerze, v: *Slovenec*, št. 1, 1. januar 1929, str. 2.

1926

- Otvoritev Oražnovega dijaškega doma, v: *Jutro*, št. 264, 16. november 1926, str. 3.
 Slovenci! V: *Jutro*, št. 277, 1. december 1926, str. 1.
 Slavnostni koncert JNU, v: *Jutro*, št. 278, 3. december 1926, str. 3.
 Aeroklub »Naša krila« v Ljubljani, v: *Jutro*, št. 287, 14. december 1926, str. 3.
 Za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, Za narodno galerijo, v: *Narodni dnevnik*, št. 294, 31. december 1926, str. 1.
 Ljubljanska univerza, v: *Slovenec*, 3. december 1926, št. 276, str. 3.

1927

- Rektor ljubljanske univerze v Beogradu, v: *Jutro*, št. 56, 6. marec 1927, str. 5.
 Z ljubljanske univerze, v: *Jutro*, št. 208, 4. september 1927, str. 5.
 Rektor ljubljanske univerze v Beogradu, v: *Slovenec*, št. 49, 2. marec 1927, str. 1.
 Rektor v Beogradu, v: *Slovenec*, št. 215, 23. september 1927, str. 1.
 Rektor naše univerze v Beogradu, v: *Slovenski narod*, št. 219, 28. september 1927, str. 3.
 Z ljubljanske univerze, v: *Slovenski narod*, št. 63, 18. marec 1927, str. 3.

1928

- Posvetitev pomožnega škofa lavantinskega dr. Ivana Tomažiča, v: *Slovenec*, št. 174, 2. avgust 1928, str. 4.
 Proslava 25 letnice zgodovinskega društva v Mariboru, v: *Slovenec*, št. 201, 4. september 1928, str. 5.

1929

- Dr. Lukman v Beogradu, v: *Slovenski narod*, št. 59, 12. marec 1929, str. 1.
 Vseučiliški profesor dr. Lukman, v: *Slovenec*, št. 60, 12. marec 1929, str. 1.
 Deputacija ljubljanske univerze v Beogradu, v: *Slovenec*, št. 252, 5. november 1929, str. 2.
 Deputacija ljublj. univerze pri kralju, v: *Slovenec*, št. 253, 6. november 1929, str. 1.
 Drobtine o početku naše univerze, v: *Slovenec*, št. 1, 1. januar 1929, str. 2.

1934

- Slovenski kulturni program za leto 1934, v: *Slovenec*, št. 1a, 1. januar 1934, str. 2.

1937

- XX. jubilejni mednarodni kongres katoliških esperantistov, v: *Slovenec*, št. 276, 1. december 1937, str. 7.

1940

- Slavnostni občni zbor slovenske Akademije znanosti in umetnosti: Novi redni in dopisni člani Akademije, v: *Slovenec*, št. 153a, 7. julij 1940, str. 5.
 Ob 60 letnici dr. Fr. Lukmana, v: *Slovenec*, št. 271, 24. november 1940, str. 7.

Literatura

- Ambrožič, Matjaž, *Spomini in semeniška kronika 1941-1944 Ignacija Nadraha*, Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 2010.
 Ambrožič, Matjaž, Vzgoja in izobraževanje škofijskih duhovnikov, v: *Ljubljanska škofija: 550 let* (ur. France M. Dolinar), Nadškofija, Ljubljana 2011, str. 231–268.
 Cajnkar, Stanko, Ob smrti profesorja dr. Franca Lukmana, v: *Spominski zbornik Teološke fakultete* 1958, 1958, str. 15–30.
 Ciperle, Jože, *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji: Univerza v Ljubljani* (Zgodovinski arhiv in muzej Univerze), občasna razstava z razstavnim katalogom 2001. 1. ponatis

- razstavnega kataloga iz leta 2001 s popravki, razširitvijo poglavij o virih in literaturi in z dodanim besedilom za 40. rektorja dr. Jožeta Mencingerja. Univerza, Ljubljana 2006.
- Ciperle, Jože, Univerzitetni teološki študij skozi stoletja in ustanovitev teološke fakultete Univerze v Ljubljani, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*, Teološka fakulteta, Ljubljana 2009, str. 17–35.
- Godeša, Bojan, *Slovensko nacionalno vprašanje med drugo svetovno vojno*, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2006.
- Grošelj, Milan, Franc Ksav. Lukman, v: *Letopis SAZU* 9 (1958), 1959, str. 78–81.
- Grum, Martin, Slovenski biografski leksikon: od zadružne gospodarske banke do Slovenske akademije znanosti in umetnosti, v: *Sedemdeset let biblioteke SAZU*, SAZU, Ljubljana 2008, str. 271–280.
- Kolar, Bogdan, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*, Teološka fakulteta, Ljubljana 2009, str. 58–75.
- Kronika matrne hiše šolskih sester v Mariboru 1864–1941*, Kongregacija šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja, Mariborska provinca, Ljubljana 2007.
- Lah, Avguštin, Lukman – patrolog in zgodovinar, v: *130 let visokega šolstva v Mariboru*, Mohorjeva družba, Maribor – Celje 1991, str. 127–132.
- Lesjak, Matic, *Franc Ksaver Lukman v slovenski kulturni zgodovini* (magistrsko delo), Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Ljubljana 2017.
- Matjašič Friš, Mateja, 'Voditelj v bogoslovnih vedah' in njegov urednik dr. Franc Ksaver Lukman, v: *Studia Historica Slovenica* 7, Maribor 2007, str. 909–928.
- Matjašič Friš, Mateja, Franc Ksaver Lukman, v: *Nova Slovenska biografija*. Življenja in dela IV. Biografske in bibliografske študije 3. Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2009, str. 127–140.
- Oset, Željko, *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnosti*. Prizadevanja za ustanovitev Akademije, ustanovitev in njena prva leta, Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, Ljubljana 2013.
- SBL – osebno kazalo, 1991, str. 109.
- Samec, Drago, Bibliografija Franca Ksaverja Lukmana, v: Karel Natek (ur.), *Franc Ksaver Lukman (24.XI. 1880–12. VI. 1958)*, Krajevna skupnost, Tabor 1994, str. 15–47.
- Smolik, Marijan, Kronika državne Teološke fakultete, v: *Bogoslovni vestnik* 29, Ljubljana 1969, str. 171–202.
- Smolik, Marijan, Franc Ksaver Lukman, v: Karel Natek (ur.), *Franc Ksaver Lukman (24.XI. 1880–12. VI. 1958)*, Krajevna skupnost, Tabor 1994, str. 11–14.
- Šedivý, Jan, Iz zgodovine mariborske klasične gimnazije I. – *Časopis za zgodovino in narodopisje*: Nova vrsta, Maribor 1966, str. 113–137.
- Šimac, Miha, Oris vpliva prve svetovne vojne na pastoralno delovanje duhovnikov, v: *Acta ecclesiastica Sloveniae* 37, Ljubljana 2015, str. 108–166.
- Škulj, Edo, Franc Ksaver Lukman (1880–1958), v: *Cerkveni glasbenik* 73, Ljubljana 1980, str. 117–119.
- Trstenjak, Verica, Turnerjeva ustanova – fundacija, v: *Studia Historica Slovenica* 1, Maribor 2001, str. 157–161.
- Urbanija, Marko, Pomen knjižnice Teološke fakultete, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*, Teološka fakulteta, Ljubljana 2009, str. 140–149.
- Vovk, Anton, Francu Ks. Dr. Vovku, v: *Spominski zbornik Teološke fakultete 1958*, 1958, str. 12–14.

POVZETEK

Pričujoči prispevek ni poskus, da bi življenje in delo Franca Ksaverja Lukmana zajeli v celoti, saj se zdi, da je to skoraj nemogoče, ker je bil Lukman aktiven na tako zelo različnih področjih in nivojih družbe. Za kaj takšnega bi potrebovali veliko več prostora, pa tudi časa. Na tem mestu smo želeli povedati kaj novega, še ne znanega, o tem izredno marljivem in delovnem človeku, ki ga poznamo tako kot teologa, profesorja, dekana in rektorja, kot tudi urednika in prevajalca. Ker je živel in deloval predvsem v času med obema vojnama, je bil tudi dokaj vidna javna osebnost, o kateri so razmeroma pogosto poročali tudi časopisi. Težko bi rekli, da se je ukvarjal s politiko, čeprav je sodeloval in prijateljeval tudi z vidnimi osebnostmi takratne politike, npr. z Antonom Korošcem in Karlom Verstovškom. Nikakor pa ga ni krasila samo pridnost, obdarjen je bil z mnogimi talenti, ki jih ni zakopal, temveč jih je s pridom izkoriščal; potrditev tega gotovo najdemo tudi na prejšnjih straneh.

Franc Ksaver Lukman je bil že od samega začetka posredno preko Verstovška povezan s prizadevanji za ustanovitev univerze v Ljubljani. Že takoj na začetku so ga pritegnili v profesorski kader Teološke fakultete, ene izmed petih ustanovnih članic. Le nekaj let je trajalo, da je postal dekan svoje fakultete (študijsko leto 1923/24), kar je ponovil še štirikrat (1929/30, 1935/36, 1942/43 in 1943/44). Posebne vrste potrditev njegove akademske kariere pa je funkcija rektorja Univerze v Ljubljani, ki jo je vršil v študijskem letu 1926/27. Pregledano gradivo v različnih arhivih kaže, da je vse svoje službe opravljal z največjo mero angažiranosti. Samo zase pa govori tudi dejstvo, da je bil dekan kar petkrat (tudi dvakrat v občutljivem obdobju 2. svetovne vojne). Večkrat ga najdemo med odposlanci univerze v Beogradu, ki so se »borili« za ohranitev ustanove, za njene pravice in njen proračun. Njegova pozitivna in odločilna vloga pri utrjevanju Teološke fakultete in njene krovne ustanove (Univerze v Ljubljani) je nesporna, ne gre pa zanemariti niti njegovega vložka pri pobudi za ustanovitev Slovenske akademije znanosti in umetnosti, katere dopisni član je končno tudi postal, kar velja za posebno priznanje njegovim znanstvenim dosežkom.

KLJUČNE BESEDE: *Franc Ksaver Lukman (1880–1958), Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani, patristika, SBL*

Summary

FRANC KSAVER LUKMAN – TEACHER, DEAN, RECTOR, EDITOR

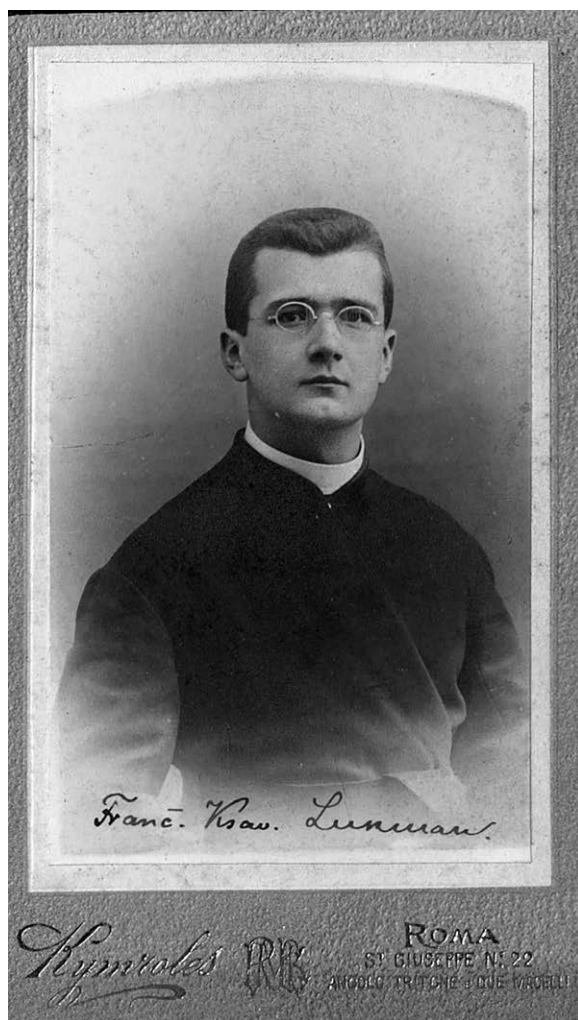
The article before us is not an attempt to encompass the life and work of Franc Ksaver Lukman in its entirety for this seems to be almost impossible due to his activities in so many different fields and levels of society. Such an

endeavour would demand much more space as well as time. Here we have only strived to reveal something new, yet not known, about this extremely diligent and hard-working man who we know as a theologian, professor, dean, and rector, as well as an editor and translator. Since he lived and worked mostly in the time between the two wars, he was a fairly known public figure also reported about frequently in the newspapers. We could hardly say that he was involved in politics, even though he did cooperate and befriend many important characters in the politics of the time, e.g. Anton Korošec and Karel Verstovšek. By no means was he characterised only by his diligence. He was also blessed with numerous talents, which he did not push aside but rather used them to his advantage; the confirmation of this fact can also be discerned on previous pages.

From the beginning, even though indirectly through K. Verstovšek, Franc Ksaver Lukman was connected to the efforts for the establishment of the university in Ljubljana. In its very beginning, he was invited to the professorial team of the Faculty of Theology, one of the five founding members of the University of Ljubljana. It took only a couple of years for him to become the dean of his faculty (study year 1923/24), which he repeated four times (1929/30, 1935/36, 1942/43, and 1943/44). A special confirmation of his magnificent academic career was the function of rector of the University of Ljubljana, which he performed in the study year 1926/27. The material inspected in various archives reveals that he performed all his functions with the utmost degree of engagement. The fact that he was a five-time dean (twice in the sensitive period of the Second World War) is also self-explanatory. Several times he is found among the delegates of the University of Ljubljana to Belgrade who “fought” for the preservation of the institution, its rights, and its budget. His positive and decisive role in the strengthening of the Faculty of Theology and its umbrella institution (the University of Ljubljana) is indisputable, while his input in the initiative for the establishment of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, a correspondent member of which he finally also became, cannot be neglected and is considered a special acknowledgement of his scientific achievements.

KEYWORDS: *Franc Ksaver Lukman (1880–1958), Faculty of Theology, University of Ljubljana, patristics, SBL*

PRILOGE

Sl. 1: Franc Ks. Lukman – študent v Rimu (NŠAM, Albumi, šk. 6.).

Zahl 16)

Maturitäts-Zeugnis.

Lukman Franz

geboren am *24. November* 18*80* zu *Lohr f. A. Gengen a. Tabor*
 in *Steiermark*, *katholischer* Religion, hat die Gymnasialstudien
in der Zeit vom September 1891/92 bis 1898/9. ohne Unter-
brechung am kaiserlichen k. k. Staatsgymnasium als öffent-
licher Schüler

beendet und sich der Maturitätsprüfung vor der unterzeichneten **Prüfungs-**
Commission zum *ausserordentlich* unterzogen.

Auf Grund dieser Prüfung wird ihm nachstehendes Zeugnis ausgestellt:

Sittliches Betragen: *lobenswert.*

Leistungen in den einzelnen Prüfungsgegenständen:

Religionslehre:	<i>vorzüglich</i>
Lateinische Sprache:	<i>lobenswert.</i>
Griechische Sprache:	<i>lobenswert.</i>

Deutsche Sprache (als Unterrichtssprache):	<i>vorzüglich.</i>
Slovenische Sprache:	<i>vorzüglich (mit Erläuterung der mündl. Prüf.)</i>
Geographie und Geschichte:	<i>vorzüglich (Durchschnittsleistung).</i>
Mathematik:	<i>lobenswert.</i>
Physik:	<i>vorzüglich (Durchschnittsleistung).</i>
Naturgeschichte:	<i>vorzüglich.</i>
Philosophische Propädeutik:	<i>lobenswert.</i>
<i>Sesang:</i>	<i>vorzüglich.</i>

Da hiensch der Examinand den gesetzlichen Forderungen mit
Auszeichnung entsprochen hat, so wird ihm hiedurch das

Zeugnis der Reife zum Besuche einer Universität

ausgestellt.

Marburg, am *11. Juli* 1899.

Leopold Lampel,
 k. k. Landeschulrath, Mitglied der Prüfungs-Commission.
 Präses der Prüfungs-Commission.

Johann Marzinger
 k. k. Gymnasialrector.
R. Schützgen *Lat.*
Fr. Schützgen *Griech. Sprache*
R. Schützgen *Deutsch.*
Fr. Schützgen *Physik u. Gesch.*
Math. Schützgen *Math. Phys.*
Phil. Schützgen *Phil.*
Dr. Schützgen *Prop.*

Anmerkung. Zuzüge Anordnung des k. k. Min. t. G. u. U. gilt für die Classification folgende

Noten-Scala:

Für die Sitten:	Für den Fortgang:
1. Lobenswert.	1. Vorzüglich.
2. Befriedigend.	2. Lobenswert.
3. Entsprechend.	3. Befriedigend.
4. Minder entsprechend.	4. Genügend.
5. Nicht entsprechend.	5. Nicht genügend.
	6. Ganz ungenügend.

Kaiserslautern Karl Gortisch, Wies. v.

Sl. 2: Maturitetno spričevalo: ocene posameznih predmetov in seznam Lukmanovih učiteljev (NŠAL, NŠAL 487, šk. 119).

Štev. 3288.

Gospodu francišku Lukman, abitu,
rijentu v S. Jurju
pod Taborom.

Všled Vaše prošnje dne 21. julija 1899.
vzprejeti ste med gojence v bogoslovno
semenišče Lavantinske škofije, in se
vam naroča, da dne 1. oktobra 1899 v to
semenišče vstopite in se prečistemu
semeniškemu ravnateljstvu dostojno
prijavite s tem odlokom.

Pričakuje se od Vas, da se bodele te,
ga vzprejema skazali vrednega z goreč-
nostjo v pobožnih vajah, z marljivostjo
v bogoslovni vedah, z zvestobo v spol-
njevanju pravil hišnega reda in s
pokoščino do svojega predpostavljene-
ga semeniškega ravnateljstva.

Kn. šk. lavantinski ordinarijat v
Mariboru, dne 20. julija 1899.

Mihael
Knez in škof

Sl. 3: Odgovor škofa Mihaela Napotnika F. Ks. Lukmanu glede sprejetja v bogoslovje
(NŠAL, NŠAL 487, šk. 119).

Nr. 3930.

An
Herrn Franz Lickman, Alumnus des
k. B. Slavater Hochschule, Prag
(in)

H. Georgen
am Habor.

1/2 Über Ihre f. v. Einheiten vom 19. Juli
1899 Nr. 3251 sind Sie als Gelehrter in Ihre Collo-
gium Germanicum-Hungaricum in Rom einzuführen,
nominieren werden und anfallen in Aufsicht f.
Ihre bezugsfähige Professoren-Diplom kommt von
Kaiserspreisungen mit dem Austragen, f. f. f.
Unter diesen Bedingungen verfahren mit dem
Nachschreiben zu verfahren, damit Sie in der
Zeit zwischen dem 26. und 30. October d. J. in
Collegium eintreffen.

Als Kaiserspräsident wird Ihnen von dem
Lehrerordnen P. Reiter am Herrn Alois Schrotten-
holzer in Marnau bei H. Polten, in der Oster-
zeit, einzuführen. Nehmen Sie f. f. f. mit Ihnen
in Beziehung, um mit ihm das und Zeit der
Zusammenkunft zu vereinbaren.

Ihre f. v. Ordinariat verordnet zu,
nachstehend, dass Sie f. f. f. allen Anträgen
bestehen werden, den Anforderungen des
Lehrerordnen Vorschriften des Collegiums,

Dessen Zögling Sie geworden sind,
 in jedem Beziehung zu empfehlen, und
 durch seine unterzeichneten gegenwärtigen
 das Ihnen obliegenden Dienstverhältnis
 durch in die gesetzte Kontinuität zu verset-
 zen.

F. B. Lavater Ordinarius
 zu Marburg, am 25. März 1899.

+ Richard
 Schöffel.

Sl. 4: Dopis škofa Napotnika glede študija v Rimu (NŠAL, NŠAL 487, šk. 119)

Mr. St. Lavantinski Kongreg.,
 št. 4324. Maribor, dne 17. septembra 1919
 odgovorjati sumu začasnemu bogoslovnemu
 kolegiju (v roke str. Juana Ev. Kore)

" Gubljanski,
 V pismu z dne 12. septembra
 1919 prosijo začasní bogoslovni
 kolegij, da bi Lavantinske
 škofije, odstopila dva pro-
 fesorja Gubljanski teološki
 fakulteti; in sicer dr. Franca
 Kona, Lukmana in dr. Matije
 Klavčič.

Ker sta bila imenovana
 duhovnika izobražena za teo-
 loško učilnico Lavantinske
 škofije, in ker se pomajskanje
 duhovnikov v tej škofiji vedno
 bolj čuti; je za Lavantinsko ško-
 fijo težavno, oddati kakoga
 duhovnika za službo izven ško-
 fije.

Le z ozirom na veliko va-
 žnost bogoslovne fakultete
 se imenovani ma obenem
 stavi dostavijo literarne te-
 stamaneles cum licentia,
 da prevzame ta nom inje-
 gima častni mesti.

Sl. 5: Odgovor škofa Mihaela Napotnika začasnemu bogoslovnemu kolegiju (NŠAM, Škofijska pisarna, F 27 – bogoslovje, šk. 8.9).

Osební stanovíski izkaz

za
dr. Lukman, Franc Ksaver

I. Rojstni kraj in dežela Dan, mesec in leto rojstva.	Loke, obč. Sv. Jurij ob Tabornu, polit. okr. Celje 24. november 1880
II. Znanje jezikov (v govoru in pisavi).	Slovensko, nemško, italijansko, latinsko
III. Dovršene študije.	Gimnazija v Mariboru (od šol. l. 1891/92 do 1898/99 zeloštni izpit 11. jul. 1899 z odlično) Filozofija na gregorijanski univerzi v Rimu (1899/1900 do 1901/02; prom. 5. jul. 1902) Teologija intencij (1902/3-1905/6; prom. 5. jul. 1906) Teološki doklonat na podlagi disertacije in rigorozna izp. cerkv. gospodrine in cerkv. prava (cum applausu) no- stificiran v Gradcu 24. nov. 1906.
IV. Dan vstopa v 22.10.1906 službo, v kateri lastnosti?	1. sept. 1906 kot kaplan v Slov. Biskupiji
V. Kdaj je napravil praktični izpit in katerega?	

Sl. 6: Stanovski izkaz (ZAMU, Personalna mapa prof. F. Ks. Lukmana IV/33/537).

Štev. 1/pr.

Gospodu

dr. Francišku Ksaveru **Lukmanu**,
univerzitetnemu profesorju

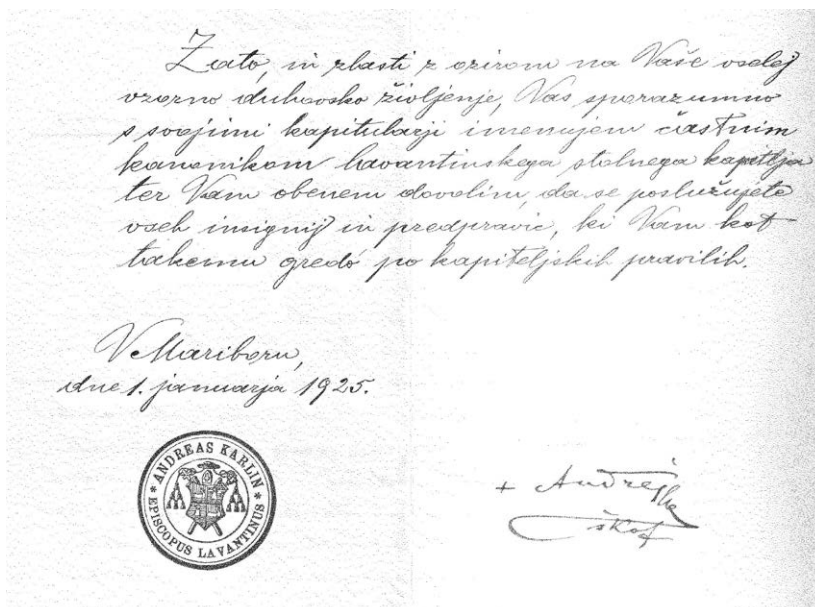
Ljubljani.

Če kar mi je božja Previdnost izročila karantinsko škofijo, se posebej veselim Vašega neumornega, poverljivega in plodovitega duhovskega delovanja.

Po dovršenih študijah in po kratkem službovanju v dušehitostih ste kot profesor moralke na bogoslovnem učilišču v Mariboru poleg vestnega izučevanja svojih stanovalskih dolžnosti skrbeli ved' let spetno urejali znanstveni list "Voditelj" v bogoslovnih vedah; pisali nebroj poučnih štankov, imeli mnogo cerkvenih govorov ter plavali uspešno vodili marijanske kongregacije vobrazenih krogov.

Pred petimi leti pokličen na ljubljansko osebnišče, ste ravneli med znanstveniki častno mesto kot univerzitetni profesor, kot dekan teološke fakultete, kot duhovni voditelj akademске mladine, kot istovrsten srednik "Bogoslovnega Vestnika" in "Cerva". Pri oseh obilnih poslih, svojega sedanjega delokroga se ne ustavljate ne pastor ne tunde, da bi vam dodelje vodite Marijino družbo učiteljske v Mariboru ter pomagajte tudi v bližnjem pastirstvu, kjer in kadar se vam nudi priložnost.

Tako ste ponos karantinske vladikavine in dikov njene duhovščine.

Sl. 7: Imenovanje za častnega kanonika lavantinskega stolnega kapitlja
(NŠAL, NŠAL 487, šk. 119).

Lavantinski škofijski ordinariat

V Mariboru, dne 20. VII.1955.

Praes.

Spoštovani gospod prelat!

K redkemu jubileju petdesetletnice mašništva, ki ga boste dne 24. julija 1955 obhajali v svoji rojstni župniji pri Sv. Jurju ob Taboru, Vam z iskrenim veseljem sporočam zase in za lavantinski stolni kapitelj prisrčne čestitke, povezane z globoko hvaležnostjo do Boga, da je ohranil lavantinski škofiji na stolici teološke fakultete v Ljubljani odličnega profesorja in vzgojitelja duhovniškega naraščaja, znanstvenika, priznanega ne le v domačem ampak tudi v zunanjem svetu, uglednega teološkega pisatelja, glasbenika in duhovnika po Srcu Jezusovem - do slovesnosti zlate sv. maše.

Vaša delavnost tudi pri Vaših visokih letih nič ne popušča, marveč še vedno snujete in pripravljate izdaje novih književnih del in poleg vsega ste še vedno pripravljeni pomagati z bogatimi zakladi svojega duha in srca v dušnem pastirstvu, kamorkoli Vas prosijo.

Moja iskrena želja in molitev, kateri se pač pridružuje, ob slovesnosti Vaše zlate maše vsi duhovni sobratje lavantinske škofije in apostolskih administracij, je in ostane: naj bi na priprošnjo brezmažne Device in Matere Dobrega Pastirja luč Vašega vzglednega duhovniškega življenja in Vaše neutrudne delavnosti za čast božjo in blagor domovine še dolgo svetila lavantincem in Slovencem!

Sprejmite, gospod prelat, z izrazi posebnega spoštovanja in sobratske ljubezni moje prisrčne pozdrave v Gospodu!

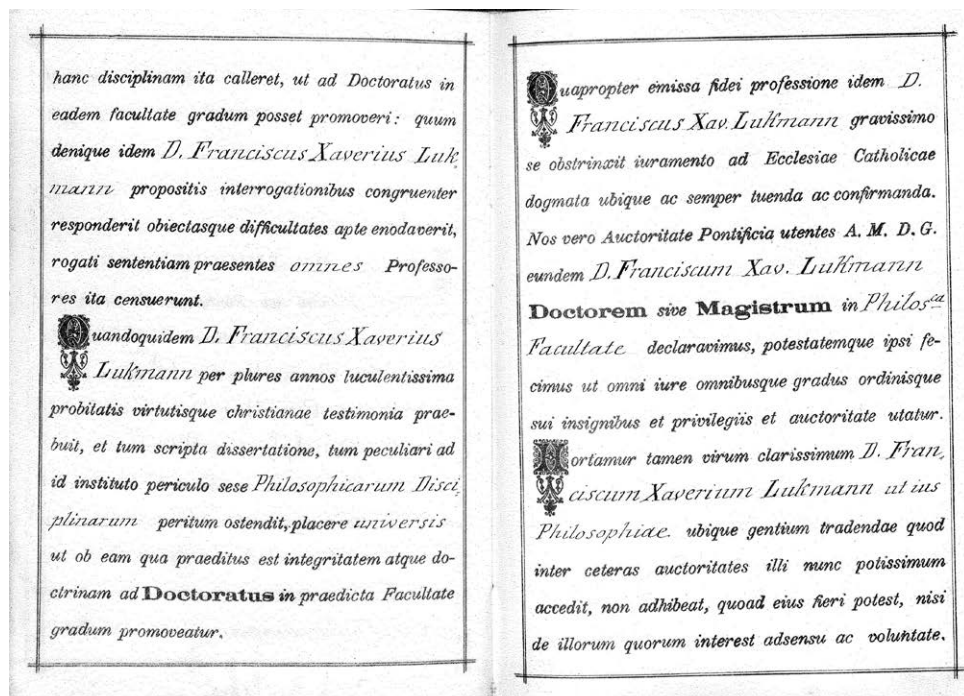
Dr. Maksimilijan Držečnik

naslovni škof in
apostolski administrator.

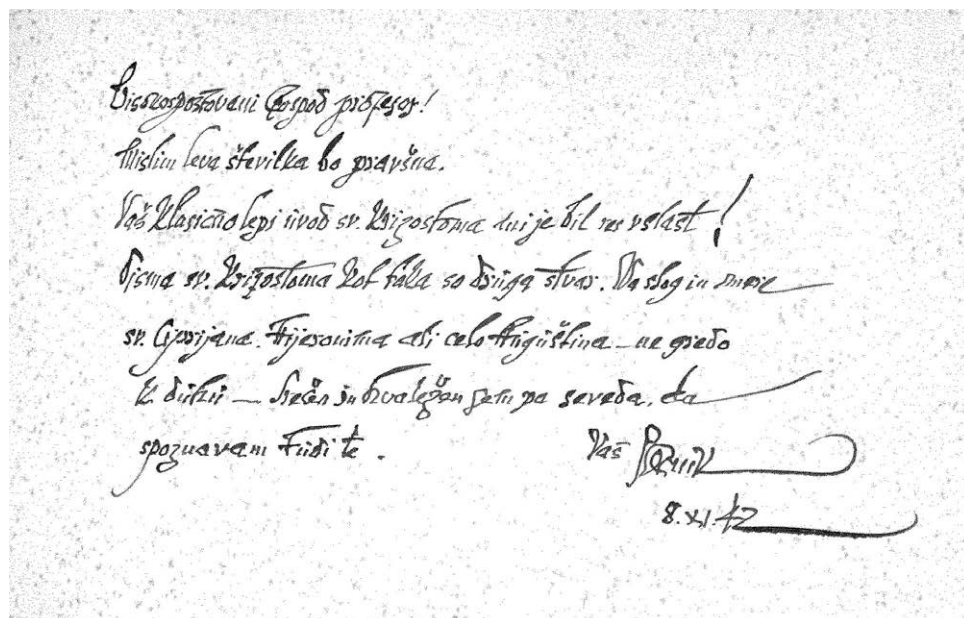
Mons dr. Franc Ksaver Lukman,
hišni prelat svetega očet, častni kanonik,
profesor teološke fakultete itd.

L j u b l j a n a .

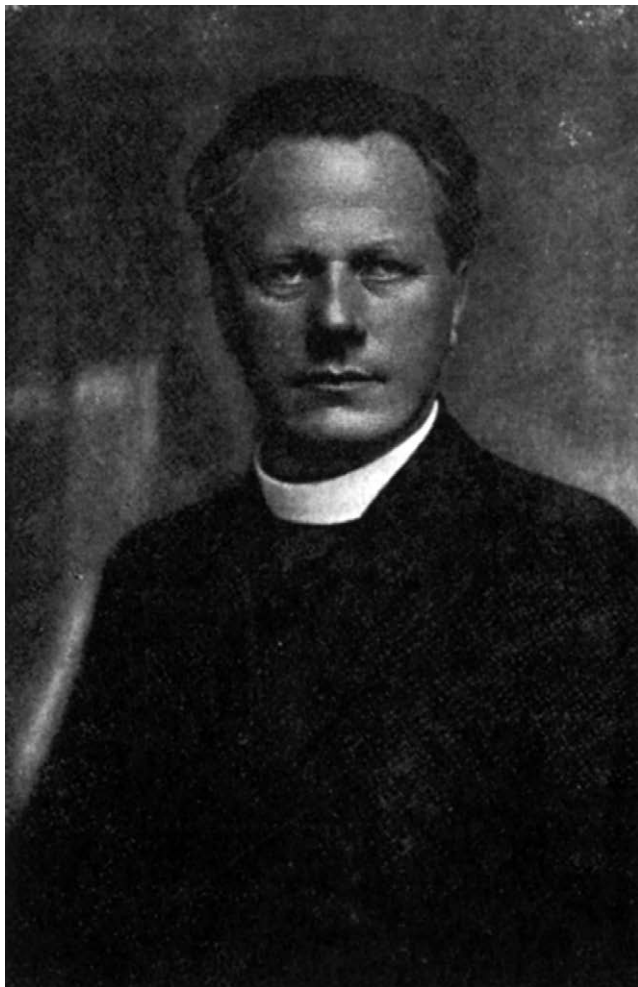
Sl. 8: Voščilo škofa Držečnika ob praznovanju zlatomašniškega jubileja (NŠAL 119, 20. julij 1955).

Sl. 9: Doktorska diploma iz filozofije (NŠAL, NŠAL 487, šk. 119).

Sl. 10: Eno izmed Plečnikovih pisem (NŠAL, NŠAL 487, šk. 119).

GREGORIJ ROŽMAN

(1883–1959)

pravnik

ljubljski škof (1930–1959)

1.01 Izvirni znanstveni članek UDK: 929Rožman G.:378.6:2(497.4Ljubljana)(091)

Andrej Saje

dr. kanonskega prava, docent pri Katedri za cerkveno pravo
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-naslov: andrej.saje@teof.uni-lj.si

GREGORIJ ROŽMAN IN NJEGOV PRISPEVEK K RAZVOJU CERKVENEGA PRAVA IN TEOLOŠKE FAKULTETE V LJUBLJANI²⁷¹

1 UVOD

Gregorij Rožman je javnosti poznan predvsem kot ljubljanski škof pred in med drugo svetovno vojno (1930–1945/59), še posebej odmeven pa je bil njegov odhod iz škofije ob koncu II. svetovne vojne, ko se je pred komunistično oblastjo prek rodne avstrijske Koroške in Švice umaknil v Združene države Amerike, kjer je leta 1959 tudi končal svojo zemeljsko pot.²⁷² O njem je manj znano, da se je poleg osnovnega teološkega študija dodatno specializiral na področju moralne teologije in cerkvenega prava in bil predavatelj teh med seboj tesno povezanih ved, najprej v Celovcu in na Plešivcu ter pozneje, od leta 1920 pa do prevzema službe ljubljanskega škofa leta 1930 na Teološki fakulteti v Ljubljani. Njegova življenjska pot v najširšem pomenu besede je bila izčrpno predstavljena na Rožmanovem simpoziju v Rimu, ki je v organizaciji *Slovenske teološke akademije* potekal leta 2000 v zavodu *Slovenik*. V zborniku je izšel tudi članek prof. dr. Metoda Benedika OFMCap z naslovom *Gregorij Rožman – profesor prava*.²⁷³ Avtor v njem poglobljeno predstavi njegovo znanstveno in strokovno dejavnost, ki je razvidna iz objavljenih člankov, predvsem v *Bogoslovnem vestniku* in v reviji *Čas*.

²⁷¹ Članek je nastal v sklopu raziskovalnega programa P6-0262 Judovsko-krščanski viri in razsežnosti pravičnosti, ki ga je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

²⁷² Prim. Nadškofijski arhiv Ljubljana (dalje: NŠAL), Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osebni dokumenti in imenovanja, delovanje pred imenovanjem za škofa; Jakob Kolarič, Škof Rožman. Duhovna podoba velike osebnosti na prelomnici časa, I. del, Celovec 1967 (dalje: Kolarič, Škof Rožman).

²⁷³ Metod Benedik, Gregorij Rožman – profesor prava, v: *Rožmanov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2001, str. 23–38 (dalje: Benedik, Gregorij Rožman).

V našem prispevku bomo, upoštevajoč dosedanje raziskave o Rožmanu, osvetlili njegovo študijsko pot, ki ga je pripeljala do predavateljskega mesta na Teološki fakulteti novoustanovljene ljubljanske univerze. V nadaljevanju bomo v luči t. i. Pij-Benediktovega²⁷⁴ *Zakonika cerkvenega prava* (ZCP/17) ovrednotili njegovo delo pod vidikom prispevka k razvoju pravne znanosti in uveljavitvi Teološke fakultete znotraj Univerze v Ljubljani. Čas nastopa Rožmana kot profesorja v Ljubljani praktično sovpada z izidom omenjenega *zakonika* v letu 1917, ki je posebej pomemben zaradi dejstva, da gre za prvi primer v zgodovini, ko je Cerkev svoje zakone izdala v enotni knjigi v obliki *zakonika*. Drugi pomemben mejnik, ki sovpada z Rožmanovimi začetki profesorske dejavnosti, je ustanovitev Univerze v Ljubljani leta 1919, v okviru katere je bila med ustanovnimi članicami tudi Teološka fakulteta. Leto po ustanovitvi univerze Rožman nastopi na tej fakulteti kot honorarni predavatelj. Kot pomembno okoliščino, sočasno z omenjenimi dejstvi, je potrebno omeniti prvo svetovno vojno (1914–1918), ki je imela za Cerkev in njene izobraževalne in znanstvene ustanove vrsto posledic. Rožman je začel profesorsko pot prav v času vojne, zaradi katere so morali celovško bogoslovje, kjer je začel predavati, preseliti na Plešivec. Iz tistega časa o Rožmanovih znanstvenih ali strokovnih objavah, razen dveh izjem, ni sledu, objavljati pa je začel po koncu vojne oz. ko je začel predavati v Ljubljani. Pri razpravi se opiramo na arhivsko gradivo Nadškofijskega arhiva v Ljubljani, arhiva Teološke fakultete, na Rožmanove objave ter na druge dostopne vire in literaturo.

2 ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE KODIFIKACIJE CERKVENEGA PRAVA

Čas, ko je Rožman začel profesorsko, znanstveno in strokovno kariero na področju cerkvenega prava, sovpada z objavo ZCP/17,²⁷⁵ ki je stopil v veljavo 19. maja 1918. Predzgodovina kodifikacije cerkvenih zakonov in razjasnitev namena zakonodajalca nam bosta pomagala bolje razumeti Rožmanovo pravniško pot in obravnavo vsebin, ki so razvidne iz objav v strokovnih, znanstvenih in poljudnih člankih. Njegova dela so prispevala k razvoju stroke in uveljavitvi cerkvenega prava kot samostojne vede na Teološki fakulteti v Ljubljani od njene ustanovitve dalje.

Pot, ki je pripeljala do objave prvega *zakonika*, je bila dolga in zapletena. Cerkev je začela sistematično zbirati in urejati zakone postopoma v visokem srednjem veku, vendar pa ideja o izdaji cerkvenih zakonov v obliki *zakonika* ne

²⁷⁴ Odločitev za nov zakonik je sprejel papež Pij X. leta 1904, po njegovi smrti pa je priprave na izdajo nadaljeval njegov naslednik Benedikt XV.

²⁷⁵ Benedikt XV., bula *Providentissima Mater Ecclesiae*, 17. 5. 1917, v: http://w2.vatican.va/content/benedict-xv/it/bulls/documents/hf_ben-xv_bulls_19170527_providentissima-mater.html (pridobljeno 20. januar 2019).

izhaja najprej iz potrebe same. Cerkevni zakonodajalec se je pri pripravi zakonika zgledoval po modernih liberalnih državah, ki so zakone že izdale v obliki zakonika. S tem je bila civilni oblasti dana trdnejša podlaga za utrjevanje moči. Enoten zakonik prinaša večjo pravno jasnost in preglednost, s čimer je imela oblast nad ljudmi tudi večjo in učinkovitejšo kontrolo. Proces moderne kodifikacije se začne z objavo pruskega zakonika leta 1794, sledijo mu Napoleonov zakonik 1804, avstrijski zakonik 1811, italijanski 1865, nemški 1900 in švicarski zakonik leta 1907.²⁷⁶

Za razvoj cerkveno-pravnih zbirk je ključna Gregorijanska reforma. Od tega časa dalje se začnejo poskusi zbiranja pravnih virov, kot so npr. odloki koncilov in papeških dekretalov, ter njihova sistematizacija in preglednejša ureditev. Pravna zbirka *Concordia discordantium canonum* meniha Graziana, ki uredi in sistematizira vse do tedaj pomembne tako cerkvene kot civilne pravne vire, je izšla okrog leta 1140.²⁷⁷ Slednja pospeši razvoj pravne znanosti in ustanovitev prvih fakultet za cerkveno pravo (Bologna, Pariz, Salamanca). Cerkevno pravo s tem postane samostojna veda. Grazianov dekret kot zasebna zbirka in učbenik pospeši študij prava in hkrati spodbudi zakonodajalca k sistematizaciji cerkvenih zakonov in njihovi objavi.²⁷⁸ Prve uradne zbirke, ki so izšle z naročilom ali odobritvijo rimskih papežev, so: *Liber decretalium* Gregorja IX. (1234), *Liber sextus* Bonifacija VIII. (1298) in *Clementine* papeža Klemenca V. (1317). Koncil v Baslu (1431–1438) je trem zbirkam dal skupni naslov *Corpus Iuris Canonici*, pri čemer je navdih za takšno poimenovanje prišel od zakonika cesarja Justinijana (*Corpus Iuris Civilis*). Zbirki *Corpus Iuris Canonici* sta bili pozneje poleg Grazianovega dekreta priključeni še dve neuradni zbirki *Extravagantes Ioannis XXIII* in *Extravagantes communes*. Papež Gregor XIII. objavi dopolnjeno zbirko 1. 7. 1580 z bulo *Cum pro munere*.²⁷⁹ Pravna zbirka *Corpus Iuris Canonici* z omenjenimi šestimi knjigami postane vse do objave ZCP/17 temeljni pravni vir, čeprav so predlogi za prenovo in sistematizacijo cerkvenih zakonov začeli prihajati že sredi 19. stoletja. Na prvem Vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru (1869–1870) so nekateri škofje predlagali, da se zaradi družbenih sprememb in

²⁷⁶ Francesco Romano, *Il primo Codice di diritto Canonico a cento anni dalla sua promulgazione*. 1. 5. 1917. <http://www.ilmantellodel-lagiustizia.it/maggio-2017/il-primo-codice-di-diritto-canonico-a-cento-anni-dalla-sua-promulgazione> (pridobljeno: 5. januar 2019) (dalje: Romano, *Il primo Codice*).

²⁷⁷ Péter Erdő, *Storia della scienza del Diritto Canonico*, Roma 1999, str. 37–40.

²⁷⁸ »Il rapido sviluppo della scienza giuridica nella chiesa verso la meta del secolo XII [...] non può essere compreso completamente se non come parte del processo generale dei secoli XI e XII. Tale processo intellettuale consisteva in una visione razionale del mondo, in una rivalutazione accelerata della nuova conoscenza scientifica. In tale processo hanno partecipato sia la teologia scolastica che la scienza delle leggi dei glossatori [...]. La canonistica che cominciava a fiorire con l'elaborazione scientifica del decreto, nei primi tempi era coltivata come parte della teologia, ed ha acquistato autonomia scientifica, emancipandosi dalla teologia, proprio con la crescente utilizzazione delle fonti di diritto civile giustiniano negli ultimi decenni del secolo XII.« V: Péter Erdő, *Storia della scienza del Diritto Canonico*, str. 37.

²⁷⁹ Prim. Libero Gerosa, *Diritto canonico. Fonti e metodo*, Milano 1996, str. 27. Za zadnjo znanstveno kritično izdajo dela *Corpus Iuris Canonici* je poskrbel Emil Albert Friedberg, izšla je v Leipzigu 1879/81, ponatis istega dela pa je bil v Gradcu leta 1955.

poenotenja ter poenostavitve zakonskih uredb po zgledu civilnih družbenih ureditev reformira tudi cerkveno pravo. Predlagatelji so izrazili željo, da se pripravi zakonik po vzoru modernih držav.²⁸⁰

H kodifikaciji cerkvene zakonodaje je pomembno prispevala nemška teološko apologetska šola iz Würzburga, ki je proti absolutistični državi zagovarjala splošno teorijo prava, po kateri ima Cerkev znotraj sebe avtonomijo in je od države neodvisna. V tem smislu se začne v Nemčiji in Rimu uveljavljati študijska smer t. i. cerkveno javno pravo (*Ius publicum Ecclesiasticum*), ki Cerkev vidi kot popolno družbo (*societas perfecta*). Po razlagi omenjene teorije ima Cerkev poleg ciljev tudi vsa potrebna sredstva, ki jih lahko na podlagi teorije o naravnem pravu in edina med krščanskimi skupnostmi tudi v polnosti doseže.²⁸¹

Pri uveljavitvi te teorije ima v rimski šoli pomembno mesto kardinal Giovanni Soglia, ki je leta 1850 izdal knjigo *Institutiones Iuris Publici Ecclesiastici*.²⁸² Od tega obdobja dalje postane teorija o Cerkvi kot popolni družbi tudi uradna doktrina Cerkve,²⁸³ omenjeno učenje pa je ostalo prevladujoče vse do prehoda v dvajseto stoletje, ki se je nadaljevalo tudi po izdaji ZCP/17.

Dejstvo utrjevanja moči Cerkve navzven zaznamo iz same vsebine apostolske konstitucije *Providentissima Mater Ecclesia*, s katero je bil zakonik razglašen. V obdobju priprav na izdajo ZCP/17, ki so se začele leta 1904, v Cerkvi prevladuje težnja po jasnosti norm, izpostavljena je avtoriteta vrhovne oblasti, to je rimskega papeža, prenovljeno pravo pa naj bi ponudilo ustrezne odgovore in podlago za rešitev praktičnih in predvsem pastoralnih vprašanj. To miselno ozadje in omenjeni prevladujoči nauk Cerkve sta zaznamovala tudi Rožmanovo študijsko pot in, kakor bomo razbrali iz študija njegovih del, tudi njegove miselne vzorce, izbiro tem za pisanje ter pristope k reševanju konkretnih študijskih izzivov in pastoralnih vprašanj.

3 ZNAČILNOSTI ZAKONIKA CERKVENEGA PRAVA IZ LETA 1917

Pij-Benediktov zakonik, ki je nastal pod budnim očesom pravnika kardinala Pietra Gasparrija, je veljal le za Katoliško Cerkev latinskega obreda, za vzhodne Katoliške Cerkve pa samo v toliko, kar jih izrecno zadeva po naravi

²⁸⁰ Romano, *Il primo Codice*, str. 2.

²⁸¹ Prim. Ombretta Fumagalli Carulli, *Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona*. Milano 2007, str. 27; G. Müller, *Il concetto della Chiesa come »Societas perfecta«* in S. Tommaso d'Aquino e l'idea moderna della sovranità, v: *Rivista Internazionale di Scienze Sociali e Discipline Ausiliarie*, 97 (1923), str. 193–204.

²⁸² Prim. Geraldina Boni, *Il cardinale Giovanni Soglia Ceroni e lo jus publicum ecclesiasticum*, http://www.historiaetius.eu/uploads/5/9/4/8/5948821/boni_8.pdf (pridobljeno: 10. februar 2019).

²⁸³ »La perfezione giuridica della Chiesa si fonda su Gesù che l'ha voluta nella sua realtà visibile come *societas inequalis*, società gerarchica, in cui il primato di Pietro non è solo di onore, ma di piena giurisdizione a lui direttamente affidato e a suoi successori nell'ufficio petrino.« V: Romano, *Il primo Codice*, str. 2.

stvari (kan. 1).²⁸⁴ Zanj je značilna sistematična ureditev zakonov in njihovo poenotenje, pri čemer se je zakonodajalec pri razdelitvi tematike zgledoval po že znanih civilnih zakonikih. Namen zakonodajalca je bil preseči množico nepotrebnih, zastarelih in nepreglednih pravnih virov, kar je uspelo le deloma. Predhodni pravni red je bil namreč v večji meri povzet v zakonik in ni bil odpravljen, razen, kar mu izrecno nasprotuje (kan. 6). Če ni določeno drugače, zakonik ne obravnava liturgičnih uredb (kan. 2), prav tako ostajajo v veljavi sporazumi Svetega sedeža s posameznimi državami (kan. 3) in se glede tega zakonodajalec ne opredeljuje. Pridobljene pravice pravnih in fizičnih oseb se načeloma ne ukinjajo (kan. 4), praviloma pa so prenehali veljati do tedaj veljavni običaji, če niso bili izrecno sprejeti. Nekatere med njimi se lahko tolerira na podlagi sodbe pristojne oblasti, v kolikor so slednji stoletni ali tako stari, da zanje glede izvora ni podatkov (kan. 5). Kanoni, ki se le deloma ujemajo s starim pravom, se morajo v tem delu interpretirati v skladu s starim pravom, sicer pa v smislu samega besedila zakonskega predpisa (kan. 6). Pri tem je potrebno upoštevati namen zakonodajalca in nauk cerkvenega učiteljstva ter mnenje uveljavljenih avtorjev. Vse kazni, tudi disciplinske, ki v zakoniku niso opredeljene, so odpravljene. Zakonik ima med 2414 kanoni 854 novih predpisov, kjer pa viri, na podlagi katerih so nastali, niso omenjeni.²⁸⁵ Zakonodajalec se je pri razdelitvi materije zgledoval predvsem po pravni zbirki cesarja Justinijana *Institutiones*, ki je razdeljena na posamezne dele: *personae*, *res* in *actiones*. Kanoni novega zakonika so sicer razdeljeni na pet knjig: 1. Norme generales (kann. 1–86); 2. De personis (kann. 87–725); 3. De rebus (kann. 726–1551); 4. De processibus (kann. 1552–2194); 5. De delictis et poenis (kann. 2195–2414).

4 ROŽMANOVA ŽIVLJENJSKA POT DO NASTOPA PROFESORJA V LJUBLJANI

Gregorij Rožman se je rodil 9. marca 1883 v Dolinčicah v župniji Šmihel pri Pliberku na avstrijskem Koroškem. Osnovno šolo je obiskoval v Šmihelu, gimnazijo pa v Celovcu. Po maturi leta 1904 je stopil v celovško bogoslovje. Kleriške redove je prejel v Celovcu leta 1905 in 1907. V duhovnika je bil posvečen 21. julija 1907. Dne 3. julija 1908 je bil imenovan za kaplana v Borovljah, kjer je ostal dve leti. Leta 1909 je nadaljeval študij na Dunaju, ki ga je sklenil 27. junija 1912 z doktoratom. Po vrnitvi na Koroško je bil od 1912 do 1914 prefekt malega

²⁸⁴ Vzhodne Katoliške Cerkve imajo lastno pravo in tradicijo ter ob priznavanju rimskega papeža kot vrhovnega pastirja uživajo avtonomijo. Ločijo se na aleksandrijski, antiohijski, armenski, bizantinski in kaldejski obred. Posamezni obredi se delijo na podobrede, skupaj jih je 23. V Sloveniji je od vzhodnih katoliških obredov navzoč le grko-katoliški obred, ki spada v večjo družino bizantinskih obredov. Vzhodne Katoliške Cerkve so prvi zakonik (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*) dobile šele leta 1990. Izdal ga je papež Janez Pavel II. z apostolsko konstitucijo *Sacri canones* dne 18. oktobra 1990 (AAS, vol. LXXXII (1990), št. 11, str. 1033–1044).

²⁸⁵ Romano, *Il primo Codice*, str. 3.

semenišča v Celovcu, leta 1913 je postal profesor cerkvenega prava, leta 1914 pa še profesor moralne teologije v Celovcu. Leta 1915 je bil imenovan za vicerektorja škofijskega semenišča.²⁸⁶

V Rožmanovi zapuščini, ki jo hrani Nadškofijski arhiv v Ljubljani,²⁸⁷ najdemo njegovo maturitetno spričevalo z dne 8. julija 1904. Zraven je poudarjeno, da je »eksaminand zakonitim predpisom odlično zadostil in se mu izstavlja to zrelostno izpričevalo za obisk univerzitet«. V istem gradivu so potrdila o opravljenih teoloških študijih v Celovcu iz leta 1907 in 1908. Dodano je potrdilo prorektorja celovške filozofske visoke šole doktorandu teologije na Dunaju z dne 30. novembra 1909 in priporočilo za študij škofijskega ordinariata krške škofije v Celovcu z dne 30. novembra 1909, kjer je izpostavljena Rožmanova zavzetost za študij. Škofija na poizvedovanje o primernosti kandidata odgovarja: »Über Ihr unter 29. d.m. schriftlich anher gerichtetes Ersuchen wird Euer Hochwürdigem hiermit die amtliche Bestätigung ausgestellt, dass Sie laut Katalog der hiesigen theologischen Diözesan-Lehranstalt der Studien Jahre 1904/05 und 1905/06 die Vorträge aus »exegesis sublimior« des A.u.N.B. ordnungsmäßig und sehr fleißig gehört und in den beiden bezüglichlichen Prüfungen sehr gut entsprochen haben«.

Med dokumenti je njegova doktorska diploma iz teologije z datumom 27. junija 1912 in njen overovljeni prevod.²⁸⁸ Naslov doktorske naloge je: »Wesen und Aufgabe der Kirche nach der Lehre des hl. Paulus in Epheser und Kolosserbriefe«.²⁸⁹ Iz razpoložljive dokumentacije pridemo do spoznanja, da je Rožman sicer po temeljni izobrazbi teolog, iz poznejših dokumentov²⁹⁰ pa je razvidno, da je študiral cerkveno pravo pri priznanem profesorju Rudolfu Schererju,²⁹¹ pri katerem je opravil rigorozni izpit. V času njegovega študija na Dunaju je v okviru univerze delovala tudi civilna pravna fakulteta, cerkveno pravo pa je bila samostojna katedra v okviru Teološke fakultete. Po pridobljenem doktorskem nazivu in končanem študiju je bil Rožman 16. julija 1912 imenovan

²⁸⁶ Prim. Kolarič, Škof Rožman, str. 7–146.

²⁸⁷ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osební dokumenti in imenovanja, delovanje pred imenovanjem za škofa.

²⁸⁸ NŠAL, n. d., Kopija diplome je objavljena v prilogah.

²⁸⁹ V Nadškofijskem arhivu je ohranjen originalni rokopisni izvod doktorske disertacije z datumom 12. april 1920. Disertacija ima 138 strani (NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1).

²⁹⁰ Pismo fakultetnega sveta Teološke fakultete ministrstvu za prosveto v Beogradu z dne 31. maja 1920, kjer je Rožman predlagan v imenovanje za docenta. Prim. Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani (ATF), šk. 4, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1919/20–1921/22.

²⁹¹ Rudolf von Scherer (1845–1918) je bil duhovnik graške škofije. Leta 1867 je v Gradcu doktoriral iz prava, nanj je močno vplivala zgodovinska metoda njegovega učitelja Fridericha Maasna. Po prvi promociji je začel s študijem teologije in bil leta 1869 v Gradcu posvečen v mašnika. Po treh letih je bil poslan na Dunaj, kjer je leta 1875 doktoriral še iz teologije. V Gradcu je od leta 1875 poučeval cerkveno zgodovino, leto pozneje pa je postal predstojnik katedre za cerkveno pravo. Leta 1899 je odšel na Dunaj, kjer je poučeval cerkveno pravo do upokojitve leta 1912. Njegove moči so začele pešati že leto poprej, domnevno so bile vzrok za to tudi obtožbe modernizma. Znan je po svojem glavnem delu *Handbuch des Kirchenrechtes*, od katerega sta od načrtovanih treh delov izšla dva, Gradec 1886/1898. Prim. *Rudolf Ritter von Scherer*, dostopno na spletu:

<https://geschichte.univie.ac.at/de/personen/rudolf-ritter-von-scherer-prof-dr> (pridobljeno: 25. januar 2019).

za prefekta v škofijskem deškem semenišču v Celovcu »*Marianum*« z nastopom 15. julija 1912. V odloku o imenovanju je zapisano: »ker ste rigoroze na teološki fakulteti na Dunaju s prav dobrim uspehom položili, se nameščate kot prefekt v kn. šk. deškem semenišču Marianum v Celovcu s pravnim učinkom z dnem 15. julija 1912«. Po dveh letih je bil leta 1914 imenovan za rednega profesorja moralke na škofijskem teološkem učilišču. V utemeljitvi imenovanja je zapisano: »Vi ste po odličnem absolviranju teološkega študija v Celovcu vse nadalje na višjem svečeniškem učnem zavodu sv. Avgušтина na Dunaju izobrazovali in posebej tudi v moralki podrobne disertacije izdelali in si teološki doktorat pridobili. V letu Vaše docenture ste se izkazali prav primerne za učiteljsko službo in metodično izsolanega. Zato se vi postavljate na učno mesto moralke v škofijskem teološkem učilišču kot reden profesor z navodilom, da nastopite službo z oktobrom študijskega leta 1914/15«. ²⁹²

Od ostalih Rožmanovih imenovanj za službe v krški škofiji je v arhivu shranjeno imenovanje za vicerectorja semenišča na Plešivcu z dne 14. septembra 1915, za posinodalnega eksaminatorja z dne 20. septembra 1915 in za izpitnega komisarja moralke pri srednješolskem veroučnem izpitu iz leta 1916. Leta 1918 ga je škof povabil v škofijsko komisijo, ki je imela nalogo, da v škofiji poskrbi za udejanjenje novega ZCP/17, leta 1919 je bil imenovan za pravdnika (*promotor iustitiae*) in za ravnatelja pisarne škofijskega vikariata jugoslovanskega dela Koroske. ²⁹³ V tem času je bil še posebej pastoralno aktiven in zavzet pridigar, gojil je evharistično in marijansko pobožnost.

5 PROFESOR CERKVENEGA PRAVA V LJUBLJANI

Začetek Rožmanove profesorske poti v Ljubljani je na eni strani pogojen s pomanjkanjem študentov v Celovcu, kar je bila posledica vojnega stanja, na drugi strani pa se je v Ljubljani ustanavljala univerza, katere sestavni del in ustanovna članica je bila tudi Teološka fakulteta, ki je potrebovala profesorja cerkvenega prava. ²⁹⁴ Odlok o ustanovitvi Univerze v Ljubljani je bil podpisan 23. julija 1919, prvi profesorji na Teološki fakulteti so bili imenovani 31. avgusta 1919 (Aleš Ušeničnik, Frančišek Ušeničnik, Ivan Zore). ²⁹⁵ Univerza je začela delovati 18. septembra, ko se je konstituiral univerzitetni svet. Naslednji dan je bil ustanovljen začasni svet Teološke fakultete, ²⁹⁶ decembra istega leta pa so se začela redna predavanja. Rožmana je za profesorja cerkvenega prava na Teološki fakulteti predlagal dr. Janez Zore, profesor zgodovine in podpredsednik vseučiliške

²⁹² NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osební dokumenti in imenovanja, delovanje pred imenovanjem za škofa.

²⁹³ Prim. Benedik, Gregorij Rožman, str. 26.

²⁹⁴ Prim. Bogdan Kolar, *Teološka fakulteta – del univerze v Ljubljani*, v: AES 32 (2010), str. 121–197 (dalje: Kolar, *Teološka fakulteta*).

²⁹⁵ Prim. Kolar, *Teološka fakulteta*, str. 124.

²⁹⁶ Prim. ATF, šk. 4, Zapisnik seje fakultetnega sveta 19. 9. 1919, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1919/20–1921/22.

komisije. Rožman je na njegovo povabilo iz Pliberka odgovoril dne 19. septembra 1919.²⁹⁷ Njegov ordinarij, krški škof Adam Hefter mu je profesuro v Ljubljani dovolil 24. septembra, kot honorarni predavatelj cerkvenega prava na Teološki fakulteti pa je Rožman nastopil 7. januarja 1920.²⁹⁸ Rektorat Univerze Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani je dne 30. marca 1920 imenovanega obvestil, da je ministrstvo prosvete Kraljevine SHS v Beogradu z odlokom štev. 791 z dne 24. marca 1920 odobrilo izbor fakultetnega sveta Teološke fakultete v Ljubljani in Rožmana potrdilo za honorarnega profesorja kanoničnega prava. Ob žigu Univerze je podpisan njen rektor Josip Plemelj.²⁹⁹ Fakulteta je že nekaj mesecev po nastopu njegove službe na seji fakultetnega sveta dne 18. maja 1920 ministrstvu za prosveto v Beogradu predlagala Rožmanovo napredovanje v status docenta.³⁰⁰ Glavni razlog je bil v ureditvi statusa in primerne plače, fakulteta pa je predlog utemeljila z njegovim dotedanjim znanstvenim in strokovnim udejstvovanjem. Za docenta je bil imenovan avgusta 1920. O tem ga je pisno obvestil rektor Plemelj, kjer izpostavi, da je imenovanje odobrilo ministrstvo prosvete Kraljevine SHS v Beogradu z dopisom dne 30. avgusta 1920, št. 6103.

Rožman je bil po prihodu v Ljubljano deloma še vezan na rodno Koroško, kar je razvidno iz njegovega pisma dekanu Teološke fakultete z dne 30. septembra 1920, kjer sporoča in se opravičuje, da zaradi plebiscita na Koroškem ne bo mogel pravočasno začeti s predavanji, ki naj bi jih sicer začel 11. septembra.³⁰¹ Njegov prihod v Ljubljano in začetek predavanj sta se po njegovih besedah zamaknila za nekaj dni. Rožman je na fakulteti in na univerzi v Ljubljani hitro pridobil zaupanje in ugled, kar dokazuje imenovanje za komisarja izpraševalne komisije za pravnozgodovinski državni izpit juridične fakultete v Ljubljani že v prvem letu njegove profesorske dejavnosti v okviru Teološke fakultete z dne 6. julija 1920.³⁰² Fakultetni svet je na predlog Aleša Ušeničnika, tedanjega

²⁹⁷ Prim. Priloge, dokument št. 2. Škof Adam mu da dovoljenje in priporočilo, prim. Priloge, dokument št. 3 in 4.

²⁹⁸ Prim. Benedik, Gregorij Rožman, str. 24–25.

²⁹⁹ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osebni dokumenti in imenovanja, delovanje pred imenovanjem za škofa.

³⁰⁰ ATF, šk. 4, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1919/20–1921/22. Prim. Priloge, dokument št. 5. S plačilne liste Teološke fakultete je razvidno, da so bile plače za redne profesorje med 7500 in 9000 dinarjev, odvisno od delovne dobe. Med rednimi profesorji so bile plače 7500 dinarjev (Ivan Zore, Matija Slavič, Josip Srebrnič, Franc Lukman, Franc Grivec, Lambert Ehrlich), brata Franc in Aleš Ušeničnik pa sta imela 9000 dinarjev. Izredni profesorji (Josip Ujčič, Andrej Snoj) so imeli od 4041 do 5557 dinarjev, docenta Janez Fabijan in Gregorij Rožman pa 4000 dinarjev (ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, akti 1–54). Kolikšna je bila Rožmanova honorarna plača, ni razvidno, iz konteksta pa razberemo, da je bila tako nizka, da se je težko preživljal.

³⁰¹ Prav tam. Dolinar poudarja, da Rožman kot zaveden koroški Slovenec ni bil ravnodušen do nasilja nemških nacionalistov do koroških Slovencev. Žalostno je opazoval, kako rojaki nasedajo praznim nemškim obljubam. Prepričan je bil, da bi bila za Slovence na Koroškem edina modra rešitev priključitev Jugoslaviji, vendar se glede tega ni izrekal. Iz tekočega dogajanja je pravilno sklepal, da bo rezultat plebiscita šel v korist Avstrije. V politiko že takrat ni dejavno posegal, je pa teoretično razmišljal o nalogah Cerkev. V nedatiranem dopisu Cerkev in politika, str. 6, izpostavi, da ima Cerkev odgovorno nalogo varovati krščanske vrednote ter narode spodbujati, da si življenje uredijo v skladu s temi načeli. Po njegovem se Cerkev sme opredeljevati samo do tistih vprašanj, ki so verske, moralne ali cerkveno-pravne narave. Glej: France Martin Dolinar, Ljubljanski škof Gregorij Rožman med pastoralo in politiko, v: *Resnica vas bo osvobodila, Škof dr. Gregorij Rožman in njegov čas*, IV. forum, Ljubljana 2009, str. 73–75).

³⁰² Prav tam.

prorektorja Univerze, Rožmana dne 6. maja 1924 predlagal v izvolitev v naziv izrednega profesorja.³⁰³ Na podlagi pozitivne ocene profesorja Zoreta s Teološke fakultete in profesorja Kušēja s Pravne fakultete je bil v predlagani naziv potrjen v naslednjem študijskem letu 1924/25. Rožman je bil poleg profesorskega dela dejaven tudi na drugih strokovnih področjih. Škof Anton Bonaventura Jeglič ga je leta 1922 imenoval za oficiala škofijskega cerkvenega sodišča.³⁰⁴

Vsebina Rožmanovih predavanj na Teološki fakulteti in razdelitev tematične po predmetih se pretežno drži novega *Zakonika cerkvenega prava* in se odziva na aktualna pravno-pastoralna vprašanja. V zapuščini³⁰⁵ najdemo dopise, vezane na njegovo predavateljsko mesto, ter ostalo študijsko gradivo vključno z izpitnimi vprašanji za predavan predmet. Zapiski, ki služijo kot študijsko gradivo, kažejo, da se je predavatelj držal razdelitev in vsebine ZCP/17 in sistematično predstavljal bistvene dele zakonika, pri čemer je v predavanja vključil tudi zgodovino prava in odnos do civilne skupnosti. Med obravnavanimi področji so predvsem zakonsko, procesno, premoženjsko in konkordatno pravo, dotaknil pa se je tudi drugih konkretnih vprašanj, npr. arhivov.³⁰⁶ Iz dokumentov lahko razberemo, da predavatelj zaradi boljšega razumevanja obstoječe zakonodaje v predavanja vključuje starejše pravne vire, pri čemer poudarja vpliv rimskega in pozneje germanskega prava na razvoj cerkvenega prava.³⁰⁷ V času, poudarja avtor, ko je bila Cerkev dana svoboda, v krščanski skupnosti prevladuje upravno pravo, ki ima značaj podlage za ustvarjanje javnega reda. Po tem, ko je Cerkev postala svobodna, je dobila v družbi velik vpliv. Priznani so ji bili različni privilegiji. Posvetna oblast je ohranila svojo moč še naprej. Na Vzhodu sta o cerkvenih zadevah odločala cesar in civilna oblast. Tudi na Zahodu je dolgo veljalo, da so cerkveni zakoni postali veljavni, ko jih je potrdil kralj. Čeprav se Cerkev še posebej na začetku glede prava in predpisov zgleduje po državi, sčasoma ustvari svoje avtonomno pravo, ki izhaja iz narave in potrebe Cerkve same. Že v tem času se kažejo zametki zakonskega prava, škof ima nad verniki tudi vlogo sodnika in presoja veljavnost zakona. Uveljavi se prepoved drugega zakona in blagoslov novoporočencev, ki do začetka drugega tisočletja ohrani značaj fakultativne možnosti. Rimsko pravo je imelo vpliv na razvoj cerkvenega prava npr. v organizacijskem smislu, kot je teritorialna razdelitev na škofije in župnije, kar je trajalo vse do začetka prevlade germanskega prava. Kot mejnik med obema pravnima sistemoma omenja čas vladanja frankovskega kralja Karla Martela (+ 741). Od tega obdobja pa do Grazianovega dekreta okrog leta 1140,

³⁰³ Kopija imenovanja za izrednega profesorja je med prilogami, dokument št. 6.

³⁰⁴ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1, Osební dokumenti in imenovanja.

³⁰⁵ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 2, Profesor na Teološki fakulteti v Ljubljani.

³⁰⁶ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 2, Prim. M. Benedik, n. d., str. 27.

³⁰⁷ NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 2, Skripta *Zgodovina cerkvenega prava*, str. 1–11.

ko je bila prvič v zgodovini Cerkve izdana sistematična zbirka pravnih spisov, se v Cerkvi uveljavi fevdalni sistem, ki Cerkvi zagotavlja organizacijsko strukturo in zunanjo trdnost. Avtor je mnenja, da je ta sistem Cerkvi v smislu zlorab in prevelike posvetnosti tudi močno škodoval (fevd, beneficij, nadarbina). Objava ZCP/17 je za cerkveno pravo zgodovinska prelomnica, večstoletno veljavna zbirka *Corpus Iuris Canonici* ohrani le še interpretativno vlogo. V nadaljevanju razloži tudi vlogo papeža kot Kristusovega namestnika na zemlji in obsodi srednjeveško inkvizicijo, ki je v Cerkev s sodnimi postopki sicer privedla napredek, vendar pa je bilo njeno sodelovanje v teh postopkih s civilnimi oblastmi velika napaka.

Rožman je znanstvene in strokovne članke objavljial pretežno v obliki člankov, ocen in kot pregled slovstva v *Bogoslovnem vestniku*.³⁰⁸ Iz časa profesorske službe ima več kot 50 različnih objav. Odziva se na aktualna družbeno-politična in cerkveno-pastoralna vprašanja. Po tem, ko smo že omenili njegova dela, ki se tičejo odnosa do države in s tem povezanih mešanih vprašanj,³⁰⁹ pri obravnavi cerkveno-pravnih vprašanjih posveča pozornost zakonskemu pravu³¹⁰ in podeljevanju ostalih zakramentov,³¹¹ med drugim glede pristojnosti župnikov,³¹² upravljanja s cerkvenim premoženjem in prenehanja veljavnosti stare patronatske in fevdalne tradicije, ki je glede organizacijskih in premoženjskih vprašanj v Cerkvi pomenila velik izziv v smislu nujnosti preoblikovanja obstoječih pravnih struktur. Velika večina člankov je bila objavljena med letoma 1920 in 1930, to je od časa nastopa službe profesorja v Ljubljani pa do prevzema službe krajevnega škofa ljubljanske škofije. Iz njegovih pisnih del veje velika splošna razgledanost in dobro poznavanje civilne in cerkvene zgodovine, aktualno veljavne pravne ureditve v Cerkvi in državi, kakor tudi pastoralna gorečnost za duše, predvsem za študente in duhovnike, da bi bili na svoje duhovniško poslanstvo čim boljše pripravljani.

Škof Jeglič je 10. aprila 1929 Teološko fakulteto obvestil, da je bil Rožman imenovan za »pomožnega škofa ljubljanske škofije«³¹³ in izpostavil, da bo zara-

³⁰⁸ Vsak letnik *Bogoslovnega vestnika* je prinesel več Rožmanovih objav, tematika je večinoma povezana s cerkvenim življenjem in spremembami na civilno ter cerkveno-pravnem področju. Avtor razloži posamezne dokumente Svetega sedeža ali aktualne predpise. V nekaterih prispevkih se dotakne premoženjskega prava, odnosa do politike in ureditve vprašanj v odnosu do države. Za seznam vseh njegovih objav gl.: Benedik, Gregorij Rožman, str. 32–34.

³⁰⁹ Prim. *Cerkvenopolitična vprašanja v naši državi*, v: BV 3 (1923), str. 195–197; *K problemom jugoslovanskega konkordata*, BV 3 (1923), str. 313–318.

³¹⁰ Prim. *Mešani zakoni v cerkvenem pravu*, v: BV 3 (1922), str. 136–160; *Javni in tajni zakonski zadržki*, v: BV 3 (1923), str. 247–267; *Avtentična pojasnila o pooblaščenju za veljavno poroko*, v: BV 4 (1924), str. 280; *Dovoljenje za veljavno poroko*, v: BV 3 (1923), str. 83; *Svobodno privoljenje v zakon*, v: BV 5 (1925), str. 110–119.

³¹¹ Prim. *Cerkveni pogreb po cerkvenem zakoniku in nasprotni običaj*, v: BV 1 (1921), str. 314; *Še ena razsodba o obveznosti krsta*, v: BV 5 (1925), str. 69–71.

³¹² Prim. *Oblast župnikov namestnikov glede zakona*, v: BV 3 (1923), str. 83–84; *Odprava kumulativnih župnikov*, v: BV 3 (1923), str. 84–85.

³¹³ ATF, šk. 103, predavatelj P–Ž, škof Rožman, Priloge, dokument št. 7.

di prevzema nove službe moral prenehati s predavanji. Rožman se je odločil profesorsko delo nadaljevati še naslednje akademsko leto,³¹⁴ v mesecu avgustu 1930 pa se je profesuri odpovedal.³¹⁵

6 PRIZADEVANJE ZA RAZJASNITEV ODPRTIH VPRAŠANJ V ODNOSU DO CIVILNE SKUPNOSTI

Rožmanova znanstveno-strokovna in predavateljska pot sovpada z začetki delovanja Teološke fakultete, kjer se je počasi ustalil nabor profesorskega kadra. Njegov prispevek k razvoju fakultete in s tem Univerze je razviden predvsem iz njegovih znanstvenih in strokovnih objav ter predavanj cerkvenega prava kakor tudi strokovnih mnenj. Kar se tiče obravnavanih tem, gre pri njem predvsem za dve področji. Najprej se odziva na aktualne družbeno-politične razmere tedanjega časa, kjer se v smislu državno-cerkvenega prava osredotoči na konkordatno pravo in koroški plebiscit ter aktualno interpretacijo ločitve Cerkve in države. S tem je kot teološki profesor prispeval k razjasnitvi strokovnih in političnih vprašanj v povezavi z vlogo Cerkve kot suverenega pravnega subjekta mednarodnega prava, ki ga mora država pri iskanju rešitev na odprta vprašanja svojih državljanov, ki so hkrati tudi verniki Katoliške Cerkve, upoštevati.³¹⁶

V članku *Koroški plebiscit* ob upoštevanju preteklih plebiscitarnih izkušenj drugih narodov sistematično analizira zgodovinske okoliščine in dejanske razloge, ki so prinesli za koroške Slovence negativen plebiscitarni rezultat. Vzroke za to vidi v spretni strategiji nemško govorečih nacionalistov, ki so umetno pridobivali glasove, glavno težavo pa zazna v Slovencih samih: njihovi nepazljivosti ter neprepoznavanju nevarnosti nemško orientiranih medijev in njihove propagande. Najprej vidi razlog za neuspeh plebiscita, po katerem bi bilo po njegovem mnenju edino smiselno Slovence na Koroškem priključiti Jugoslaviji, v razlagi zgodovine, po kateri naj bi koroški Slovenci imeli več skupnega z Nemci kot pa s Slovenci v Sloveniji, še posebej tistimi na Kranjskem. Drugi razlog, ki je zanj ključen, je v veliki narodni neopredeljenosti. Od vseh sosednjih pokrajin ocenjuje, da so prav predeli južno od Drave najmanj narodno zavedni, ker

³¹⁴ Prim. ATF, šk. 4, Zapisnik seje fakultetnega sveta 20. 4. 1929, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1926/27–1931/32.

³¹⁵ Dekan Teološke fakultete Josip Ujčič je v poročilu rektoratu za leto 1929 napisal, da je bil Rožman med letom imenovan za škofa koadjutorja s pravico nasledstva in da do nadaljnjega obdrži akademsko stolicu. Iz zapisnika fakultetnega sveta pa je razvidno, da se je Rožman 30. avgusta 1930 odpovedal profesorskemu mestu (Prim. ATF, šk. 4, Zapisnik seje fakultetnega sveta 25. septembra 1930, Redni fakultetni svet 1919–1970; Sejni zapisnik Teološke fakultete 1926/27–1931/32). Prim. Benedik, Gregorij Rožman, str. 28–29.

³¹⁶ Revija *Čas* je s tega področja objavila tri njegove članke: *Srbski konkordat*, v: *Čas* 14 (1920), str. 9–28; *Koroški plebiscit*, v: *Čas* 15 (1921), str. 118–126; *Problem sodobnih konkordatov*, v: *Čas* 24 (1929/39), str. 158–172. *Bogoslovni vestnik* pa je objavil še članek: *Ločitev države in Cerkve*, v: *BV* 2 (1922), str. 89–93. Za celoten seznam Rožmanovih objavljenih znanstveno-strokovnih in pastoralno naravnanih člankov, ki v glavnem glede časa objave sodijo v obdobje njegove profesure na Teološki fakulteti, gl.: Benedik, Gregorij Rožman, str. 32–34.

gre pretežno za delavski razred, ki ni navezan na zemljo. Tretji razlog za omenjen izid plebiscita najde v razumevanju vprašanja ob plebiscitarnem glasovanju. Slovenci so pretežno izbirali med dvojno upravo in ne med dvojno državo, kar je bilo usodno. Stari upravi so bolj zaupali, ker so jo poznali, poleg tega je nemška propaganda ponavljala, da je bolje biti Korošec, kot pripadati balkanski kulturi in srbskemu militarizmu. »Da bi pa moglo priti vse ljudstvo do polne jasnosti, za kaj gre pri plebiscitu, bi se moralo glasovati, kakor predlaga prof. Jovan Cvijić, ne za države, ampak za narodnost. Ako bi se bilo glasovalo na Koroškem za Nemce ali za Slovence, ne pa za Avstrijo ali Jugoslavijo, bi bili brez dvoma nekateri druge glasovnice raztrgali.«³¹⁷ Rožman poudari, da je omenjen trojni vzrok za dejanski izid plebiscita, to je v zgodovinski skupnosti, narodni nezavednosti in nerazumevanju plebiscitarnega vprašanja, spretno izrabil dobro organiziran nemški *Heimatsdienst*.

V začetku 20. stol. in še posebej po uveljavitvi ZCP/17 Sveti sedež pospeši sklepanje konkordatov. Rožman je na temo narave in pomena konkordatnega prava objavil dve izčrpni primerjalni študiji, kjer v duhu že omenjenega nauka Cerkev kot popolne družbe zagovarja pravico Cerkev, da v smislu prizadevanja za skupno dobro z državo uredi medsebojna razmerja.³¹⁸ V prvem članku z naslovom *Srbski konkordat iz leta 1914* razloži, da je konkordat dvostranska mednarodna pogodba, ki ureja medsebojna razmerja v celoti ali le deloma. Oblika dogovora je vedno pogodbeni. Tako Cerkev kot država se odpovedujeta enostranskim rešitvam v konkordatu določenih vprašanj in se zavežeta, da bosta vprašanja reševali sporazumno. Cerkev pri tem zastopa papež kot vrhovni poglavar Cerkev. Pri tem izpostavi težavo, da pri sklepanju omenjenega mednarodnega sporazuma država in Cerkev nista na isti ravni, kot so države med seboj. Cerkev in država sta najvišji oblasti v različnih vrstah: »Cerkev ni vezana na gotov teritorij kakor država in ima bistveno pravico odločevati v vprašanjih vere in nravnosti povsod in vselej brez ozira na dovoljenje ali prepoved državne oblasti. Cerkev je kot duhovna ustanova nad vsakim zemeljskim vladarstvom.«³¹⁹ Cerkev sicer nima fizične moči, kakor jo ima država, temveč je zanj značilna moralna moč.

Navdih za članek *Problemi sodobnih konkordatov* najde v dejstvu, da je bilo do časa pisanja članka v zadnjih sedmih letih sklenjenih devet konkordatov, kar je zgodovinski rekord. V času, ko se države po prvi svetovni vojni na novo konsolidirajo, želi tudi Cerkev z njimi urediti medsebojna razmerja. Avtor v članku – izhajajoč iz zgodovinske izkušnje starih konkordatov – primerjalno analizira nekatere pomembnejše zadnje konkordate in njihove posebnosti. Izhodišče

³¹⁷ Koroški plebiscit, str. 124 v: *Čas* 15 (1921), str. 124.

³¹⁸ *Srbski konkordat iz leta 1914*, v: *Čas* 14 (1920), str. 9–21; *Problemi sodobnih konkordatov*, v: *Čas* 24 (1929/30), str. 158–172.

³¹⁹ *Srbski konkordat iz leta 1914*, v: *Čas* 14 (1920), str. 10.

za sklepanje konkordatov vidi v temeljnem izhodišču priznavanja medsebojne suverenosti. Konkordat ni sklenjen z organizacijo vernikov na teritoriju neke države, ampak s Cerkvijo, ki kot taka po naravi ni omejena z državnimi mejami. Konkordate v tem smislu sklepajo le tiste države, ki Cerkvi priznavajo suverenost in pravico, da uredi z njo medsebojna razmerja, kjer pa se glede tega zapleta, pride lahko do drugih sporazumov, ki pa v primerjavi s konkordatom nimajo takšne trdnosti. Avtor v članku želi utemeljiti in utrditi prepričanje, da je sklepanje sporazumov za Cerkev naravna pravica, ki izhaja iz bistva Božjega poslanstva. Podlago za to je mogoče najti v ZCP/17 v razdelku ustavnega prava, ki uči, da je Apostolski sedež po Božji ureditvi pravna oseba z vsemi pravicami, ki takšni osebi pripadajo (kan. 100). Papeževa oblast je neodvisna od vsake človeške avtoritete (kan. 218). Svetna suverenost papeža se nanaša samo na vatikansko državo, sicer je ta duhovne narave.³²⁰ Glavna težava pri sklepanju konkordatov je vsebinske narave in razmejitev kompetenc, kar je še posebej težko, ker so državljani hkrati tudi verniki. Najbolj pa se zapleta v primerih, kjer si država pridržuje pravico, da ima samo ona ključne vire prava, Cerkvi pa jih priznava le toliko, kolikor ji to koristi. Rožman s člankom, kjer je v nadaljevanju analiziral in primerjal vsebinske rešitve zadnjih konkordatov, npr. v Litvi, na Poljskem, v Belorusiji, Latviji in Romuniji, želi dati podlago in spodbudo, da bi do podobnega mednarodnega sporazuma na najvišjem nivoju prišla tudi Jugoslavija.

Iz objavljenega Rožmanovega krajšega članka z naslovom *Ločitev države in Cerkve*³²¹ lahko sklepamo, da se je pri pisanju razprav na temo državno-cerkvenega prava redno poglobljal v pravna, zgodovinska in filozofska izhodišča različnih avtorjev, ki bi mogla pripomoči k večji jasnosti in Cerkvi ustvariti trdno podlago in izhodišča za pogajanja z državo. To je bilo še posebej pomembno, ker se je čas monarhij zaključil in so se začele ustanavljati moderne države. Pri tem se je nujno odprlo vprašanje ločitve države in Cerkve in kako jo je mogoče uresničiti. Katoliško pojmovanje države temelji na svetopisemskem nauku in filozofskih spoznanjih. Pri naštevanju in analiziranju različnih uveljavljenih avtorjev Rožman poudari: »Iz teh dveh virov se sestavlja sistem načel v obsegu in izvoru državne oblasti – in ta sistem vsebuje nauke Katoliške cerkve, ki spadajo v depositum fidei, in kot take jih morajo katoliški politiki teoretično pripoznati in se praktično po njih ravnati.«³²²

³²⁰ Problemi sodobnih konkordatov, v: *Čas* 24 (1929/30), str. 160–161.

³²¹ *Ločitev države in Cerkve*, v: *BV* 2 (1922), str. 89–93.

³²² Prav tam, str. 89.

V prvih letih profesure Rožman nadaljuje z razmišljanjem na temo razmejitve odnosa med Cerkvijo in politiko, kjer izpostavi pristojnosti obeh strani.³²³ Cerkev ima nalogo ohranяти krščanski nauk ter spodbujati ljudi, da si življenje uredijo v skladu z njegovimi vrednotami in resnico. Glede pristojnosti Cerkve poudari, da se slednja lahko opredeljuje samo do tistih vprašanj, ki so povezana z verskimi, moralnimi in cerkveno-pravnimi vprašanji. V odnosu do politike na splošno se Cerkev ne izreka in si nobene politične opcije ne jemlje za svojo ali edino pravilno. Naloga države je, da skrbi za skupno dobro vseh državljanov, obsoja pa vsako nasilje. Kritičen je do političnega opredeljevanja s strani duhovnikov, kakor tudi do istovetenja Cerkve s katero od strank.

Rožman nadaljuje z razmišljanjem na temo odnosov z državo in utemeljitve cerkvene in civilne oblasti v predavanju na katoliškem shodu v Ljubljani 28. avgusta 1923.³²⁴ V skladu s tedaj prevladujočim naukom Cerkve kot popolne družbe izpostavi, da je vir vsake oblasti Bog. Vsaka oblast je dana v dobro ljudi. Država glede svojih pristojnosti uživa popolno avtonomijo in suverenost, ki pa ni absolutna, ker je nad njo Bog, ki ji je v njenih pristojnostih določil meje. Tako država kakor Cerkev imata pred seboj iste ljudi, zato morata urejati njuna medsebojna razmerja. Kot posebej pomembni in kritični poglavji, ki v pogajanjih z državo povzročata nesporazume, omenja dve področji: šolo in zakonsko zvezo. Avtor v nadaljevanju izpostavi tudi svobodo in suverenost Cerkve in zavrne državno vmešavanje v njene notranje zadeve.

7 PRAVNO MNENJE GLEDE PATRONATSKE PRAVICE KÜRCHBERG – GALLENGERGOVEGA KANONIKATA

Ljubljanski škof Jeglič je 10. februarja 1923 zaprosil Teološko fakulteto za pravno mnenje glede patronatske pravice takozvanega Kürchberg – Gallenbergovega kanonikata pri ljubljanskem stolnem kapitlju.³²⁵ Škof je zastavil vprašanje ali je rabsodba bivšega avstrijskega ministrstva za bogočastje glede pravic prezentacije za omenjeni kanonikat še merodajna ali pa se je potrebno zaradi smrti Aleksandra grofa Gallenberga in izumrtja moškega potomstva te rodbine ter glede na to, da sta se grofovi hčerki prisožili k drugim rodbinam, ravnati po kan. 1470 § 1, 4°. ZCP/17.

Omenjeni zakonik ZCP/17 patronatske pravice ureja s predpisi v kan. 1448 do 1471. Zakonodajalec patronat opredeljuje kot z nekaterimi bremenami združeno vsoto privilegijev, ki jih Cerkev dovoljuje katoliškim ustanoviteljem kake

³²³ Rokopisni zveščič brez datuma z naslovom *Cerkev in politika*, str. 6, v: NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 2. Prim. F. M. Dolinar, Ljubljanski škof Gregorij Rožman med pastoralo in politiko, v: *Resnica vas bo osvobodila, Škof dr. Gregorij Rožman in njegov čas*, IV. forum, Ljubljana 2009, str. 75–76.

³²⁴ Cerkev in država, v: *Peti katoliški shod v Ljubljani 1923*, Ljubljana 1924, str. 253–258.

³²⁵ ATF, šk. 36, spisi 1919–1923.

cerkve, kapele ali nadarbine ali pa tudi njihovim pravnim naslednikom (kan. 1448 ZCP/17). Patronat je lahko stvaren ali oseben, cerkven, laiški ali mešan. Glede na to, kako prehaja na dediče, je slednji lahko deden, družinski, rodovinski ali mešan (kan. 1449). Zakonik srednjeveško oz. fevdalno tradicijo patronatskih pravic zelo omeji, pri čemer že pridobljene regulira, prepoveduje pa ustanavljanje novih (kan. 1450).³²⁶

Škof Jeglič prosi za izvedensko mnenje na podlagi popolnoma novih predpisov v predmetni zadevi, ki načeloma, če ni določeno kaj drugega, veljajo za naprej. Vprašanje je potrebno razrešiti ob zatečenem stanju pravice do prezentacije novih kanonikov in ob upoštevanju ter interpretaciji kan. 1470 § 1, 4° ZCP/17, ki določa, da patronat med drugim ugasne, če se stvar, katere se patronat drži, uniči ali izumre družina ali rod, kateremu je bil v ustanovni listini pridržan. V drugem primeru patronat ne postane deden in ordinarij ne more veljavno dovoliti, da bi se patronat podelil drugemu.

Pravno mnenje je v sodelovanju s profesorjema Francem Ušeničnikom in Josipom Ujčičem pripravil Gregorij Rožman, izvedensko mnenje pa je potrdil profesorski zbor Teološke fakultete 23. februarja 1923 in ga vzel za svojega.

Vprašanje, ki ga je bilo potrebno razrešiti, je bilo naslednje. Po smrti kanonika Jožefa Grudna se je izpraznil kanonikat Kürnbergove ustanove. Ustanovitelj kanonikata Franc Adam pl. Kürnberg, ki je bil posestnik graščine Türn pri Litiji, je v § 3 svojega ustanovnega pisma iz leta 1704 določil: »Jus Patronatus seu praesentationis, quod de iure ex fundatione et dotatione beneficii ecclesiastici competit fundatori, mihi plenum ac absolutum quoad vixero reservo, post mortem vero illi competat, cui ego idem ius Patronatus transscripturus sum.«

Škof poudarja, da se iz listin ne da razumeti, komu je ustanovitelj prepustil ali predal patronat nad lastno ustanovljenim kanonikatom oz. pravico do prezentacije kandidatov. Dvom je nastal predvsem zaradi tega, ker je drugega kanonika za ta kanonikat že prezentiral Volbenk Vajkard Gallenberg z listino 9. avgusta 1715. Rodbina grofov Gallenbergov je tudi pozneje prezentirala kandidate za omenjeni kanonikat vključno do kanonika Sebastiana Elberta. Kanonikat se na nekaterih mestih, npr. v zapisniku glede inventarja iz leta 1823, imenuje Gallenbergov kanonikat. Iz tega dejstva se lahko sklepa, da bi lahko patronatske pravice od ustanovitelja Kürnbergga prešle na rodbino grofov Gallenbergov. Tudi šematizem ljubljanske škofije iz leta 1900 imenuje ta kanonikat Gallenbergov.

³²⁶ Rožman je patronatskemu pravu namenil posebno študijo, iz katere je razvidno, kako zapleteno je bilo prestrukturiranje patronatov po objavi ZCP/17. Težava je bila v tem, da se je institut patronata tikal tako Cerkev kot države. Cerkev je po novem zahtevala, da bi se patroni odrekli svojim pravicam (kan. 1451), kar pa po avstrijskem in ogrskem pravu ni bilo dovoljeno. Rožman vidi glede tega rešitev v novem zakonu oz. v dogovoru med državo in Svetim sedežem (Patronatske pravice v naši kraljevini, v: *BV* 3 (1923), str. 191–197).

Vprašanje, komu pripada prezentacijska pravica imenovati kanonike za omenjen kanonikat, je postalo aktualno po imenovanju Sebastiana Elberta za prošta kolegiatnega kapitlja v Novem mestu. Kanonika Elberta je sicer 10. maja 1893 za Gallenbergov kanonikat prezentiral še Aleksander grof Gallenberg. Ker je omenjeni grof umrl, se je ljubljanska škofija 27. maja 1898 obrnila na takratno deželno vlado Kranjske dežele z vprašanjem, ali je pokojni grof komu zapustil pravico prezentacije. Vprašanje je dne 30. novembra 1898 razrešilo dunajsko namestništvo in kranjski deželni vladi sporočilo, da po smrti grofa Gallenberga 7. oktobra 1893 pravica do prezentacije kanonikov za omenjen kanonikat pripada njegovima hčerama, Mariji, poročeni baronici Brenner – Felsach, in Giseli, poročeni baronici Hess – Diller. Glede tega je obstajal dvom, ali še velja državni zakon št. 50 z dne 7. maja 1874, § 33, po katerem bi kanonikat pripadal omenjenima hčerama, ali pa je postal »*liberae collationis*«, oziroma ali omenjena pravica, upoštevajoč nadpolovično dotacijo iz verskega sklada, preide na deželnega kneza.

Deželna vlada Kranjske je razsodila v prid deželnemu knezu, drugostopenjska razsodba ministrstva za bogočastje pa je bila v prid pravici omenjenih hčera. Na podlagi te odločitve sta bila zadnja kanonika Karlin in Gruden prezentirana s strani barona Brenner – Felsacha, ki je v obeh primerih zastopal soprogo in svakinjo.

Vprašanje, na katero je Gregorij Rožman odgovarjal v imenu Teološke fakultete, je torej bilo, ali je razsodba bivšega avstrijskega ministrstva za bogočastje in nauk še merodajna, ali pa se je po izumrtju rodbine Gallenbergov moškega potomstva in po možitvi hčera k drugim rodbinam, treba ravnati po kan. 1470 § 1, 4°.

Rožman v odgovoru na omenjeni vprašanji poudari, da je razsodba avstrijskega ministrstva za bogočastje še merodajna, ker je škofijski ordinariat ob njeni objavi ni izpodbijal in je hčerama dejansko priznal pravico do prezentacije kanonikov za omenjeni kanonikat. Razpad avstrijske monarhije glede tega ni spremenil ničesar. Pravice privatnih patronov so tudi po razpadu Avstro-Ogrske ostale neokrnjene. Lahko bi ostal le dvom, ali je bil takratni avstrijski minister pristojen izreči se glede nasledstva patronatskih pravic. Na podlagi čl. XI avstrijskega konkordata je bila država pristojna odločati glede nasledstva laičnega patronata, v vseh drugih vprašanjih pa je bila merodajna pristojna cerkvena oblast. Z zakonom z dne 7. maja 1874 je bila avstrijska država merodajna za zadeve patronatskega prava, Cerkev pa je izvrševanje te pravice tolerirala. Glede na omenjeno dejstvo je bil avstrijski minister pristojen za odločitev v navedeni zadevi in je posledično veljavna.

V nadaljevanju Rožman razloži, da se mora kan. 1470 § 1, 4° uporabiti le v primerih rodbinskega patronata. Vprašanje, na katerega je treba biti pozoren,

je, ali je Kürchberg – Gallenbergov kanonikat rodbinski ali dedni. Iz patronatskega gradiva in pravnih načel pride do sklepa, da je omenjeni patronat dedni. Ustanovitelj si je v ustanovni listini v letu 1704 § 3 pridržal pravico svobodnega prenašanja pristojnosti do prezentacije novih kanonikov, kar pomeni, da lahko preda omenjeno pravico, npr. zaradi izumrtja rodbine, komur želi. Posledično upravičeno sklepa, da je omenjena pravica prešla na rodbino Gallenbergov in je dedna. To potrjuje tudi pravna domneva, pri čemer svoj sklep utemeljuje z navajanjem literature.³²⁷ V nadaljevanju svojo tezo podkrepi s tretjim argumentom, to je, da tudi v primeru, če bi bil omenjeni patronat rodbinski, ne bi smel uporabiti kan. 1470 § 1, 4°, ker rodbina Gallenbergov še ni popolnoma izumrla. Po smrti grofa Aleksandra sta ostali njegovi hčeri kot zakoniti naslednici patronatske pravice do prezentacije kandidata na izpraznjen sedež Kürchberg – Gallenbergovega kanonikata.

8 S PROMOCIJO CERKVENEGA PRAVA DO VEČJE PREPOZNAVNOSTI TEOLOŠKE FAKULTETE IN CERKVE

Gregorij Rožman se je po svojem delu odlikoval kot mož izjemne sinteze med različnimi vedami in znanji. Doktoriral je iz teologije na eni izmed takrat najbolj znanih univerz v okolici. Poleg širokega teološkega znanja se v njegovih delih odraža dobro poznavanje ostalih ved, ki so povezane s teologijo, še posebej zgodovine, prava in državno-cerkvenega prava. Službo profesorja v Ljubljani je nastopil ob zgodovinskem dogodku začetka uveljavitve ZCP/17, ki je predenj postavil velik izziv kako povezati zgodovino cerkveno-pravnih institutov in proces prve kodifikacije cerkvenih zakonov z aktualnimi cerkvenimi in družbenimi razmerami in potrebami. ZCP/17 v večjem delu povzame do tedaj veljavne pravne norme in jih sistematično uredi, hkrati pa v nasprotju s tem želi pretrgati s tradicijo in ureditev Cerkve prilagoditi novim razmeram, ki so nastale po koncu prve svetovne vojne in z ustanovitvijo novih držav. Zakonodajalec želi z njim izpolniti dva, v načelu izključujoča si namena: ohraniti staro in zakone organizirati na novo ter dati uporabnikom konkreten pastoralni pripomoček.³²⁸ Rožman pri pisanju in predavanjih ter ostalih pravniških aktivnostih uspešno prenese v prakso in življenje Cerkve odredbo pristojne kongregacije, po kateri je ZCP/17 od začetka njegove veljave avtentični in edini pravni vir, ki ga je potrebno upoštevati pri poučevanju, sodstvu in življenju Cerkve

³²⁷ Rožman se v izvedenskem mnenju naslanja na delo: Simon Aichner, *Compendium iuris ecclesiastic*, Brixinae 1874, citira str. 319. Gre za razdelek (§ 89) z naslovom *De patroni iuribus et obligationibus*, str. 317–322.

³²⁸ Prim. Thierry Sol, *Quale futuro per la storia del Diritto Canonico dopo la codificazione del 2017*, str. 2–3; v: <http://www.consociatio.org/congresso2017/doc/rel/Sol.pdf> (pridobljeno: 12. februar 2019).

nasploh.³²⁹ Uredbo, ki je izšla še pred uveljavitvijo samega ZCP/17, upošteva pri študijskem procesu in pri pisanju člankov uporablja sistematično eksegetsko metodo, kjer vsako vprašanje oz. kanonsko-pravni predpis zelo natančno analizira in razloži. Pri naslovu člankov izbira pastoralno izzivalne vsebine, kot so npr. vprašanje privolitve v zakon, zakonski zadržki, o vzgoji duhovnikov, o krstu itd., pri čemer se ravna tudi po naslednjem navodilu iste kongregacije, naj se študente seznani tudi s širšo zgodovino in razvojem pravnih institutov, ki so pripeljali do tedanje pravne ureditve.³³⁰ Objava ZCP/17 je preko Rožmanovega proforskega dela pospešila razvoj cerkvenega prava na Teološki fakulteti v Ljubljani kot samostojne discipline, kar poteka skoraj vzporedno z ustanavljanjem večjih novih centrov za poučevanje cerkvenega prava, npr. v Lublinu in Strasbourgu leta 1920 ter v Ottawi leta 1929.³³¹ Izkazal se je kot odličen poznavalec konkordatnega prava in perečih vprašanj v odnosu z državo in politiko, kjer je pri vprašanjih razmejitve pristojnosti obeh pravnih subjektov oral ledino in v odnosu do civilnih oblasti doprinesel k večjemu prepoznavanju narave Cerkve kot suverena avtonomnega pravnega subjekta.

Papež Pij X. je sprožil proces kodifikacije z namenom centralizacije Cerkve in utrditve njene moči, ki je bila v javnosti v začetku 20. stoletja zaradi političnih trenj in porasti nacionalizma močno načeta. Njegov cilj je bil izpostaviti institucionalni vidik ter avtoriteto papeža kot vrhovnega pastirja, ki ima v skladu z učenjem I. vatikanskega cerkvenega zbora in dogmo o papeževi nezmotljivosti splošno in redno oblast nad vso Cerkvijo. Duh tega nauka je navzoč v ZCP/17

³²⁹ »Cum novum iuris canonici Codicem SS. D. N. Benedictus Pp. XV a die festo Pentecostes proximi anni millesimi nongentesimi duodevicesimi in universa latina Ecclesia vim habiturum esse edixerit, liquet ex eo ipso die Codicem fore authenticum et unicum iuris canonici fontem, proptereaque tum in disciplina Ecclesiae moderanda, tum in iudiciis et in scholis eo uno utendum esse. Quam sit igitur necessarium, clericis praesertim, codicem probe nosse atque omnino habere perspectum, nemo est qui non videat. Itaque Sacra haec Congregatio, ut in re tanti momenti rectae alumnorum institutioni pro officio suo consulat, omnibus ac singulis studiorum Universitatibus et iuris canonici Lyceis quae, ad normam can. 256, § 1, eidem Sacrae Congregationi parent, praecipit ac mandat, ut in schola antehac textus aptissime nuncupata, in qua ius canonicum penitus copioseque praelegitur, ita in posterum eiusmodi disciplina tradatur, ut alumni, non modo Codicis sententia synthetice proposita, sed accurata quoque uniuscuiusque canonis analysi, ad cognoscendum et intelligendum Codicem veluti manu ducantur: debent scilicet doctores iuri canonico tradendo, ipso Codicis ordine ac titulorum capitumque serie religiosissime servata, singulos canones diligenti explanatione interpretari. Iidem tamen magistri, ante quam dicere de aliquo instituto iuridico aggrediantur, apte exponant qui eius fuerit ortus, quae decursu temporis acciderint progressiones, mutationes ac vices, ut discipuli pleniorum iuris cognitionem assequantur. Nullo ceterum, praeter Codicem, libro alumnos uti necesse erit; quodsi doctoribus placuerit eos unum aliquem adhibere librum, id sancte retinendum, ut non eius libri ordini ordo Codicis, sed huic ille aptetur et accommodetur.« Romae, ex aedibus S. Congregationis de Seminariis et Studiorum Universitatibus, die VII mensis Augusti an. MDCCCXVII. Caietanus Card. Bisleti, Praefectus. Ioseph Rossino, Substitutus. S. Congregatio de seminariis et de Studiorum Universitatibus, *Cum novum iuris – De novo iuris Canonici Codice in scholis proponendo*, v: AAS 9 (1917), str. 439. Dokument je dostopen tudi na: [http://194.242.233.158/denqPacelli/index.php?view=doc_layout&docConstraints\[byID\]=yes&docConstraints\[browse\]=false&docConstraints\[id\]=3364](http://194.242.233.158/denqPacelli/index.php?view=doc_layout&docConstraints[byID]=yes&docConstraints[browse]=false&docConstraints[id]=3364) (pridobljeno: 20. februar 2019).

³³⁰ Prim. S. Congregatio de seminariis et de Studiorum Universitatibus, dekretum *Legum canonicarum*, 31 octobris 1918, v: AAS (1919), str. 19. Prim. T. Sol, n. d., str. 6.

³³¹ Prim. Giuliano Brugnatto, *Il Codex del 1917: la scelta della codificazione per la riforma della Chiesa*, v: *Quaderni di diritto ecclesiale* 30 (2017), str. 161.

in tudi v Rožmanovem znanstveno-strokovnem prispevku. Cerkev je suverena in avtonomna pravna oseba *sui generis*, ki je zunaj sebe težko razumljiva. Rožmanov prispevek je za prepoznavnost njene narave v javnosti zelo pomemben, še posebej kar se tiče pravnih temeljev za ureditev razmerij s civilno družbo. S tem namenom je objavil poglobljene primerjalne študije konkordatov drugih evropskih držav, da bi na ta način spodbudil k sklenitvi podobnega konkordata tudi na domačih tleh. Vzporedno s tem, ko se je nova država SHS v procesu nastajanja sklicevala na svojo avtonomnost in suverenost, ki ima pristojnosti za ureditev vseh vprašanj svojih državljanov, je Rožman s pravnimi razlagami in promocijo novih predpisov, ki jih je vseboval ZCP/17, pripomogel k večjemu prepoznavanju Cerkve navzven in utrjevanju prepričanja, da ima ta institucija svoje avtonomne in neodvisne zakone. Posledično je pravno urejena družba in je državi enakovreden sogovornik.

Kar zadeva promocijo nove zakonodaje znotraj Cerkve, je Rožmanov prispevek viden predvsem v tem, da je približal nove norme škofom, duhovnikom in predvsem študentom kot uporaben pastoralni pripomoček. Svoje bogato znanje in mednarodne in pastoralne izkušnje je s pridom izkoristil za reševanje odprtih cerkveno-pravnih praktičnih vprašanj in skupaj s kolegi s fakultete pripravljal izvedenska mnenja. Pravo Cerkve je na voljo vsem, predvsem pa dušnim pastirjem. Naj služi Cerkvi in večjemu blagru duš!

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani (ATF)

ATF, šk. 4, Zapisnik seje fakultetnega sveta, Redni fakultetni svet 1919–1970.

ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1 in 2.

Tiskani viri

Benedikt XV., bula *Providentissima Mater Ecclesiae*, 17. 5. 1917, v: http://w2.vatican.va/content/benedict-xv/it/bulls/documents/hf_ben-xv_bulls_19170527_providentissima-mater.html (pridobljeno: 20. januar 2019).

Corpus Iuris Canonici, Friedberg, Emil Albert, ur., Gradec 1955.

Congregatio de seminariis et de Studiorum Universitatibus, *Cum novum iuris–De novo Iuris Canonici Codice in scholis proponendo*, 7 avgusta 1917, v: AAS 9 (1917), str. 439.

Congregatio de seminariis et de Studiorum Universitatibus, *Legum canonicarum*, 31 octobris 1918, v: AAS (1919), str. 19.

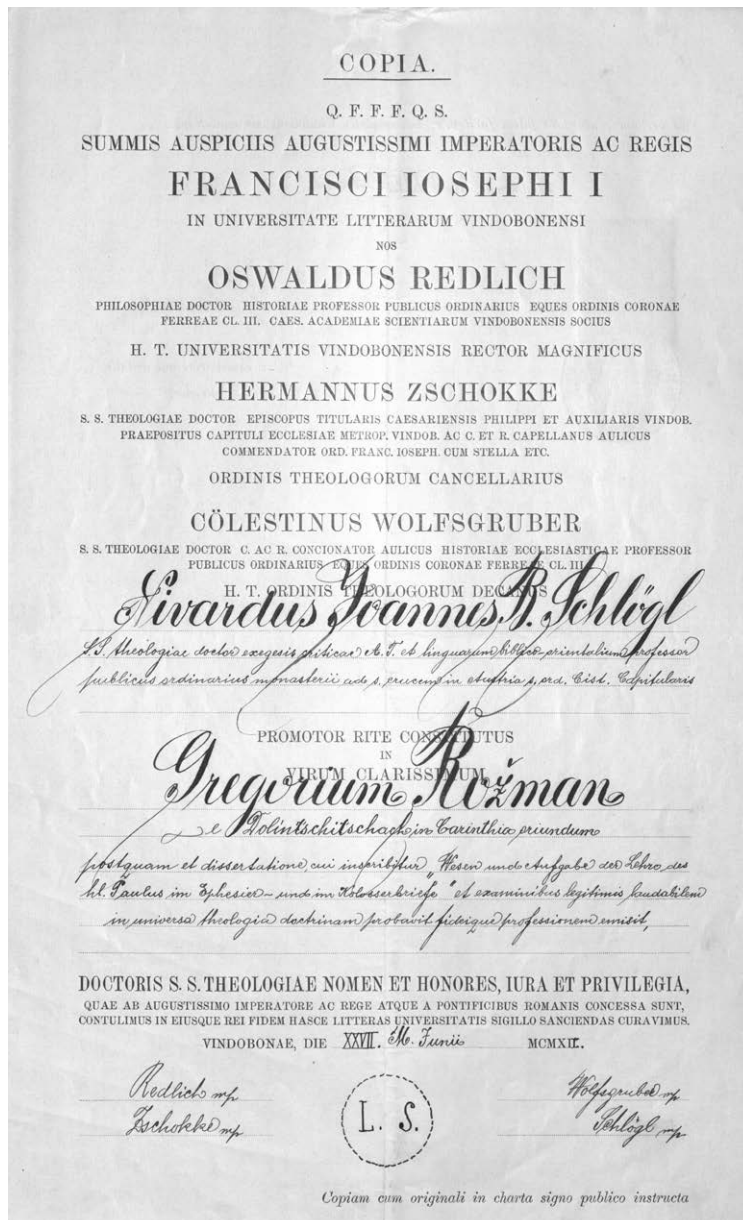
Zakonik cerkvenega prava 1917 (ur. Alojzij Odar), Ljudska tiskarna, Ljubljana 1944.

Literatura

- Aichner, Simon, *Compendium iuris ecclesiastici*, Brixinae 1874.
- Benedik, Metod, Gregorij Rožman – profesor prava, v: Rožmanov simpozij v Rimu, Celje 2001, str. 23–38.
- Boni, Geraldina, *Il cardinale Giovanni Soglia Ceroni e lo jus publicum ecclesiasticum*, v: http://www.historiaetius.eu/uploads/5/9/4/8/5948821/boni_8.pdf (pridobljeno: 10. februar 2019).
- Brugnotta, Giuliano, *Il Codex del 1917: la scelta della codificazione per la riforma della Chiesa*, v: *Quaderni di diritto ecclesiale* 30 (2017), str. 151–167.
- Dolinar, France Martin, Ljubljanski škof Gregorij Rožman med pastoralo in politiko, v: *Resnica vas bo osvobodila, Škof dr. Gregorij Rožman in njegov čas*, IV. forum, Ljubljana, 2009, str. 73–94.
- Erdő, Péter, *Storia della scienza del Diritto Canonico*, Roma 1999.
- Fumagalli Carulli, Ombretta, *Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona*. Milano 2007².
- Gerosa, Libero, *Diritto canonico. Fonti e metodo*, Milano 1996.
- Kolar, Bogdan, *Teološka fakulteta – del univerze v Ljubljani*, v: *AES* 32 (2010), str. 121–197.
- Kolarič, Jakob, *Škof Rožman. Duhovna podoba velike osebnosti na prelomnici časa*, I. del, Celovec 1967.
- Müller, Giuseppe, *Il concetto della Chiesa come »Societas perfecta« in S. Tommaso d'Aquino e l'idea moderna della sovranità*, v: *Rivista Internazionale di Scienze Sociali e Discipline Ausiliarie*, 97 (1923), str. 193–204.
- Romano, Francesco, *Il primo Codice di diritto Canonico a cento anni dalla sua promulgazione*, v: <http://www.ilmantellodellagiustizia.it/maggio-2017/il-primo-codice-di-diritto-canonico-a-cento-anni-dalla-sua-promulgazione> (pridobljeno: 5. januar 2019).
- Rožman, Gregorij, *Srbski konkordat*, v: *Čas* 14 (1920), str. 9–28.
- , *Koroški plebiscit*, v: *Čas* 15 (1921), str. 118–126.
- , *Cerkveni pogreb po cerkvenem zakoniku in nasprotni običaj*, v: *BV* 1 (1921), str. 314.
- , *Ločitev države in cerkve*, v: *BV* 2 (1922), str. 89–93.
- , *Mešani zakoni v cerkvenem pravu*, v: *BV* 3 (1922), str. 136–160.
- , *Dovoljenje za veljavno poroko*, v: *BV* 3 (1923), str. 83.
- , *Oblast župnikov namestnikov glede zakona*, v: *BV* 3 (1923), str. 83–84.
- , *Odprava kumulativnih župnikov*, v: *BV* 3 (1923), str. 84–85.
- , *Patronatske pravice v naši kraljevini*, v: *BV* 3 (1923), str. 191–197.
- , *Cerkvenopolitična vprašanja v naši državi*, v: *BV* 3 (1923), str. 195–197.
- , *Javni in tajni zakonski zadržki*, v: *BV* 3 (1923), str. 247–267.
- , *K problemom jugoslovanskega konkordata*, v: *BV* 3 (1923), str. 313–318.
- , *Cerkev in država*, v: *Peti katoliški shod v Ljubljani 1923*, Ljubljana 1924, str. 253–258.
- , *Avtentična pojasnila o pooblašcanju za veljavno poroko*, v: *BV* 4 (1924), str. 280.
- , *Še ena razsodba o obveznosti krsta*, v: *BV* 5 (1925), str. 69–71.
- , *Svobodno privolenje v zakon*, v: *BV* 5 (1925), str. 110–119.
- , *Problem sodobnih konkordatov*, v: *Čas* 24 (1929/30), str. 158–172.
- , *Cerkev in politika, rokopis brez datuma*, v: *NŠAL*, Fond Gregorij Rožman, šk. 2.
- Scherer, Rudolf, *Handbuch des Kirchenrechtes*, I., II., Gradec 1886/1898.
- Sol, Thierry, *Quale futuro per la storia del Diritto Canonico dopo la codificazione del 2017*, v: <http://www.consociatio.org/congresso2017/doc/rel/Sol.pdf> (pridobljeno: 12. februar 2019).

PRILOGE

Dokument št. 1.

Sl. 1: Kopija Rožmanove doktorske diplome iz teologije
(NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1. Osební dokumenti in imenovanja).

Dokument št. 2**Rožman privoli v prevzem profesorskega mesta v Ljubljani**

Veličastni kolegij bogoslovne fakultete!

Na častni poziv z dne 12. septembra 1919 izjavljam, da sem pripravljen prevzeti častno službo honorarnega profesorja cerkvenega prava na ljubljanski bogoslovski fakulteti, seveda pod pogojem, da dobim od svojega škofa potrebno dovoljenje, za katero sem že prosil.

Prilagam kratek *curriculum vitae* ter odlok, s katerim sem bil imenovan za »*promotor iustitiae*« pri cerkvenem sodišču krške škofije, ter odlok kanclerja pri novoustanovljenem generalnem vikariatu v Dobrli vasi v dokaz, da sem deloval kot kanonist v cerkveni službi.

V Pliberku, dne 19. septembra 1919.

Gregor Rožman, bogoslovni profesor

Vir: ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Dokument št. 3**Dovoljenje krškega škofa Adama Rožmanu za sprejem profesorskega mesta v Ljubljani**

F. b. Gurker Ordinariat

Klagenfurt am 24. September 1919.

Z. 2467

An den hochwürdigen Herrn

Dr. Gregor Rožman, Theologie Professor in Bleiburg

Auf Ihre Eingabe vom 18. September 1919 hin wird Ihnen hiemit die Erlaubnis erteilt, der Berufung als Professor des kanonischen Rechtes an der Theologischen Fakultät in Laibach Folge zu leisten mit dem Vorbehalt, Sie bei eintretender Möglichkeit und Notwendigkeit in der Diözese wieder entsprechend verwenden zu können. Zugleich wird Euer Hochwürden hiemit von Seite des Ordinarius herzlich gedankt für die überaus erspriesslichen Dienste, die Sie der Diözese als Seelsorgspriester, Professor und Subdirektor des Priesterseminars in schwerer Zeit geleistet haben. Möge Gott der Herr Ihre Tätigkeit auch in Zukunft mit seinen Segen begleiten.

+ Adam, F.L.

Vir: ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Dokument št. 4.

Škof Adam napiše Rožmanu priporočilo

Adam

divina miseratione Princeps–Episcopus Gurcensis,

Philosophiae Doctor etc. etc. etc.

lecturis salutem!

Vigore praesentium testamur, Dominum Gregorium Rožman, doctorem s. Theologiae et professorem theologiae moralis et iuris canonici, revera presbyterum esse Dioceseos Gurcensis et quamdiu in hac Nostra diocesi degebat, optimis moribus insignitum, nulla censura aut irregularitate irretitum nec aere alieno gravatum aut alicuius administrationis rationi reddendae obnoxium aut alio canonico impedimento impeditum esse, ita ut dignus sit, ut ab ecclesiae rectoribus ubique benevole excipiat.

In quorum fidem litteras praesentes manu Nostra subscripsimus sigilloque nostro Princ. Episc. communiri iussimus.

Dabamus in Residentia Nostra Clagenfurti in Carinthia die 24. septembris 1919.

+ Adam

Vir: ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Dokument št. 5

Teološka fakulteta predlaga Rožmana za docenta

Dekanat teološke fakultete v Ljubljani V Ljubljani, dne 31. maja 1920.

Teološka fakulteta predlaga dr. Gregorija Rožmana za docenta kanonskega prava

Ministrstvu za prosveto v Beogradu!

Teološka fakulteta univerze kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani predlaga v smislu člena 18. Zakona o univerzi in člena 48:5 obče odredbe za univerzo:

Gospoda Gregorija Rožmana, honorarnega profesorja kanoničnega prava na Teološki fakulteti univerze v Ljubljani, za docenta kanoničnega prava na isti fakulteti.

Priloge: Priložen *curriculum vitae* in strokovno mnenje o spisih Gregorija Rožmana.

Dekanat teološke fakultete

Vir: ATF, šk. 36, spisi 1919–1923, Teološka fakulteta, akti 1–54.

Dokument št. 6

Sl. 2: Imenovanje Rožmana za izrednega profesorja z dne 18. avgusta 1924 (NŠAL, Fond Gregorij Rožman, šk. 1. Osebni dokumenti in imenovanja)

Dokument št. 7**Obvestilo škofa Jegliča o Rožmanovem imenovanju za pomožnega škofa**

Škofijski ordinariat v Ljubljani, dne 10. aprila 1929.

Štev. 1253

Predmet: Imenovanje univ. profesorja dr. Gregorija Rožmana za pomožnega škofa

Dekanatu Teološke fakultete v Ljubljani

Podpisani sporoča službeno, da je univerzitetni profesor dr. Gregor Rožman imenovan pomožnim škofom ljubljanske škofije.

Ker v novem šolskem letu 1929/30 skoraj gotovo ne bo mogel na univerzi poučevati, prosim fakulteto, naj si pravočasno preskrbi naslednika.

Morebiti ustrezem, ako fakulteto opozorim na gospoda, ki bi utegnil delati fakulteti čast. To bi bil dr. Franc Jaklič, rojen 14. avgusta 1892, je bil promoviran doktorjem na univerzi v Innsbrucku in je sedaj katehet in učitelj logike in psihologije v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu.

On je vsestransko izobražen: a) knjige v angleškem, francoskem, italijanskem in ruskem jeziku lahko čita; b) dobro pozna filozofijo sholastično, pa tudi moderno; profesorja Vebra je poslušal in mu imponiral; c) tudi je nedavno predelal ves *Ius Canonicum*. Sodeč po sedanjem delovanju bi mogel biti znanstven pisatelj; d) življenje njegovo je neomadeževano.

S posebnim spoštovanjem.

+ Anton Bonaventura Jeglič

Škof

Vir: ATF, šk. 103, predavatelji P–Ž, škof Rožman.

POVZETEK

Gregorij Rožman je bil profesor cerkvenega prava na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani od leta 1920 do 1930. Nastop njegove službe sovpada z začetkom delovanja fakultete v okviru na novo ustanovljene Univerze v Ljubljani in uveljavitve Zakonika cerkvenega prava iz leta 1917, ki je v študijske procese in življenje Cerkve prinesel velike novosti, predvsem v smislu poenotenja predpisov, njihove jasnosti in pastoralne uporabnosti. V času predavateljskega dela se je izkazal kot dober poznavalec cerkvene in civilne zgodovine ter pravnih institutov. Razprave in izvedenska mnenja kažejo na njegovo zmožnost sinteze cerkvenega in civilnega prava. Kot pisec člankov in predavatelj si je prizadeval za uveljavitev cerkvenih predpisov v praksi. Na eni strani se je posvečal konkretnim odprtim, predvsem pastoralnim vprašanjem znotraj Cerkve, po drugi strani pa je bistveno doprinesel k utrjevanju odnosov do civilne skupnosti. V duhu prevladujočega nauka o Cerkvi kot popolni družbi je zagovarjal avtoriteto papeža in Cerkve kot avtonomnega pravnega subjekta, ter razmejitve njunih

pristojnosti in sodelovanja na skupnih interesnih področjih. V tem smislu je kot predavatelj Teološke fakultete oral ledino in pripomogel k večji prepoznavnosti te ustanove v družbi.

KLJUČNE BESEDE: škof Gregorij Rožman (1883–1959), Teološka fakulteta, cerkveno pravo, konkordat, Cerkev – država

Summary

GREGORIJ ROŽMAN AND HIS CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF CANONICAL LAW AND THE FACULTY OF THEOLOGY IN LJUBLJANA

Gregorij Rožman was a professor of Canon Law at the Faculty of Theology of the University of Ljubljana from 1920 to 1930. The beginning of his job coincides with the beginning of the Faculty's operation within the framework of the newly founded University of Ljubljana and the enforcement of the Code of Canon Law from 1917, which brought many new regulations in the study processes and life of the Church, especially in the sense of the unification of regulations, their clarity, and pastoral usefulness. During his time as a professor, he excelled as an expert in Church and civil history and legal institutions. Discussions and expert opinions reveal his ability for the synthesis of Church and civil law. As a writer of articles and lecturer, he strived for the enforcement of Church regulations in practice. On the one hand, he devoted his time to specific open, primarily pastoral questions within the Church, while on the other he significantly contributed to the consolidation of relations with civil society. In the spirit of the prevailing doctrine about the Church as the perfect society, he advocated the Pope's and Church's authority as the autonomous legal entity, and the separation of their competences and collaboration in common interest fields. In this respect, as a lecturer at the Faculty of Theology he was breaking new ground and contributed to greater recognisability of this institution in public.

KEYWORDS: Bishop Gregorij Rožman (1883–1959), Faculty of Theology, Canon Law, Concordat, Church – State

MATIJA SLAVIČ

(1877–1958)

biblicist

dekan Teološke fakultete (1930/31, 1937/38)

rektor Univerze v Ljubljani (1932/34, 1939/41)

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK: 929Slavič M.:378.6:2(497.4Ljubljana)(091)

Maksimilijan Matjaž

dr. teologije, izredni profesor pri Katedri za Sveto pismo in judovstvo,
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-naslov: maksimilijan.matjaz@teof.uni-lj.si

MATIJA SLAVIČ – PROFESOR, BIBLICIST IN DRŽAVNIK

UVOD

Ob stoletnici prenosa škofijskega sedeža iz Št. Andraža v Maribor leta 1959 je lavantinski škofijski ordinariat v Mariboru izdal prvo knjigo novega prevoda Svetega pisma Stare zaveze. Njen prevajalec prof. dr. Matija Slavič (1877–1958) je umrl dobro leto prej (25. oktobra 1958), sredi prevajanja zadnjih delov Stare zaveze. V uvodu knjige mu je tedanji mariborski škof dr. Maksimilijan Držečnik, ki je vodil njegov pogreb na domačem križevskem pokopališču, izrekel posebno hvaležnost za to njegovo življenjsko delo, ki se mu je v zadnjih letih popolnoma posvetil.³³² Do Svetega pisma je imel dr. Slavič vse življenje prav poseben odnos. Zanj ni bila to samo znanstvena knjiga, tudi ne samo najbolj brana in razširjena, temveč knjiga navdiha, ki spreminja vsakogar, ki jo jemlje v roke spoštljivo in iskreno, kakor je zapisal v svojem poslovnem govoru njegov naslednik prof. dr. Jakob Aleksič. »Profesor Slavič se je bližal sv. pismu kakor Mojzes gorečemu grmu«. ³³³ Ta njegova plemenita, visoko etična in spoštljiva drža je zaznamovala tudi vse njegovo bogato znanstveno, domoljubno, kulturno in pedagoško dejavnost.

1 OBETAVEN ŠTUDENT

Matija Slavič se je rodil 27. januarja 1877 v Bučevcih pri Ljutomeru. Prve razrede osnovne šole je obiskoval v domačih Križevcih, nato pa nadaljeval na nemški šoli v Radgoni, kjer se je od sošolcev Prekmurcev naučil tudi

³³² Novi izdaji svetega pisma na pot, v: *Sveto pismo Stare zaveze*. Prvi del: *Zgodovinske knjige*. Iz hebrejskega jezika prevedel dr. Matija Slavič. Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat, 1959, str. V–VII.

³³³ Govor izrednega profesorja dr. J. Aleksiča, v: *In memoriam. Spominski zbornik Teološke fakultete* (ur. Franc Grivec), Ljubljana 1958, str. 47 (dalje: Govor izrednega profesorja J. Aleksiča).

madžarščine.³³⁴ Leta 1889 se je vpisal na klasično gimnazijo v Mariboru, kjer je leta 1897 z odliko maturiral. Nato je vstopil v mariborsko bogoslovje in bil tam med drugim zelo dejaven v literarnem društvu Slomšek ter sodelavec glasila mariborskih bogoslovcev *Lipica*.³³⁵ Dva letnika je bil njen urednik (1898/1899, 1899/1900) in v tem času je objavil kar nekaj krajših teoloških prispevkov.³³⁶ Ob stoletnici Slomškovega rojstva je Slavič pripravil prvo daljšo razpravo, kjer je predstavil Slomška kot pedagoga³³⁷ in s tem že nakazal tudi svojo prihodnjo vzgojno in narodnostno usmeritev. Po treh letih študija na mariborskem bogoslovnem učilišču je 20. junija 1900 prejel duhovniško posvečenje. Med četrtem letnikom študija je opravljal svojo prvo kaplansko službo v župniji Hoče pri Mariboru. Že jeseni leta 1901 pa ga je mariborski škof dr. Mihael Napotnik (1850–1922), ki je hitro spoznal njegovo izredno nadarjenost, poslal na doktorski študij teologije na Dunaj.

Slavič je na Dunaju bival v slavnem zavodu Frintaneum pri cerkvi sv. Avgušтина, kjer se je do leta 1919, ko je bil zavod ukinjen, izobraževalo veliko število slovenskih duhovnikov, ki so odločilno posegli ne samo v versko in cerkveno, temveč tudi v kulturno, socialno in politično življenje na Slovenskem. Med njimi so bili bodoči škofje: Anton Bonaventura Jeglič, Jakob Maksimilijan Stepišnik, Mihael Napotnik in številni bogoslovni profesorji, med drugim biblicist Janez Evangelist Krek, Jože Hohnjec, Andrej Snoj, Jože Ulaga in Anton Jehart.³³⁸ V zavodu so poleg kanonskega prava in cerkvene zgodovine posvečali največ pozornosti prav biblicistiki in študiju orientalskih jezikov. Slavič se je tako hitro navdušil in izpopolnil v biblični hebrejščini, aramejščini, arabščini in grščini. Poleg latinščine, ki je bila prvi študijski jezik na Dunaju, je zmožal komunicirati in študirati v večini glavnih evropskih jezikov, to je v nemščini, angleščini, francoščini, italijanščini, madžarščini, češčini in hrvaščini. Iz njegove bibliografije, ki je nastala v času študija na Dunaju, je razvidno, da je z velikim zanimanjem spremljal razvoj teologije in predvsem biblične znanosti ter o tem vestno poročal v znanstveni reviji mariborske bogoslovne šole *Voditelj v bogoslovnih vedah* (VBV).³³⁹ Posebno pozornost je takrat dodatno posvečal pavlinskim študijam

³³⁴ Prim. Viktor Vrtnjak, Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje, v: *Naše Prekmurje: zbrane razprave in članki* (ur. Viktor Vrtnjak), Murska Sobota 1999, str. 318 (dalje: Vrtnjak, Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje).

³³⁵ Njegov prvi članek Načrt svetovne ekonomije božje, v: *Lipica* 26 (1987/1898) 6, str. 183–191, predstavi patristično interpretacijo svetopisemskega poročila o stvarjenju in prvem grehu.

³³⁶ O indeterminizmu in determinizmu, pa npravnih svobodi, v: *Lipica* 27 (1898/1899) 3, str. 82–87, str. 131–139; Marija – naš ideal, v: *Lipica* 27 (1898/1899) 9, str. 259–272; Pravo modroslovje, v: *Lipica* 28 (1899/1900) 1, str. 2–10; Najvažnejši dokazi zoper panteizem v obeh sumah sv. Tomaža, v: *Lipica* 28 (1899/1900) 8, str. 243–252; Jezus Kristus, Bog – človek, v: *Lipica* 29 (1900/1901) 4, str. 116–126.

³³⁷ *Slomšek – pedagog*. Vzgojeslovna študija po Slomškovih iskrich, v: *Almanah* (ur. F. Ks. Grivec), Ljubljana 1901, str. 19–59.

³³⁸ Prim. France M. Dolinar, Frintaneum (Avguštinij) in Cerkev na Slovenskem, v: *Bogoslovni vestnik* (BV) 67 (2007), št. 1, str. 19–22.

³³⁹ Že leta 1902 je predstavil delo takrat vodilnega evropskega orientalista Paula Dornstetterja, *Biblische Studien*, Freiburg 1902, v: *Voditelj v bogoslovnih vedah* (VBV) 5 (1902), št. 4, str. 493–496, ki kritično raziskuje hebrejsko zgodovino in arheološka odkritja od časa očaka Abrahama do danes. Naslednje leto je objavil dva krajša pregledna članka z naslovom *Najnovejše arabske študije*,

in dogmatiki,³⁴⁰ kar je bila podlaga njegove doktorske disertacije, ki jo je zagovarjal leta 1905, izdal pa leta 1911, z naslovom *Des Ephesier- und Kolosserbriefes Lehre über die Person Christi und sein Heilswerk*, Verl. Mayer, Wien.³⁴¹ V nalogi želi najprej predstaviti miselno ozadje dveh Pavlovih pisem, ki sta nastali na stičišču dveh kultur, helenistične in orientalne, kar je bilo plodno okolje za rojevanje vedno novih kultov in herezij. Pavel se je moral zelo boriti, da bi mlade krščanske skupnosti ne podlegle njihovim vplivom in izgubile eno temeljnih sporočil krščanstva, da je namreč Bog v Kristusu združil nebeško in zemeljsko, duhovno in telesno, torej božje in človeško. To sporočilo je bilo že na začetku ogroženo z ene strani od različnih judovskih skupin, ki so vztrajale na ritualizmu Mojzesove postave, z druge strani pa od raznih filozofsko-gnostičnih struj v skupnosti, ki so prisegale na pomen spoznanja, askeze in duhovne modrosti kot najvišje stopnje osvobajanja od telesnosti. Slavič v nalogi zelo argumentirano poveže in povzame različne pavlinske argumente, ki dokazujejo, da je prav v skrivnosti Jezusove Bogo-človeške osebe temelj človekove svobode in integritete. Pri tem polemizira s poskusi imanentnega samoodreševanja, kakor ga uči budizem, ki vodi človeka v individualizem in razpad skupnostnih vrednot.³⁴² V delu je mogoče že prepoznati teološko-antropološke temelje poznejšega Slavičevega prizadevanja za socialno pravičnost in pravico malih narodov do avtonomije ter vsestranskega razvoja.³⁴³ Naloga je bila javno pohvaljena in je zanj prejel nagrado Lackenbacherjeve ustanove.³⁴⁴

Po vrnitvi z Dunaja je bil dr. Slavič jeseni 1905 nastavljen za nemškega pridigarja pri Marijini cerkvi v Celju in hkrati za veroučitelja na dekliški šoli. V tem času se je intenzivno pripravljaj na svojo prihodnjo profesorsko službo z načrtnim študijem temeljne biblične literature, kar je razvidno iz njegove

v: *VBV* 6 (1903), št. 1, str. 122–125; 2, str. 245–247, kjer je predstavil najnovejša arheološka odkritja na arabskih tleh, še posebej razne zapise arabskih in hebrejskih imen, ki jih zelo zanimivo predstavi in opredeli v odnosu do izrazov v Bibliji. Na koncu navdušeno pozdravi odločitev papeža Leona XIII., ki je leta 1902 ustanovil znamenito biblično komisijo, s katero se je tudi v Katoliški cerkvi uradno začela doba znanstvenega raziskovanja Svetega pisma in promocija bibličnega študija.

³⁴⁰ Glej predstavitev dela glavnega biblicista na dunajski univerzi Fr. X. Pölzla, *Der Weltapostel Paulus*, Regensburg 1905, v: *VBV* 8 (1905), št. 4, str. 474–475, ter *Lehrbuch der Dogmatik* (Paderborn 1902–1903) avtorja evropskega slovesa Josepha Pohlea, v: *VBV* 8 (1905), št. 1, str. 110–111.

³⁴¹ Slovensko bi se naslov glasil: *Nauk pisem Efežanov in Kološanov o Kristusovi osebi in njegovem odrešenjskem delu*. Matija Slavič, *Des Ephesier- und Kolosserbriefes Lehre über die Person Christi und sein Heilswerk*, Verl. Mayer & Co., Wien 1911 (dalje: Slavič, *Des Ephesier- und Kolosserbriefes Lehre*).

³⁴² Prim. Slavič, *Des Ephesier- und Kolosserbriefes Lehre*, str. 4–5.

³⁴³ V času priprave svojega doktorata je Slavič temeljito predelal in predstavil knjigo svojega dunajskega profesorja Franza M. Schindlerja, *Die Soziale Frage der Gegenwart vom Standpunkte des Christentums*, Wien 1905, ki je takrat veljala za kompendij krščanskega družboslovja. Profesor zagovarja pravico ljudstva do osnovne blaginje in izobrazbe, kar je podlaga za splošni gospodarski napredek; spodbuja ustanavljanje stanovskih organizacij, ki morajo skrbeti za zavarovanje delavcev, kmetov in kmetij; glej: *VBV* 9 (1906), št. 2, str. 228–229.

³⁴⁴ Nagrado so podeljevali za orientalske študije, za raziskovalno delo v tujini in za izjemne svetopisemske razprave; prim. Matija Slavič, Lackenbacherjeve ustanove, v: *VBV* 8 (1905), št. 1, str. 120.

tedanje bibliografije.³⁴⁵ Edina daljša znanstvena razprava, ki jo je v tem času napisal, je bila posvečena filozofsko-teološkemu vprašanju glede razmerja med razumom in voljo.³⁴⁶ Jeseni 1911 ga je škof Napotnik imenoval za nadomestnega profesorja bibličnih ved stare zaveze na bogoslovnem učilišču v Mariboru. Za študente je pripravil učbenik biblične arheologije v latinščini³⁴⁷ in se s tem delom leta 1913 habilitiral v provizornega profesorja, leta 1916 pa v rednega profesorja za biblične vede stare zaveze in orientalske jezike. Med tem časom je prvič potoval na Bližnji vzhod, kje se je izpopolnjeval v biblični arheologiji in študiju orientalskih jezikov. Leta 1914 je izdal strokovno zelo kvaliteten potopis po Egiptu, ki je bil potem kar nekajkrat ponatisnjen v visoki nakladi.³⁴⁸ Leta 1922 je dr. Slavič že kot redni profesor ljubljanske Teološke fakultete preživel študijsko leto na Bibličnem inštitutu v Rimu, ki ga je leta 1909 ustanovil papež Pij X. kot centralno katoliško ustanovo za preučevanje Svetega pisma. Tam je izpopolnil svoje znanje biblične hermenevtike in prevajanja, saj je bilo temeljno poslanstvo inštituta prav študij bibličnih jezikov in kultur okolja, v katerem je nastajalo Sveto pismo. Latinska Vulgata je sicer še vedno veljala za uradni cerkveni prevod Svetega pisma, študij in prevajanje Svetega pisma pa je temeljilo na izvirnih svetopisemskih jezikih.

2 BIBLICIST IN TEOLOG

Takoj po nastopu profesorske službe v Mariboru se je dr. Slavič intenzivno posvetil zadnjim pripravam na svoj največji strokovni izziv, to je nov prevod Svetega pisma v slovenski jezik. V *Voditelju* je redno objavljaj recenzije temeljnih znanstvenih študij iz biblične eksegeze, hermenevtike in hebrejskega jezikoslovja.³⁴⁹ Leta 1915 je objavil razpravo *K novi izdaji slovenskega sv. Pisma*,³⁵⁰ v kateri je želel animirati strokovno javnost za sprejem novega prevoda ter pred-

³⁴⁵ Leta 1906 je predstavil zbirko znanstvenih bibličnih komentarjev, ki so izhajali pri dunajski založbi Mayer & Co. 1905, v: *VBV* 9 (1906), št. 2, str. 226–227; v naslednjih letih je predstavil še druga temeljna dela za študij Stare zaveze: *Die Genesis nach dem Literalsinn erklärt* von Gottfried Hoberg, Freiburg 1908, v: *VBV* 11 (1908), št. 3, str. 311–312; *Introduction generalis in Scripturam Sacram*, Ratisbonae 1908, v: *VBV* 11 (1908), št. 4, str. 437–438; *Theologia biblica I.*, Freiburg 1908, v: *VBV* 12 (1909), št. 1, str. 101–102; *Vosen-Kaulen, Hebräische Grammatik*, Freiburg 1909, v: *VBV* 13 (1910), št. 4, str. 365.

³⁴⁶ Matija Slavič, *Razum in volja pa vera*, v: *VBV* 11 (1908), št. 2, str. 129–143.

³⁴⁷ Matija Slavič, *Archeologiae biblicae summarium*, Maribor 1912.

³⁴⁸ Matija Slavič, *V deželi Faraonov*, Maribor 1914; ponatis 1923, 1925, 1927.

³⁴⁹ Prim. Matija Slavič, F. Kaulen, *Einleitung in die Heil. Schrift des Alten und Neuen Testaments*, Freiburg 1911, v: *VBV* 15 (1912), št. 1, str. 84–85; Vosen et Kaulen, *Rudimenta linguae hebraicae*, Freiburg 1911, v: *VBV* 15 (1912), št. 1, str. 96; R. Munz, *Die Allegorie des Hohen Liedes*, Freiburg 1911, v: *VBV* 16 (1913), št. 3, str. 288, E. C. Griwnacky, *Hermeneutica biblica*, Brunae 1911, v: *VBV* 16 (1913), št. 3, str. 289; H. Lindemann, *Florilgium hebraicum locos selectos librorum V. T.*, Freiburg 1912, v: *VBV* 16 (1913), št. 1, str. 100; I. Doeller, *Compendium Hermeneuticae biblicae*, Paderborn 1914, v: *VBV* 17 (1914), št. 2, str. 183; H. Lindemann, *Florilgii hebraici lexicon*, v: *VBV* 17 (1914), št. 3, str. 296; P. Vlašić, *Savremena biblijska pitanja*, Rijeka 1914, v: *VBV* 17 (1914), št. 4, str. 392; G. Hoberg, *Katechismus der biblischen Hermeneutik*, Freiburg 1914, v: *VBV* 17 (1914), št. 4, str. 392–393; A. Hudal, *Die religiösen und sittlichen Ideen des Spruchbuches*, Rom 1914, v: *VBV* 18 (1915), št. 4, str. 282–283; G. Hoberg, *Katechismus der messianischen Weissagen*, Freiburg 1915, v: *VBV* 18 (1915), št. 4, str. 283–284.

³⁵⁰ *VBV* 18 (1915), št. 2, str. 85–104.

staviti sodobna prevajalska načela. Po vsej Evropi je bil to čas pravega razcveta bibličnih znanosti od arheologije, jezikoslovja, eksegeze do teologije. To je spodbujalo nova kritična prevajanja Svetega pisma v sodobne jezike, kar se je pri sosednjih narodih že dogajalo. Tudi na Slovenskem je bila velika potreba po novem prevodu, ne samo zaradi tega, ker je »Wolfova biblija« iz leta 1859 praktično že pošla, ampak predvsem zato, ker so v njej mnoge oblike že zastarele in niso več odgovarjale razvoju slovenskega jezika. Prvo načelo prevajanja po Slaviču je natančnost in zvestoba izvirniku, za kar je še vedno veljala Vulgata, pri čemer je potrebno nejasna mesta preverjati tudi s hebrejskim ali grškim izvirnikom ter s prevodi v drugih jezikih. Drugo načelo je skrb za jasno in natančno izražanje v slovenskem jeziku, da se ne izgubi noben »atom božje besede«. ³⁵¹ Tretje pomembno načelo prevajanja po Slaviču pa je skrb za kontinuiteto slovenskega prevoda Svetega pisma. Dalmatin in Trubar sta dobесedno orala leдино in ustvarila slovenski biblični jezik, ki ohranja svojo veljavo in ga mora upoštevati vsak naslednji prevajalec. Slavič je zelo cenil tudi prvi katoliški prevod Svetega pisma, ki ga je pod Herbersteinovim mentorstvom v letih 1784–1802 opravil Jurij Japelj (1744–1807) s sodelavci. ³⁵² Tudi ta prevod je bil sicer narejen na osnovi Vulgate, vendar pa si je pri prevajanju pomagal z znamenito dvanajstjezično Hutterjevo Biblijo iz leta 1599 z bibličnimi teksti v sirščini, hebrejščini, grščini, latinščini ter s prevodi v nemščini, češčini, italijanščini, španščini, francoščini, angleščini, danščini in poljščini. Poleg tega pa je uporabljal tudi cerkvenoslovanske biblične prevode, ki se opirajo na bogato tradicijo vse do sv. Cirila in Metoda. V nadaljevanju razprave omenja Slavič tudi prevode celovškega biblicista p. Placida Javornika (1803–1864), ki je prevajal Sveto pismo po naročilu škofa Slomška (1800–1864). ³⁵³ Tudi on je prevajal na podlagi latinske Vulgate, uporabljal pa je tudi takrat najsodobnejšo nemško kritično izdajo Svetega pisma teologa in orientalista Josepha Franza Alliolijsa (1793–1873). Slavič se je strinjal z Javornikovim principom slovenjenja svetopisemskih lastnih imen. Načeloma je namreč hotel vrniti hebrejsko obliko, vendar pri tem ni pretiraval. Imena, ki so bila že zelo uveljavljena, je samo delno prilagodil ali pa celo ostal pri latinski varianti, vendar pa je med vejice oziroma opombe zapisal izvirno obliko. Tukaj Slavič upravičeno pripomni, da načelo »hebraica veritas« povsod ne velja, ker ima lahko tu in tam tudi Vulgata starejšo in bolj pristno obliko kakor hebrejski masoretski tekst. ³⁵⁴ V zaključku povzame Slavič pomembno prevajalsko načelo, ki razkriva lep značaj ne samo velikega intelektualca, ampak tudi velikega in

³⁵¹ Prim. Matija Slavič, *K novi izdaji slovenskega sv. Pisma*, str. 86.

³⁵² Prim. Maksimilijan Matjaž, Jurij Japelj, prevajalec Svetega pisma in nosilec reformnih idej škofa Herbersteina, v: *Kamniški zbornik* 18 (2006) (ur. Marjeta Humar), str. 107–111.

³⁵³ Prim. Maksimilijan Matjaž, Slomškova prizadevanja za slovensko Sveto pismo, v: *Studia Historica Slovenia (SHS)* 11 (2011) 2–3, str. 867–884.

³⁵⁴ Matija Slavič, *K novi izdaji slovenskega sv. Pisma*, str. 93.

skromnega človeka: »Na tej podlagi zidajmo naprej! Preiščimo, koliko so dosedanje slovenske biblije podale čisto in jasno vsebino Vulgate (...) Kar je v tej obliki dobrega in lepega in odgovarja razvoju našega jezika, to ohranimo! Kar je pri tem pomanjkljivega in nepopolnega, to naredimo boljše in popolnejše.«³⁵⁵

Po teh sodobnih prevajalskih načelih je po naročilu škofa Jegliča začel prevajati Novo zavezo Slavičev ljubljanski kolega, izredni profesor Svetega pisma nove zaveze na Teološki fakulteti v Ljubljani, dr. Andrej Snoj (1886–1962). Ob pomoči klasičnega filologa dr. Frančiška Jereta in jezikoslovca dr. Gregorija Pečjaka je prevajal Novo zavezo dosledno iz grškega izvirnika, kar je bilo za tisti čas pogumno dejanje, ker je Vulgata še vedno veljala za normativno podlago vseh prevodov v Katoliški cerkvi.³⁵⁶ V izdaji prvega dela Nove zaveze, ki je izšel leta 1925, dr. Snoj obširno predstavi načela prevajanja,³⁵⁷ ki jih je nakazal že dr. Slavič.

3 DOMOLJUB IN DIPLOMAT

Prva svetovna vojna z njenimi posledicami je korenito posegla tudi v življenje prof. Slaviča. Medvojni in povojni čas izgradnje nove države je predstavljal velik izziv za domoljuba in intelektualca, kakor je bil Slavič. Kot profesor na bogoslovnem učilišču sicer ni bil vpoklican na fronto, je pa sprejel službo vojaškega kurata ter službo veroučitelja na vojaški realki in od 1916 tudi na državni realki v Mariboru.³⁵⁸ Spet se je zelo posvetil svojim slušateljem, ki so se večinoma pripravljali na odhod na bojišče. Prav zanje je pripravil zelo odmevno žepno izdajo nedeljskih in prazničnih evangelijev s prirejeno duhovno razlago. Leta 1916 je knjižica najprej izšla v nemškem jeziku,³⁵⁹ naslednje leto pa še v slovenščini in madžarščini.³⁶⁰ Ko je bil septembra 1918 v Mariboru ustanovljen Narodni svet za slovensko Štajersko, ki ga je vodil dr. Karel Verstovšek, njegov podpredsednik pa je bil bogoslovni profesor dr. Josip Hohnjec, je bil takoj

³⁵⁵ Prav tam, str. 87.

³⁵⁶ Prim. France Rozman, Prevajanje Svetega pisma na Slovenskem, v: *BV* 50 (1990), št. 4, str. 438.

³⁵⁷ Prim. Andrej Snoj, O svetem pismu, v: *Sveto pismo Novega zakona. Prvi del: Evangeliji in Apostolska dela*, Ljubljana 1925, str. V–IX. Prvo načelo prevajanja je, da je potrebno doseči čim večjo skladnost prevoda z izvirnim besedilom, ki ga predstavljajo soglasni grški rokopisi. Kjer se ti rokopisi ne strinjajo, se upošteva Vulgata, ki velja za najvažnejšo pričo izvirnega besedila. Kadar pa je iz različnih rokopisov težko določiti, katera različica je prvotna, je potrebno upoštevati notranje tekstne razloge. Mesta pa, ki jih Vulgata prevaja manj jasno ali manj točno, je potrebno v smislu okrožnice papeža Leona XIII. *Providentissimus Deus* prevajati po grškem izvirniku. Prevod mora nadalje upoštevati tudi dosedanje prevode v slovenski jezik in iskati najboljše rešitve v duhu sodobnega jezika. Še posebej lastna imena naj ohranjajo kar se da že udomačeno obliko. Posebno pozornost je potrebno posvetiti prevajanju hebrejskih oblik in pesniških ter paziti, da je izražena izvirna »miselna vsebina z vsemi njenimi vrednotami«. (str. VIII).

³⁵⁸ Prim. Viktor Vrtnjak, Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje, str. 315–348, tukaj str. 321.

³⁵⁹ Matija Slavič, *Sonn- und Festtagsevangelien mit erklärenden Zusprüchen*, Lavanter Ordinariat, Marburg 1916.

³⁶⁰ Matija Slavič, *Nedeljski in prazniški evangeliji z razlago in opomini*, Kn. šk. lav. ordinariat, Maribor 1917; *Vasárnapi és ünnepi evangéliumok*, Budapest 1917.

povabljen vanj tudi dr. Slavič, ki mu je bil zaupan pododsek za Prekmurje.³⁶¹ Še isto leto je prehodil celotno pokrajino med Muro in Rabo, obiskal večino tamkajšnjih duhovnikov in zbral ogromno podatkov, ki so mu pozneje služili za argumentirano obrambo slovenskih pravic na mirovni konferenci v Parizu.³⁶² Konec leta 1918 je postal član slovenskega dela jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci v Parizu. Sestavil je dve spomenici, v katerih je z jezikovnih, etnografskih in drugih stališč utemeljeval zahtevo jugoslovanske delegacije po priključitvi celotnega slovenskega ozemlja med Muro in Rabo h Kraljevini SHS.³⁶³ Ta dva dokumenta sta odločilno vplivala, da so se velike države na konferenci začele nagibati v korist Slovencev. Nekaj je k temu prispevala tudi nevarnost razglasitve sovjetske republike na Madžarskem in strah pred vdorom boljševizma na zahod.³⁶⁴ Jugoslovanska vojska je tako dobila iz Pariza dovoljenje, da zasede Prekmurje in tam uvede civilno upravo, kar se je zgodilo 12. avgusta 1919.³⁶⁵ S tem je bilo okronano tudi Slavičevo narodno, politično in diplomatsko poslanstvo. Vendar se ni predajal prevelikemu zanosu. Po napornem prepričevanju zahodnih zaveznic v Parizu je moral septembra intervenirati tudi v Beogradu, da bi preprečil hrvaški poskus delitve Prekmurja, ki se je skliceval na cerkvenopravno pripadnost dela Prekmurja zagrebški nadškofiji.³⁶⁶ Bridko je okusil sprevrženost in aroganco velikih sil in njihovo brezbriznost do interesov malega naroda. Pogajanja z Madžarsko glede poteka meje so se končala šele leta 1924.³⁶⁷ Z bolečino je opazoval nove krivice, ki so se dogajale Slovincem pri vzpostavljanju narodnostne meje, saj so številne slovenske vasi, kljub prepričljivim dejstvom, ki jih je predstavil v njihov prid, ostale odrezane od slovenske matice.³⁶⁸ Vsi poznavalci pa so si edini, da bi bilo brez vsestransko izobraženega diplomata in jezikoslovca, gorečega, a skromnega domoljuba in teologa dr. Slaviča Prekmurje za Slovence izgubljeno.³⁶⁹

³⁶¹ Prim. Bogo Teply, Dr. Fran Kovačič in dr. Matija Slavič - njuno delo za Prekmurje. V: *Panonski zbornik*. Murska Sobota 1966, str. 310–321, tukaj str. 313 (dalje: Teply, Dr. Fran Kovačič in dr. Matija Slavič – njuno delo za Prekmurje).

³⁶² Prim. Viktor Vrbnjak, Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje, str. 325.

³⁶³ Matija Slavic, *Le Prekmurje: La Question du Prekmurje, de la Styrie et de la Carinthie*, Paris 1919; *De la Statistique du Prekmurje. La Question du Prekmurje, de la Styrie et de la Carinthie*, Paris 1919; ponatis in prevod v: Matija Slavič: *Naše Prekmurje* (Viktor Vrbnjak, ur.), str. 93–162. V poljudni obliki je te dokumente predstavil v dveh knjižicah: *Prekmurje*, Ljubljana 1921; *Naše Prekmurje*, Celje 1923.

³⁶⁴ Prim. Viktor Vrbnjak, Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje, str. 329–330.

³⁶⁵ Prim. Bogo Teply, Dr. Fran Kovačič in dr. Matija Slavič - njuno delo za Prekmurje, str. 318.

³⁶⁶ Prim. Stanko Ojnik, Dr. Matija Slavič v usodnih časih prekmurskih Slovencev, v: *Zbornik referatov. Matija Slavič 1877–1958* (ur. Stanko Ojnik), Maribor 1997, str. 11–24, tukaj str. 23.

³⁶⁷ Prim. Matija Slavič, *Prekmurske meje v diplomaciji. Slovenska krajina*, Beltinci 1934, str. 82–107.

³⁶⁸ Prim. Matija Slavič, Neodrešeni panonski Slovenci, v: *Slovenec*, št. 172, 31. julij 1919, priloga.

³⁶⁹ Prim. Vekoslav Grmič, Ob 120-letnici rojstva teologa, publicista in narodnoobrambnega delavca dr. Matije Slaviča, v: *ČZN* 68 (1997) 2, str. 155–156; Viktor Vrbnjak, Delo dr. Matije Slaviča in njegov pomen za Prekmurje, v: *Stopinje* 1999, str. 47–49. Ozadje dogajanja na mirovni konferenci v Parizu ter delo razmejitvene komisije v Londonu leta 1920, pri kateri je tudi sodeloval, je Slavič pozneje izčrpno opisal v dveh razpravah: Narodnost in osvoboditev Prekmurcev, v: *Slovenska krajina*, Beltinci 1935, str. 46–82; Prekmurske meje v diplomaciji, v: *Slovenska krajina*, Beltinci 1935, str. 83–107, ponatis v: *Matija Slavič: Naše Prekmurje* (ur. Viktor

Čeprav se je Slavič po letu 1920 spet bolj posvečal svojemu profesorskemu in znanstvenemu delu, je ostal še vedno zelo dejaven tudi na narodnem in vzgojnem področju. Na pobudo ljubljanskega škofa Antona B. Jegliča je postal leta 1922 predsednik pripravljalnega odbora za peti slovenski katoliški shod, kjer se je ponovno izkazal kot izvrsten organizator in vplivni javni voditelj.³⁷⁰ Zelo dejaven je bil tudi pri organiziranju študentov in katoliških izobražencev, še posebej na Štajerskem, kjer je močno promoviral Slomškov narodno-obrambni versko-vzgojni pristop.³⁷¹ Odločilno je pripomogel k prenovi katoliškega kulturnega in političnega gibanja in se pri tem navduševal nad idejo papeža Pija XI. o Katoliški akciji, ki bi lahko bolje formirala in organizirala sodelovanje krščanskih laikov v družbenem in političnem življenju.³⁷² Prav ta slednja narodno-politična dejavnost, ki pa je naravna posledica njegovega visokega poklicnega državniskega in pedagoškega etosa, je dr. Slaviču že v takratnem času priklicala negativno pozornost nacionalističnih in ideoloških nasprotnikov, po vojni pa odkrito preganjanje s strani oblastnega režima.³⁷³

4 PRIZADEVANJE ZA SAMOSTOJNO SLOVENSKO UNIVERZO

Slavič se je vrnil iz Pariza v Maribor poleti 1919, to je v letu, ko se je v Ljubljani ustanavljala slovenska univerza. Že zaradi svojih diplomatskih izkušenj se je takoj vključil v širši krog teoloških profesorjev, ki so si prizadevali za ustanovitev samostojne teološke fakultete v Ljubljani in njeno vključitev v novo slovensko univerzo. Zavedal se je, da je ustanovitev samostojne univerze za slovenski narod, ki se bori za uveljavitev svoje pravkar pridobljene državnosti, izrednega pomena. Kranjski deželni zbor je že leta 1898 zahteval ustanovitev univerze s filozofsko, pravno in teološko fakulteto in odobril sredstva za habilitacijo bodočih profesorjev, a kljub naklonjenosti pristojnega ministra so bila vse do propada habsburške monarhije ta prizadevanja neuspešna.³⁷⁴ Narodni svet v Ljubljani je tako že novembra 1918 ustanovil Vseučiliško komisijo, ki naj bi čim prej ustvarila pogoje za ustanovitev slovenske univerze. V komisijo, ki jo

Vrbnjak), str. 213–264. O Slavičevem plemenitem in skromnem značaju pričuje tudi dr. Jože Smej (Odmevi Slavičevega dela za osvoboditev Prekmurcev v zbornikih Stopinje in v knjigi dr. Zsiga Tibor, Muravidetöl Trianonig, v: *Zbornik referatov. Matija Slavič 1877–1958*, Maribor 1997, str. 35–41), ko omenja njegov govor na proslavi 20-letnice osvoboditve Prekmurja 11. septembra 1938 v Črenšovcih, kjer je imel najkrajši govor, ki ga je zaključil z besedami: »Na mirovni konferenci v Parizu so ugovarjali, da nova meja ne bo strateško dobra, mi pa smo vedeli, da sta ljubezen in zvestoba ljudstva najboljše poročstvo za trdnost meja. Naše prekmurske meje varujejo vaša zvesta srca.« (str. 36).

³⁷⁰ Prim. Viktor Vrbnjak, Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje, str. 332.

³⁷¹ Prim. Matija Slavič, Slomšek - vzgojitelj mladine, v: *Stráža* 16 (1924), št. 92, str. 2; Beseda s Slomškovega groba, v: *Slovenec*, št. 185, 17. avgust 1926, str. 4–5.

³⁷² Prim. Matija Slavič, Katoliška akcija, v: *Čas* 23 (1928/29) 7, str. 289–307.

³⁷³ Prim. Viktor Vrbnjak, Matija Slavič: Naše Prekmurje, str. 332–333.

³⁷⁴ Prim. Jože Ciperle, Po poti do univerze v Ljubljani, v: *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919*, Ljubljana 2009, str. 11–28, tukaj str. 25.

je vodil dr. Karel Verstovšek, predsednik Narodnega sveta za Štajersko, so bili imenovani tudi trije teološki učitelji iz ljubljanskega škofijskega semenišča: zgodovinar dr. Janez Zore, ki je postal podpredsednik komisije, filozof dr. Aleš Ušeničnik in moralist dr. Janez Janežič, ki pa ga je kmalu zamenjal zgodovinar dr. Josip Srebrnič. Od vsega začetka je na sejah sodeloval tudi dr. Franc Grivec, ki je bil kot profesor vzhodnega bogoslovja na teološki fakulteti v Zagrebu dejansko prvi habilitirani profesor bodoče Teološke fakultete ljubljanske univerze.³⁷⁵ Kljub široki načelni podpori, ki jo je komisija imela v javnosti, pa je bilo o konkretnih vprašanjih glede ustanovitve univerze v slovenski politiki še vedno veliko taktiziranja. Določeni krogi so bili mnenja, da naj se z ustanovitvijo počaka, dokler se ne razjasni vprašanje glede Trsta, ki se je zdel najprimernejši sedež nove slovenske univerze. Iz političnih razlogov so bili previdni tudi liberalci, saj se jim je zdelo, da je pobuda za ustanovitev univerze preveč v rokah katoliških krogov. Večina je videla najboljšo rešitev v okviru zagrebške univerze, kjer naj bi se organizirali posamezni slovenski oddelki, kjer bi se postopno pripravljali programi in kadri za samostojno slovensko univerzo.³⁷⁶ Dr. Slavič in njegov stanovski kolega na mariborskem bogoslovnem učilišču dr. Franc Ks. Lukman pa sta bila prepričana, da so trenutne razmere najugodnejše za ustanovitev slovenske univerze in sta spodbujala dr. Verstovška, da je potrebno z ustanavljanjem začeti takoj.³⁷⁷ Ker je v Ljubljani in Mariboru že delovala teološka šola, ki je imela kvalificirane učitelje in kjer so se izvajali skoraj identični programi kot na teoloških fakultetah v Zagrebu ali Gradcu, so bili teološki profesorji zelo odločni, da začnejo takoj izvajati fakultetni študij v okviru samostojne ljubljanske univerze. Tako so že 8. decembra 1918 Vseučiliški komisiji izročili spomenico, v kateri so zahtevali ustanovitev samostojne teološke fakultete v Ljubljani.³⁷⁸ O njej so sicer razpravljali šele 14. januarja 1919, a večina članov je bila tej odločitvi naklonjena. Zahtevali so le, da so vsa predavanja javna in da se izvajajo v slovenskem jeziku. Pozneje se je izkazalo, da so prav teologi s to svojo potezo odločilno prispevali k odločitvi komisije, da išče rešitve vprašanj o slovenski univerzi predvsem na domačih tleh.³⁷⁹ Dr. Verstovšek je februarja 1919 s podporo slovenskega podpredsednika vlade v Beogradu dr. Antona Korošca posredoval vladi sklepe komisije. Vlada je načelno dovolila ustanovitev univerze in zato odobrila prva potrebna sredstva. Zakon o ustanovitvi Univerze v Ljubljani je bil objavljen v Uradnem listu deželne vlade za Slovenijo 1. septembra 1919. Določeno je bilo,

³⁷⁵ Prim. Bogdan Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, v: *AES* 32 (2010), str. 121–197, tukaj str. 123–124 (dalje: Kolar, Teološka fakulteta).

³⁷⁶ Prim. Tatjana Dekleva, Ustanovitev univerze v Ljubljani, v: *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919*, Ljubljana 2009, str. 29–42, tukaj str. 30–31 (dalje: Dekleva, Ustanovitev univerze v Ljubljani).

³⁷⁷ Navaja: Kolar, Teološka fakulteta, str. 123.

³⁷⁸ Prim. Kolar, Teološka fakulteta, str. 126.

³⁷⁹ Prim. Dekleva, Ustanovitev univerze v Ljubljani, str. 31.

da se lahko predavanja začnejo s študijskim letom 1919/20 v polnem obsegu na teološki, filozofski in pravoslovni fakulteti, na tehnični in medicinski fakulteti pa se predavanja začno samo za prvi oziroma za drugi letnik. Univerzitetni svet se je zbral na svoji konstitutivni seji 18. septembra, kjer so Teološko fakulteto zastopali dr. Aleš in dr. France Ušeničnik ter dr. Janez Zore. Takoj naslednji dan je imel prvo sejo tudi začasni kolegij Teološke fakultete, kjer so pripravili več predlogov imenovanj teoloških učiteljev.³⁸⁰ Dr. Aleš Ušeničnik je 3. oktobra 1919 na seji Univerzitetnega sveta predlagal imenovanje štirih profesorjev Teološke fakultete: dr. Franca Grivca za rednega profesorja osnovnega bogoslovja, dr. Josipa Srebrniča za rednega profesorja starokrščanskega slovstva in zgodovine, dr. Frana Lukmana za rednega profesorja historične dogmatike in dr. Matijo Slaviča za rednega profesorja za biblične vede stare zaveze.³⁸¹ Postopek izvolitve dr. Slaviča je bil končan konec semestra, tako da ga je lahko senat Teološke fakultete v Ljubljani 27. januarja 1920 izvolil za izrednega, 27. junija 1921 pa za rednega profesorja.³⁸²

5 UNIVERZITETNI PROFESOR IN REKTOR UNIVERZE V LJUBLJANI

Dr. Slavič je začel predavati na Teološki fakulteti v Ljubljani v drugem semestru leta 1920. Čeprav je imel takrat še vedno določene obveznosti v državni komisiji za meje, se je ponovno intenzivno posvetil svojemu primarnemu študijskemu področju, to je biblicistiki. Že v prvem letniku znanstvene revije Teološke fakultete *Bogoslovni vestnik* najdemo tako kar pet njegovih recenzij znanstvenih del iz biblicistike.³⁸³ Posebno pozornost zasluži pregledna znanstvena razprava o teorijah nastanka Pentatevha, kjer med drugim predstavi tudi znamenito Wellhausnovo teorijo o štirih virih Pentatevha, ki je pomenila preobrat v raziskovanju zgodovinskega avtorstva svetopisemskih knjig in je še danes neovrgljiva.³⁸⁴ V letu 1922 je preživel študijski semester na Papeškem bibličnem inštitutu v Rimu, kjer se je predvsem poglobljal v študij orientalskih jezikov in se tako pripravljaj na svoj življenjski projekt novega prevoda Svetega pisma v slovenščino. V študijskem letu 1924/25 je bil prvič izvoljen za dekana Teološke fakultete. Mandat dekana je opravljal še v študijskem letu 1930/31 in 1937/38, v letu po dekanskem mandatu (1925/26, 1931/32, 1938/39) pa je opravljal služ-

³⁸⁰ Prim. Kolar, Teološka fakulteta, str. 128–130.

³⁸¹ Zgodovinski arhiv in muzej Univerze (ZAMU), Zapisnik sej Univerzitetnega sveta, zv. I., 1919–1922.

³⁸² Prim. Marijan Smolik, Kronika državne Teološke fakultete (1919–1952), v: *BV* 29 (1969), št. 3–4, str. 171–178 (dalje: Smolik, Kronika državne Teološke fakultete).

³⁸³ Prim. F. Vigouroux, A. Brassac, L. Bacuez, *Manuel Biblique ou Cours d'Écriture Sainte à l'usage des séminaires*, Paris 1917–1920, v: *BV* 1 (1921), št. 1, str. 105–106; Pope H., *The catholic Student's »Aids« to the Bible*, London 1918, v: *BV* 1 (1921) 2, str. 184; A. Hudal, *Einleitung in die Bücher des Alten Testaments*, Leipzig 1920, v: *BV* 1 (1921), št. 3–4, str. 328.

³⁸⁴ Postanek pentatevha, v: *BV* 1 (1921), št. 3–4, str. 201–233.

bo prodekana. Tudi na ta način se je pripravljaj na prevzem najvišje vodstvene službe na Univerzi v Ljubljani, ko je bil njen rektor kar v dveh mandatih, prvič v letih 1932/34 in drugič v letih 1939/41. Skozi vsa leta druge svetovne vojne (1941–1945) pa je bil njen prorektor. Rektorsko službo so takrat ciklično opravljali dekani vsake posamezne članice Univerze. Obdobje Slavičevega službovanja na Rektoratu je gotovo spadalo med najbolj burna leta slovenske Univerze, ko je njen obstoj nekajkrat visel na nitki. Skoraj ves čas med obema vojnama je Univerzi zaradi finančnih ali političnih razlogov grozila okrnitev ali celo ukinitve. Vlada v Beogradu je vedno znova dala vedeti, da je v Jugoslaviji dovolj ena sama univerza v Beogradu, ki pa bi lahko imela nekatere fakultete tudi v Zagrebu in Ljubljani. Tudi zaradi Slavičeve izjemne požrtvovalnosti in diplomatske veščine je Univerza v njegovih dveh mandatih ne samo ohranila svojo neodvisnost, ampak tudi zgradila nekatere nove, nujno potrebne institucije.

5.1 Politični in finančni pritiski v času prvega rektorskega mandata

Zelo kritično za obstoj Univerze in posameznih fakultet je bilo celotno prvo leto njegovega mandata. Na svetosavski proslavi 27. januarja 1932 je prišlo do političnih demonstracij določenih študentskih združenj; študenti so povzročali nemire v mestu in po Univerzi trosili letake proti kralju in državi. To je pri beograjski vladi takoj sprožilo oster odziv in slovenski liberalni minister v vladi Albert Kramer je celo izjavil, da po takšnih demonstracijah od ljubljanske univerze ne bi smel ostati niti kamen.³⁸⁵ Vlada je v proračunskem letu 1932/33 takoj zmanjšala finančna sredstva za univerzo in dala navodilo za ukinitve Teološke, Medicinske, Tehnične in Pravne fakultete. V Ljubljani bi tako ostala samo Filozofska fakulteta. Ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman je že 10. februarja 1932 poslal pismo kralju Aleksandru in ministrskemu predsedniku, v katerem se je zavzel za ohranitev fakultet na Univerzi. Poudaril je velik pomen izobraževalnih ustanov za narod in državo in dal pri tem tudi nekatere pobude, kako bi v času recesije lahko varčevali tudi na tem področju. Predstavil je pomen izobraževanja duhovnikov na teološki fakulteti v domačem okolju, saj se lahko tam najbolj pripravijo tudi za poslanstvo ohranjanja narodne zavesti in državljanske pripadnosti.³⁸⁶

Dr. Slavič je bil izvoljen za rektorja na seji univerzitetnega sveta 3. junija 1932. Teološka fakulteta, ki je bila tisto leto na vrsti, da predlaga rektorja, je v postopek izvolitve prijavila tri kandidate: prof. Franca Grivca, prof. Franca Ušeničnika in prof. Matijo Slaviča. Od skupaj 31 glasov jih je dr. Slavič prejel 22,

³⁸⁵ Prim. Jože Ciperle in dr., *Rektorji Univerze v Ljubljani*, v: *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji*, Ljubljana 2001, str. 19 (dalje: Ciperle, *Rektorji Univerze*).

³⁸⁶ Prim. Kolar, *Teološka fakulteta*, str. 145.

Grivec 7 in Ušeničnik enega.³⁸⁷ Že na prvi seji univerzitetne uprave 14. oktobra 1932, ki jo je vodil novoizvoljeni rektor dr. Slavič, je bilo na dnevnem redu iskanje rešitve za ureditev tekočega proračunskega financiranja. Rektor je napovedal sestavo delegacije, ki bo odpotovala v Beograd, da pri resornem ministrstvu doseže popravek finančnega proračuna za Univerzo. Hkrati bo moral ponovno prositi za odobritev dodatnih profesorskih nastavitev.³⁸⁸ Slavič si je pri tem želel pridobiti tudi podporo rektorja zagrebške univerze prof. Alberta Bazala, da bi tako obe univerzi skupaj lažje dosegli dogovor. Idejo o ustanovitvi koordinacije vseh treh jugoslovanskih univerz je podprlo tudi prosvetno ministrstvo v Beogradu.³⁸⁹ Hkrati pa je ministrstvo od rektorjev zahtevalo sodelovanje pri reorganizaciji univerz. Rektor je januarja na izredni seji univerzitetnega sveta poročal tudi o nameri ministristva, da se zaradi prevelikih stroškov zapre Medicinska fakulteta, Tehnična fakulteta pa se izloči iz Univerze. Tako rektor zagrebške kot rektor ljubljanske Univerze sta temu predlogu odločno nasprotovala.³⁹⁰

Nove študentske demonstracije so bile napovedane tudi za svetosavsko proslavo leta 1933. Rektor je na seji univerzitetne uprave opozoril na veliko nevarnost za obstoj Univerze, če bi do nemirov prišlo v prostorih Univerze. Predlagal je, da se Univerza konec januarja za štiri dni zapre in se tako prepreči dostop tujim provokatorjem.³⁹¹ Do študentskih demonstracij, ki jih je organizirala Zveza slušateljev, je kljub temu prišlo. Študentje so pozivali k bojkotu vpisa, dokler se ne uredijo vprašanja šolnin.³⁹² Posebno odmevne so bile demonstracije 24. februarja, kjer je skupina študentov v prostorih Univerze razobesila zastave in vzklikala »Dolj kralj!«. Ob rapalski komemoraciji so metali letake celo med predavanji. Po poročilu policije so demonstracije vodili separatisti in komunisti, kar je bilo razvidno že iz vsebine letakov. Rektor je moral o tem osebno poročati v Beograd.³⁹³ Minister za prosveto mu je očital, da ne zagotavlja avtonomije Univerze, ker ni preprečil politične zlorabe univerzitetnih prostorov ter je zaradi tega odredil odpoved predavanj na začetku drugega semestra, dokler se ne odkrijejo voditelji demonstracij in kaznujejo demonstranti. Po dolgih pogajanjih je rektor vendarle izposloval, da je lahko 26. aprila na Univerzi spet steklo redno delo. Ob tem pa je ministrstvo zahtevalo, da se Zveza slušateljev razpusti. Rektorju je uspelo doseči tudi dogovor o dodatnem

³⁸⁷ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega sveta, 3. 6. 1932.

³⁸⁸ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetne uprave, 14. 10. 1932.

³⁸⁹ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetne uprave, 25. 11. 1932.

³⁹⁰ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega sveta, 23. 1. 1933.

³⁹¹ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetne uprave, 25. 1. 1933.

³⁹² ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega senata, 2. 3. 1933.

³⁹³ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega sveta, 14. 4. 1933.

financiranju, tako so lahko odpravili varčevalne ukrepe. Hkrati pa se je moral rektor obvezati, da bodo sprejeli 30 judovskih študentov s Poljske, večinoma na Medicinsko fakulteto.³⁹⁴

Denarni pritiski in s tem povezani poskusi ukinitve posameznih fakultet so se nadaljevali tudi v drugem letu prvega Slavičevega mandata. Prosветno ministrstvo v Beogradu je na vse načine hotelo izpeljati načrt o reorganizaciji jugoslovanskih univerz, po katerem bi ločili »strokovne fakultete od historičnih«. V Ljubljani bi to pomenilo izločitev Tehnične fakultete, ki je zaradi potrebne opreme predstavljala veliko finančno breme. Ministrstvo jo je nameravalo preoblikovati v samostojno visoko šolo, ki bi spadala pod gospodarsko ministrstvo. Rektor je v razpravah v Beogradu dosledno zastopal stališče univerzitetnega senata ljubljanske Univerze o njeni nedeljivosti.³⁹⁵ Že pred tem je vse fakultete pozval k solidarni zaščiti Tehnične fakultete: »V duhu naše tradicije je treba drug drugemu solidarno stati ob strani.« Solidarnost je izrekel tudi dekan Teološke fakultete dr. F. Ušeničnik: »Vezani smo na življenje in na smrt.«³⁹⁶

Rektor dr. Slavič je poskušal reševati finančne težave Univerze tudi z oblikovanjem širšega vseučiliškega odbora, ki so ga sestavljale številne ugledne slovenske osebnosti. Odbor je s posebno poslanico pozval slovensko javnost k finančni podpori ljubljanske univerze, ki si mora zagotoviti nujno potrebno strokovno opremo in prostore za svojo dejavnost. Univerza je nujno potrebovala univerzitetno knjižnico. Senat je na rektorjevo priporočilo na seji 13. aprila 1934 sklenil, da Univerza, kljub nasprotovanju beograjskega prosvetnega ministrstva, začne z gradnjo knjižnice po načrtih prof. Jožeta Plečnika. Rektor si je neuspešno prizadeval, da bi vlada v proračunu za leto 1934/35 odobrila vsaj sredstva za kreditiranje velike naložbe, zato je gradnja napredovala zelo počasi.³⁹⁷

5.2 Drugi mandat, okupacija in revolucija

Za drugi rektorski mandat (1939–1941) je bil dr. Slavič izvoljen na redni seji univerzitetnega senata 23. junija 1939. Teološka fakulteta je tokrat predlagala štiri kandidate: poleg dr. Slaviča, ki je prejel 27 glasov, še dr. Grivca (6 glasov), dr. Gosarja (4 glasovi) in dr. Lukmana (2 glasova). Mandat je bil zaznamovan tako z optimizmom, ki ga je vlivalo praznovanje 20-letnice ustanovitve ljubljanske univerze, kot z negotovostjo, ki jo je napovedoval začetek druge svetovne vojne in okupacije. Kot najpomembnejšo nalogo prvega leta mandata je videl rektor prizadevanje za razširitev medicinskega študija na 5. in 6. semester. Samo na ta

³⁹⁴ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega sveta, 9. 6. 1933, in Zapisnik seje univerzitetnega senata, 19. 6. 1933.

³⁹⁵ Prim. Ciperle, *Rektorji Univerze*, str. 20.

³⁹⁶ ZAMU, Zapisnik izredne seje univerzitetnega senata, 30. 12. 1932.

³⁹⁷ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega senata, 13. 4. in 16. 6. 1934.

način bo namreč fakulteta lahko dosegla primerljivi nivo strokovnosti, ki bo zagotavljal tudi njen nadaljnji obstoj. Fakulteto, ki je imela samo dva letnika, je namreč želelo ministrstvo ukiniti že leta 1934 in študente usmeriti na bolj kvaliteten študij v Zagreb ali Beograd. Rektor Slavič je uspel pridobiti širši krog podpornikov tudi v vrhu slovenske politike, ki so se angažirali v pridobivanju sredstev in kadra za potrebno razširitev študija Medicinske fakultete. Idejo sta podrla tako slovenski minister v beograjski vladi dr. Anton Korošec kot ban dr. Marko Natlačen. Rektor je interveniral tudi pri knezu Pavlu in mu izročil obsežni elaborat, ki ga je pripravil dekan Medicinske fakultete prof. dr. E. Kansky.³⁹⁸ Pozneje je uspel izposlovati še dodatne kredite za potrebe Medicinske fakultete ter za gradnjo prirodoslovnega, anatomskega, kemičnega in strojniškega inštituta, za zavod za mineralogijo in za akademsko menzo.³⁹⁹

Rektor dr. Slavič si je veliko obetal tudi od praznovanja 20-letnice Univerze, zato je pripravo te slovesnosti skrbno načrtoval. Na proslavi, ki je potekala 16. in 17. decembra 1939 pod pokroviteljstvom samega kralja Petra II., je bil prisoten vrh slovenske politike in visoki gostje iz Beograda. Na slavnostni seji univerzitetnega senata 17. decembra so ministru dr. Antonu Korošču podelili častni doktorat ljubljanske univerze. Ob zadnji svetosavski proslavi na ljubljanski univerzi januarja 1941 je Senat na pobudo rektorja podelil častni doktorat za zasluge pri ustanavljanju ljubljanske univerze tudi nekdanjemu županu in ministru dr. Ivanu Hribarju.⁴⁰⁰

Konec poletja 1940 so se spet začeli večji študentski protesti, ki so resno ogrozili začetek novega študijskega leta. Komunistični aktivisti so preko akademskih društev in klubov spodbujali nemire med študenti in razširjali letake s sovražnimi napisi proti rektorju in proti Univerzi. Minister je ukazal rektorju, da morajo do 20. oktobra iz društev odstraniti vse vidne komuniste.⁴⁰¹ Rektor kljub sklepu Senata ni uvedel disciplinskega postopka proti članom Slovenskega kluba, ki jim je bila očitana komunistična propaganda med letovanjem v Prekmurju.⁴⁰² Zavrne pa pobudo študentov za ustanovitev Akademskega društva prijateljev Sovjetske zveze, ker takšno društvo zaradi svojega političnega značaja ne bi bilo v skladu z univerzitetno zakonodajo.

Dr. Slavič je 14. junija 1941 zadnjič kot rektor vodil sejo univerzitetnega sveta, kjer je podal tudi obsežno zaključno poročilo o svojem delu. V njem je najprej predstavil nov položaj, v katerem se je znašla ljubljanska Univerza in njeno vodstvo z aprilsko okupacijo. Zaradi nevarnosti demonstracij in vdora

³⁹⁸ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega senata, 6. 6. 1940.

³⁹⁹ Prim. Ciperle, *Rektorji Univerze*, str. 20.

⁴⁰⁰ ZAMU, Zapisnik izredne seje univerzitetnega senata, 24. 1. 1941.

⁴⁰¹ ZAMU, Zapisnik izredne seje univerzitetnega senata, 27. 9. 1940.

⁴⁰² ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega senata, 29. 11. 1940.

vojaštva v Univerzo je ukazal začasno zapreti poslopje Univerze. Po dveh tednih zaprtja se je delo na univerzi nadaljevalo po programu. Razmere so od vodstva, še posebej od rektorja zahtevale veliko diplomatske spretnosti, saj je italijanska zasedbena oblast videla v univerzi veliko priložnost za uveljavitev svojega vpliva v ključnih izobraževalnih in znanstvenih ustanovah naroda. Senat je 19. aprila sklenil, da se delegacija Univerze uradno predstavi civilnemu komisarju okupacijskih sil in skuša zagotoviti Univerzi kolikor toliko normalno delovanje.⁴⁰³ Dr. Slavič je bil kot predstojnik najvišje akademske ustanove 27. maja imenovan v sosvet (konzulto) Ljubljanske pokrajine, za kar ga je po vojni nova oblast na procesu 4. julija v odsotnosti obsodila kot izdajalca.⁴⁰⁴ Okupatorske oblasti so bolj ali manj redno zagotavljale financiranje delovanja Univerze in celo nadaljevanje začelih gradbenih projektov. Odposlanec prosvetnega ministrstva v Rimu prof. Maver je rektorju zagotovil, da nove oblasti ne bodo ničesar rušile, okrepili pa bodo določena študijska področja na Pravni in na Filozofski fakulteti z vsebinami italijanskega pravnega reda in kulture.⁴⁰⁵ Rektorju je tudi uspelo obvarovati komaj zgrajene prostore univerzitetne knjižnice pred nameravano vojaško zasedbo in je odredil takojšnjo selitev knjižničnega fonda v nove prostore.⁴⁰⁶

Junija 1941 je bil za novega rektorja izvoljen zgodovinar dr. Milko Kos, za prorektorja pa dr. Slavič.⁴⁰⁷ To funkcijo je Slavič opravljal vse do poletja leta 1945. Po kapitulaciji Italije jeseni 1943 ter nemški okupaciji in ustanovitvi Rupnikove Ljubljanske pokrajine so se razmere na Univerzi zelo poslabšale. Vodenje ustanove, ki se ni želela politično opredeljevati, je postajalo v tem času vedno večjega zaostrovanja državljskega spopada skrajno naporno. Velik del tega bremena je moral nositi prav prorektor dr. Slavič, ki je bil ne samo zaradi najdaljšega staža v vodstvu Univerze, temveč tudi zaradi svojih mednarodnih diplomatskih izkušenj najbolj usposobljen za vzdrževanje odnosov Univerze z oblastniki. Iz izkušenj je vedel, da želi vsaka oblast uporabiti univerzo za utrjevanje svoje oblasti. Sovražni in zaničevalni odnos italijanske in avstrijsko-nemške politike do slovenstva je na lastni koži izkusil na pogajanjih za meje po prvi svetovni vojni, zato novim oblastnikom ni zaupal, čeprav se je moral z njimi pogajati. Hkrati pa je tudi že lahko slutil nevarnosti nove revolucionarne slovenske oblasti, ki se je počasi porajala. Zle slutnje so mu lahko prebudile že študentske demonstracije v zadnjih predvojnih letih, ki jih je peščica komunističnih agitatorjev izkoriščala za svoje ozke politične interese in jim pri tem ni bilo mar ne za usodo Univerze ne študentov. Dokončno pa mu je lahko

⁴⁰³ ZAMU, Zapisnik izredne seje univerzitetnega senata, 19. 4. 1941.

⁴⁰⁴ Prim. Jera Vodušek Starič, *Prevzem oblasti 1944–1946*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1992, str. 275–276 (dalje: Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*).

⁴⁰⁵ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega senata, 12. 5. 1940.

⁴⁰⁶ ZAMU, Zapisnik izredne seje univerzitetnega senata, 7. 5. 1941.

⁴⁰⁷ ZAMU, Zapisnik seje univerzitetnega sveta, 14. 6. 1941.

postalo jasno, kaj čaka nasprotnike revolucije po dveh odmevnih umorih, ki so ju izvršili pripadniki revolucije sredi Ljubljane. 26. maja 1942 je bil namreč pri belem dnevu ubit profesor Teološke fakultete, velik domoljub in karizmatični študentski voditelj dr. Lambert Ehrlich, 13. oktobra istega leta pa prav tako sredi Ljubljane nekdanji ban dr. Marko Natlačen, eden vodilnih slovenskih krščanskih politikov tedanjega časa. Slaviču je moralo postajati vedno bolj jasno, da nova oblast ne bo poznala nobene tolerance do drugače mislečih in si bo tudi avtonomijo univerze in znanosti razlagala na povsem svoj način. Vse to je počasi izčrpavalo njegove moči, tako fizične kot psihične, zato ne preseneča, da se je skupaj s številnimi drugimi 5. maja 1945 umaknil iz Slovenije.⁴⁰⁸ Zatočišče je našel v eni izmed župnij pri Bolzanu v Italiji, kjer je preživel tri leta. V njegovem službenem listu na Univerzi je zapisano, da je bil po odloku ministra za prosveto Narodne vlade Slovenije 10. maja 1945 »odstavljen iz dosedanje službe in položaja«. Nova revolucionarna oblast ga je na procesu 4. julija 1945 zaradi njegovega formalnega članstva v konzultu kolektivno z vsemi drugimi 12 člani v odsotnosti obsodila na deset let zapor, odvzem narodne časti, prisilno delo in odvzem treh četrtin premoženja.⁴⁰⁹ Po amnestiji leta 1947 se je dr. Slavič smel vrniti v Slovenijo. Po sklepu Ministrstva za prosveto Ljudske republike Slovenije je s 1. januarjem 1948 lahko spet začel poučevati kot redni profesor na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Ko je Svet za prosveto in kulturo pri Vladi Republike Slovenije 4. marca 1952 ukinil Teološko fakulteto kot javno ustanovo in so njeni profesorji izgubili status javnih uslužbencev, se je upokojil.⁴¹⁰ Vendar je na Teološki fakulteti predaval še nadaljnjih šest let, skoraj vse do smrti leta 1958.⁴¹¹

6 PREVAJALEC SVETEGA PISMA

Po vrnitvi v Slovenijo je dr. Slavič vse svoje moči posvetil predavanjem na Teološki fakulteti in prevajanju Svetega pisma. Za študente je že med vojno pripravil za tisk izredno temeljito in pregledno delo *Uvod v Sveto pismo Stare zaveze* (Ljubljana 1945), ki pa je zaradi vojnih in povojnih razmer ostalo v tipkopisu in krtačnih odtisih. Učbenik so študentje teologije uporabljali še več desetletij, vse do novih pokoncilskih izdaj svetopisemskih uvodov. Njegova glavna skrb pa je vejala prevajanju Svetega pisma stare zaveze. Slavič velja za prvega katoliškega strokovnjaka na Slovenskem, ki je dosledno prevajal Sveto pismo

⁴⁰⁸ Prim. Vrtnjak, Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje, str. 333, kjer navaja pričevanje nekega bivšega študenta, ki se je 5. maja na ljubljanski železniški postaji srečal z odhajajočim Slavičem: »Profesor dr. Matija Slavič se mi prijazno nasmehne, ko ga pozdravim. Čisto drugačen se mi zdi, kot je bil pri predavanjih o sv. pismu stare zaveze. Kot Mojzesu mu je obraz žarel, kadar nam je opisoval svoje potovanje na Sinajsko goro ... Danes mu težke skrbi orjejo globoke brazde v čelo ...«

⁴⁰⁹ Prim. Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 276.

⁴¹⁰ Prim. Kolar, Teološka fakulteta, str. 152.

⁴¹¹ Prim. Smolik, Kronika državne Teološke fakultete, str. 176.

po hebrejskem izvirniku.⁴¹² Tik pred začetkom vojne mu je uspelo izdati prvih šest knjig stare zaveze.⁴¹³ Kolega dr. Andrej Snoj je nov prevod predstavil kot dolgo pričakovano delo, ki ustreza vsem sodobnim bibličnim in prevajalskim kriterijem.⁴¹⁴ Da bi lahko čim prej dokončal prevod, je Slavič počasi prepuščal predavanja svojemu nasledniku na Teološki fakulteti prof. dr. Jakobu Aleksiču (1897–1980), sam pa se je intenzivno posvetil prevajanju, ker je čutil, da se mu čas izteka. Prevajal je vse do julija 1958, tri mesece pred svojo smrtjo, ko mu je odpovedalo še zadnje oko.⁴¹⁵ Uspelo mu je prevesti vse knjige stare zaveze, omahnil pa je ravno na začetku prevajanja malih prerokov. To delo je končal prof. Aleksič, ki je knjigo prevedel po Vulgati. Ker je mariborski škof dr. Maksimilijan Držičnik uspel leta 1958 nepričakovano od državnih oblasti pridobiti dovoljenje za prvo izdajo Svetega pisma v novi državi, so Slavičevi kolegi na fakulteti (prof. J. Aleksič, prof. A. Snoj in prof. S. Cajnkar) z združenimi močmi pregledali njegove prevode, jih opremili z dodatnimi uvodi in opombami ter že konec leta 1958 pripravili za izdajo prvo od štirih knjig novega prevoda Svetega pisma.⁴¹⁶ Knjiga je izšla naslednje leto, ko je mariborsko-lavantinska škofija obhajala stoletnico prenosa škofijskega sedeža iz Št. Andraža v Maribor. Zaradi teh okoliščin se je tega prevoda oprijelo ime »mariborska izdaja«. Upravičeno pa bi ga lahko imenovali tudi Slavičevo Sveto pismo.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU)

Zapisniki sej univerzitetnega sveta

Zapisniki sej univerzitetnega senata

Zapisniki sej univerzitetne uprave

⁴¹² Prim. France Rozman, Matija Slavič, prevajalec Svetega pisma, v: *Zbornik referatov. Matija Slavič 1877–1958* (ur. Stanko Ojnik), Pravnozgodovinski inštitut Pravne fakultete: Fundacija dr. Antona Trstenjaka, Maribor 1997, str. 43–55.

⁴¹³ *Sveto pismo Stare zaveze*. Prvi del. *Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga*, Celje: Družba sv. Mohorja, 1939. 650 + (XVI) str.

⁴¹⁴ Prim. Andrej Snoj, Dr. Matija Slavič: Sveto pismo stare zaveze, v: *Književni glasnik* 7 (1940), št. 2, str. 30–34, kjer navaja, da Slavičev prevod ustreza vsem zahtevam sodobnega prevajanja Svetega pisma, in sicer, da je prirejen po izvirnem besedilu, da je točen in jasen ter da je podan v lepem knjižnem jeziku.

⁴¹⁵ Govor izrednega profesorja dr. J. Aleksiča, str. 45.

⁴¹⁶ *Sveto pismo Stare zaveze*. Prvi del: *Zgodovinske knjige*. Iz hebrejskega jezika prevedel dr. Matija Slavič. Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat, 1959. 795 + (III) str.; v istem letu je izšel tudi drugi del: *Sveto pismo Stare zaveze*. Drugi del: *Zgodovinske knjige. Poučne knjige*. Tekste iz hebrejskega jezika je prevedel dr. Matija Slavič, Tekste iz grškega jezika pa dr. Francišek Jere, Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat, 1959. 778 str., naslednje leto pa tretji del: *Sveto pismo Stare zavete*. Tretji del: *Preroške knjige*. Velike preroke je prevedel dr. Matija Slavič, Male preroke pa dr. Jakob Aleksič, Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat, 1960. 735 str.

Literatura

- Aleksič, Jakob, Slavič Matija, v: *Slovenski biografski leksikon III*, Ljubljana 1960–1971, str. 358–359.
- – – In memoriam, v: *Spominski zbornik Teološke fakultete* (ur. Franc Grivec), Ljubljana 1958, str. 37–48.
- Ciperle, Jože, Po poti do univerze v Ljubljani, v: *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919*, Ljubljana 2009, str. 11–28.
- Ciperle Jože in dr., Rektorji Univerze v Ljubljani, v: *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji*, Ljubljana 2001, str. 7–45.
- Kolar, Bogdan, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, v: *AES* 32 (2010), str. 121–197.
- Kuzmič, Franc, Bibliografija Matije Slaviča, v: *Zbornik soboškega muzeja* 9/10 (2007), str. 269–280.
- Dekleva, Tatjana, Ustanovitev univerze v Ljubljani, v: *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919*, Ljubljana 2009, str. 29–42.
- Dolinar, France M., Frintaneum (Avguštej) in Cerkev na Slovenskem, v: *BV* 67 (2007), št. 1, str. 19–22.
- Grmič, Vekoslav, Ob 120-letnici rojstva teologa, publicista in narodnoobrambnega delavca dr. Matije Slaviča, v: *Časopis za zgodovino in narodopisje* 68 (1997), št. 2, str. 155–156.
- Matjaž, Maksimilijan, Jurij Japelj, prevajalec Svetega pisma in nosilec reformnih idej škofa Herbersteina, v: *Kamniški zbornik* 18 (2006) str. 107–111.
- – – Slomškova prizadevanja za slovensko Sveto pismo, v: *SHS* 11 (2011), št. 2–3, str. 867–884.
- Ojnik, Stanko, Dr. Matija Slavič v usodnih časih prekmurskih Slovencev, v: *Zbornik referatov. Matija Slavič 1877–1958* (ur. Stanko Ojnik), Maribor 1997, str. 11–24.
- Rozman, France, Katedra za biblične vede, v: *BV* 50 (1990), št. 1–2, str. 54–62.
- – – Matija Slavič, prevajalec Svetega pisma, v: *Zbornik referatov. Matija Slavič 1877–1958* (ur. Stanko Ojnik), Maribor 1997, str. 43–55.
- – – Prevajanje Svetega pisma na Slovenskem, v: *BV* 50 (1990), str. 427–442.
- Slavič, Matija, *Naše Prekmurje. Zbrane razprave in članki* (ur. Viktor Vrtnjak), Pomurska založba, Murska Sobota 1999.
- Smej, Jože, Slavič, Matija, v: *Enciklopedija Slovenije*, Zv. 11, Ljubljana 1997, str. 127–128.
- – – Odmevi Slavičevega dela za osvoboditev Prekmurcev v zbornikih Stopinje in v knjigi dr. Zsiga Tibor, Muravidetöl Trianonig, v: *Zbornik referatov. Matija Slavič 1877–1958* (ur. Stanko Ojnik), Maribor 1997, str. 35–41.
- Smolik, Marijan, Kronika državne Teološke fakultete (1919–1952), v: *BV* 29 (1969), št. 3–4, str. 171–178.
- Teply, Bogo, Dr. Fran Kovačič in dr. Matija Slavič - njuno delo za Prekmurje, v: *Panonski zbornik* (ur. Franc Zadravec et al.), Murska Sobota 1966, str. 310–321.
- Vrtnjak, Viktor, Delo dr. Matije Slaviča in njegov pomen za Prekmurje, v: *Stopinje* 1999, str. 47–49.
- – – Matija Slavič in njegovo delo za Prekmurje, v: *Matija Slavič, Naše Prekmurje* (ur. Viktor Vrtnjak), Murska Sobota 1999, str. 315–348.
- Vodušek Starič, Jera, *Prevzem oblasti 1944–1946*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1992.

POVZETEK

Dr. Matija Slavič, teolog in profesor, prevajalec Svetega pisma, diplomat in domoljub, je po temeljiti teološki in jezikovni izobrazbi na dunajskem Frintaneumu postal najprej profesor bibličnih ved Stare zaveze in orientalskih jezikov na bogoslovnem učilišču v Mariboru. Ob koncu prve svetovne vojne je kot član slovenskega dela jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci v Parizu kot ekspert za Prekmurje zaslužen za priključitev večjega dela prekmurskih Slovencev matičnemu narodu. Bil je med prvimi profesorji novonastale ljubljanske univerze in v dveh mandatih (1932/34 in 1939/41) tudi njen rektor. Ves čas okupacije je opravljal službo prorektorja in z veliko diplomatsko spretnostjo vzdrževal odnose Univerze s civilno oblastjo. Po vojni se je poleg profesure na Teološki fakulteti posvetil predvsem prevajanju Svetega pisma Stare zaveze, ki ga je dosledno prevajal po hebrejskem izvirniku.

KLJUČNE BESEDE: *Matija Slavič (1877–1958), Ljubljanska univerza, Teološka fakulteta, prevod Svetega pisma Stare zaveze, Prekmurje*

Summary

MATIJA SLAVIČ – TEACHER, BIBLICAL SCHOLAR, STATESMAN

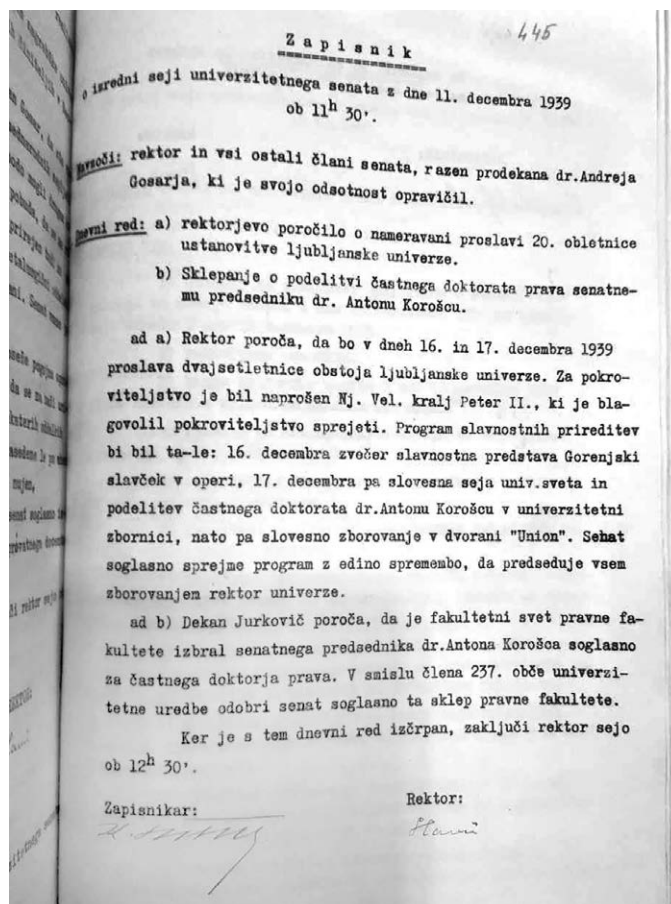
Matija Slavič, PhD, a theologist and professor, translator of the Bible, a diplomat and a patriot, following his thorough theological and linguistic education at the Frintaneum in Vienna first became a professor of Biblical studies of the Old Testament and Oriental languages at the theological school in Maribor. At the end of World War 1, he is credited for the annexation of the major part of Prekmurje Slovenians to the motherland as a member of the Slovenian part of the Yugoslav delegation at the peace conference in Paris and an expert for Prekmurje. He was one of the first professors of the newly founded University of Ljubljana and its rector for two mandates (1932/34 and 1939/41). During the entire period of the occupation, he was a vice-rector and maintained good relations between the University and civil authorities using his great diplomatic skill. After the war, in addition to lecturing at the Faculty of Theology he devoted most of his efforts to translating the Old Testament of the Bible, which he translated strictly following the Hebrew original.

KEYWORDS: *Matija Slavič (1877–1958), University of Ljubljana, Faculty of Theology, translation of the Old Testament of the Bible, Prekmurje*

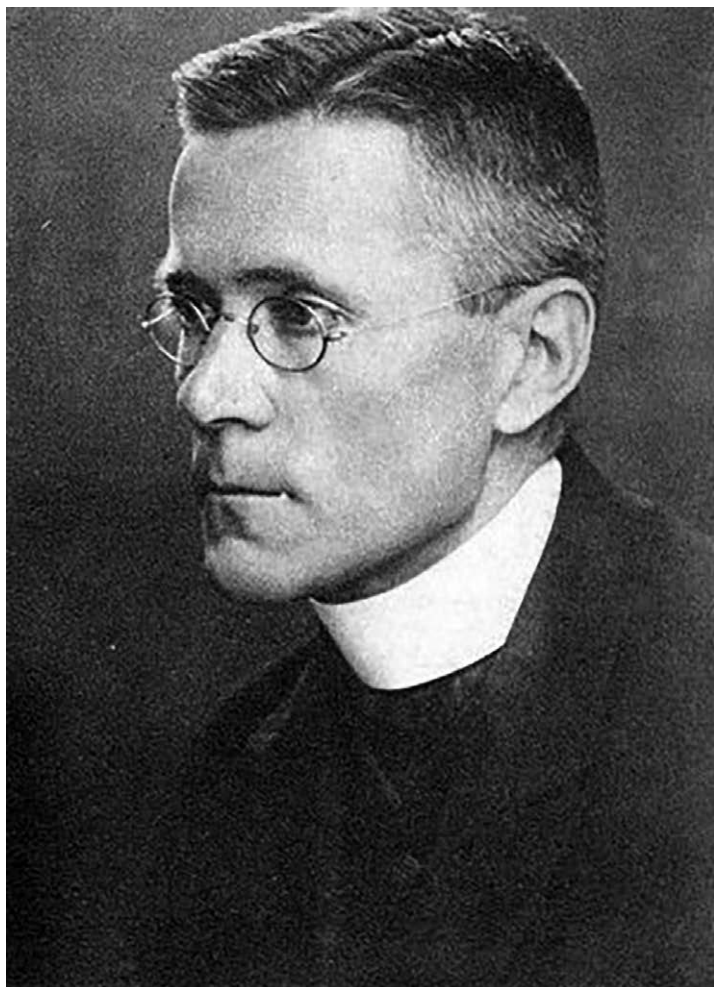
PRILOGE

Sl. 1: Etnografska sekcija delegacije Kraljevine SHS v Parizu, M. Slavič je drugi z desne v zadnji vrsti (Pokrajinski arhiv Maribor).

Sl. 2: Zapisnik seje senata UL, 11. december 1939 (ZAMU).

JOSIP SREBRNIČ

(1876–1966)

zgodovinar in patrolog

dekan Teološke fakultete (1922/23)

škof na Krku (1923–1966)

1.02 Pregledni znanstveni članek UDK: 929Srebrnič J.:378.4(497.4Ljubljana)(091)

Bogdan Kolar

dr. teologije, redni profesor za zgodovino Cerkve in patrologijo
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-naslov: bogdan.kolar@guest.arnes.si

UNIVERZA V LJUBLJANI IN NJEN UČITELJ DR. JOSIP SREBRNIČ

Preden je dr. Josip Srebrnič po koncu prve svetovne vojne pričel svoje učiteljsko in organizacijsko delo v Ljubljani, je bil ena osrednjih osebnosti v delovanju goriške nadškofije.⁴¹⁷ Tam je bil učitelj na bogoslovnem učilišču za ilirsko metropolijo in nosilec vrste drugih cerkvenih služb. Ko se je odločil za preselitev v Ljubljano, je bil tu med pomembnimi pobudniki in zelo zavzetimi delavci za ustanovitev univerze ter v njenem okviru teološke fakultete. Na slednji je bil nato štiri leta učitelj in dekan.⁴¹⁸ Tudi v Ljubljani je bil, poleg strokovnega in znanstvenega dela na svojem področju, med vodilnimi osebnostmi katoliškega gibanja v letih po prvi svetovni vojni.

1 UČITELJ V GORICI

Josip Srebrnič, bogoslovni in zgodovinski pisec, kot je označen v *Slovenskem* in v *Primorskem slovenskem biografskem leksikonu*, se je rodil 2. februarja 1876 v Solkanu pri Novi Gorici (danes, v tistem času pri Gorici), to je ob vznožju Svete Gore, kot najstarejši od sedmih otrok v družini malega kmeta Jožefa in njegove žene Terezije roj. Šuligoj, ki je bila gospodinja. V družini se je ohranilo izročilo, da se je družina naselila v Solkanu kot begunska družina

⁴¹⁷ O dr. Josipu Srebrniču kot cerkvenem zgodovinarju in učitelju tega predmeta na Univerzi v Ljubljani prim. Bogdan Kolar, Zgodovinar dr. Josip Srebrnič (1876–1966) – učitelj na Univerzi v Ljubljani, v: *Arhivi. Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 34 (2011), št. 2, str. 363–374 (dalje: Kolar, Zgodovinar dr. Josip Srebrnič (1876–1966) – učitelj na Univerzi v Ljubljani); Bogdan Kolar, Dr. Josip Srebrnič (1876–1966) – učitelj teologije v Gorici in v Ljubljani, v: *Krčki biskup Josip Srebrnič (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčić, Rijeka – Krk – Zagreb 2017, str. 7–32).

⁴¹⁸ Za najbolj zgodnje obdobje življenja dr. Josipa Srebrniča sta temeljni viri informacij življenjepisa, ki sta bila objavljena v *Slovenskem biografskem leksikonu* (= SBL), vol. III, Ljubljana 1967, str. 429–431 (avtor je dr. Maks Miklavčič, učitelj na Teološki fakulteti; pri zbiranju podatkov mu je pomagala najmlajša sestra škofa Srebrniča Marija Godnič v Ljubljani) in geslo v *Primorskem slovenskem biografskem leksikonu* (= PSBL), vol. III, Gorica 1986–1989, str. 432–435 (geslo je pripravil prof. France Kralj, dober poznavalec zgodovine Cerkve na Goriškem). Prim. tudi France Kralj, Josip Srebrnič (1876–1966), v: *Dom in svet. Zbornik MCMXCVII*, Maribor 1997, str. 236–243 (dalje: Kralj, Josip Srebrnič (1876–1966)).

pred Turki (v času preseljevanja Uskokov), čeprav se različice priimka Srebrnič (Srebrnigh, Srebarnich, Sreberniz) javljajo v matičnih knjigah po letu 1600.⁴¹⁹ Iz družine je J. Srebrnič prinesel tesno povezanost s Cerkvijo in globoko katoliško prepričanje. »Vera jim je bila kakor zlat zaklad, ki daje pravo ceno življenju. Z vero je tudi mladi Jožef zlatil svoj značaj in želel, da z njo obogati vse ljudi okrog sebe.«⁴²⁰ Osnovno izobrazbo si je pridobil v domačem kraju Solkanu, gimnazijo je obiskoval v Gorici (1888–96). Pri tem mu je bil v veliko pomoč domači kaplan Jožef Godnič, ki je starše spodbudil, da so nadarjenega sina poslali v šole. Vse letnike višje gimnazije je bil med najboljšimi dijaki. Deloma (1890–91) je bil gojenec dijaškega semenišča Andreanum, kjer mu je bil predstojnik dr. Anton Mahnič, »ki je sicer imel dijake zelo rad, a ni utegnil, da bi se individualno vživljal v dijaško psiho, zato so se drug drugemu odtujevali.«⁴²¹ Kralj ugotavlja: »Srebrnič je Mahniča spoštoval in občudoval, do kraja pa se ni dal ugnesti v njegov kalup. Razšla sta se, pa se spet našla, ko je Mahnič spoznal Srebrničevo žlahtno, samoniklo osebnost.«⁴²² Leta 1896 je Srebrnič odlično opravil maturo v Gorici in se odločil za nadaljnji študij na Dunaju. Že kot gimnazijec je pokazal svoje voditeljske sposobnosti in močan vpliv na sošolce, ki so nanj gledali kot na svojega vodnika.

Na dunajski univerzi je študiral zgodovino in geografijo (1896–1901) in v času študija opravil enoletno prostovoljno vojaško službo; dobil je čin poročnika. Dunajski čas je bil zanj čas okrepljenega zanimanja za narodne in verske vrednote, kar je pokazal ob različnih priložnostih.⁴²³ Konec januarja 1902 je postal učitelj na goriški gimnaziji in poučeval zgodovino, zemljepis, propedeutiko, nemški in slovenski jezik. Dne 28. februarja 1902 je bil na dunajski univerzi promoviran za doktorja filozofije. Ko se je isto leto odločil, da postane duhovnik, ga je goriški nadškof Andrej Jordan poslal na študij teologije (in sholastične filozofije) v Rim; študiral je na univerzi Gregoriana in bil gojenec zavoda Collegium Germanicum et Hungaricum. Duhovniško posvečenje je prejel v Rimu 28. oktobra 1906. Naslednje leto je študij v Rimu zaključil z doktoratom iz sholastične filozofije in teologije; promoviran je bil 25. julija 1907. V istem času sta

⁴¹⁹ Prim. Kralj, Josip Srebrnič (1876–1966), str. 236.

⁴²⁰ Tiho slovo nadškofa Srebrniča, v: *Družina*, št. 13, 1. julij 1966, str. 160.

⁴²¹ O razmerah v zavodu, delovanju dr. Antona Mahniča kot voditelja ter njegovem odnosu do dijakov največ pove razprava Josipa Srebrniča z naslovom Dr. Anton Mahnič v goriškem deškem semenišču, v: *Čas* 15 (1921), št. 3–4, str. 237–244. Dvojna številka revije *Čas*, ki je izšla spomladi 1921, je bila v celoti posvečena dr. Antonu Mahniču. Urednik Srebrnič je k njeni pripravi pritegnil številne sodelavce tako iz slovenskega kot hrvaškega prostora. Številka je bila pripravljena v spomin krškemu škofu Antonu Mahniču, ki je umrl 14. decembra 1920.

⁴²² Kralj, geslo v PSBL, str. 432; Tiho slovo nadškofa Srebrniča, v: *Družina*, št. 13, 1. julij 1966, str. 160.

⁴²³ O tem več Petar Strčić, Prilog za biografiju ddr. Josipa Srebrniča, krčkoga biskupa i sveučilišnog profesora (1876–1966), v: *Goriški letnik. Zbornik goriškega muzeja* 28–29 (1998–99), str. 105–144.

bila v zavodu skupaj z njim poznejši ugleden voditelj Družbe Jezusove p. Anton Prešeren (1883–1965) in Ciril Ažman (1881–1952), pozneje šolnik in časnikar.⁴²⁴

Po vrnitvi v Gorico je Srebrnič začel prevzemati različne službe v osrednjih ustanovah goriške nadškofije. 1. oktobra 1907 mu je nadškof Frančišek B. Sedej zaupal kar tri službe v osrednjem škofijskem bogoslovnem semenišču: imenoval ga je za študijskega vodjo (prefekta), podravnatelja in voditelja knjižnice. Veliko skrb je posvetil do tedaj zanemarjeni knjižnici, ureditvi njenih prostorov, izpopolnjevanju gradiva in pridobivanju pomembnih del za njene zbirke. Od leta 1908 do 1912 je bil ravnatelj dijaškega semenišča Andreanum, kjer je pred tem sam bil gojenec. Zavzel se je za gradnjo novega poslopja (Sedejevega) Malega semenišča, ki je bilo dokončano v letu 1912 (takrat so vodstvo zavoda prevzeli člani Družbe Jezusove). Že od leta 1908 je bil ravnatelj dekliškega liceja v zavodu sester notredamk v Gorici, nadziral je pouk zgodovine in zemljepisa na njihovem liceju in trgovski šoli; ob tem je bil kaplan sestrške redovne skupnosti. V bogoslovnem semenišču je marca 1909 postal suplent in 1. januarja 1910 redni profesor cerkvene zgodovine (po smrti predhodnika dr. Josipa Gabrijelčiča).

Bil je med ustanovitelji Katoliškega tiskovnega društva za Goriško (ust. leta 1908) in njegov prvi predsednik. Dal je pobudo za ustanovitev Slovenske krščansko-socialne zveze in za začetek izhajanja krščansko-socialnega lista *Novi čas* leta 1909 in je bil voditelj skupine izobražencev, ki se je zbirala ob listu.⁴²⁵ Bil je odbornik Slovenske krščansko-socialne zveze, voditelj Marijine kongregacije za katoliške izobražence v Gorici, vodja odseka Rdečega križa, član goriškega odbora za pripravo slovensko-hrvaškega katoliškega shoda v Ljubljani leta 1913 in nato referent v odseku za versko življenje.

1.1 Začasno v Stični in nato v Ljubljani

Prva svetovna vojna in njene posledice so uničile velik del vsega, kar je dr. Josip Srebrnič do tedaj delal v Gorici. V začetnem obdobju je ostal v mestu, od koder je pomagal duhovnikom v Šempetru.⁴²⁶ Zaradi odprtja soške fronte pa se je skupaj z družino, vodstvom nadškofije in nadškofom F. B. Sedejem, kurijo in semeniščem proti koncu leta 1915 preselil v Stično, kjer je deloval kot učitelj na bogoslovnem učilišču goriške nadškofije, aktiven je bil na pastoralnem področju (v župniji Žalna pri Višnji Gori) in bil med organizatorji pomoči goriškim beguncem, ki so se znašli v notranjosti Slovenije. Več župnijam je pomagal, da so v notranjost Slovenije umaknile župnijske dragocenosti in matične knjige, že decembra 1915 pa je s pomočjo vojaških oblasti v dveh vagonih organiziral prevoz učnih pripomočkov in opreme goriškega semenišča v Stično. Poleti 1917

⁴²⁴ Prim. Ignacij Lenček, Škof dr. Josip Srebrnič, v: *Omnes unum/Todos uno*, 1 (1954), št. 1, str. 27.

⁴²⁵ Prim. Iz našega kulturnega življenja. Škof dr. Jos. Srebrnič, v: *Čas* 18 (1923/24), zv. 1, str. 54.

⁴²⁶ Prim. Ignacij Leban, Krški škof dr. Josip Srebrnič, v: *Koledar Goriške Mohorjeve družbe* za leto 1925, Gorica 1924, str. 74.

se je z vsem srcem navdušil za majniško deklaracijo in jo podprl (kljub drugačnemu in bolj previdnemu gledanju na dogodke s strani nadškofa F. B. Sedeja), s čimer je podprl prizadevanje ljubljanskega škofa dr. A. B. Jegliča, vendar pokazal nespoštovanje do svojega cerkvenega predstojnika Sedeja. Škof Jeglič je v svoj dnevnik zapisal: »Za podpis na izjavo sem pisal metropolitu Sedeju in škofu Karlinu. Poslednji je odgovoril, da dovoli podpis, pa je tudi zadovoljen, ako se izhaja brez njega. Metropolit je odločno prepovedal, da bi ga podpisal, in je bil jezen na dr. Srebrnič, ki je podpisal, ko je vendar vedel, da je njegov škof zoper deklaracijo. Tega sem se ustrašil. Res, duhovnik ne bi smel podpisati na svojo roko v tako važni politični zadevi. Potem bi bilo silno čudno, ko bi podpisal samo jaz ali morda še škof Karlin, metropolit pa ne!«⁴²⁷ Svoje stališče je Srebrnič svojemu cerkvenemu predstojniku nadškofu Sedeju utemeljil v več pismih: »Kako ljudstvu nuditi rešitev pred preganjanjem, nasiljem in smrtnim sovraštvom? ... Kako naj se ljudstvu pomaga? ... Ta pot je osvoboditev od sovraštva, glasi se: dajte nam lastno hišo ... In to je majniška deklaracija. Deklaracija se bo prav gotovo prej ali slej uresničila ... Ideja deklaracije ... je prešinila ves narod in vse sloje njegove. Ona bo zmagala.«⁴²⁸ V času bivanja v Stični je J. Srebrniču na začetku januarja 1918 umrla mati.⁴²⁹ V istem letu ga je nadškof F. B. Sedej imenoval za konzistorialnega svetnika in prosinodalnega sodnika ter ga s tem še bolj pritegnil v vodstvo nadškofije.

Čeprav je doslej v zgodovino pisju veljalo, da se je dr. J. Srebrnič poleti 1918 vrnil v Gorico in se posvetil delu za prenovu mesta (nadškof Sedej se je s svojimi najožjimi sodelavci vrnil v Gorico sredi marca 1918),⁴³⁰ je iz ohranjene korespondence razvidno, da je še v januarju 1919 deloval v Žalni in se je nato od tam preselil v Ljubljano. Res je, da se je zanimal za možnost vrnitve v Gorico, vendar so bile razmere v mestu in v Solkanu negotove. Kot mu je od doma poročal njegov brat France, je bilo v Gorici za stanovanja zelo težko, ker je bilo veliko stavb v mestu uničenih, mesto je bilo še vedno polno vojaštva, manjkalo je osnovnih življenjskih sredstev, povsod sta vladala velika negotovost in strah pred prihodnostjo. Družina Srebrnič je bila v toliko večji stiski, ker je bila njena hiša uničena, niso imeli nobene možnosti za zaslužek, hudo breme jim je prišla še bolezen.⁴³¹

Poleg dela kot predavatelj v semenišču in v pastoralnem delu na župnijah je že v času bivanja v Stični zbiral gradivo o zgodovini in vsesplošnem pomenu opatije cistercijanov v slovenski zgodovini in svoja dognanja objavil v dnevniku

⁴²⁷ Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), dnevnik škofa Jegliča za 18. september 1917.

⁴²⁸ Pismi dr. Josipa Srebrniča nadškofu Sedeju 9. junija in 24. julija 1918 v arhivu Cirila Sedeja. Navaja Kralj, geslo v PSBL, str. 433.

⁴²⁹ Prim. Tiho slovo nadškofa Srebrniča, v: *Družina*, št. 13, 1. julij 1966, str. 160; Kralj, Josip Srebrnič (1876–1966), str. 238.

⁴³⁰ Prim. NŠAL, ŠAL V., fasc. 255, škofije tuje.

⁴³¹ Prim. Biskupski arhiv Krk (BAK), biskup dr. J. Srebrnič, prezidjalni arhiv, br. 50, dopisovanje z bratom Francetom.

Slovenec v več nadaljevanjih pod naslovom *Zgodovina prve cistercije na Slovenskem*⁴³² ter nato kot samostojno publikacijo z naslovom *Stična. Črtice o cistercijskem samostanu v Stični*.⁴³³ Spis je bil pripravljen kot »odmev hvaležnopolnih spominov, ki jih imajo na Stično toliki izmed Goričanov iz dolgih težkih let svetovne vojske«, kajti v Stični so zaradi vojnih grozot »našli odprte gostoljubne roke nadškof goriški, goriško semenišče in bogoslovno učilišče, bogoslovni profesorji in drugi«. Kot izvemo iz uvoda, je bil spis zaključen 24. junija 1919, »štiri leta po prvem ognju v svetišču na Sv. Gori«.⁴³⁴ Stiški samostan, ki je razvil številne dejavnosti na cerkvenem, kulturnem in drugih področjih, »je v resnici velik spomenik iz davne naše prošlosti, ki bi ga moral vsakdo poznati in ceniti ter skrbeti, da ostane v narodu vedno živ in vedno tak, kakor ga je narod v svojo sredo dobil«.⁴³⁵ S stiškimi menihi je ohranil stike vse življenje, tudi kot škof na Krku (tam se je od njega ob pogrebu poslovil stiški opat p. Rafael Ašič).

Ko je bil v jeseni 1918 povabljen, da bi ostal v Ljubljani in prevzel predavanja v bogoslovnem semenišču, je povabilo sprejel. Preselil se je v Ljubljano, kjer je našel dom v župnišču pri sv. Petru (tu je ostal vse do svojega odhoda na otok Krk), kjer je imelo svoje stanovanje več drugih uglednih duhovnikov, med temi tudi dr. Gregorij Rožman. 3. januarja 1919 je dr. Srebrnič v semenišču prevzel predavanja iz cerkvene zgodovine, posebej krščanskega slovstva; to je bilo v skladu z željo ljubljanskega škofa dr. A. B. Jegliča.⁴³⁶ Iz ohranjene korespondence bi bilo mogoče sklepati, da je vsaj v začetku januarja 1919 še naprej bival v Žalni in odhajal za predavanja v Ljubljano. Ravno tako je iz Žalne prihajal v Ljubljano na seje Vseučiliške komisije.

1.2 Delo za ustanovitev univerze

Po preselitvi v Ljubljano, kar se je zgodilo v januarju 1919, se je dr. J. Srebrnič na razne načine še bolj vključil v živahno dogajanje, ki je zajelo slovensko prestolnico po koncu vojne. Med osrednje dogodke teh mesecev je vsekakor treba uvrstiti delo za ustanovitev univerze. Po Srebrničevem prepričanju je bila ustanovitev univerze v Ljubljani brez dvoma »največji kulturni dogodek, ki ga je Slovencem prinesla osvoboditev«, kajti s tem »se jim je uresničil stoleten sen« (prim. priloga I). Ni pretirano reči, da je v določeni meri dr. Josip Srebrnič vzel ustanovitev in nato delovanje univerze tudi kot svoj osebni projekt. Tako je dr. Josip Srebrnič postal sodelavec Vseučiliške komisije, ki je začela delovati

⁴³² Prim. *Slovenec* 1919, št. 109–118, 119, 121, 122.

⁴³³ Prim. Josip Srebrnič, *Stična. Črtice o cistercijskem samostanu v Stični*, Ljubljana, samozaložba (tisk Jugoslovanska tiskarna) 1919, 64 str.

⁴³⁴ Navedki so vzeti iz uvoda v knjigo, str. 5, 6.

⁴³⁵ Iz sklepnega poglavja, str. 64.

⁴³⁶ Prim. Jegličev dnevnik dne 31. decembra 1918 v NSAL.

na začetku decembra 1918 in je imela nalogo pripraviti vse potrebne pogoje za ustanovitev univerze.

»Kljub temu, da je bila Vseučiliška komisija ustanovljena na novo, se je mogla nasloniti na predhodna prizadevanja za slovensko univerzo, predvsem na rezultate vseučiliškega odseka, ki ga je vodil ljubljanski župan Ivan Hribar in je med letoma 1902–1911 mlade slovenske znanstvenike gmotno podpiral pri pripravah na akademsko učiteljsko kariero, tako da je bil ob ustanavljanju prve slovenske univerze slovenski učni kader zanjo v glavnem pripravljen.«⁴³⁷ Vseučiliška komisija se je na konstitutivno sejo sestala dne 5. decembra 1918. Teologe so v komisiji zastopali: dr. Janez Zore, dr. Aleš Ušeničnik in dr. Janez Janežič (zaradi bolezni ni mogel sodelovati, zato ga je nadomestil dr. Josip Srebrnič). Za predsednika komisije je bil izvoljen pravnik dr. Danilo Majaron in za podpredsednika dr. Janez Zore.

Prvotno je bila živa ideja, da bi bil v prehodnem obdobju (provizoriju) del študija organiziran na univerzi v Zagrebu in da bi tam zaposlovali učitelje, ki bi pozneje prevzeli delo na novi univerzi v Ljubljani. Živela je še tudi ideja o slovenski univerzi v Trstu, v Ljubljani pa naj bi zaživela tehnična ali kakšna druga strokovna šola. Vendar so slednjič prevladale sile, ki so se zavzele za ustanovitev univerze brez provizorija v Zagrebu. Večina pobudnikov je želela, da bi bila organizirana po zgledu univerz v Avstriji, s petimi matičnimi fakultetami: teološko, filozofsko, pravno, tehnično in medicinsko. Med glasnimi zagovorniki takojšnje ustanovitve univerze so bili prav učitelji teologije v ljubljanskem semenišču, ki so že 8. decembra 1918 na Vseučiliško komisijo naslovili spomenico v podporo ustanovitve teološke fakultete v Ljubljani in za njeno vključitev v univerzo; komisija njihovega dopisa ni takoj obravnavala. Na dnevni red je prišel 14. januarja 1919. Takrat so v razpravi, ki jo je spodbudil znan prostozidar biolog prof. Boris Zarnik, zavzeli naslednje stališče: »Predlog je bil pod pogojem, da bodo vsa predavanja javna ter v slovenskem, ne v latinskem jeziku, soglasno sprejet in Vseučiliška komisija je Narodni vladi predlagala, naj ljubljansko bogoslovje, ki je kot oblika višjega študija za bodoče duhovnike delovalo v Ljubljani od leta 1791, takoj povzdigne v fakulteto in zato nameni primerna denarna sredstva. Po mnenju prof. Mikuža so bili teologi tisti, ki so Vseučiliški komisiji pokazali pravo pot: če so na razpolago kvalificirani učitelji, je treba iskati rešitev vprašanja ljubljanske univerze le na domačih tleh.«⁴³⁸ Edina organizirana skupina, ki je bila proti univerzi v Ljubljani, je bila Jugoslovanska demokratska

⁴³⁷ Tatjana Dekleva, *Ustanovitev univerze v Ljubljani*, v: *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919 (katalog občasne razstave od decembra 2009 do februarja 2010)*, Ljubljana 2009, str. 30 (dalje: Dekleva, *Ustanovitev univerze v Ljubljani*).

⁴³⁸ Dekleva, *Ustanovitev univerze v Ljubljani*, str. 31; prim. Metod Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945*, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919 – 1969* (ur. Roman Modic), Univerza, Ljubljana 1969, str. 56, 59 (dalje: Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945*).

(liberalna) stranka in je v skladu s tem ravnala vse do izbruha druge svetovne vojne (med njenimi člani je bil najglasnejši nasprotnik večkratni minister dr. Albert Kramer). Ljubljanski univerzi so nagajali na različne načine. Liberalni tabor je bil najprej proti teološki in nato proti medicinski fakulteti, nato so poučarjali, da univerza ne sme biti slovenska, temveč jugoslovanska »v smislu srbsko-hrvatsko-slovenskega mišmaša«, torej le orodje centralizma in unitarizma. Ljubljanska univerza je imela največ težav v časih, ko so bili slovenski liberalci v beograjski vladi.⁴³⁹

Da bi pripravljala dela za ustanovitev univerze potekala bolj učinkovito in usklajeno, je Vseučiliška komisija 8. marca 1919 ustanovila pet podkomisij (eno za fakulteto), ki so imele nalogo poskrbeti za pripravo dokumentov in načrtov za vsako fakulteto. V vsako podkomisijo so bili imenovani trije člani Vseučiliške komisije, druge pa so lahko pritegnili k sodelovanju člani sami. Podkomisijo za teološko fakulteto so sestavljali: dr. Janez Zore (načelnik), dr. Josip Srebrnič in dr. Aleš Ušeničnik. Ustanovili so še posebno podkomisijo, ki naj bi reševala vprašanje prostorov za univerzo ter podkomisijo za pripravo univerzitetnega statuta.

Po začetnem optimizmu, ko je februarja 1919 beograjska vlada, v kateri je bil dr. Anton Korošec podpredsednik, obljubila sredstva za ustanovitev univerze, so že naslednji mesec iz Beograda sporočili, da je ustanavljanje ljubljanske univerze preloženo na čas po koncu pariške mirovne konference. Tako je dr. Srebrnič kmalu opazil, da dogovarjanja med oblastmi v Ljubljani in Beogradu niso bila vselej usklajena in da so si v Ljubljani novice, ki so prihajale iz Beograda, razlagali preveč optimistično oz. sebi v prid. Po začetnih ugodnih znamenjih, ko so govorili na Slovenskem že o odobrenih sredstvih za začetek univerze, se je aprila 1919 pojavila grožnja, da iz univerze ne bo nič. 10. aprila je *Slovenec* poročal: »Iz dobro poučenih krogov smo zvedeli, da je naše vseučilišče v resni nevarnosti. Deželni vladi je te dni odgovorilo prosvetno ministrstvo, da je treba vprašanje vseučilišča šele temeljito študirati, da tudi vprašanje omenjenega kredita še nikakor ni rešeno in da je z ustanovitvijo počakati do sklepa miru.«⁴⁴⁰ V nadaljevanju je avtor dodal: »Ker ne moremo razumeti, v kakšni zvezi bi bila ustanovitev vseučilišča v Ljubljani s pariškim mirovnim posvetom, in zlasti ker smo prepričani, da nam bo močno kulturno središče ob meji tem bolj potrebno, čim več našega življa pride pod Italijo, si ne moremo misliti drugega, nego da se skuša ustanovitev našega vseučilišča zavleči, če ne preprečiti. Neopravičena je trditev, da je treba vprašanje šele sedaj temeljito študirati: to smo mi storili že prej. Vseučiliška komisija je izdelala načrt do podrobnosti, moči so že pripra-

⁴³⁹ Prim. Mikuž, Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945, str. 59.

⁴⁴⁰ Počakajte! (K vprašanju vseučilišča v Ljubljani), v: *Slovenec*, št. 82, 10. april 1919, str. 1.

vljene – treba je le volje do dejanja. To dejanje bi vlada izvršila lahko že jeseni, a ker ga odлага brez jasnih vzrokov, moramo sklepati, da ga tudi pozneje ne namerava izvršiti.«

Dr. Josip Srebrnič je bil član podkomisije za sestavo univerzitetnega statuta, vendar ni dočakal končnega izdelka; njegova priprava se je namreč zavlekla za celo desetletje. Za vmesno obdobje, dokler ne bi bil pripravljen in potrjen univerzitetni zakon, so posamezne fakultete pripravile podrobne fakultetne uredbe. Za potrebe Teološke fakultete je bila uporabljena uredba zagrebske teološke fakultete (sicer bi veljala uredba pravoslavne teološke fakultete iz Beograda, če bi le-ta že obstajala). Ves čas se je zavzemal, da bi Ljubljana takoj dobila celotno univerzo in ne bi bilo prehodnega obdobja oz. provizorija v Zagrebu, ki so si ga zamislili v več drugih podkomisijah. Dne 23. julija 1919 je regent in prestolonaslednik Aleksander podpisal zakon o ustanovitvi Univerze v Ljubljani,⁴⁴¹ zadnjega avgusta 1919 pa je imenoval prve profesorje nove univerze. Teh se je oprijelo ime 'matičarji prve slovenske univerze'. »Teološki fakulteti je s svojo tradicijo in strokovnim osebjem nudilo kadrovsko osnovo ljubljansko bogoslovno učilišče. Prvi trije redni profesorji so bili izbrani iz vrst profesorskega kadra te ustanove. Strokovna mnenja za njihovo izvolitev je prispevala zagrebska bogoslovna fakulteta.«⁴⁴² Matičarji na Teološki fakulteti so bili: dr. Aleš Ušeničnik kot redni profesor filozofije, dr. Franc Ušeničnik kot redni profesor za pastoralno teologijo in dr. Janez Zore, do tedaj učitelj cerkvene zgodovine in cerkvenega prava, ki je bil imenovan za rednega profesorja teh področij. Potrdilo o njihovi usposobljenosti in primernosti za univerzitetne učitelje jim je že 21. marca 1919 izdal dekanat teološke fakultete v Zagrebu.⁴⁴³

Redni profesorji vseh fakultet so se prvič sestali 18. septembra in začeli delovati kot Univerzitetni svet. S tem je Vseučiliška komisija opravila svojo zgodovinsko nalogo; zadnjo sejo, ki se je je udeležil tudi prof. Srebrnič, je imela 20. septembra 1919 v deželnem dvorcu. Od tedaj dalje se je prof. Srebrnič zavzeto vključil v opravljanje nalog, ki jih je dobila univerza in na svoj način sodeloval pri postavljanju njenih temeljev. Sodeloval je v delovnih telesih univerze, bil med voditelji na Teološki fakulteti in s spisi osveščal javnost. Kot so zapisali ob njegovi smrti, je bil znan po svoji stalni notranji zbranosti, »ki jo je znal ohraniti tudi v najburnejših časih«, da je med Slovenci »zlasti pred prvo svetovno vojno in v odločilnih letih po njej stal v prvih vrstah verskega apostolata. Takrat smo Slovenci gledali nanj kakor na svetilnik, ki vodi in vabi v srečen pristan«.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Prim. *Uradni list deželne vlade za Slovenijo*, št. 140, 1. september 1919.

⁴⁴² Dekleva, *Ustanovitev univerze v Ljubljani*, str. 34; prim. Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945*, str. 64.

⁴⁴³ Prim. Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945*, str. 60.

⁴⁴⁴ Prim. Tihlo slovo nadškofa Srebrniča, v: *Družina*, št. 13, 1. julij 1966, str. 153.

Dr. Srebrnič je bil tudi član podkomisije, ki je morala najti prostore za univerzo. Ko so se v nadaljevanju vnele polemike o tem vprašanju, kar ni mogel razumeti, da so bile pomembnejše potrebe vseh drugih ustanov kot pa univerze (prednost je imela vojska in tudi nižje stopnje izobraževanja; prim. priloga II). Slednjič je univerzi pripadel deželni dvorec, kjer so dobili mesto rektorat univerze, univerzitetni svet in nekatere fakultete. Nekatere prostore so dobili v obrtni šoli in drugih srednjih šolah. Za predavanja Teološke fakultete so bili predvideni prostori v semenišču in v poslopju Alojzijevejšča; poverjeništvu za uk in bogočastje je dne 14. aprila 1919 pripravilo ogled prostorov in jih potrdilo kot primerne. V prvem študijskem letu so bila predavanja deloma še v semenišču, kjer je bil tudi dekanat. Od jeseni 1920 pa je imela Teološka fakulteta vse svoje prostore v Alojzijevejšču, razen dekanata; ta se je s študijskim letom 1927/28 iz semenišča preselil v deželni dvorec.⁴⁴⁵

V povezavi z ustanavljanjem univerze v Ljubljani in iskanjem primernih prostorov se je prof. Srebrnič večkrat oglašal v javnosti, predvsem v dnevnem tisku. V reviji *Čas*, ki jo je izdajala Leonova družba, je na začetku leta 1920 obširno predstavil celotno kronologijo dogajanja, povezanega z ustanavljanjem univerze v Ljubljani.⁴⁴⁶ Objavil je tudi vse pomembne dokumente, ki so nastali ob postavljanju temeljev univerze. Poročilo nudi še bolj podrobne informacije za prvo študijsko leto. Le nekateri od njegovih zapisov imajo tudi ime avtorja, zato je nemogoče narediti seznam vseh. Nekatere je uspel identificirati prof. F. Kralj, ko je pripravljal geslo o dr. J. Srebrniču za PSBL.

1.3 Učitelj cerkvene zgodovine in patrologije ter pisec

Dne 27. januarja 1920 je bil dr. J. Srebrnič v skladu z zakonom o ustanovitvi univerze imenovan za rednega profesorja za starokrščansko književnost in za zgodovino grško-slovanskih cerkva. Regent in prestolonaslednik Aleksander je odlok o prvih rednih profesorjih ljubljanske univerze podpisal 27. januarja 1920.⁴⁴⁷ Skupaj z njim so bili na Teološki fakulteti imenovani še nekateri učitelji. Dr. Franc Grivec je bil imenovan za rednega profesorja osnovnega bogoslovja. Dr. Franc Ksaver Lukman, profesor bogoslovja v Mariboru, je bil imenovan za izrednega profesorja historične dogmatike. Dr. Matija Slavič, profesor bogoslovja v Mariboru, je bil imenovan za izrednega profesorja bibličnih ved stare zaveze. Dr. Andrej Snoj, pred tem učitelj verouka na realki v Ljubljani, je bil imenovan za docenta bibličnih ved nove zaveze. Za docenta sta bila imenovana še dr. Gregorij Rožman za kanonsko pravo in dr. Josip Ujčič za moralno teologijo. Kot honorarni predavatelji pa so v prvem študijskem letu nastopili še:

⁴⁴⁵ Prim. Dekleva, Teološka fakulteta ljubljanske univerze, str. 39.

⁴⁴⁶ Prim. Josip Srebrnič, Vseučilišče v Ljubljani, v: *Čas* 14 (1920), str. 91–107.

⁴⁴⁷ Prim. *Službene novine Kraljestva SHS*, št. 31, 12. februar 1920; *Uradni list Deželne vlade za Slovenijo*, št. 22, 17. februar 1920.

dr. Janez Fabijan za sistematično dogmatiko, dr. Josip Demšar za katehetiko in pedagogiko, dr. Stanko Premrl za cerkveno glasbo, dr. Mihael Opeka za homiletiko in dr. Franc Kimovec za krščansko arheologijo in cerkveno umetnost.⁴⁴⁸ Vsi na novo imenovani učitelji niso uspeli izvesti predvidenih predavanj že v letnem semestru prvega študijskega leta, ker so imeli obveznosti na dotedanjih delovnih mestih. Med tistimi, ki so se vključili takoj, je bil dr. Srebrnič (poleg A. Snoja). Dne 9. februarja 1920 je v Alojzijevišču začel predavati predmet Starokrščansko slovstvo: apostolski očetje in apologeti v dobi do nikejskega cerkvenega zbora l. 325. Imel je šest ur tedensko.⁴⁴⁹ Ob koncu prvega semestra študijskega leta 1919/20 je bil na Teološko fakulteto vpisan 101 študent.

Zaradi bolezni svojega predhodnika dr. Janeza Zoreta, ki je do tedaj predaval zgodovinske predmete v škofijskem semenišču, je moral kmalu prevzeti še predavanja iz splošne cerkvene zgodovine. Njegov študent dr. Jože Jagodic je v svojih spominih *Mojega življenja tek* o profesorju Srebrniču zapisal: »Srebrnič je bil umirjen človek, strog do sebe in do drugih. Med predavanjem smo ga mirno poslušali, ker ni dopustil nobenega nereda. Za izpite smo se vestno pripravljali, ker smo takoj čutili, da bo strogo klasificiral naše znanje iz njegove stroke. In to je tudi storil: najboljši red je le malokdo dobil. Fakulteto je kmalu zapustil, ker je bil imenovan za škofa na otoku Krku kot naslednik škofa Mahniča. Posvečen je bil v ljubljanski stolnici, kar se že dolgo prej ni bilo zgodilo, od škofa Pogačarja l. 1875 dalje. Srebrnič je vladal krško škofijo dolgo vrsto let in umrl tam v zelo visoki starosti.«⁴⁵⁰

Kljub številnim organizacijskim nalogam in pripravljanju predavanj je dr. J. Srebrnič že v času delovanja v Gorici in nato v Ljubljani pripravil več razprav s področja cerkvene zgodovine. Leta 1913, ko je Cerkev praznovala 1600-letnico milanskega edikta, je v mariborskem *Voditelju v bogoslovnih vedah* objavil razpravo o zmagi krščanstva.⁴⁵¹ Kot urednik revije *Čas* (naslednice nekdanjega *Rimskega katolika*) je bil dr. J. Srebrnič avtor več prispevkov, med katerimi so bile razprave, poročila in zabeležke ob raznih dogodkih, ki so se zgodili v Cerkvi na svetovni ravni in v cerkvenih občestvih na Slovenskem, čeprav je v reviji *Čas* objavljal že prej. Njegove razprave so bile v prvi vrsti izraz trenutka in odgovor zgodovinarja na politične in cerkveno-politične razmere. Takšne prispevke je objavljal v časnikih *Novi čas*, *Slovenec*, dunajska in ljubljanska *Zora*, koledarjih (Celjske Mohorjeve družbe in Goriške Mohorjeve družbe), raznih zbornikih in samostojnih publikacijah.⁴⁵²

⁴⁴⁸ Prim. Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU) IV-208, seznam učnega osebja v študijskem letu 1919/20.

⁴⁴⁹ Prim. Josip Srebrnič, Vseučilišče v Ljubljani, v: *Čas* 14 (1920), str. 105.

⁴⁵⁰ Jože Jagodic, *Mojega življenja tek*. Spomini, Celovec 1974, str. 194.

⁴⁵¹ Prim. Josip Srebrnič, Zmaga krščanstva, v: *VBV* 16 (1913), str. 205–227.

⁴⁵² Prim. Kralj, Josip Srebrnič (1876–1966), str. 243.

Poseben izziv mu je predstavljalo reševanje odprtih vprašanj katoliške skupnosti v novonastali jugoslovanski državi in delovanje njegovega predhodnika v vodstvu krške škofije dr. Antona Mahniča. Ob prvem vprašanju je iskal ideje predvsem v francoskem kulturnem prostoru, od koder je naročal knjige, spremljal časnike in literaturo ter prejemal informacije o odnosih med vero in narodnostjo oz. med Cerkvijo in državo v Franciji. O svojem učitelju in škofovskem predhodniku pa je pisal predvsem iz lastne izkušnje in razumevanja vloge dr. Antona Mahniča v prelomnem obdobju slovenske kulturne in politične zgodovine (pozornost je namenil tako življenjepisju kot odločilnim trenutkom v Mahničevem življenju).⁴⁵³ Ko je leta 1921 Bogoslovna akademija v Ljubljani začela izdajati svoje glasilo *Bogoslovni vestnik*, ki je nato postalo strokovno glasilo učiteljev Teološke fakultete, je dr. J. Srebrnič v njem objavljaj predvsem prispevke iz starejše cerkvene zgodovine in predstavitev različnih publikacij, ki so obravnavale odnose med katoliško in pravoslavno Cerkvijo, kot voditelj raznih cerkvenih združenj pa je obravnaval tudi vprašanja z versko-moralnega področja.

1.4 Dekan Teološke fakultete

Dr. Josip Srebrnič je službo dekana opravljal v študijskem letu 1922/23, pri vodenju fakultete mu je kot prodekan pomagal dr. Franc Grivec. To je bilo za fakulteto četrto študijsko leto v okviru novoustanovljene Univerze; vpisanih je bilo 109 študentov, na vsej univerzi 1227 študentov. Rektor univerze je bil filozof dr. Aleš Ušeničnik, ki je bil izvoljen v drugem krogu. V prvem krogu je od 33 glasov A. Ušeničnik dobil 15 glasov, dr. Josip Plemelj (s Filozofske fakultete) 13, dr. Franc Ks. Lukman s Teološke fakultete 4 in dr. Josip Srebrnič 1 glas.⁴⁵⁴ Teološka fakulteta je bila med kadrovsko najbolj preskrbljenimi fakultetami: potem ko je bil v zimskem semestru istega študijskega leta dr. Lambert Ehrlich imenovan za rednega profesorja pri stolici za veroslovje, je bilo število rednih profesorjev 8.⁴⁵⁵ Dekan dr. Srebrnič je moral s sodelavci reševati vrsto vprašanj in je na svoj način postavljaj temelje nadaljnjega delovanja fakultete. Na temelju dogovorov med člani Jugoslovanske škofovske konference je bil študij podaljšaj na deset semestrov in prav v tem študijskem letu so v prvih dveh letnikih začeli izvajati nov študijski program. Bilo je treba urediti vprašanje podeljevanja akademskih naslovov, ker državna zakonodaja tega še ni sistematično uredila. Odprta so bila vprašanja študijskega reda, tudi glede pravnega položaja študentov in profesorjev, letnih in doktorskih izpitov, obveznih in neobveznih predmetov, na katere se je takrat delila študijska snov. Ta vprašanja bi morala biti urejena z zakonom o univerzi in z uredbami posameznih fakultet. Na srečo se je ljubljaj-

⁴⁵³ Prim. razprave v reviji *Čas* 1920 (str. 281–286) in 1921 (str. 1–6, 204–224, 268–272).

⁴⁵⁴ Prim. Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945*, str. 70.

⁴⁵⁵ Prim. ZAMU IV, poročilo Teološke fakultete za študijsko leto 1922/23.

ska Teološka fakulteta lahko pri tem oprla na zagrebško fakulteto in z njenim soglasjem pri svojem delu uporabljala njeno uredbo. Posebej aktualno je bilo vprašanje doktorskega študijskega reda, kajti kmalu po začetku delovanja so se na ljubljansko Teološko fakulteto začeli javljati kandidati, ki so želeli opravljati doktorske izpite in pripravljati disertacije; nekateri so del izpitov opravili že na avstrijskih univerzah, drugi so se vpisovali na novo. Na predlog Teološke fakultete je univerzitetni svet v Ljubljani junija 1920 določil, da veljajo za strokovne izpite pravila, ki jih je imela teološka fakulteta v Zagrebu, 24. decembra 1920 pa je minister za prosveto v Beogradu določil, da mora ljubljanska Teološka fakulteta pri podeljevanju doktorata iz teologije upoštevati zagrebški rigorozni red.⁴⁵⁶

Kot zanimivost velja omeniti, da se je kot prvi kandidat k rigorozom za doktorski naslov s področja moralnega in pastoralnega bogoslovja, liturgike, pedagogike in homiletike prijavil duhovnik Antun Krešimir Zorić, član duhovniškega zbora škofije Šibenik (v tem času je bila kar četrtina študentov fakultete iz raznih škofij Dalmacije). Da bi fakulteta bolj gojila teologijo krščanskega vzhoda, so v Srebrničevem času vpeljali pouk glagolice in starocerkvenoslovanščine. Za predavanja s tega področja je pridobil takrat najbolj poznanega jezikoslovca dr. Rajka Nahtigala, rednega profesorja za splošno slovanska filologijo in starocerkvenoslovanščino na Filozofski fakulteti. S tem predmetom so želeli dati priložnost študentom, tako imenovanim 'glagoljašem', ki so bili iz dalmatinskega okolja, da so lahko poglobljali poznavanje njihovega cerkvenega izročila.

V študijskem letu 1922/23 so bile na Teološki fakulteti v Ljubljani prvič razpisane in podeljene tako imenovane 'svetosavske nagrade' študentom, ki so pripravili izvirna znanstvena dela na razpisane teme. Nagrade je razpisovalo prosvetno ministrstvo in za vsako študijsko leto tudi določilo število denarnih nagrad (glede na število študentov je Teološka fakulteta lahko razpisala osem tem in se potegovala za osem nagrad; v prvem letu je bila zastopana s štirimi nalogami). Dekan Srebrnič je imel redne stike z dekanom zagrebške teološke fakultete in od njega prejemal informacije o pripravah univerzitetne zakonodaje in pravilih, ki jih je pri svojem delu uporabljala zagrebška teološka fakulteta.

Za naslednje študijsko leto 1923/24 je bil dr. Srebrnič izvoljen za prodekana (volitve novega vodstva fakultete so bile 13. junija 1923), vendar je svojo službo komaj nastopil, saj je bilo 15. septembra 1923 objavljeno njegovo imenovanje za krškega škofa.⁴⁵⁷ Zato je takoj po začetku novega študijskega leta zaprosil za dopust in za razrešitev z mesta prodekana. Na seji fakultetnega sveta 12. oktobra 1923 je bil razrešen službe prodekana »zaradi razmer, v katere sem prišel in ki so p. n. naslovu znane«, kot je zapisal v svoji prošnji dne 11. oktobra. Za

⁴⁵⁶ Več o tem prim. Kolar, *Zgodovinar dr. Josip Srebrnič (1876–1966) – učitelj na Univerzi v Ljubljani*, str. 368–369.

⁴⁵⁷ Prim. NSAL, ŠAL, spisi V., Teološka fakulteta, dopis št. 2002 z dne 15. junija 1923.

novega prodekana je bil izvoljen dr. Matija Slavič, biblicist. Univerzitetni svet Univerze v Ljubljani je na svoji redni seji dne 15. oktobra 1923 izrekel zahvalo dr. Srebrniču, svojemu članu in zavzetemu sodelavcu, za večletno sodelovanje pri delu univerze in mu hkrati čestital ob imenovanju.⁴⁵⁸ Srebrničeva predavanja iz patrologije je prevzel dr. Franc Ksaver Lukman, zgodovinska predavanja pa dr. Janez Zore.

1.5 Predsednik Leonove družbe

Znan po svojem delu med intelektualci in izobraženci je bil 12. marca 1920 izvoljen za predsednika Leonove družbe, katoliškega znanstvenega društva in gonilne ustanove katoliško usmerjenih intelektualcev v Ljubljani. Njen novi predsednik se je posebej zavzemal za združenje s hrvaško Leonovo družbo, da bi katoličani v novi državi imeli svojo močno organizacijsko in voditeljsko oporo. Napredovanje družbe mu je bila pomembna naloga, posebej v prvih letih v novih političnih razmerah, ko je grozilo, da bo ustanova ukinjena. V času Srebrničevega vodenja so v okviru Leonove družbe ustanovili bogoslovno-znanstveni odsek, ki se je nato preimenoval v Bogoslovno akademijo. Kot predsednik Leonove družbe je bil dr. Srebrnič urednik njene revije *Čas* in jo je urejal štiri leta, sodelavec te revije pa je bil že pred prihodom v Ljubljano. Da bi mu člani izrazili hvaležnost za delo, ki ga je opravil kot predsednik Leonove družbe, so ga na izrednem občnem zboru 13. decembra 1923 izvolili za svojega častnega člana.⁴⁵⁹

Kot predsednik Leonove družbe in kot dekan Teološke fakultete je bil dr. J. Srebrnič pomemben voditelj priprav in izvedbe petega katoliškega shoda, organiziranega v Ljubljani od 25. do 28. avgusta 1923, ki je bil edini tovrstni shod slovenskih katoličanov v času Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Dr. J. Srebrnič je vodil delo odseka za versko življenje in nravni prerod, v okviru katerega so pripravili resolucije s področja dela z mladino, dobrodelnostjo in socialnimi dejavnostmi. Že pred samim shodom je v javnosti predstavljal naloge oz. cilje, ki jih bo začrtil kongres. V članku *V. katoliški shod v Ljubljani in slovensko ljudstvo* je pomenljivo zapisal: »Katoliški shod v avgustu ima nalogo, da pokaže drugim konfesijam v naši državi, kako si mi katoličani mislimo na raznih kulturnih poljih življenja po veri sredi sedanjega modernega sveta; on naj pokaže, da nam vera ni nejasen pojem raznih čustev, tudi ne skupina gotovih religioznih nazorov v teoriji, ki si jo lahko vsak po svoje prikoji, tudi ne kak naučen sistem ločen od življenja, temveč neskončno resna razodeta resnica z logično neizbežnimi postulati na vse zasebno in javno življenje. Verskonravna

⁴⁵⁸ Prim. zapisnik seje univerzitetnega sveta dne 15. oktobra 1923 v ZAMU.

⁴⁵⁹ Prim. *Čas* 18 (1923/24), zv. 1, str. 1.

reforma slovenskega ljudstva kot cilj tega shoda, ki se ne sramuje, moliti javno Confiteor, in ima moč, z javno izpovedjo in kesanjem povedati tudi sklep svojega poboljšanja, bo odkrila kakor nalašč posebno značajko verskega življenja v okviru katoliške cerkve. Tu je načelo, ki se preliva v konkretno življenje in hoče v njem imeti svoj odsvit.«⁴⁶⁰

Na samem shodu je imel predavanje z naslovom *Naloge versko-nravnne obnove* in v njem najprej predstavil, kaj je v narodno življenje prineslo uveljavljanje katoliškega načela: »Poudarjanje načela je v Slovencih izvedlo ločitev duhov, je rodilo ogromno organizacij, a je zapustilo občutek, da mu poglobitev življenja po veri ni še sledila v taki meri, kakor bi jo mnogi želeli. Dobe se sicer izbrane duše, tudi kraji, ki jim je sveto življenje vsakdanje stremljenje, a splošno se o slovenskem ljudstvu tega ne more reči. Sredi rastoče industrializacije slovenskega ozemlja, sredi rastočega tujkega prometa po njem in sredi rastočih množic izobraženstva in napolizobraženstva, ki ni imelo prilike, prepojit se v mladostnih letih z nazori katoliškega življenja, se opaža tu in tam celo rastoče odtujevanje veri in življenju po veri. Še enkrat: res je, da je katoliško načelo v Slovencih obrodilo čudovite uspehe na polju organizatornega dejstvovanja. Vse, kar katoliško čuti, je v eni ali drugi formi organizirano: politično, gospodarsko, prosvetno, versko ter dalje še po spolih, stanovih in starosti. Sijajno delo katoliške misli se nam tu povsod odkriva. Toda če se ozremo na slovensko ljudstvo kot celoto, moramo s tiho tugo ugotoviti, da dela njegovega življenja ne tvorijo še pred drugimi konfesijami v državi primerno močne apologije za resnico in edino zveličavno pot katoliške religije, kateri ono pripada.«⁴⁶¹ Ko je nato obširneje orisal temeljne slabosti, ki so v tistem času vznemirjale slovensko skupnost, je med temi na prvo mesto postavil vprašanje širjenja alkoholizma (po statističnih podatkih je ena gostilna ali žganjarna prišla na 178 ljudi, če so bili šteti tudi otroci in dojenčki, v kočevskem glavarstvu pa celo na 99 ljudi) in mnoge posledice, ki jih je prinašal. Zelo vznemirjajoče je bilo število smrti zaradi tuberkuloze in zaradi nekaterih drugih bolezni. Skrb za urejeno versko življenje bi lahko pomagala tudi pri odpravljanju nezdravih življenjskih navad.

1.6 Podpornik različnih združenj

Že kot študent na Dunaju in nato v vseh postajah življenja je bil dr. Josip Srebrnič podpornik katoliških stanovskih združenj in zagovornik njihove vloge v javnem življenju. Bil je poznan kot dosleden in velikodušen podpornik dijakov in njihovih organizacij. Tudi ko je prevzemal odgovornosti v slovenskem javnem življenju, je ohranjal stike z dijaškimi združenji in bil vedno pripravljen

⁴⁶⁰ Josip Srebrnič, V. katoliški shod v Ljubljani in slovensko ljudstvo, v: *Čas* 17 (1922/23), zv. 6, str. 373–376; citat je na str. 377.

⁴⁶¹ Josip Srebrnič, Naloge versko-nravnne obnove, v: *5. katoliški shod v Ljubljani 1923*, Ljubljana 1924, str. 187–188.

na srečanje z njimi. Ob slovesu iz Ljubljane po škofovskem posvečenju je namenil posebno zahvalo in pozdrav katoliškemu akademskemu starešinstvu in dijakom. Katoliškim združenjem je dal pomembno mesto tudi v svojem pastornem delu, ki ga je razvil v škofiji Krk.⁴⁶²

Posebno pozornost zasluži njegova povezanost s katoliškim društvom slovenskih študentov Danica na Dunaju, ki je bilo ustanovljeno oktobra 1894 kot rezultat prvega katoliška shoda v Ljubljani dve leti pred tem. Kmalu so podobna združenja nastala tudi v drugih univerzitetnih središčih. Po prvi svetovni vojni je društvo svoj sedež preneslo v Ljubljano, leta 1923 pa je bilo Jugoslovansko katoliško akademsko društvo Danica ustanovljeno še v Zagrebu, ki je veljalo za številčno najmočnejše katoliško študentsko društvo.⁴⁶³ Josip Srebrnič se je v združenje včlanil takoj po prihodu na Dunaj in na začetku študija na tamkajšnji univerzi leta 1896, to je v tretjem letu delovanja združenja. Na letnem občnem zboru je bil sprejet za rednega člana Danice in hkrati že izvoljen za revizorja. Bil je med najbolj aktivnimi člani društva, zato je bil izbran za najbolj odgovorna mesta. Kmalu je postal podpredsednik in nato predsednik. Ohranile so se besede, ki jih je izrekel ob izvolitvi na to mesto: »Ako kdo hoče poznati Danico, mora poznati kongregacijo in če hoče biti pravi Daničar, mora biti prej ali slej kongreganist.«⁴⁶⁴ Kronist društva K. Capuder pa je zapisal: »Predsednik si je v tem tečaju pri nastopu svojega mesta stavil nalogo, dvigniti versko življenje v Danici na kolikor mogoče visok nivo. Zato so v tem tečaju skoro vsi člani Danice postali udje kongregacije.«⁴⁶⁵ Z Dunaja je bil dopisnik *Zore*, tedanjega glasila katoliškega dijaštva v Ljubljani. Tudi ko je po duhovniškem posvečenju začel prevzemati odgovorne službe v Gorici in nato v Ljubljani, je ostal povezan s katoliškimi dijaškimi skupinami. Ko so praznovali desetletnico Danice, so pripravili zbornik z naslovom *Po desetih letih*, v katerega je prispeval razpravo *Idealnost in slovensko dijaštvo*, »ki je še danes, že skoro po dvajsetih letih, kar je prišla na svetlo, vredna branja«. Po prvi svetovni vojni je ponovno začelo izhajati glasilo *Zora – glasilo jugoslovanskega katoliškega dijaštva*; med njenimi prvimi sodelavci je bil dr. J. Srebrnič. Za njen XXI. letnik (študijsko leto 1918/19) je prispeval dva članka. Prvi je imel naslov *Preglejmo se!*, »kjer obravnava delo slovenskega dijaštva v preteklosti in daje novih smernic za bodočnost«.⁴⁶⁶ Šlo je za oris začetkov in uveljavljanje lastne podobe v teku dveh desetletij. Drugi prispevek je naslovil *Iz dobe idealnih let*, »kjer se z veseljem spominja onega

⁴⁶² Prim. Božidar Nagy, Krčki biskup Josip Srebrnič, bl. Ivan Merz i katoličke organizacije, v: *Krčki biskup Josip Srebrnič (1876.–1966.)*, str. 97–135.

⁴⁶³ Prim. geslo Danica, v: ES, vol. II, Ljubljana 1988, str. 172.

⁴⁶⁴ Besede navaja članek Škof dr. Josip Srebrnič – častni član »Danice«, v: *Slovenec*, št. 284, 16. december 1923, str. 5.

⁴⁶⁵ Besede K. Capudra so v zborniku *Po desetih letih*, str. 111–112. Navaja jih gornji članek v *Slovencu*.

⁴⁶⁶ Prim. Josip Srebrnič, *Preglejmo se!*, v: *Zora* 21 (1918/19), str. 27–29.

življenja v Danici, ko se je bil boj za novo geslo 'Na delo krščansko!'«. ⁴⁶⁷ Članek je izzvenel kot klic k premagovanju absolutističnih teženj, ki so se uveljavljale v javnosti (v času Avstrije s strani vladarja, v začetnem obdobju južnoslovenske države s strani političnih strank) in hotele izpodriniti krščanska načela. ⁴⁶⁸ Tudi kot učitelj na Univerzi v Ljubljani se je dr. Srebrnič zanimal za Danico in se udeleževal prireditve, ki so jih pripravljali. Leta 1923 se je še zadnjič udeležil njihovega letnega izleta, ko so obiskali Turjak.

Zaradi vseh njegovih zaslug na kulturnem področju in zaradi prispevka za oblikovanje javnega mišljenja, »je odbor Danice predlagal na izrednem občnem zboru dne 28. novembra t.l., da se izvoli dr. Srebrnič, mož, ki je izšel iz vrst Daničarjev in ki zaseda kot prvi naslednik stolic našega velikega dr. Mahniča, duševnega očeta Danice, za častnega člana. Predlog je bil sprejet enoglasno.« Na koncu so mu izrekli še voščilo: »Katoliški akademiki, posebno pa Daničarji želimo novemu krškemu škofu, da bi Bog blagoslovil njegovo delo in ga prosimo, da ostane še nadalje prijatelj našega dijaškega pokreta. Zato mu kličemo iz srca: Bog blagoslovi tvoje delo, da boš vreden naslednik velikega Mahniča!« ⁴⁶⁹

Zelo blizu mu je bilo orlovsko gibanje, ki se je po letu 1906 hitro širilo po Slovenskem in je imelo za cilj povezovanje mladih pri športno-rekreativnih dejavnostih, ki naj temeljijo na krščanskih načelih. V ospredju je bilo idejno-vzgojno delo z mladimi, čemur so služile tudi telovadne dejavnosti. Ko so leta 1910 izdali *Zlato knjigo slovenskih Orlov*, so s tem pridobili svoj vodnik; v nadaljevanju je bila knjiga prevedena tudi v hrvaški jezik. ⁴⁷⁰ Leta 1921 je bila ustanovljena Jugoslovanska orlovska zveza, ki je na Slovenskem imela svojo podzvezo, enako pa tudi v Zagrebu Hrvatsko orlovsko podzvezo. Dr. J. Srebrnič je od blizu spremljal vse, kar se je dogajalo na drugem slovanskem orlovskem taboru v Brnu leta 1922 in vlogo orlov na petem slovanskem katoliškem shodu v Ljubljani leta 1923. Orli so mu pripravili posebno slovo ob prejemu škofovskega posvečenja in odhodu na Krk.

Potem ko je leta 1922 v Gorici začela delovati Goriška Mohorjeva družba, je dr. J. Srebrnič postal tudi njen sodelavec; za Mohorjev koledar leta 1923 je pripravil prispevek o rajnem škofu dr. Antonu Mahniču. ⁴⁷¹ Sodeloval je pri vodstvu Marijinih družb in bil med organizatorji evharističnih shodov. ⁴⁷² Bil je tudi član in podpornik Jugoslovanske matice.

⁴⁶⁷ Škof dr. Josip Srebrnič – častni član »Danice«, v: *Slovenec*, št. 284, 16. december 1923, str. 5.

⁴⁶⁸ Prim. Josip Srebrnič, Iz dobe idealnih let, v: *Zora* 21 (1918/19), str. 36–37.

⁴⁶⁹ Škof dr. Josip Srebrnič – častni član »Danice«, v: *Slovenec*, št. 284, 16. december 1923, str. 5.

⁴⁷⁰ Prim. Franc Terseglav, *Zlata knjiga slovenskih Orlov*, Ljubljana 1910; France Pernišek, *Zgodovina slovenskega Orla*, Slovenska kulturna akcija, Buenos Aires 1989.

⁴⁷¹ Prim. Josip Srebrnič, Anton Mahnič, v: *Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1923*, str. 61–65.

⁴⁷² Prim. Tiho slovo nadškofa Srebrniča, v: *Družina*, št. 13, 1. julij 1966, str. 160.

Med raznovrstnimi področji zanimanja velja omeniti še Srebrničevo povezanost s slovenskimi planinci in ohranjanjem slovenskega značaja gora. Bil je reden bralec *Planinskega vestnika*, »pogumen in vztrajen« obiskovalec gora in skrbnik, da so se v gorskih kapelah opravljala redna bogoslužja. Prav poleti 1923 mu je uspelo, da je skupaj z »Aljaževim klubom« uredil vprašanje rednih nedeljskih in prazničnih bogoslužij v poletnih mesecih na najpomembnejših krajih v slovenskih gorah.⁴⁷³ Tam so nameravali postaviti več gorskih kapel (po- leg več planinskih postojank: Staničeve koč, Triglavskega doma, Aljaževega doma v Vratih idr.). Dr. Srebrnič je bil v rednih osebnih in pisnih stikih z osrednjo osebnostjo slovenskega planinskega gibanja v tem času, župnikom Jakobom Aljažem, in je stike ohranjal tudi po odhodu na otok Krk (J. Aljaž je umrl leta 1927). Med njima se je v teku let spletla trdna prijateljska vez. Kot zgovoren dokaz njegove zavezanosti planinam je mogoče razumeti podobo Aljaževe kapelice na Kredarici, ki si jo je dal vgraditi v svoj škofovski grb (leta 1932 se je kot krški škof ponovno povzpел na Kredarico in blagoslovil prenovljeno kapelo).⁴⁷⁴

1.7 Imenovanje in posvečenje za škofa

Kot se je ohranilo v slovenskem zgodovinopisju, je škof Mahnič, kljub predhodnim razlikam in napetostim, svojega nekdanjega študenta J. Srebrniča le nekaj dni pred svojo smrtjo (umrl je 14. decembra 1920) predlagal za naslednika v vodstvu krške škofije (svojo željo naj bi škof Mahnič izrazil na začetku decembra 1920).⁴⁷⁵ Konec leta 1922 so se začela posvetovanja za naslednika škofa dr. Antona Mahniča kot voditelja Cerkve na otoku Krku. Postopek je vodil novoimenovani apostolski nuncij v Beogradu, nadškof mons. Ermenegildo Pellegrinetti, do tedaj v službi apostolskega nuncijskega na Poljskem. Ko je zadnje dni septembra 1922 prišel nuncij Pellegrinetti na prvi obisk v ljubljansko škofijo, se je pri škofu Jegliču zanimal za kandidate, ki bi bili primerni za nekatera izpraznjena škofijska mesta (med drugim tudi na jugu nove jugoslovanske države). Jeglič mu je za škofa na Krku predlagal dekana Teološke fakultete dr. J. Srebrniča in navedel osnovne podatke iz njegovega življenjepisa. Iz pogovora je Jeglič razumel, da se je nuncij že odločil za Srebrniča in da ga bo v Rimu predlagal za Krk.⁴⁷⁶ Škof Anton Bonaventura Jeglič je bil nato še enkrat vprašan za svet, o tem pa je v svoj dnevnik za 18. november 1922 zapisal: »Nuncij mi je pisal naj mu a. povem tok življenja za dr. Gnidovca, ki je namenjen za škofa Skopljanskega in b. dr. Srebrniča, ki naj bi bil škof na Krku. Hvala Bogu! Lazaristom pa

⁴⁷³ Prim. K slavnostim posvečenja presv. škofa dr. Josipa Srebrniča, v: *Slovenec*, št. 279, 11. december 1923, str. 2.

⁴⁷⁴ Prim. Kralj, Josip Srebrnič (1876–1966), str. 240–241.

⁴⁷⁵ Prim. Tiho slovo nadškofa Srebrniča, v: *Družina*, št. 13, 1. julij 1966, str. 160. Tu je kot datum Mahničeve smrti napačno naveden 20. december 1920.

⁴⁷⁶ Prim. NSAL, dnevnik škofa A. B. Jegliča za 29. oktober 1922.

bo odprt misijon na Balkanu. Oba sta sposobna za namenjeni mesti. Ali bodo Ljubljanci pogledali in kako bo šumelo, ko se vse to izve!⁴⁷⁷

V istem času je v goriški metropoliji škofovsko službo nastopil tudi dr. Alojzij Fogar (1882–1971), le šest let mlajši od Srebrniča, s katerim sta delila kar več postaj v življenju. Fogar je sicer teologijo študiral v Innsbrucku in na Gregoriani v Rimu, a ko se je leta 1908 vrnil v Gorico, ga je nadškof F. B. Sedej imenoval za glavnega prefekta v deško semenišče, kjer je bil J. Srebrnič vodja. A. Fogar je leta 1910 postal učitelj verouka na višji nemški gimnaziji v mestu in profesor dogmatike v bogoslovnem semenišču, kjer je J. Srebrnič poučeval cerkveno zgodovino. Ob odprtju soške fronte maja 1915 se je A. Fogar zatekel v Ljubljano in prevzel organiziranje pomoči za goriške begunce in bil predsednik Odbora za begunce. Po vrnitvi v Gorico je prevzel v bogoslovju tudi Srebrničeve predmete in hkrati postal spiritual v bogoslovnem semenišču. Papež Pij XI. ga je za tržaško-koprškega škofa imenoval 9. julija 1923, to je dobra dva meseca preden je bil imenovan J. Srebrnič. A. Fogar je škofovsko posvečenje prejel 14. oktobra 1923 v Gorici, vendar svoje službe zaradi nasprotovanja italijanskih političnih oblasti ni mogel nastopiti do 16. marca 1924, ko je bil slovesno ustoličen v Trstu. Tako škofu Srebrniču kot Fogarju je bila pomembna skrb, da so verniki imeli pravico sodelovati pri verskih obredih in poslušati Božjo besedo v svojem jeziku, boj proti fašističnemu nasilju in zavzemanje za spoštovanje človekovih pravic.⁴⁷⁸ A. Fogar je moral zaradi svojega zavzemanja za pravice hrvaških in slovenskih vernikov leta 1936 zapustiti Trst in se je preselil v Rim. Njegov odstop so mnogi razumeli kot podreditev interesov Cerkve fašističnemu režimu.

Kot združena škofija Trst-Koper je bila škofija Krk sestavni del goriške metropolije, ki jo je v tem času vodil nadškof metropolit Frančišek B. Sedej. S Krka in drugih otokov (kot še iz drugih škofij v metropoliji, razen iz ljubljanske, ki je imela lastno semenišče in teološko šolo) so se mladi na duhovništvo pripravljali v semenišču v Gorici. J. Srebrnič je bil njihov učitelj in vzgojitelj, zato ni odhajal v popolnoma nepoznano okolje. Mnogi duhovniki krške škofije so bili njegovi tovariši v času študija in vsaj nekaterim med njimi je bil J. Srebrnič tudi učitelj.

Posvečenje dr. J. Srebrniča v ljubljanski stolnici sv. Nikolaja se je odvijalo 8. decembra 1923, na praznik Marijinega brezmadežnega spočetja. To je bilo prvo posvečenje v stolnici po skoraj pol stoletja. Glavni posvečevalec je bil škof dr. Anton Bonaventura Jeglič, soposvečevalca pa lavantinski škof dr. Andrej Karlin in zagrebški pomožni škof dr. Ivan Lang. Zbrala se je množica ljudi, predstavnikov javnega in akademskega življenja. Iz dnevnih poročil izvemo, da je

⁴⁷⁷ NŠAL, dnevnik škofa A. B. Jegliča za 18. november 1922. Da postopek le ni bil tako tajen, kot bi bilo v skladu s cerkveno prakso pričakovati, je razvidno iz tega, ker mu je župnik J. Aljaž že 19. januarja 1923 čestital in izrazil veselje nad izbiro. Hkrati ga je povabil, da še kdaj pride na Triglav. Prim. pismo župnika J. Aljaža v BAK, biskup dr. J. Srebrnič, prezidjalni arhiv, korespondencija, br. 49.

⁴⁷⁸ Prim. R.K., geslo Alojzij Fogar v PSBL, vol. I, str. 373–377.

naslednji dan, v nedeljo, 9. decembra 1923, novi škof Srebrnič vodil zaključno slovesnost ob obletnici župnije sv. Petra v Ljubljani. Zvečer istega dne je imel slovo od duhovnikov, s katerimi si je delil župnišče pri sv. Petru, naslednji dan je obiskal salezijanski zavod na Rakovniku in nato odšel v Beograd, da se je predstavil kralju in drugim predstavnikom oblasti.⁴⁷⁹

Škofovsko posvečenje je odmevalo v javnosti, tako med Slovenci, ki so ostali pod italijansko oblastjo, kot med rojaki v matični domovini. Njegov rojak, dolgoletni batujski župnik Ignacij Leban ga je leto po imenovanju za krškega škofa označil s pomenljivimi besedami: »On je mož močne volje in strog asket, globokoveren, neizprosno dosleden v vseh svojih načelih, ki jih ne more zatajiti in jim postati v najmanjšem nezvest; je resen in odličen znanstvenik, nadvse požrtvovalen kulturni delavec; njegovo srce je polno tople ljubezni do Boga in do naroda; v osebnem občevanju je skromen, domač in zelo ljubezniv z vsakim človekom; tudi pri svojem sedanjem visokem dostojanstvu se kaže preprostega sina iz kmečkega doma.«⁴⁸⁰ Ugodne odmeve je bilo zaznati tudi v političnih krogih, kjer so v tem videli pozitivno znamenje urejanja sicer napetih odnosov med državo in Katoliško cerkvijo. List *Samouprava* je v tem smislu zapisal: »Otok Krk, slavnoznan po svoji glagoljaški tradiciji in po svojih narodnih borbah, je dobil te dni novega škofa v osebi dr. Srebrniča. To imenovanje je eden od najbolj tolažilnih pojavov na polju skupnih odnošajev med cerkvijo in državo v najnovejši dobi.«⁴⁸¹

1.8 Škof na Krku

Novoposvečeni krški škof dr. Srebrnič je Ljubljano zapustil 20. decembra 1923. Od njega so se na ljubljanskem kolodvoru poslovili učitelji Teološke fakultete, z dekanom dr. Francem Ks. Lukmanom na čelu, ljubljanski škof dr. Anton Bonaventura Jeglič in več drugih uglednih Ljubljančanov. Pred slovesom je v ljubljanskem dnevniku *Slovenec* objavil zahvalno pismo vsem, ki so mu ob imenovanju in posvečenju za škofa izkazali pozornost. Med drugim je zapisal: »Ampak moje srce je pri vseh vas, s katerimi me je družila ljubezniva kolegialnost v okviru božjega poklica, pri vseh, s katerimi sem se dobil pri delu za drago nam domovino, pri vseh, ki nas je našla ljubezen do znanstvenega dela, do dela v zvanju svečeništva in katoliških idealov ter načel. Neizbrisno mi ostane prijateljstvo do tovarišev v Slovenskem katoliškem akademskem starešinstvu in do mladih prijateljev v dijaštvu. Prelepi so tudi spomini, ki sem jih dobil v družbi z onimi, s katerimi sem se srečal na krasnih naših planinah. Vsem iskrena hvala za ljubezen, ki sem jo našel pri vas. Iskren pozdrav vsem v trenutku, ko

⁴⁷⁹ Prim. K slavnostim posvečenja presv. škofa dr. Josipa Srebrniča, v: *Slovenec*, št. 279, 11. december 1923, str. 2.

⁴⁸⁰ Leban, Krški škof dr. Josip Srebrnič, str. 74.

⁴⁸¹ Navaja *Slovenec*, št. 291, 25. december 1923, str. 5.

odhajam v svoj novi delokrog, da po božji volji delam med narodom, čigar član sem od danes naprej. Naj bi se tudi odslej še čestokrat srečali v blagor domovine in božjo čast.«⁴⁸²

Dr. Srebrnič je vodenje krške škofije prevzel 23. decembra 1923. Škofija je čutila močne posledice prve svetovne vojne, predvsem italijanske okupacije, ki jo je prinesel londonski sporazum. Že ob nastopu je pokazal pomembno značilnost svojega pastoralnega dela: namesto slavnostnega obeda za ugledne goste je pripravil pogostitev za reveže in bolnike.⁴⁸³ V času vodstva škofije je veliko pozornosti namenjal delu za duhovne poklice v škofiji in načrtnemu urejanju vseh področij njenega delovanja. Leta 1928 je pripravil tretjo škofijsko sinodo in na njej v veliki meri načrtno prihodnost škofije. Zelo se je zavzemal za čaščenje najsvetejšega zakramenta in evharističnega gibanja.⁴⁸⁴ Leta 1928 je postal predsednik stalnega odbora za evharistične kongrese v Jugoslaviji. V tej vlogi je nastopal na kongresih v Sarajevu leta 1932, v Dubrovniku leta 1933, zelo vidni so bili njegovi nastopi na evharističnem kongresu v Ljubljani leta 1935. Sodeloval je tudi na mednarodnem evharističnem kongresu v Budimpešti in Münchnu. Od blizu je spremljal dogajanje med Slovenci in Hrvati, ki so po rapalski pogodbi prišli pod italijansko oblast, zlasti dogajanje na cerkvenem področju. Skupaj s škofom dr. Gregorijem Rožmanom je 10. oktobra 1936 v imenu jugoslovanskih škofov izročil papežu Piju XI. spomenico o težkih razmerah slovenske in hrvaške skupnosti pod Italijo. Na ozemlju celotne kraljevine so imela velik odmev njegova pastirska pisma, ki jih je objavljajl vsako leto na začetku postnega časa kot posebne postne poslanice. V njih je predstavljal temeljne sestavine cerkvenega življenja in hkrati načrtno obravnaval pomembne verske nauke.

V času druge svetovne vojne se je zavzemal za slovenske internirance na otoku Rabu. Da bi izboljšal njihov položaj, je jeseni 1942 odšel v Rim, kjer je interveniral tako pri Svetem sedežu kot pri duceju. Proti italijanskim okupacijskim načrtom, da bi zatrli hrvaško glagoljaško bogoslužje na otoku in povsod uvedli latinske obrede in jezik, se je uprl z vsemi sredstvi. Označen je bil kot italijanskim oblastem nelojalen škof. Z enako zavzetostjo je branil pravice ljudi v času nemške zasedbe otoka od 1943 do 1945. S svojimi dopisi in osebnimi posegi je interveniral v številnih primerih, ko je šlo za reševanje ljudi pred nemškim nasiljem, za izboljšanje življenjskih pogojev ljudi in za priznavanje njihovih

⁴⁸² Zahvala škofa dr. Srebrniča, v: *Slovenec*, št. 288, 21. december 1923, str. 2.

⁴⁸³ Prim. Kralj, geslo v PSBL, str. 433. Za pregled razmer v škofiji Krk ob nastopu službe prim. Anton Bozanič, Društvene i crkvene prilike u krčkoj biskupiji u vrijeme dolaska i djelovanja biskupa Srebrniča (1923.–1966.), v: *Krčki biskup Josip Srebrnić (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčić, Rijeka-Krk-Zagreb 2017, str. 33–45).

⁴⁸⁴ Prim. Juraj Batelja, Josip Srebrnić – obnovitelj hrvatskog naroda euharistijom, v: *Krčki biskup Josip Srebrnić (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa povodom 50. obljetnice smrti*, str. 47–96.

pravic.⁴⁸⁵ Javno pa se je izrekel tudi proti ravnanju komunističnega vodstva partizanov, ki je s svojimi dejanji na otoku povzročalo še večje zlo in maščevanje okupatorjev. Prav zato je ob koncu vojne obveljal kot sovražnik nove države in kot sodelavec okupatorjev, čeprav se je ob različnih priložnostih pokazal kot protifašist.⁴⁸⁶

Konec druge svetovne vojne je zanj pomenil začetek napetosti s tretjim totalitarnim režimom, ki je imel oblast na otoku Krku. Ni bil deležen samo kritike, temveč tudi vrste represivnih ukrepov, ki so bili sad napetosti med državo in Katoliško cerkvijo na državni in na krajevni ravni kot tudi njegovega osebnega odklonilnega odnosa do komunizma in do komunističnih oblasti. Za več mesecev je bil interniran na Sušaku in nato brez sodnega postopka izpuščen.⁴⁸⁷

Dr. Srebrnič je umrl 21. junija 1966 na Krku. Zaradi starosti in oslabelosti je 18. februarja 1961 dobil pomožnega škofa dr. Karmela Zazinovića, ki je 24. novembra 1964 prevzel dejansko upravo škofije kot apostolski administrator. Ko je leta 1963 slavil 40-letnico delovanja na Krku, je papež Janez XXIII. dr. Srebrnića imenoval za nadškofa 'ad personam'.

2 ŠE NAPREJ STIKI Z LJUBLJANO

Tudi po odhodu na novo službeno mesto je škof Srebrnič ohranjal stike z Ljubljano, ravno tako škof Jeglič z njim, dokler je služboval v Ljubljani. Ko je vsako leto odhajal na zaobljubljeno romanje na Trsat, se je občasno ustavil tudi na otoku Krku, da se je pogovoril s škofom Srebrničem, predvsem o razmerah v Katoliški cerkvi in katoliškem gibanju na Hrvaškem. Na začetku oktobra 1924 je poleg Srebrnića obiskal še škofa Josipa Marušića v Senju. »Krasno vreme, morje mirno. Marsikaj smo se pogovorili. Oba škofa sta bila zelo vesela. Preveč sta odločena od sveta, pa sta bolj osamljena.«⁴⁸⁸ 17. maja 1928 je škof Srebrnič sodeloval na cerkvenih slovesnostih ob tridesetletnici škofovanja A. B. Jegliča v Ljubljani. V stolnici je bil glavni pridigar in je svoj govor namenil pomenu škofovske službe ter se v imenu vseh navzočih, narodne skupnosti in vernikov ljubljanske škofije jubilanu zahvalil za opravljeno delo.⁴⁸⁹ 14. julija 1929 je bil škof J. Srebrnič skupaj z mariborskim škofom A. Karlinom soposvečevalec

⁴⁸⁵ Za temeljit pregled njegovega prizadevanja za interniranje in člane škofije Krk prim. Franjo Velčič, Iz prezidijalnog arhiva krčkoga biskupa dr. Josipa Srebrnića ratne 1944. godine, v: *Krčki biskup Josip Srebrnić (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčič), Rijeka-Krk-Zagreb 2017, str. 281–624. Avtor je poskrbel za objavo skoraj tristo uradnih pism škofa Srebrnića z različnimi oblastmi.

⁴⁸⁶ Prim. Franjo Velčič, Interventi krčkoga biskupa dr. Josipa Srebrnića tijekom drugoga svjetskog rata u prilog odvedenim i zatočenim ljudima s područja krčke biskupije, v istem zborniku, str. 149–168.

⁴⁸⁷ Prim. Miroslav Akmađža, Biskup Josip Srebrnić i komunističke vlasti, v: *Krčki biskup Josip Srebrnić (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčič), Rijeka-Krk-Zagreb 2017, str. 169–199.

⁴⁸⁸ NŠAL, dnevnik škofa A. B. Jegliča za 18. oktober 1924.

⁴⁸⁹ Prim. NŠAL, dnevnik škofa A. B. Jegliča dne 18. maj 1928; Proslava trideset let dela, žrtev in uspehov za narod, v: *Slovenec*, št. 114, 19. maj 1928, str. 3.

dr. Gregorija Rožmana, svojega nekdanjega tovariša na Teološki fakulteti, za ljubljanskega pomožnega škofa. Leta 1933 se je udeležil biserne maše škofa A. B. Jegliča, dve leti zatem je sodeloval na evharističnem kongresu v Ljubljani in prav tako leta 1939 na ljubljanskem mednarodnem kongresu Kristusa Kralja. Ob praznovanju 800-letnice cistercijanskega samostana v Stični leta 1936 je vodil eno od slovesnosti, naslednje leto je pospremil k večnemu počitku nadškofa Jegliča in v letu 1939 škofa Janeza Gnidovca.⁴⁹⁰

Za slovenske in tudi druge jugoslovanske škofove je bil pomemben prispevek, ki ga je škof Srebrnič dal v okviru obravnavanja sokolskega gibanja v Jugoslaviji. Kot dober poznavalec idejnih tokov svojega časa je jasnovidno ocenil pogubne posledice sokolske ideologije za versko, družinsko in kulturno življenje ljudi. Njegove ideje so odmevale tako v hrvaškem prostoru kot na Češkem in Slovaškem. Za tisk je pripravil brošuro *Tyršev duh* in v njej predstavil učnje začetnika sokolstva. Besedilo je natisnila Misijonska tiskarna v Grobljah pri Domžalah leta 1931. Vendar je bila brošura zaplenjena in je le v majhnem številu šla med ljudi. Razprava je v dveh delih izšla v *Našem listu* leta 1931 (št. 3 in 8). Ista razprava je bila prevedena v češki jezik pod naslovom *Tyršev duch* in je izšla leta 1932; druga izdaja je izšla leta 1939. Sodeloval je v pripravi zbornika *Pohoden pravdy* iz leta 1931, v katerem sta bila objavljena dva njegova članka o Tyrševi ideologiji v slovaškem jeziku.⁴⁹¹

S publikacijami z isto tematiko je škof Srebrnič nastopil tudi v hrvaškem jezikovnem področju. Med spisi je več izdaj doživela brošura z naslovom *Fiat lux*, ki jo je leta 1931 v več izdajah najprej izdala Nadbiskupska tiskara v Zagrebu. Tako brošura *Tyršev duh* kot *Fiat lux* sta bili zaplenjeni tudi na Hrvaškem, osebe, ki so jih imele ali so jih brale, pa so bile kaznovane. Pred sodišče je zaradi teh spisov prišel tudi škof Srebrnič in je moral plačati denarno kazen, najprej pa so mu grozili celo z zaporno kaznijo.⁴⁹² Njegova podpora alternativnim katoliškim združenjem, ustanovljenim na ozemlju škofije Krk, potem ko je bila prepovedana orlovska organizacija, je že od začetka postala moteča za nosilce unitaristične ideologije in so zato toliko bolj radikalno nastopali proti njegovim spisom in budno spremljali njegove javne nastope.

Po drugi svetovni vojni so se njegove vezi z Ljubljano in v širšem smislu s slovenskim prostorom nadaljevale. Vsaj od časa do časa se je ustavil v Stični, kjer je bila pokopana njegova mati. Med drugim je bil upravitelj slovenskega dela reške škofije, potem ko je 10. novembra 1949 po smrti trnovskega dekana Karla Jamnika prevzel upravo reške škofije, ko je le-ta ostala brez voditelja. V času njegovega upravljanja je bila škofija razdeljena na slovenski in hrvaški del.

⁴⁹⁰ Prim. Kralj, Josip Srebrnič (1876–1966), str. 238–239.

⁴⁹¹ Prim. Kralj, geslo v PSBL, str. 435.

⁴⁹² Prim. Strčić, Prilog za biografiju ddr. Josipa Srebrniča, str. 115.

Škof Srebrnič je slovenski del upravljal do 21. aprila 1951, ko ga je prepustil v upravo svojemu nekdanjemu študentu, škofu mons. Antonu Vovku.⁴⁹³ Ker so mu slovenske politične oblasti očitale, da ni zaveden Slovenec, mu niso dovolile opravljati cerkvenih obredov v slovenskem delu reške škofije, ki jo je upravljal. Kot je razvidno iz zapisov škofa Vovka, so Srebrniču celo onemogočali, da bi imel stike s slovenskimi duhovniki in škofi. Zavrnilo so mu pristanek, ki so ga slovenske oblasti zahtevale za opravljanje duhovniških nalog.⁴⁹⁴

3 ZAKLJUČEK

Pred imenovanjem za škofa na Krku je bil dr. Srebrnič zavzet delavec pri pripravljanju poti za prvo slovensko univerzo in je v pomembnih trenutkih pripomogel, da je obveljala odločitev o začetku popolne in povsem neodvisne almae matris v Ljubljani, v nasprotju s tistimi, ki so želeli prehodno obdobje v Zagrebu ali univerzo v Trstu. V študijskem letu, ko je kot dekan vodil delo Teološke fakultete, so začrtali temelje doktorskega študija na tej fakulteti (doktorske izpite sta opravila prva dva kandidata), v določeni meri poenotili delovanje s teološko fakulteto v Zagrebu in močneje zastavili njeno izvirno značilnost – to je zanimanje za krščanske Cerkve v slovanskem okolju. Hkrati je bil med osrednjimi osebnostmi kulturnega in verskega življenja v Ljubljani. Mnoge katoliške organizacije, predvsem študentske in dijaške, so ga imele za svojega svetovalca in podpornika. Njegovo imenovanje za škofa je bilo v vseh okoljih sprejeto z naklonjenostjo in veliko pozornostjo. S Cerkvijo na Slovenskem je ohranjal stike tudi po odhodu na otok Krk. Njegovi rojaki Solkanci so se ga na poseben način spomnili leta 1996, ko so praznovali 120-letnico njegovega rojstva in 30-letnico njegove smrti in so mu na njegovi rojstni hiši v Solkanu postavili spominsko ploščo.⁴⁹⁵ Nova priložnost za obuditev spomina na življenjsko pot in delo dr. Josipa Srebrniča je bilo leto 2016, ko se je Cerkev spominjala 50-letnice njegove smrti. Več slovesnosti je bilo na otoku Krku, kjer je bila organizator njegova škofija,⁴⁹⁶ spomnili pa so se ga tudi rojaki.

Priloga I.

Dr. Josip Srebrnič, Vseučilišče v Ljubljani. Slovenec, št. 167, 23. julij 1919, str. 1.

V drugih prilikah bi naši listi prav gotovo priredili slavnostne izdaje in zastave bi zaplapolale po ulicah, ko bi nam brzojav prinesel radostno vest, da so se

⁴⁹³ Prim. France M. Dolinar, *Slovenska cerkvena pokrajina*, str. 35.

⁴⁹⁴ Prim. Anton Vovk, *V spomin in opomin*, Družina, Ljubljana 2003, str. 473–474.

⁴⁹⁵ Prim. jz, Iz plodne prsti domovine, v: *Družina*, št. 37, 22. september 1996, str. 1; jz, »Stojte močni v veri«. O Slovencu, ki je na Krku zasajal svoj križ ljubezni in miru, v: *Družina*, št. 39, 6. oktober 1996, str. 10.

⁴⁹⁶ Prim. Rafko Valenčič, Človek za človeka. Simpozij ob 50. obletnici krškega škofa dr. Josipa Srebrniča, v: *Družina*, št. 12–13, velika noč 2016, str. 13.

stoletne težnje našega naroda vresničile, da smo končno vendarle prišli do lastnega vseučilišča v Ljubljani. Dasi ni bilo slavnostnih zastav po ulicah, vendar ostane 16. julij 1919 vsakemu globoko zapisan v spomin kot dan, v katerem se je za naš narod izvršil dogodek izredne zgodovinske važnosti. Ta dan je Narodno predstavništvo v Beogradu končnoveljavno sprejelo zakon, ki določa, da se v Ljubljani otvori v jeseni 1919 vseučilišče z bogoslovno, modroslovno, pravno, tehnično in medicinsko fakulteto. Ta dan ostane v naši zgodovini zapisan kot zaključni dokument naše osvoboditve izpod tuje kulture in tujega političnega jarma.

Jasno nam ta dan tudi izpričuje, kako dragocen božji dan je svoboda. Nikdar bi tega ne dobili, kar danes imamo, če bi ne bili svobodni. Tujec, ki nam ni hotel dati niti najbolj primitivnih šol za našo deco na Koroškem, ki podi z vsemi silami proč od narodne šole naše otroke v Istri, Trstu in na Goriškem, ni imel srca in ga nikdar nima za nas. Prav tako bi nam bilo, kakor Lužiškim Srbom, ki hočejo od Nemcev svojih šol in možnosti za nemoten naroden razvoj, a jim Nemci, dasi ponižani in premagani, nočejo dati ne prvega ne drugega, njih voditelje pa še vedno mečejo v ječe ter dvigajo obtožbe radi veleizdaje proti njim.

Vseučilišče je lahko najlepši znak, da je narod svoboden. Četudi je namreč narod politično drugače popolnoma neodvisen in suveren, vendar je le malokateremu mogoče, politična pota tako neovirano ubirati skozi zgodovino, kakor si jih sam določa. Države so si postale že preveč sosedes; nešteti so oziri, na katere se mora vsaka ozirati in ki v isti meri omejujejo njene korake in njeno voljo, in zato o popolni svobodi ne more biti tukaj niti govora. Toda vseučilišče, posvečeno znanosti, iskanju resnice in stremljenju za napredkom takih mej ne pozna, kakor jih ne pozna duh človeški, ki ima v vseučilišču svoj prestol. In zato se prav lahko zgodi, da zagospoduje tudi mal narod po svojem vseučilišču nad svetom in da on po svojem vseučilišču odmerja pravce novim kulturnim potom in stvarja probleme, katerim morajo hote ali nehote tudi drugi slediti. To dela vseučilišče, če ima zase seveda vse potrebne predpogoje: može najprej na profesorskih stolicah, visoke po svojih zmožnostih in iskreno udane znanosti, ki jo zastopajo in poglobljajo; sredstva, da se lahko nemoteno more ž njimi vršiti vsestransko znanstveno delo; ljudstvo, ki se zaveda, kaj je vsakemu narodu vseučilišče in ki je radi tega nanje ponosno in vedno pripravljeno, negovati je z vsemi močmi. Tako vseučilišče bo gotovo tudi svojo drugo nalogo lepo vršilo: znalo bo dajati narodu pomočnikov na vseh straneh uprave, vzgoje in gospodarskega življenja. Vseučilišče postane narodu vse, njegov duh, njegovo srce in zgodovina njegovega življenja!

Ko se vsega tega zavedamo, moremo tudi vedno bolj ceniti tiste svoje prijatelje, ki so nam do sem pomogli. Ko bi bratskega srbskega naroda ne bilo, bi bili še vedno tam, kjer zdihujejo Lužiški Srbi; ko bi njega ne bilo, bi se šopirili

Lahi po Ljubljani, ter vganjali proti nam orgije preganjanja, kakor jih vganjajo proti Hrvatom na Reki, v Zadru in Šibeniku ter proti Slovencem v Gorici; ko bi njega ne bilo, bi slovenska Koroška še vedno ječala v okovih nemškega nasilja in bi morda tudi naš Bled in naša Gorenjska imela Laha na svojem tilniku; ko bi njega ne bilo, bi tudi najbrž tiste discipline in tistega reda ne bilo, ki ga v svojo srečo in svoje veliko zadovoljstvo opazujemo v vojaških vrstah po Slovenskem; in konečno, ko bi njega ne bilo, bi bilo tudi vseučilišče v Ljubljani še vedno le sen, kakor nam je bilo sen že skozi sto let. Koliko velikih dobrot nam donaša strnjenost z brati, ki so jih tujci neprestano črnili pred nami! Sedaj pa jih gledamo tako velike in plemenite in požrtvovalne! Bolj, ko jih spoznavamo, bolj jih cenimo in ljubimo, bolj se čutimo ene z njimi! Prepad pa, ki je nastal med tujci in nami, postaja vedno večji. Naj bo! Nihče izmed nas ne želi več, da bi spet kedaj tujec preko njega k nam dohajal!

Vseučilišče v Ljubljani bo brate SHS čudovito združilo. Ravno zato, ker se čutimo vsi kot en narod, bo tudi vsem bodisi na katedrah bodi v slušateljstvu v isti meri odprto, kakor je odprto vsem ono v Zagrebu in ono v Beogradu. Tako je bilo vedno mišljeno! Predavalni jezik je lahko slovenski ali srbohrvatski. Zato pa ne bodo Slovenci kot taki prav nič oškodovani: obratno, še neizmerno pridobijo, ker jim bodo s stališča popolne enakopravnosti pota odprta na vsa vseučilišča v državi SHS. Pogoji za kar največji razvoj so nam odslej čimbolj ugodni. Nikdar bi tega ne imeli niti pri najbolj idealni rešitvi nekdanjega avstrijskega problema v smislu federativno med seboj zvezanih narodnih držav.

Ogromno delo čaka sedaj vse, ki se bodo posvetili realizaciji našega vseučilišnega zakona. Problem, kako dijakom preskrbeti stanovanja in prehrane; kako profesorjem priboriti primerno streho za nemoteno znanstveno delo, ki je tako tesno vezano z njih osebo; problem, kako dobiti prostore za fakultetne prostore, za predavanja in razne institutske vaje čaka na rešitev. In da pri sedanjih razmerah v Ljubljani ni lahek ta problem, je vsakemu znano. A vse bo treba napraviti.

Prepričano smo, da bo šlo. Mnogo lažje, ko do sedaj, ko smo šele proti cilju stremili. Sedaj smo že na cilju, kjer se bo poslopje zidalo. Če so zadevni činitelji s tolikšnim navdušenjem hodili po poti k cilju celo tedaj, ko so se jim drugi rogali, češ, kaj vseučilišče v kmečko vas kakor je Ljubljana, bodo isti s trikratnim veseljem delali, ko stojijo že na trdnem zagotovljenem temelju.

Velika odgovornost pa lega sedaj na ves narod, bo li vreden poklica, ki ga dobiva s svojim vseučiliščem? Kdor pozna isto resno sveto voljo mož, ki so narodu pripravljali pot do vseučilišča, se tudi ob tem vprašanju ne bo zbeгал. Mi smo prepričani, da bodo i Slovenci i ves troimeni narod smeli biti na vseučilišče v Ljubljani ponosni. Razvoj in čas bo to dokazal!

Priloga II.

Dr. Josip Srebrnič, Vseučilišče v Ljubljani. Slovenec, št. 194, 24. avgust 1919, str. 1.

Vse kaže, kakor bi bilo naše vseučilišče položeno »ad acta«. Z velikim zanosom so javljali naši časopisi, kako soglasno je bil zadevni zakon sprejet v belgrajskem parlamentu.

Pri tem je ostalo. Čez mesec dni bodo že vse srednje šole otvorene; začeti bi se moralo tudi vpisovanje slušateljev na vseučilišču. Osem dni pred 1. oktobrom in osem dni po prvem oktobru se bo povsod po sosednjih univerzah vpisovanje vršilo. In v Ljubljani?

Dne 16. julija je bil zakon v parlamentu sprejet. Od tedaj bo kmalu šest tednov. Je-li morda ta zakon sankcioniran? Je-li že podpisan od regenta? Ni še! Zakon ni še zakon.

Toda tudi če bi že bil, kje bi bilo vseučilišče nastanjeno? Vsaka resna vlada skrbi vendar za to, da se vsaj zakoni resno vzamejo in izvršujejo. Kje je naša belgrajska vlada napravila le najmanjši korak, uspešen in resen, da bi prihodnje naše vseučilišče dobilo primerne prostore? Ni ga; vsaj javnost o tem prav ničesar ne ve. Drugod bi se tudi dežela in mesto, ki vseučilišče dobila, strnila v skupno delo, da bi prostore vseučilišču pripravila. Saj vseučilišče je krona narodovega življenja, je njega največji ponos, je končni smoter njegovih kulturnih stremljenj! Je-li Ljubljana, je-li Slovenija tukaj kaj napravila? Sto let – tako so govorili in pisali – smo hrepeneli po vseučilišču, sedaj pa, ko stojimo pred njim, ne moremo niti prostorov zanj dobiti: sedaj je vsaka srednja šola več vredna kot vseučilišče, kajti prostori so najprej za prvo; sedaj je vsaka vojašnica več vredna kot vseučilišče, kajti prostori so najprej za vojake.

Vseučilišče ima svoje profesorje in svoje slušatelje. I prvi i drugi imajo priti v Ljubljano. Kje bodo stanovali? Ne Ljubljana ne Slovenija ni še ustanovila komisije, ki bi se resno bavila samo s tem vprašanjem. Pravijo, da je stanovanjska beda. Res je, velika in huda stanovanjska stiska je v Ljubljani. Toda prav tako je res, da če se sredi te bede ne napravijo energični koraki, tudi profesorji in dijaki ne bodo nikdar dobili primernih stanovanj! Če je bila misel o vseučilišču resna, mora biti vsaj tako resen tudi sklep, misel v življenje izpeljati, pa naj velja kar hoče! Zastonj pa iščemo po takem sklepu.

Za vsaka vseučilišče je življenjska važnost vseučiliška knjižnica. Brez sistematično urejene knjižnice ne more delati ne profesor ne dijak. Kdo pomaga tistim, ki bi bili pripravljeni izpeljati zadevne načrte? In ta izpeljava ni delo samo enega tedna in par delavnih sil! Tako imamo zamude in nedostatke povsod, pa naj stika kdo kamorkoli za našim ubogim vseučiliščem.

Koliko tednov je že prešlo, kar se je od visokih »merodajnih« mest zatrjevalo, da bodo čimprej imenovani prvi člani profesorskih kolegijev na primer-nih fakultetah! Še vedno vlada skrivnostna tihota v tem vprašanju!

V Belgradu pa ministri govorijo, da ne »riskirajo« nobenega ukaza, dokler niso trdni v svojih stolicah. V naše veliko osramočenje pa se te nesrečne stoli-ce vedno majejo, da so one in mi vsi v zasmeh celemu svetu, ko v tako velikih usodnih časih ne znamo najti poti sporazuma, ki bi nas dvigala nad vsakdanjost in nam pomagala, reševati hitro, resno in uspešno življenjska vprašanja našega izmučenega naroda. Vseučilišče spada vsaj deloma semkaj. Njega reševanje se v resnici izvaja tako, da se nam bodo kmalu smehljali Nemci in Lahi.

Zato pa: je-li vprašanje vseučilišča v Ljubljani resno ali ni resno?

VIRI IN LITERATURA

Viri

Biskupski arhiv Krk (BAK)

BAK, prezidijalni arhiv

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL/ŠAL, pisarna V.

NŠAL 331, dnevnik škofa Antona B. Jegliča

Zgodovinski arhiv in muzej (ZAMU)

ZAMU, razne zbirke in dokumenti (navedeni v besedilu)

Periodični tisk

Čas 1920, 1923, 1924.

Dom in svet 1997.

Družina 1966, 1996, 2016.

Omnes unum/Todos uno 1954.

Slovenec 1919, 1920, 1923, 1928.

Literatura

Akmaž, Miroslav, Biskup Josip Srebrnič i komunističke vlasti, v: *Krčki biskup Josip Srebr-nić (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčić), Rijeka-Krk-Zagreb 2017, str. 169–199.

Batelj, Juraj, v: *Krčki biskup Josip Srebrnič (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog sku-pa povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčić), Rijeka-Krk-Za-greb 2017, str. 47–96.

Bozanić, Anton, Društvene i crkvene prilike u krčkoj biskupiji u vrijeme dolaska i djelova-nja biskupa Srebrnića (1923.–1966.), v: *Krčki biskup Josip Srebrnič (1876–1966). Zbor-nik radova sa znanstvenog skupa povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčić), Rijeka-Krk-Zagreb 2017, str. 33–45.

- Dekleva, Tatjana, *Teološka fakulteta ljubljanske univerze, v: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor (občasna razstava od decembra 2008 do februarja 2009)*, Ljubljana 2008, str. 30–44.
- Dekleva, Tatjana, *Ustanovitev univerze v Ljubljani, v: Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919 (katalog občasne razstave od decembra 2009 do februarja 2010)*, Ljubljana 2009, str. 29–46.
- Dolinar, France Martin, *Slovenska cerkvena pokrajina* (AES 11), Ljubljana 1989.
- Jagodic, Jože. *Mojega življenja tek. Spomini*, Celovec 1974.
- Kolar, Bogdan. Zgodovinar dr. Josip Srebrnič (1876–1966) – učitelj na Univerzi v Ljubljani, v: *Arhivi. Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 34 (2011), št. 2, str. 363–374.
- Kolar, Bogdan. Dr. Josip Srebrnič (1876.–1966.) – učitelj teologije v Gorici in v Ljubljani, v: *Krčki biskup Josip Srebrnič (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčić), Rijeka-Krk-Zagreb 2017, str. 7–32.
- Kralj, Franc, geslo Josip Srebrnič, v: *Primorski slovenski biografski leksikon* (= PSBL), vol. III, Gorica 1986–1989, str. 432–435.
- Kralj, Franc, Josip Srebrnič (1876–1966), v: *Dom in svet*. Zbornik MCMXCVII, Maribor 1997, str. 236–243.
- Lenček, Ignacij, Škof dr. Josip Srebrnič, v: *Omnes unum/Todos uno* 1 (1954), št. 1, str. 27.
- Miklavčič, Maks, Geslo Josip Srebrnič, v: *Slovenski biografski leksikon* (= SBL), vol. III, Ljubljana 1967, str. 429–431.
- Mikuž, Metod, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945, v: Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919–1969* (ur. Roman Modic), Univerza, Ljubljana 1969, str. 53–92.
- Nagy, Božidar, Krčki biskup Josip Srebrnič, bl. Ivan Merz i katoličke organizacije, v: *Krčki biskup Josip Srebrnič (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčić), Rijeka-Krk-Zagreb 2017, str. 97–135.
- Pernišek, France, *Zgodovina slovenskega Orla*, Slovenska kulturna akcija, Buenos Aires 1989.
- Strčić, Petar, Prilog za biografiju ddr. Josipa Srebrnića, krčkoga biskupa i sveučilišnog profesora (1876–1966), v: *Goriški letnik. Zbornik goriškega muzeja* 28–29 (1998–99), str. 105–144.
- Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor* (občasna razstava od decembra 2008 do februarja 2009), Ljubljana 2008.
- Terseglav, Franc, *Zlata knjiga slovenskih Orlov*, Konzorcij "Mladosti", Ljubljana 1910. *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919* (katalog občasne razstave od decembra 2009 do februarja 2010), Ljubljana 2009.
- Velčić, Franjo, Iz prezidijalnog arhiva krčkoga biskupa dr. Josipa Srebrnića ratne 1944. godine, v: *Krčki biskup Josip Srebrnič (1876–1966). Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem povodom 50. obljetnice smrti* (ur. Marko Medved, Franjo Velčić), Rijeka-Krk-Zagreb 2017, str. 281–624.
- Vovk, Anton, *V spomin in opomin. Osebni zapisi škofa Antona Vovka od 1945 do 1953*, Družina, Ljubljana 2003.

POVZETEK

Dr. Josip Srebrnič se je v zgodovino zapisal kot avtor teoloških in zgodovinskih razprav, kot teološki učitelj in voditelj škofije Krk. Pred prihodom v Ljubljano ob koncu prve svetovne vojne je poučeval na centralnem bogoslovnem učilišču za Ilirsko metropolijo v Gorici in tam opravljal vrsto drugih služb. V času prve svetovne vojne se je preselil v Stično in nato v Ljubljano. Imel je več cerkvenih in drugih služb ter bil učitelj v bogoslovnem semenišču. Postal je zelo zavzet za ustanovitev univerze v Ljubljani in v njenem okviru za teološko fakulteto. Sodeloval je v več pripravljalnih komisijah in v javnosti zavzeto zagovarjal nujnost ustanovitve univerze, ko so nekateri o tem dvomili. Bil je dekan Teološke fakultete in član senata Univerze. Napisal je številne razprave s področja cerkvene zgodovine in družbenega mesta Cerkev. Leta 1923 je bil imenovan za škofa na otoku Krku. Še naprej je ohranjal stike s Slovenijo in se je udeleževal pomembnih cerkvenih dogodkov. V času italijanske in nemške okupacije otoka se je postavil v bran pravic ljudi in pomagal internirancem na otoku Rabu. Po vojni je bil označen za sovražnika nove družbene ureditve, bil je zaprt in onemogočen pri delu.

KLJUČNE BESEDE: *dr. Josip Srebrnič (1876–1966), škofija Krk, Jugoslovanska škofovsko konferenca, Sokol, okupacija, interniranci*

Summary

THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA AND ITS TEACHER JOSIP SREBRNIČ (1876–1966)

Josip Srebrnič has been known as an author of historical and theological papers, a teacher of theology and bishop of the Diocese of Krk. He was a teacher in the seminary of the Illyrian Metropolitan in Gorica and holder of various offices before he came to Ljubljana at the end of World War I. During the same war, he moved to Stična and afterwards to Ljubljana. He held various jobs in the Church and in society and taught in the Seminary. Prof Srebrnič demonstrated a strong interest in the founding of the University of Ljubljana and the School of Theology as a member of it. He was a member of several preparatory commissions and defended in public the need for the founding of the university when doubts were raised. He was dean of the School of Theology and a member of the University Senate. He wrote a number of papers on Church history and its public role. In 1923, he was appointed Bishop of the Diocese of Krk but remained in touch with Slovenia and attended important Church events here. During the Italian and German occupation of the island of Krk, he defended the rights

of people and helped the detainees on the island of Rab. He was labelled as an enemy of the new social order after World War II, and was imprisoned and thus disabled in his pastoral work.

KEYWORDS: *Josip Srebrnič, PhD (1876–1966), Diocese of Krk, Yugoslav Bishops' Conference, Sokol, occupation, detainees*

JOSIP UJČIČ

(1880–1964)

moralni teolog

dekan Teološke fakultete (1928/29, 1934/35)

beograjski nadškof (1936–1964)

1.01 Izvirni znanstveni članek UDK: 929Ujčić J. A.:378.6:2(497.4Ljubljana)(091)

Ivan Janez Štuhec

dr. teologije, izr. profesor Teološke fakultete,
Enota Maribor, Slovenska 17, 2000 Maribor
e-naslov: janez.stuhec@teof.uni-lj.si

DR. JOSIP ANTON UJČIĆ – PRVI PROFESOR MORALNE TEOLOGIJE NA TEOLOŠKI FAKULTETI V LJUBLJANI

UVOD

Ob stoti obletnici ljubljanske univerze želimo v pričujočem članku predstaviti prvega predavatelja moralne teologije na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, dr. Josipa A. Ujčića. Za predstavitev smo uporabili Ujčićeve objavljene spise in arhivske dokumente. Slednji so v Arhivu Teološke fakultete in Univerze v Ljubljani zelo skromni. Arhiv beograjske nadškofije je v urejanju in zato ga ni mogoče navajati pod ustreznim šifrantom. Dokumente iz tega arhiva, na katere se posebej sklicujemo, prilagamo kot fotografije v dodatku tega članka (samo prvo stran). Ko bo arhiv beograjske nadškofije urejen, bo mogoče celotno obdobje Ujčićevega škofovanja v Beogradu temeljito predstaviti. Vsekakor gre za zanimivo obdobje, ki terja najmanj eno doktorsko nalogo. V pričujočem zapisu se torej omejujemo na Ujčića kot moralnega teologa. Iz objavljenih razprav in poznejših predavanj, ko je bil že nadškof, se da izluščiti njegov profil moralnega teologa.

1 UJČIĆEVA BIOGRAFIJA

Nadškof dr. Josip Anton Ujčić se je rodil 10. februarja 1880 v župniji Stari Pazin v občini Pazin (Istra), ki je takrat spadala v tržaško škofijo. Leta 1898 je maturiral na državni gimnaziji v Trstu, leta 1902 pa končal bogoslovje v goriškem semenišču. V duhovnika je bil posvečen 27. julija 1902. Istega leta je 1. septembra postal škofov tajnik in kancler na škofiji v Trstu, kjer je ostal do 30. septembra 1903, ko ga je škof poslal na študij teologije v Avguštej na Dunaju. Tam je ostal do februarja 1906, ko se je vrnil na svoje prejšnje mesto na škofiji, kjer je ostal do 1. oktobra tega leta. Istega dne je bil imenovan za »časnega

profesorja«, 6. decembra 1907 pa za profesorja moralne teologije v goriškem semenišču. V Gorici je poučeval šest let, do 1. avgusta 1912, ko je nastopil službo dvornega kaplana in študijskega ravnatelja v Avguštineju. V Avguštineju je bil odgovoren za biblično skupino, imenovan je bil za izpraševalca iz biblikuma pri rigorozih ter se ukvarjal z moralno-teološkimi vprašanji.

Julija 1908 je na Dunaju promoviral z delom *Historia glagolicae specialis cum respectu ad decreta pontificia*. V študijskem letu 1913/14 je na katedri za moralno teologijo na dunajski univerzi nadomeščal dr. Schindlerja.⁴⁹⁷ Oktobra 1918 je bila ta katedra ponovno prazna, zato so ga naprosili, naj nadomesti profesorja, a ga je državni tajnik Pacher »brevi manu« (po kratkem postopku) odslovil kot Jugoslovana.

Leta 1919 je Ujčić začel poučevati moralno teologijo na Univerzi v Ljubljani, kjer je 5. februarja 1921 postal izredni profesor. Obstaja fakultetno mnenje dr. Aleša Ušeničnika z datumom 14. januar 1921, v katerem je omenjeno, da ga ob imenovanju za profesorja moralne teologije leta 1919 niso mogli izvoliti v rednega profesorja, ker ni imel dovolj objav, zato ga je Ušeničnik predlagal za honorarnega profesorja. Od objav, ki so bile relevantne, pa omenja razpravo o Hamurabijevem kodeksu in njegovem odnosu do Svetega pisma, objavljeno leta 1906 v linški strokovni reviji *Theologisch-praktische Quartalschrift*.⁴⁹⁸

Z dnem 31. maj 1926 je datirano fakultetno mnenje dr. Lamberta Ehrlicha za Ujčićevo napredovanje v rednega profesorja. V njem lahko med drugim preberemo, da je Ujčićevo delo spoštovano tudi izven domačih meja, saj ga je Schindlerjev naslednik dr. Seipl⁴⁹⁹ povabil, da bi z njim sodeloval pri novi, deseti izdaji Müllerjeve *Moralne teologije*. Ujčić je vabilo sprejel in glavnino dela opravil sam, saj je Seipl medtem postal avstrijski kancler. Tuja strokovna javnost se je na prvi zvezek nove izdaje pozitivno odzvala, recenzije so izšle v treh teoloških revijah.⁵⁰⁰ V oceni Ujčićevega dela pa se recenzenta dr. Franc Grivec in dr. Aleš Ušeničnik v glavnem posvetita Ujčićevi najbolj obširni razpravi, ki je izšla v *Bogoslovnem vestniku* v treh nadaljevanjih pod naslovom *Nauk o odpustnem grehu*. V *Bogoslovnem vestniku* pa je recenzijo objavil Lukman, ki pohvali pro-

⁴⁹⁷ Dr. Franz Martin Schindler je bil profesor moralne teologije na Dunaju med letoma 1887 in 1917. S Karlom von Vogelsangom, Aloysom von Liechtensteinom in Karlom Luegerjem je leta 1889 pripravil 2. avstrijski katoliški shod. Nato je nastal program krščansko-socialnega gibanja, katerega duhovni navdihovalec je bil. Od leta 1911 do 1920 je bil predsednik katoliškega tiskovnega združenja »Herold«. Od leta 1918 do 1922 je bil svetovalec za cerkvene zadeve pri ministrstvu za šolstvo. Umrli je 27. oktobra 1922. Prim. *Lexikon für Theologie und Kirche*, zv. 9, 2000 (dalje: LThK), str. 145.

⁴⁹⁸ Josip Ujčić, Über den Kodex Hammurabis und sein Verhältnis zur hl. Schrift, v: *Theologisch-praktische Quartalschrift*, 84/3, Linz, 1906.

⁴⁹⁹ Dr. Ignaz Karl Seipl (19. 7. 1876–2. 8. 1932) je bil naslednik svojega učitelja Schindlerja. Leta 1918 je postal minister za socialna vprašanja. V letih 1921–30 je bil predsednik Krščansko socialne stranke. Socialni demokrati, ki so ga visoko cenili, so ga leta 1922, ko je bila visoka inflacija, želeli za kanclerja. Med letoma 1922 in 1929 je bil za kanclerja izvoljen dvakrat. Leta 1930 je bil za kratek čas zunanji minister. Velja za enega najbolj zaslužnih politikov avstrijske prve republike. LThK, zv. 9, str. 409.

⁵⁰⁰ *Theologisch-praktische Quartalschrift*, Linz, 1924, str. 188, 189; *Theologische Revue*, 1923, str. 338; *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, 1924, str. 97, 98.

babilistično linijo tako Müllerja kot Seipla in Ujčića.⁵⁰¹ Tej razpravi se bomo v nadaljevanju obširneje posvetili.⁵⁰²

Med leti 1928/29 in 1934/35 je bil dekan Teološke fakultete, novembra 1936 pa je bil imenovan za nadškofa v Beogradu, in sicer kot drugi po vrsti. Marca 1937 je bil v Zagrebu posvečen v škofa in ustoličen v Beogradu. Leta 1936 je bil imenovan za vizitatorja bogoslovnih semenišč v Jugoslaviji. Od leta 1956 do 1961 je bil vršilec dolžnosti predsednika Jugoslovanske škofovske konference. Ob osemdesetletnici ga je Tito odlikoval z redom zaslug za narod I. stopnje.

Časopis *Vjesnik* je o tem odlikovanju poročal 11. februarja 1960. Odlikovanje je temeljilo na ugotovitvi, da si je Ujčić prizadeval za ureditev odnosa med katoliško Cerkvijo in jugoslovansko državo, saj je bil eden tistih cerkvenih dostojanstvenikov, ki so realno ocenili položaj in iskali nove rešitve za ureditev položaja Cerkve v družbi. Ujčić je odgovoril, da si bo naprej prizadeval za normalizacijo odnosa med Cerkvijo in državo. Ugotovil je, da je pri politikih naletel na odprta vrata in da upa na reševanje odprtih vprašanj. *Vjesnik* je takole dobesedno citiral Ujčićev del govora: »Sem prepričan teolog in discipliniran katolik – predan sem svojemu vrhovnemu poglavarju Sv. očetu–papežu, kot državljani te države pa sem predan tej državi in njenemu predsedniku Republike. Kot duhovnik molim za razvoj naše družbe in za ugled države ter za njen notranji in zunanji mir.«⁵⁰³

Ob 53-letnici smrti nadškofa Ujčića je njegov naslednik msgr. Stanislav Hočevar v pridigi ovrednotil Ujčićevo delo nadškofa v Beogradu. Nadškof Hočevar je izpostavil, da se je Ujčić ob nastopu nadškofovske službe soočil z dolгови nadškofije in konkordatsko krizo. Nato je na cvetno nedeljo 6. aprila 1941 doživel bombardiranje Beograda in drugo svetovno vojno. Bil je priča bratomorne vojne in uveljavitve revolucionarnega komunističnega sistema, kar je povzročilo izseljevanje številnih vernikov iz prostrane nadškofije. Leta 1952 je prišlo do prekinitve odnosov med Jugoslavijo in Sv. sedežem. »V svojih visokih letih je s svojo veliko modrostjo vzpostavljala dialog med Cerkvijo in takratno totalitaristično oblastjo, čeprav so mu to mnogi zamerili. Njegov moder pristop je obrodil sadove z obnovitvijo odnosa med Sv. sedežem in Jugoslavijo ter je končno zacvetel na 2. vatikanskem koncilu, kjer je na prvih dveh zasedanjih tudi sodeloval. In kot je to običajno, ob koncu življenja sta mu izkazala čast in priznanje Cerkev in država.«⁵⁰⁴

⁵⁰¹ Franc Lukman, *Müller, Theologia moralis, L.I. ed X., racogn.* 1. Seipel et J. Ujčić, v: BV 3 (1923), str. 296.

⁵⁰² Zgodovinski arhiv in muzej Univerze (ZAMU), VI – 69, 1016, Ujčić Josip: Fakultetno mnenje (31. 5. 1926), Ocena Ujčićeve znanstvene kvalifikacije (9. 12. 1925).

⁵⁰³ Arhiv nadbiskupije Beograd (ANB), Zapuščina nadškofa J. Ujčića, Svečano predano visoko odlikovanje nadbiskupa dru Josipa Ujčića, v: *Vjesnik*, 11. 2. 1960.

⁵⁰⁴ Stanislav Hočevar, »Po meni si rođen plodovima« (Hoš 14,9), 28. 3. 2017, <http://kc.org.rs/po-meni-si-roden-plodovima-hos-149/> (pridobljeno: 10. januar 2019).

V arhivu beograjske nadškofije je med korespondenco zanimivo zelo vpljudno in »stričeku« vdano pismo dr. Viktorja Korošca, profesorja na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, s katerim se ta 16. decembra 1936 obrača na nadškofa v zvezi z njegovim obiskom v Ljubljani, ko naj bi se pri Koroščevih dobili z nekaterimi profesorji Teološke fakultete in škofom Gregorijem Rožmanom. Posebej pa je zanimiv odstavek, v katerem so naštetni vsi kandidati za Ujčičevega naslednika (Kraljič, Lenček, Pogačnik, Dokler in Jaklič). Korošec izrazi svojo željo, da bi bil izbran dr. Janez Kraljič. Kot vemo, je Ujčiča nasledil Lenček.⁵⁰⁵

Ujčič je bil kot moralni teolog najbolj dejaven od leta 1919 do imenovanja za nadškofa v Beogradu. V tem času je tudi največ napisal. Iz njegove biografije lahko zaključimo, da je imel v času avstro-ogrske monarhije odprte vse poti za profesorsko kariero na dunajski univerzi. Obvladal je klasične in takrat relevantne žive jezike. Odslovili so ga iz političnih razlogov, ker je po prvi svetovni vojni pač postal Jugoslovian. Pot v Ljubljano na novoustanovljeno univerzo je bila tako več kot logična. Pri napredovanjih je očitno prihajalo do določenih težav, saj je v arhivu tudi pismo z dne 18. maja 1920, v katerem Ujčič dekanatu Teološke fakultete sporoča, da se »protivi njegovemu naziranju, da bi sestavil obširen curriculum vitae, kakor mu je bilo nasvetovano«.⁵⁰⁶ To je argumentiral s tem, da je ob vabilu za honorarnega profesorja na Teološko fakulteto priložil vse potrebne dokumente, ki da morajo zadostovati za imenovanje v naziv docenta. Tudi A. Ušeničnik v rokopisni verziji fakultetnega mnenja z dne 14. januarja 1921 omenja Ujčičev prekarni položaj, kar kaže na to, da so bile težave pri zaposlovanju tako na ravni univerzitetnih organov kakor oblasti.⁵⁰⁷ To je mogoče razbrati iz težko berljivih Ušeničnikovih rokopisnih zapiskov z dne 9. junija 1920.⁵⁰⁸ Z dne 14. januarja 1921 pa obstaja Ušeničnikova rokopisna prošnja v imenu fakultetnega sveta Teološke fakultete, naslovljena na univerzitetni svet, da naj ta imenuje Ujčiča za izrednega profesorja moralne teologije, kar se je nato 5. februarja 1921 tudi zgodilo.⁵⁰⁹

V pričujoči študiji se bomo omejili na Ujčiča kot moralnega teologa. Njegovo delovanje kot nadškof v Beogradu čaka na temeljito raziskavo, saj je živel in deloval v izjemno burnih zgodovinskih letih, v takratni jugoslovanski prestolnici. Po drugi svetovni vojni je očitno predstavljal pomembno vez med Jugoslovansko škofovsko konferenco, nuncijem v Beogradu in Svetim sedežem. Arhiv beograjske nadškofije je v fazi urejanja in bo zagotovo ponudil zanimive dokumente. Prav tako državni arhivi v Beogradu in vatikanski arhivi. Kot

⁵⁰⁵ ANB, *Zapuščina nadškofa J. Ujčiča*, Pismo dr. Viktorja Korošca dr. Josipu Ujčiču z dne 16. 12. 1936.

⁵⁰⁶ ZAMU, VI – 69, 1016, Ujčič Josip: Pismo dr. Ujčiča dekanatu Teološke fakultete z dne 18. 5. 1920.

⁵⁰⁷ Prav tam, Rokopisna verzija Fakultetnega mnenja dr. Ušeničnika z dne 14. 1. 1921, priloga 1.

⁵⁰⁸ Prav tam, Rokopisni zapiski dr. Ušeničnika z dne 9. 6. 1920.

⁵⁰⁹ Prav tam, Rokopisna prošnja dr. Ušeničnika z dne 14. 1. 1921.

beograjskega nadškofa so ga tudi s strani Svetega sedeža večkrat vprašali za mnenje o položaju Teološke fakultete v Ljubljani in njenih profesorjih, ki so podpirali novo komunistično oblast. O tem več v samostojnem poglavju. Vse to pa kliče po kakšnem mladem zgodovinarju, ki bo s tem imel več kot primerno in zanimivo temo za doktorat.

2 UJČIČEVA MORALNO-TEOLOŠKA MISEL

Kot smo omenili v biografskem delu, je pri njegovem napredovanju igrala ključno vlogo daljša študija, ki jo je objavil v treh nadaljevanjih v *Bogoslovnem vestniku* pod naslovom *Nauk o odpustnem grehu*,⁵¹⁰ ob njej pa tudi študija *Biblični teksti o odpustnem grehu*.⁵¹¹

V oceni Ujčičevega znanstvenega dela, ki sta jo napisala dr. F. Grivec in dr. A. Ušeničnik, ta med drugim ugotavljata, da v teh dveh razpravah, ki skupaj obsegata približno sto strani, Ujčić rešuje vprašanje greha nasploh. Posebej pa se ukvarja s problemom malega ali odpustljivega greha in smrtnega greha. Ugotavljata, da gre za dokaj neraziskano temo.

Dalje ugotavljata, da Ujčić najprej predstavi pojmovanje greha v antiki in kako filozofi vplivajo na krščansko pojmovanje greha. Veliki teologi prvega krščanskega obdobja (Avguštín, Hieronim in Krizostom) so se naslonili na Sveto pismo in ne na stoično filozofijo, zato so poznali razliko med velikim in malim grehom. V nadaljevanju so sholastiki to logično in psihološko utemeljili.

Ujčić nato predstavi novoveške poglede na greh, še posebej protestantskih avtorjev, ki jih kritično zavrne. Ocenjevalca zaključita: »Dr. Ujčić z mirno kritiko presoja vse razne poskuse v reševanju problema o grehu. S podrobno analizo je pokazal, kaj je resničnega in kaj zmotnega v teh poskusih. Kot svoj nazor dokazuje tezo: problem greha, zlasti problem malega greha, se ne da rešiti brez psihološkega momenta. Le tedaj moremo greh prav umeti, če presojamo grešno dejanje ne samo objektivno, samo zase, ampak predvsem subjektivno z ozirom na človeka, ki je grešil, z ozirom na njegovo dispozicijo, slabost, izkvarjeno narav.

Ne bom rekel, da je dr. Ujčić rešil problem do konca; a nihče, ki bo o tej stvari pisal, ne bo smel prezreti njegovih rezultatov. Razpravo upošteva tudi inozemska znanstvena literatura (Landgraf, o.c. *Ephemerides theologiae Lovaniensis* 1924, 422).

Posebno se odlikuje Ujčić v tolmačenju teksta sv. pisma. Več tekstov, ki jih je teološka tradicija uporabljala v reševanju problema o grehu, je po natančni

⁵¹⁰ Josip Ujčić, *Nauk o odpustnem grehu* (*Doctrina de peccato veniali*), v: *BV* 1 (1921), str. 58–72, 133–155 in 280–293.

⁵¹¹ Josip Ujčić, *Biblični teksti o odpustnem grehu* (*Textus biblici de peccato veniali*), v: *BV* 2 (1922), str. 1–20, 116–130 in 259–275.

analizi izvirnega besedila izločil kot nerabne. Tu je najbolj pokazal samostojno, znanstveno utemeljeno sodbo.⁵¹²

Ocenjevalca omenita še druge spise, ki so obravnavali vprašanje umetnega splava, materinstvo in moralno popolnost, a jih posebej ne navajata. V bibliografiji smo navedli vse Ujčičeve objave v *Bogoslovnem vestniku* od leta 1920 do 1936, ko je postal škof. Večina teh člankov je bila objavljena pod rubriko *Prispevki za dušno pastirstvo*, njihov pomen je praktično kazuistične narave. Nekateri daljši pa so strokovni članki.

Dekan dr. Lambert Ehrlich v fakultetnem mnenju za imenovanje Ujčiča v rednega profesorja v celoti povzame besedilo obeh recenzentov.⁵¹³

Z našega današnjega gledišča lahko za ti osrednji Ujčičevi razpravi ugotovimo, da je bila njegova metoda hermenevitična, saj je interpretiral vprašanje greha skozi celotno filozofsko in teološko zgodovino. Dejansko pokaže na genezo razvoja pojmovanja greha in na vse možne odklone, tako pri filozofih kot teologih. To, kar posebej preseneča, je stališče v zaključni tezi prve razprave, da je pri razumevanju greha potrebno upoštevati subjektivni vidik osebe, njen namen, njene slabosti in pokvarjenost narave kot take. Danes bi rekli, da je bilo Ujčiču jasno, da je za teži greha potrebno upoštevati naslednje kriterije: predmet delovanja, namen in cilj delovanja ter stopnjo subjektive svobode. Ujčič se je v kritičnem soočenju z bibličnimi teksti, ki so jih različni teologi nekritično uporabljali za dokazovanje greha, spopadel na tekstnokritičen način, kar v njegovem času ni bila splošno sprejeta in uveljavljena metoda. Sam pravi, »da je zgodovinski pregled nauka o odpustnem grehu pokazal, da ne poznejši sholastiki ne novejši bogoslovni pisatelji niso preiskali sistematično bibličnih tekstov o tem predmetu. To raziskovanje se nam zdi toliko bolj potrebno, ker se žal prečesto pripeti, da priznan pisatelj navede ta ali oni tekst v podkrepitev kake teze in da mu drugi slede zaupajoč zgolj na njegovo avtoriteto, ne da bi kritično preizkusili dokazilno moč zadevnega teksta.«⁵¹⁴

S takšnim pristopim je dejansko napovedal revizijo svetopisemskih besedil in njihove uporabe za argumentacijo moralnih vprašanj. Ko išče odgovor na vprašanje, kateri greh je greh zoper sv. Duha, ki je neodpustljiv, pride do zaključka, da je to greh »kot nevernost iz sovraštva do Boga«.⁵¹⁵ S tem pa se Ujčič kritično opredeli do Katekizma, ki pod tem naslovom »naštevaja kar šest grehov; toda ta razdelitev se naslanja bolj na razlago sv. Avgušтина in sholastikov kakor neposredno na Kristusov nauk,« je njegova kritična pripomba.⁵¹⁶

⁵¹² ZAMU, VI – 69, 1016, Ujčič Josip: Ocena dr. Grivca in dr. Ušeničnika o dr. Ujčičevem znanstvenem delu.

⁵¹³ Prav tam, Fakultetno mnenje dr. Ehrlicha.

⁵¹⁴ Josip Ujčič, Biblični teksti o odpustnem grehu (*Textus biblici de peccato veniali*), v: *BV* 2 (1922), str. 2.

⁵¹⁵ Prav tam, str. 4.

⁵¹⁶ Prav tam, str. 4.

V arhivu beograjske nadškofije smo našli dva osnutka Ujčićevih predavanj na moralno-teološko tematiko, ki jih je imel kot beograjski nadškof. Predavanje o verski svobodi je v rokopisu, medtem ko je predavanje o gospodarski etiki v tipkani verziji. Iz vsebinskega vidika je na teh dveh primerih zanimivo pogledati, kako je razmišljal o verski svobodi in gospodarski etiki.

Naslov prvega predavanja je *Zaščita verskih in moralnih vrednot v državnih zakonih*. V izhodišču postavi tezo, da verske in moralne resnice niso abstraktne vrednote, ki naj bi jih vernik uresničeval v »privatnih urah«. Spomni na prve kristjane, ki so se raje odpovedali življenju, kakor da bi zatajili svojo vero ali prekršili cerkvene zapovedi. V Milanskem ediktu je bila zagotovljena svoboda verskega delovanja tudi za kristjane, ni pa Konstantin razglasil krščanstva za »vero rimske države«. Šele skozi večstoletni razvoj je »država postala krščanska«, ker je uvidela, da so »krščanska načela najboljša podlaga za njen obstoj in njen razvoj«. Več stoletij je tako »vladala ta krščanska koncepcija države«. Od 16. stoletja naprej je pod vplivom reformacije in Huga Grotiusa prevladalo načelo »cuius regio, illius religio«. Svoboda verskega delovanja je bila tako odvisna od deželnega kneza. S tem pa je bila »religija izročena na milost in nemilost birokratskemu aparatu, ki jo je tekom nekaj stoletij formalno iztisnil iz državnega življenja kot takega«. Formalno se moderna država ne opredeljuje za nobeno religijo. »Uradno je torej moderna država na krščanstvu (in drugih verah) de-izinteresirana, ona ne išče smernic v nobeni verski ideologiji.«

Dejansko pa so stvari drugačne. Tudi državniki se zavedajo, »da človeka ne moremo razdeliti na dve polovici, v kateri bi bila ena verska, druga pa državna«. Poleg tega pa ne morejo zanikati prispevka krščanstva na področju kulture, gospodarstva in socialnih vprašanj. »Čeprav moderna država nima svoje lastne religije, vendarle brez religije ne more izhajati.« Namesto prejšnjega teritorialnega načela se je uveljavilo paritetno načelo, ker se na ozemlju ene države srečuje več religij, zaključí Ujčić svoje razumevanje odnosa med državo in religijami. »Ker je vernik pa ob enem državljan, ki plača svoje davke in vrši vse druge državljanske dolžnosti, ima pravico zahtevati, da država ščiti s pozitivnimi zakoni njegovo versko prepričanje.« Jugoslovanska oktroirana ustava je v 11. členu zagotavljala notranjo cerkveno-pravno svobodo, zato se država ne sme vmešavati v cerkveno disciplino. Kazenski zakonik je tudi prepovedoval žaljenje verskih čustev in varoval nemoteno izpolnjevanje verskih dolžnosti. Na koncu tega osnutka predavanja Ujčić zaključí, da nihče ne sme zahtevati od katoličana ali muslimana, da naj naredi nekaj, kar je v nasprotju z njegovim prepričanjem.⁵¹⁷

⁵¹⁷ ANB, *Zapuščina nadškofa J. Ujčića*, Josip Ujčić, rokopis predavanja, *Zaščita verskih in moralnih vrednot v državnih zakonih*. Priloga 2.

Iz vsega tega je dovolj razvidno, da je bil Ujčić na tekočem z razvojem odnosa med državo in religijo ter da je dejansko zagovarjal popolnoma sprejemljive moderne principe za urejanje tega vedno spornega vprašanja. Mnogi še danes ne sprejemajo takšnega demokratičnega in za uveljavitev človekovih pravic edino možnega ter pravilnega odnosa med državo in verskimi skupnostmi oziroma Cerkvami. Glede na omembo konkretnega primera, ki ga Ujčić navaja v tem besedilu, da namreč noben delodajalec nima pravice zahtevati od svojih podrejenih, da naj sodelujejo pri obredu druge vere, bi smeli sklepati, da je besedilo nastalo v obdobju Kraljevine Jugoslavije. Proti koncu besedila še omenja, da je za dušne pastirje koristno, če poznajo zakonodajo Kraljevine Jugoslavije. Ker omenja tudi muslimane, je to dodatni argument, da gre za čas pred drugo svetovno vojno, ko se je v Srbiji soočal z različnimi veroizpovedmi in z njihovimi pravicami v takratni državi. Hkrati pa to pomeni, da je besedilo nastalo pred letom 1948, ko so bile razglašene človekove pravice. Ujčić je torej svoje argumente črpal iz izkušnje v nekdanji Avstro-Ogrski, ki je imela vprašanje verske svobode dobro urejeno že pred prvo svetovno vojno.

Drugo besedilo, ki je ohranjeno v arhivu beograjske nadškofije in ki ga je Ujčić pripravil za predavanje v nekem »klubu tovarišev«, ima naslov *O gospodarski etiki*. Ker na koncu predavanja dvakrat naslavlja poslušalce kot »cenjene tovariše« in »gospodje tovariši«, gre gotovo za besedilo, ki je nastalo po drugi svetovni vojni, v času komunistične oblasti. Zanimivo je že uvodno izhodišče, kjer Ujčić izpostavi pogosto mnenje, da »duhovnik ne more govoriti o gospodarstvu«, ker da je religija stvar duhovnosti, gospodarstvo pa materialnosti. Religijo v najširšem pomenu te besede razume kot duhovnost, ki prežema celotnega človeka, ta pa se nujno izraža tudi v konkretnostih. Zato je skozi celotno zgodovino religija imela vpliv na umetnost, kulturo in tudi gospodarstvo. Dalje argumentira, da ima vsaka religija svojo etiko in da ta vpliva na vsa področja življenja, tudi na gospodarstvo. Glede na različnost religioznih vsebin je tudi etika različna.

Tako Ujčić pristopi k vprašanju vpliva religije na etiko in posledično na gospodarstvo z metodo medreligijske primerjalne analize. Najprej predstavi konfucianizem, ki ga opredeli kot zelo utilitaristično etiko. Njegovo načelo je veliko otrok in pridno delo. Države se zato bojijo Kitajcev, ki zaradi pridnosti izpodrivajo domače delavce. Ujčić v tej zvezi uporabi nemško besedno zvezo »die gelbe Gefahr« (rumena nevarnost). Popolnoma drugačna religija pa je tibetanska, kjer vladajo menihi in kontemplacija. Zaradi tega budistov ne zanima gospodarski razvoj. Od Daljnega vzhoda se preseli v sredozemsko območje in izpostavi islam. Njegova ugotovitev je, da se meje polmeseca skoraj v celoti pokrivajo z mejami »slabo razvitega gospodarstva«. Saj muslimane »kismet« (moč usode) pasivizira, ne samo na psihološki ravni, ampak tudi na gospodarski.

Tudi določene industrijske panoge se zaradi prepovedi uživanja alkohola in svinjskega mesa ne morejo razviti.

V drugem delu predavanja se Ujčić loti krščanstva. Najprej spomni na ikonoklaste. Če bi njihova ideja zmagala, bi zavrli religiozno umetnost in s tem pomembno gospodarsko panogo. Naslednji argument vzame iz cerkvene prakse, ko je Pij X. ukinil številne praznike, ker so ljudje želeli več delati, predvsem trgovci. Tako je neka cerkvena odločitev vplivala na gospodarstvo. Vsi našeti primeri so za Ujčića argument za povezavo med religijo in gospodarstvom.

Tako pride do vprašanja, kateri etični principi naj veljajo v gospodarstvu. Pri tem pa opozori, da ne gre za deskriptivno, ampak za normativno vedo in si postavi vprašanje, kaj torej lahko pove teolog o gospodarstvu. Vir je Sveto pismo in njegovi postulat, ki so v soglasju z zdravim človeškim razumom in blagostanjem ljudi. Najprej poseže na prve strani Stare zaveze in izpostavi Božje naročilo človeku, da naj obdeluje zemljo, oziroma, da naj se udeleži, kar je začetek vsakega gospodarjenja. Delo pa ima tudi socialni značaj, saj vsako delo prispeva h gospodarski blaginji celotne družbe. Gospodarski subjekti, ki jih Ujčić po socialistično imenuje »obrati«, morajo spoštovati delavčevo dostojanstvo osebe. Oboji, delavci in delodajalci, naj delujejo vzajemno. Delavec naj bo pri svojem delu zvest, plača pa naj bo pravična, oziroma »justitia est fundamentum regnorum« ali pravičnost naj bo temelj gospodarstvu. Vendar pravičnost ne rešuje vsega. Ljudje smo na gospodarskem polju vsi drug drugemu najprej človek in zato je potrebno, da smo drug do drugega dobrohotni. Na koncu spomni na molitev očenaš, kjer prosimo za vsakdanji kruh. Izpostavi dejstvo, da ne prosimo samo zase, ampak za vse in da prosimo za »danes«, ne za jutri, ker ne vemo, kaj bo jutri. Iz tega zanimivo zaključi, da je gospodarstvo nepredvidljivo in da je zato potrebno prositi za kruh vsak dan.

V zaključku povzame, da je človek subjekt gospodarstva in ne objekt. Gospodarska etika je najprej vprašanje človekove notranjosti in odnosov. Materialne dobrine so na voljo za vse, zato je potrebno, da drug drugemu služimo v ljubezni, kot pravi pismo Galačanom 5,13, ali kakor je rečeno pri Luku 6,31: »Kakor hočete, da bi ljudje delali vam, tako delajte tudi vi njim.« (Standardni prevod: »In kakor hočete, da bi ljudje storili vam, storite vi njim.«)⁵¹⁸

Tudi to besedilo nam predstavlja Ujčića kot zelo treznega in v načinu argumentacije sodobnega moralnega teologa. Njegova uvodna razmejitev področij, ki spadajo v sfero duhovnega in materialnega ter iskanje povezav med obema, kaže na intelektualca, ki se je po eni strani zavedal pristojnosti teologije in na drugi strani upošteval njene omejitve. V argumentaciji je začel z medreligijsko primerjavo, da je tako razširil pogled onkraj krščanske optike in pokazal na

⁵¹⁸ Prav tam, tipkopis predavanja, *O gospodarski etiki*. Priloga 3.

širši vpliv religioznih pogledov na gospodarstvo. V zaključku svojega razmisleka tudi zelo jasno pokaže na razliko med vero in etiko ter na dejstvo, da tudi gospodarstvo ne more delovati brez etike. Zanimivo, da se nikjer ne sklicuje na socialne okrožnice, čeprav so njegovi etični principi vzeti iz *Rerum novarum* in *Quadragesimo anno*.

Tako v rokopisu predavanja o verski svobodi kakor v tipkopisu o gospodarski etiki se Ujčić predstavi kot moralni teolog, ki je zapustil neosholastično metodo utemeljevanja na področju posebnih moralno-teoloških vprašanj. Iz vseh treh njegovih tukaj obravnavanih spisov smemo zaključiti, da se je v osebi moralnega teologa Josipa Ujčića nakazoval nekdo, ki bi v tej vlogi, če ne bi postal škof, razvijal tisto moralno-teološko misel, ki je dobila svojo zeleno luč na drugem vatikanskem koncilu.

3 RAZMERE V KOMUNISTIČNI JUGOSLAVIJI IN VLOGA TEOLOGOV PRI DUHOVNIŠKEM DRUŠTVU

Z dne 29. marca 1952 obstaja vabilo nadškofa Ujčića kot v. d. predsednika Škofovske konference članom Upravnega odbora Škofovske konference (ŠK) na sejo, ki se je odvijala 22. aprila tega leta v Zagrebu. Na dnevnem redu so bile tri točke: organiziranje teoloških fakultet v Zagrebu in Ljubljani; organiziranje verskih šol za duhovniški podmladek in poročilo v. d. predsednika ŠK. Na podlagi tega sestanka je bil pripravljen dopis z dne 23. aprila 1952, naslovljen na Predsedništvo Vlade FLR Jugoslavije. Iz tega sorazmerno kratkega dopisa je razvidna celotna situacija v tistem času, ko je komunistična partija pričela izvajati t. i. zadnjo fazo revolucije. Ta je najbolj prizadela Cerkve in verske skupnosti ter kulturnike, ki niso bili podložni komunistični oblasti.

Škofje ugotavljajo, da se je v zadnjem času ne glede na to, da so se že večkrat obrnili na omenjeni naslov, poslabšalo stanje za izvajanje verskega življenja ter da se izvajajo postopki, ki versko življenje onemogočajo ali pa ga postavljajo v položaj, v katerem bi bilo iluzorno razmišljati o možnosti normalnega verskega udejstvovanja. Kot dokaz za to naštejejo nekaj primerov: napad na škofa Vovka, ko je želel opraviti dolžnost birmanja v Novem mestu, prav tako napad na župnišča v Krškem, Kranju in Radovljici ter na Bledu, kjer so razbili okna. V času, ko so v Mariboru protestirali zaradi Trsta, so demonstranti vdrli v škofijski ordinariat in povzročili veliko materialno škodo.

Dalje preprečujejo izvajanje tradicionalnih procesij izven cerkvenega prostora. Ne spoštujejo cerkvenih praznikov in še posebej otrokom onemogočajo obisk verskih dolžnosti na te dneve. Na Reki so novembra 1949 podrli župnijsko cerkev Svetega Odrešenika, gradnje nove cerkve pa kljub številnim prošnjam ne dovolijo. Prav tako podirajo križe in druga verska znamenja na javnih mestih,

kar nima nobenih posledic za storilce. Onemogočajo popravljanje cerkva, ker je prepovedano zbiranje prostovoljnih darov v ta namen.

Onemogočajo vzdrževanje duhovniških kandidatov, ker je prepovedano zbiranje prostovoljnih darov za te namene. Z novim šolskim zakonom je Cerkev prepovedano usposabljanje bodočih duhovniških kandidatov, čeprav je to zajamčeno z Ustavo FLRJ oz. z njenim 25. členom.

Učiteljem in profesorjem grozijo, da bodo izgubili službo, če bodo opravljali svoje krščanske dolžnosti. Na žalost se te grožnje uresničujejo. Tudi otroke, ki obiskujejo verouk, kaznujejo in slabše ocenjujejo. Ali pa jim obisk verouka sploh onemogočajo.

Katoliški verski tisk, ki je bil pred vojno zelo razvit, je zdaj skrčen na vsega dva, tri publikacije, kar je popolnoma neustrezno glede na verske potrebe.

Dosledno medijsko napadajo katoliške škofe, duhovnike, redovnike in redovnice ter druge verske svetinje.

Na koncu škofje povedo, da lahko vse našteto tudi dokumentirajo, če bo to potrebno. Hkrati pa zaključijo, da je vse to dokaz, kako so različni organi oblasti v službi trenda, da se popolnoma onemogoči in izkorenini versko življenje.

Vse to škofje in vernike globoko prizadene, »saj se zavedamo kam vse to pelje. Hkrati pa vemo, da je 25. člen Ustave še vedno veljaven, zato se gornji naslov naproša, da zagotovi popolno svobodo vesti in veroizpovedi,« zaključijo dopis.⁵¹⁹

Odnos med Cerkvijo in državo se je na poseben način odražal in zaostroval ob vprašanju t. i. duhovniških društev, ki jih je komunistična oblast sistematično ustanavljala v vseh državah, kjer je prevzela oblast. Pri teh organizacijah je v bistvu šlo za to, da se naredi razkol med cerkveno hierarhijo in klerom ter končno ustanovi narodno Cerkev, ki se bo osamosvojila od Vatikana ter bo na ta način bistveno bolj obvladljiva.

V arhivu nadškofije Beograd je na to temo več dokumentov. Za nas zanimiva in ilustrativna je korespondenca med nadškofom Ujčićem in župnikom Petrom Masničem iz Kukujevca. 20. julija 1955 nadškof odgovarja župniku na pismo z dne 9. julija in mu v uvodu pove, da mu bo pojasnil, kaj si misli o duhovniškem združenju, pri čemer se sklicuje na svoj dopis z dne 19. februarja 1953, ki ga je kot nadškof naslovil na »Savezno Vjersko komisijo«. Tam je med drugim zapisal, da je Cerkev po ustavi ločena od države. Duhovniki so uslužbenci Cerkve in se morajo ravnati po njenih predpisih, zato ne vidi nobene potrebe po posebnem združenju. Ujčić se sklicuje tudi na stališče Škofovske konference, ki je jasno povedala, da so taka združenja nedopustna, »non licet«, iz cerkvenih disciplinskih razlogov. Duhovniki se lahko organizirajo samo v

⁵¹⁹ ANB, *Zapuščina nadškofa J. Ujčića*, vabilo nadškofa Ujčića, 29. 3. 1952; prav tam, dopis Predsedništvu Vlade FLRJ, 23. 4. 1952.

skladu s cerkvenimi predpisi, saj so se s posvetitvijo odrekli nekaterim pravicam, kot so sklepanje zakonske zveze, izvajanje trgovske dejavnosti, advokatura, kirurški poklic, upravljanje z bankami in podobno. Vsaka veroizpoved lahko od svojih duhovnikov zahteva posebno disciplino, kakor zahteva tudi komunistična stranka od svojih članov, da ne smejo obiskovati cerkvenih obredov. Nadškof zaključi, da je mnenja, da je s tem dovolj jasno povedal svoje stališče in da upa, da ga bo župnik kot katoliški duhovnik razumel.

Nato pojasnjuje, da ko je enkrat bil izrečen »non licet«, so takšna združenja nelegalna, kar pomeni, da člani kršijo cerkveni zakon in so v grehu. Delovanje združenja naj bi bilo naravnano na usklajevanje sodelovanja duhovnikov z ljudsko oblastjo. Ujčič pojasnjuje, da vsak duhovnik, ki dela v skladu s cerkvenimi predpisi, uresničuje namero, ki je izražena v Kristusovem stavku: dajte Bogu, kar je Božjega, in cesarju, kar je njegovega. Duhovniki kot cerkveni uslužbenci torej najprej spoštujejo cerkveno avtoriteto, ne pa da se organizirajo v organizacije, ki jih Cerkev prepoveduje.

Ujčiču je nerazumljivo, kako si duhovniško društvo zamišlja usklajevanje pastoralnega dela z materialistično ideologijo, ki je popolnoma različna od cerkvenega stališča. Žalostno je tudi, da društvo v svojem statutu ignorira episkopat in Sveti sedež. Od duhovniškega društva bi se pričakovalo, da vsaj toliko kot upošteva politično oblast, upošteva tudi cerkveno. Urejanje odnosov med Cerkvijo in državo je pridržano cerkveni avtoriteti in po Zakoniku cerkvenega prava Svetemu sedežu. Poleg tega se skuša mimo episkopata urejati stanovska vprašanja in iz tega razloga tudi pravoslavna Cerkev ni potrdila takih združenj. Nadškof tudi očita temu stanovskemu društvu, da se ni zavzelo in javno protestiralo v številnih primerih napadov na škofe oziroma duhovnike, kot je bil napad na ostarelega škofa Budanovića, ki so ga že okupatorji internirali. Tudi v primeru škofa Vovka niso reagirali. Omenja tudi primer hrvaškega duhovnika Poša, ki mu niso dovolili vrnitve v Dalmacijo. Ali ko je bila v Mariboru prepovedana marijanska molitev? Kaj je društvo storilo, ko so bile iz svojega samostana v Zrenjaninu izgnane sestre notredamke? Kaj je društvo storilo za svobodo verouka v šolah? Nadškof sprašuje župnika, ali ve, da so v Ljubljani zasegli cerkev Sv. Jožefa in v njej uredili filmski studio ter cerkev v Križankah predali starokatoličanom.

Ujčič župnika tudi spomni, da mu je dobro znano, kako so duhovniki pogosto prisiljeni vstopati v društvo, zato ga sprašuje, ali je to v skladu s svobodo vesti. Kot je iz povedanega razvidno, se torej določeni interesi Cerkve ne urejajo s pomočjo društva. Je torej namen društva predvsem reševanje materialnih razmer duhovnikov, kot je zagotavljanje pokojnine? In če se združenje že sklicuje na evangelijski nauk, po katerem naj bi delovali, potem bi morali upoštevati

Jezusove besede iz Lukovega evangelija: »Ko sem vas poslal brez denarnice, brez torbe in obutve, ali ste kaj pogrešali?« (Lk 22,35)

28. julija istega leta je župnik Masnič na dolgo in široko odgovoril nadškofu. V svojem pismu se sklicuje na slovensko situacijo, kjer društvo ni prepovedano. Na vse nadškofove očitke oziroma vprašanja odgovarja s svojimi argumenti in zaključi z znano frazo: »in necessarius unitas, in dubius libertas in omnibus charitas«, ter povzame svoj odgovor po točkah, kakor mu jih je napisal nadškof:

»Non licet« bi moral veljati za celotni teritorij. Torej če ne velja v Sloveniji, zakaj bi drugod? Pri nas ste ga škofje izdali in umaknili, piše župnik. Ni cilj društva usklajevanje ideologije, ampak delovanja na področju narodnih in domovinskih interesov. Ne ignoriramo mi episkopata, prej je res obratno. Ni cilj društva urejanje odnosa med Cerkvijo in državo, ampak med člani in oblastjo. Z društvom smo dosegli določene uspehe, kot je socialno zavarovanje duhovnikov. Lahko bi tiskali katekizme in molitvenike, pa nam jih cerkvene oblasti ne dovolijo. Kar zadeva konkretne primere, je združenje v primeru škofa Budanovića naslovilo izjavo na pristojno ljudsko oblast. Za primere na Hrvaškem in v Sloveniji so pristojna tamkajšnja društva. V primeru duhovnika Poša je šlo za redek primer moralne prisile. »80-letni duhovnik, senilni starček, ki je imel izpad, je bil prekinjen v govoru,« pojasni Masnič. In v zadnji točki župnik zaključi, da se člane društva ščiti, za nečlane pa da niso oni odgovorni. Masnič je v svojem odgovoru nadškofu dokaj oster in brezobziren. 7. avgusta 1955 nato Masnič v kratkem pismu prosi nadškofa za pogovor na zelo zanimiv način, ko reče, da »glede na visoki položaj, ki ga ima prečastiti gospod nadškof v Cerkvi in državi in glede na odličnost njegove osebnosti je na razpolago njegovi prevzvišenosti za ustni pogovor, v kolikor bi se njegova prevzvišenost hotela pogovarjati z enim iz "de communi"«.

Ujčić je Masniču pred tem 6. avgusta napisal pismo, kot odgovor na njegovo pismo z dne 28. julija. Najprej mu želi jasno odgovoriti, da je svojim duhovnikom 8. decembra 1953 sporočil, da ne dovoli, da se včlanijo v društvo. Enako stališče imata škofa v Đakovu in Subotici, torej za Vojvodino velja »non licet«. Zato ga prosi, da naj njegovih duhovnikov ne vabijo v društvo, ker je to greh. Slovenci naj bi pravila društva poslali v presojo Svetemu sedežu. Kolikor nadškof ve, pa do tega ni prišlo, in so torej tudi oni v prekršku. Nekateri duhovniki so se pritožili Svetemu sedežu glede stališč svojih škofov. Sveti sedež jim je dal jasen odgovor, kdo ima cerkveno oblast na teritoriju škofije. »Cerkvena disciplina zahteva poslušnost. Kakor pri vojaki, kjer morajo oficirji poslušati generale, tako je tudi v Cerkvi, da duhovniki poslušajo škofove,« zaključi Ujčić. Glede imprimaturja je jasen, da ga ne more izdati društvu, ki je cerkvenopravno nelegalno. V drugem delu pisma pa omeni, da je 7. avgusta prejel njegovo drugo pismo, v katerem se omenja njegov duhovnik Baš, ki je nadškofu obljubil, da bo

iz društva izstopil. Za nadškofa duhovniki niso »de communi«, ampak bratje in sodelavci. Če je kdaj katerega duhovnika pokoril, je to storil zaradi etične dolžnosti in cerkvenega zakona, sicer pa ima svoje duhovnike rad in je bil tudi do članov društva vedno vljuden. Škof želi, da duhovniki spoštujejo disciplino in da bodo srečni, ter zaključi s citatom iz knjige Modrosti 6,25: »Zato se dajte poučiti od mojih besed in imeli boste korist.«⁵²⁰

Iz te korespondence je dovolj jasno, kakšno je bilo Ujčičevo stališče do duhovniškega društva. Nadškof je seveda o tej problematiki poročal tudi v Vatikan. Tako med drugim obstaja pismo z dne 15. maja 1955, naslovljeno na državnega tajnika, v katerem Ujčič med drugim pravi, da sta se slovenska duhovnika Lampret in Bajt obrnila na ordinarija, naj ju oprosti cenzur, ki jima jih je naložil Sveti sedež kot ustanoviteljema duhovniškega društva. Ujčič se od primera ogradi, ker meni, da ne pozna dovolj natančno vseh okoliščin. Za tem pa pove to, kar misli, da lahko. Po njegovem nekateri člani društva želijo, da vprašanje Lampreta reši škof Vovk, ker ta trenutno biva na njegovem teritoriju. Škof Vovk pa meni, da sta za Lampretov primer pristojna administrator Toroš v Gorici in Sveti sedež. Glede na Vovkov položaj v Sloveniji tako nekateri duhovniki združenja mislijo, da bi Vovk lahko na ta način dosegel nekakšno dejanje milosti zase, ker bi ga oblast potem pustila pri miru.

Ujčič tudi ve, da se pripravlja med člani društva peticija, naslovljena na Sveti sedež, v zadevi obeh duhovnikov. Ti podpisi se delno zbirajo pod pritiskom na podpisnike. Če sta Lampret in Bajt resnično spokorjenca, se naj njuna dejanja sporočijo Svetemu sedežu brez podpisov.

V isti zadevi je datirano tudi pismo na Državno tajništvo z dne 1. januarja 1956, v katerem Ujčič ponovi, da zadeve Bajt-Lampret ne pozna dovolj. Pove pa, da se je na nadškofiji oglasil duhovnik senjsko-reške škofije Ježić, ki je obiskal njegovega kanclerja in mu govoril o tem, kako je potrebno spremeniti način vodenja Cerkve od spodaj, in ti od spodaj so pobudniki duhovniškega društva, brez katerih se ne da nič narediti in doseči. Na tem mestu Ujčič naredi pomembno razlikovanje med pobudniki in člani društva, ki so to postali tudi pod pritiski in ne iz prepričanja. Ujčič dobesedno zapiše, da »celotni novi tok prihaja iz glav šibke teologije in z veliko samopodobo, kar se v preprostem jeziku imenuje napuh; če bi ne bilo napuha, bi ne bilo herezije«. Po njegovem je zato potrebno v teh primerih postopati zelo previdno. Ni dovolj, da osebe, ki so pod cenzuro, prosijo odveze od cenzure, ampak je potrebna moralna garancija, da so spokorjenci resnicoljubni. Zato predlaga, da naj bo vsak postopek s strani cerkvenih oblasti zelo restriktiven.

⁵²⁰ ANB, *Zapuščina nadškofa J. Ujčiča*, Korespondenca med nadškofom Ujčičem in župnikom Petrom Masničem.

Hkrati pa je Ujčić v svojem dopisu Državnemu tajništvu, datiranem z avgustom 1956, zapisal, da so vsi ordinariji, ki so bili oktobra 1955 na seji Škofovske konference, enoglasno zastopali stališče, da je »duhovniško društvo«⁵²¹ ilegalna organizacija. Vendar se vsi primeri ne morejo presojati po enem in istem kriteriju. Stopnja krivde je zelo različna. Ni malo duhovnikov, ki so bili moralno prisiljeni podpisati članstvo v društvu. Kdaj je članstvo pomenilo tudi neke vrste »azil«⁵²² pred političnimi pritiski in preganjanjem. Nekateri so pod pritiski izgubili živce in so se vpisali, da so imeli mir. Nekateri, ne tako redki, so si na ta način zagotovili pokojnino in socialno ter zdravstveno zavarovanje. So pa tudi takšni revčki, ki mislijo, da če delajo za društvo, da to nekaj pomeni, da so nekaj več. Ujčić tako meni, da bi bilo nepravilno in nemogoče, če bi vse suspendirali. Med njimi so številni, ki pastoralno delujejo v pravem duhovniškem duhu. Ujčić tudi opozori, da bi cerkveno kaznovanje članov društva imelo slabe posledice za škofo in za Cerkev kot tako, ki bi se znašla pred civilnim sodiščem kot tista, ki je proti svobodi združevanja. Omeni tudi primere, ko je oblast zaprla tudi člane društva (franciškane v Bosni), in sicer zaradi njihovih pridig, tako da članstvo ni stoprocentni alibi. V pismu nadškof poleg tega z obžalovanjem še navrže, da je pri mnogih duhovnikih kriva tudi slaba teološka razgledanost.

6. februarja 1957 je Ujčić na Državno tajništvo naslovil daljši dopis, v katerem na desetih straneh sistematično kritično oceni članke dr. Stanka Cajnkarja, dekana Teološke fakultete v Ljubljani, ki jih je ta objavil v *Novi poti* (1956, 1–3, 4–8) in v *Organizacijskem vestniku* (1956, 7–10). Med drugim Ujčić tudi opozori, da Cajnkarjev demanti, češ da na sestanke društva ne prihajajo tajni agenti UDBE, ne drži. Dejansko je društvo pod kontrolo UDBE! V svoji zadnji, 30. točki komentiranja Cajnkarja Ujčić zaključi, da bi bilo smiselno najti nekoga, ki dobro razume slovensko, da bi za potrebe Svetega sedeža preštudiral Cajnkarjeva stališča.⁵²¹

Vsekakor še nimamo izčrpne študije, ki bi temeljito predstavila položaj duhovniškega društva v takratni Jugoslaviji oziroma njenih republikah. Na koncu naj omenim, da se v arhivu nadškofije Beograd nahaja tudi dopis nadškofu Ujčiću, ki govori o dr. Janezu Janžekoviču in njegovih stališčih do komunistične oblasti. Žal na tem dopisu ni podpisnika, je pa bil ta napisan v Sloveniji in je želel Ujčića opozoriti na vprašljiva stališča dr. Janžekoviča, še enega profesorja na Teološki fakulteti v Ljubljani.

4 SKLEP

Kot smo v uvodu že povedali, je obdobje Ujčićevega delovanja v Beogradu in kot vršilca dolžnosti predsednika Jugoslovanske škofovske konference

⁵²¹ Prav tam, Korespondenca nadškofa Ujčića z Državnim tajništvom.

izjemno zanimivo in pestro, zato je nujno, da se temu posveti zgodovinska stroka. Ujčić kot moralni teolog je ostal na pol poti, saj ga je na vrhuncu njegove profesorske kariere doletelo imenovanje za beograjskega nadškofa. V nekih drugih, bolj normalnih okoliščinah bi lahko svojo profesuro zaključil z upokojitvijo, v času pred drugim vatikanskim koncilom. V tem primeru bi se bolj videlo, kam je Ujčić sebe pozicioniral. Iz obstoječih objav in v tem članku predstavljenih rokopisnih predavanj pa smemo sklepati na Ujčića kot v reformno smer naravnega moralnega teologa. Bil je učenec dunajske teološke šole, ki je spadala pod germanski vpliv in s tem pod vpliv bibličnega gibanja in ekumenske odprtosti. Njegova najobširnejša razprava popolnoma jasno nakazuje, da je Ujčiću šlo za tekstno kritičen pristop k uporabi Svetega pisma in s tem za kritičen odnos do neosholastične teološke smeri. Tudi njegov odnos do nove komunistične oblasti nam predstavlja osebnost, ki se je znala pragmatično prilagoditi novim razmeram, ne da bi odstopil od nekaterih temeljnih postulatov svojega poklica in poslanstva. Nenazadnje je bil zelo jasen do duhovniškega društva in hkrati odprt za pogajanja s komunistično oblastjo, ki ga je na koncu celo odlikovala, čeprav je dobro vedela, da je bil jasen nasprotnik pri snovanju njihovega trojanskega konja, kar je duhovniško društvo bilo. Upajmo, da bo ta predstavitev Ujčića kot prvega moralnega teologa na ljubljanski Teološki fakulteti motiv in spodbuda za temeljito zgodovinsko raziskavo Ujčićeve osebnosti in njegovega delovanja v Beogradu. Nenazadnje je potrebno vedeti, da je Sveti sedež po prvi svetovni vojni imel Beograd za prestolnico nove države in da imenovanje nadškofa na to mesto ni bila zadnja skrb vatikanske diplomacije.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU)

ZAMU IV – 69, 1016, Ujčić Josip.

Arhiv Teološke fakultete (ATF)

fasc. 103, predavatelji P–Ž.

Arhiv nadbiskupije Beograd (ANB)

Zapuščina nadškofa J. Ujčića:

- Svečano predano visoko odlikovanje nadbiskupa dru Josipa Ujčića, v: *Vjesnik*, 11. 2. 1960.
- Pismo dr. Viktorja Korošca dr. Josipu Ujčiću z dne 16. 12. 1936.
- Josip Ujčić, rokopis predavanja, *Zaščita verskih in moralnih vrednot v državnih zakonih*. Priloga 2.
- Tipkopis predavanja, *O gospodarski etiki*. Priloga 3.
- Vabilo nadškofa Ujčića, 29. 3. 1952; prav tam, dopis Predsedništvu Vlade FLRJ, 23. 4. 1952.
- Korespondenca med nadškofom Ujčićem in župnikom Petrom Masničem.
- Korespondenca nadškofa Ujčića z Državnim tajništvom.

Literatura

Hočevar Stanislav, »Po meni si roden plodovima« (Hoš 14,9), 28. 3. 2017, URL: <http://kc.org.rs/po-meni-si-roden-plodovima-hos-149/> (pridobljeno: 10. januar 2019).

Lexikon für Theologie und Kirche, Herder, 2001.

Lukman Franc, Muller, Theologia moralis, L.I. ed X., racogn. I. Seipel et J. Ujčić, v: *BV* 3 (1923), str. 296.

Bibliografija

Znanstveni in strokovni članki v letih 1920–1936 v Bogoslovnem vestniku

Ujčić Josip, Nauk o odpustnem grehu (Doctrina de peccato veniali), v: *BV* 1 (1921), str. 58–72, 133–155 in 280–293.

Ujčić Josip, Biblični teksti o odpustnem grehu (Textus biblici de peccato veniali), v: *BV* 2 (1922), str. 1–20, 116–130 in 259–275.

Ujčić Josip, Nekaj o mistiki, v: *BV* 2 (1922), str. 68–75.

Ujčić Josip, Ali smo dolžni svariti v slučaju materialnega greha?, v: *BV* 2 (1922), str. 163–164.

Ujčić Josip, Ali je 11=45?, v: *BV* 2 (1922), str. 278–280.

Ujčić Josip, Nepravičen dobiček, v: *BV* 3 (1923), str. 76–77.

Ujčić Josip, Rimski misal v hrvaščini in nekaj misli o liturgičnem jeziku, v: *BV* 3 (1923), str. 77–79.

Ujčić Josip, Ob 300 letnici sv. Frančiška Saleškega, v: *BV* 3 (1923), str. 176–179.

Ujčić Josip, Higiena posta, v: *BV* 3 (1923), str. 278–282.

Ujčić Josip, Nekaj o popolnosti v svetu in samostanu, v: *BV* 4 (1924/25), str. 65–78.

Ujčić Josip, Abortus artificialis, v: *BV* 4 (1924/25), str. 163–171.

Ujčić Josip, Contractus sub fine, v: *BV* 4 (1924/25), str. 171–173.

Ujčić Josip, O materinstvu, v: *BV* 4 (1924/25), str. 264–270.

Ujčić Josip, Sterilitas viri artificialis, v: *BV* 4 (1924/25), str. 271–272.

Ujčić Josip, Je-li možno čisto prijateljstvo med moškim in žensko?, v: *BV* 6 (1925), str. 64–69.

Ujčić Josip, Luksus in moda, v: *BV* 5 (1925), str. 153–166.

Ujčić Josip, O gledišču (gledališču p.a.), v: *BV* 5 (1925), str. 235–249.

Ujčić Josip, Ali mora mati dojeti svoje otroke, v: *BV* 5 (1925), str. 249–252.

Ujčić Josip, O človeškem telesu, v: *BV* 6 (1926), str. 325–336.

Ujčić Josip, O družini, v: *BV* 6 (1926), str. 230–233.

Ujčić Josip, »Moška« in »ženska« morala?, v: *BV* 7 (1927), str. 220–227.

Ujčić Josip, Viduas honora, v: *BV* 7 (1927), str. 40–50 in 123–128.

Ujčić Josip, Nazadovanje porodov – znak kulturnega napredka?, v: *BV* 8 (1928), str. 215–220.

Ujčić Josip, Katoličan in država, v: *BV* 8 (1928), str. 48–61 in 150–157.

Ujčić Josip, Občni državljanski zakonik v slov. prevodu in nekaj o obveznosti civilnega zakona in foro conscientiae, v: *BV* 8 (1928), str. 165–169.

Ujčić Josip, Katoličan in parlamentarizem, v: *BV* 8 (1928), str. 288–295.

Ujčić Josip, Umazana konkurenca, v: *BV* 8 (1928), str. 294–295.

Ujčić Josip, Krepost zmernosti v spisih sv. Janeza Hrizostoma, v: *BV* 9 (1929), str. 255–274.

Ujčić Josip, Novi kazenski zakonik kraljevine Jugoslavije, v: *BV* 10 (1930/31), str. 174–187.

Ujčić Josip, Religioznost apostola Pavla, v: *BV* 11 (1932), str. 61–70.

Ujčić Josip, O zakoniti sterilizaciji umobolnih in zločincev, v: *BV* 11 (1932), str. 186–192.

Ujčić Josip, Ali sme duhovnik pri jasnih molitvah spreminjati cerkveno potrjene obrazce, v: *BV* 14 (1934), str. 61–63.

Recenzije

Ujčić Josip. Bernik, Spolnuij zapovedi, v: *BV* 3 (1923), str. 301.

Ujčić Josip. Jeraj, Vzor-človek ali osebnost kot ideal, v: *BV* 3 (1923), str. 297.

Ujčić Josip. Mausbach, Grundlage und Ausbildung des Charakters, v: *BV* 3 (1923), str. 297.

Ujčić Josip. Jere-Pečjak-Snoj, Sveto pismo Novega zakona I, v: *BV* 5 (1925), str. 263.

Ujčić Josip. Telch, Epitome theologiae moralis universae, v: *BV* 3 (1923), str. 276.

Ujčić Josip. Radić, Problem trpljenja i veselja u životu ljudskom, v: *BV* 7 (1927), str. 274.

Ujčić Josip. Sebastiani, Summarum Theologiae moralis, v: *BV* 7 (1927), str. 272.

Ujčić Josip. Witmann, Ethik, v: *BV* 7 (1927), str. 270.

POVZETEK

V pričujoči razpravi je predstavljeno življenje in delo moralnega teologa, poznejšega beograjskega nadškofa dr. Josipa Ujčića. Kot moralni teolog je Ujčić pričel s svojo kariero v goriškem semenišču, nadaljeval na Dunaju, kjer je bil povabljen kot suplent na tamkajšnjo Teološko fakulteto. Po prvi svetovni vojni se je odzval vabilu novoustanovljene Teološke fakultete Univerze v Ljubljani, kjer je postal profesor moralne teologije in je to službo opravljal od leta 1919 do imenovanja za beograjskega nadškofa leta 1936.

Njegove moralno-teološke razprave in rokopisi njegovih poznejših predavanj kažejo na osebnost, ki je bila na tekočem z novejšimi metodološkimi pristopi k obravnavanju moralno-teoloških vprašanj. Z drugimi besedami, Ujčić je bil bolj alfonzijanist (sledilec Sv. Alfonza Ligvorijškega) kakor neosholastik. Slednje pa pomeni, da je bila njegova teološka misel usmerjena v tiste spremembe, ki jih je izpostavil in potrdil pozneje drugi vatikanski koncil.

V pričujoči razpravi je tako poleg biografije predstavljeno njegovo moralno-teološko razmišljanje, ki nam govori o človeku, teologu in duhovniku-škofu s širokim znanjem jezikov in poznavanjem teoloških trendov, ki so napovedovali novo obdobje v moralno-teološki vedi.

KLJUČNE BESEDE: Josip Ujčić (1880–1964), moralna teologija, država, Cerkev, verska svoboda

Summary

JOSIP ANTON UJČIĆ, PhD – THE FIRST TEACHER OF MORAL THEOLOGY AT THE FACULTY OF THEOLOGY UL

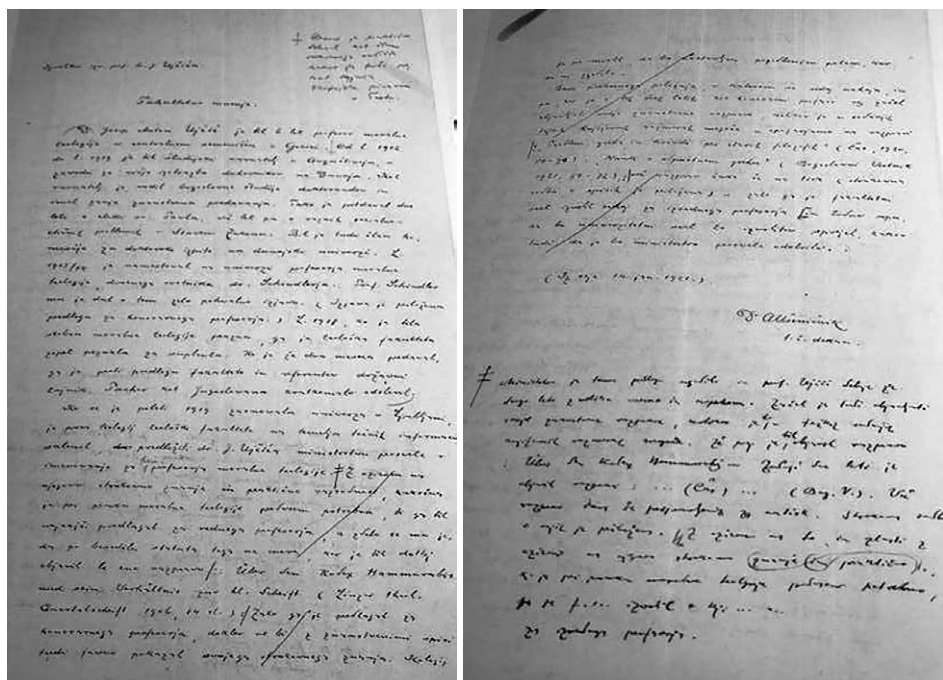
The article presents the life and work of the moral theologian, later archbishop of Belgrade, Dr Josip Ujčić. As a moral theologian, Ujčić started his career in the Gorizia seminary and continued in Vienna, to where he was invited as substitute teacher to the Faculty of Theology there. After the First World War he answered the invitation of the newly founded Faculty of Theology of the University of Ljubljana, where he became the professor of moral theology and continued doing this job from 1919 until he was appointed Archbishop of Belgrade in 1936.

His moral-theological discussions and manuscripts of his later lectures indicate a personality informed about current methodological approaches to the discussion of moral-theological questions. In other words, Ujčić was more of an Alphonsianist (a follower of St Alphonsus Liguori) than a neoscholastic. This means that his theological thought was directed towards those changes that were later emphasised and confirmed by the Second Vatican Council.

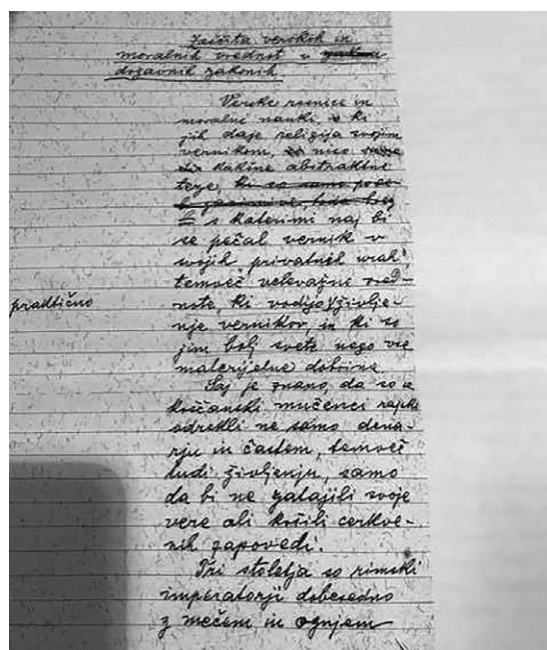
Thus, in addition to a bibliography his moral-theological thought is presented here, which testifies to the person, theologian, and priest-bishop with a wide knowledge of languages and theological trends that predicted the new era in moral-theological science.

KEYWORDS: *Josip Ujčić (1880–1964), moral theology, state, Church, religious freedom*

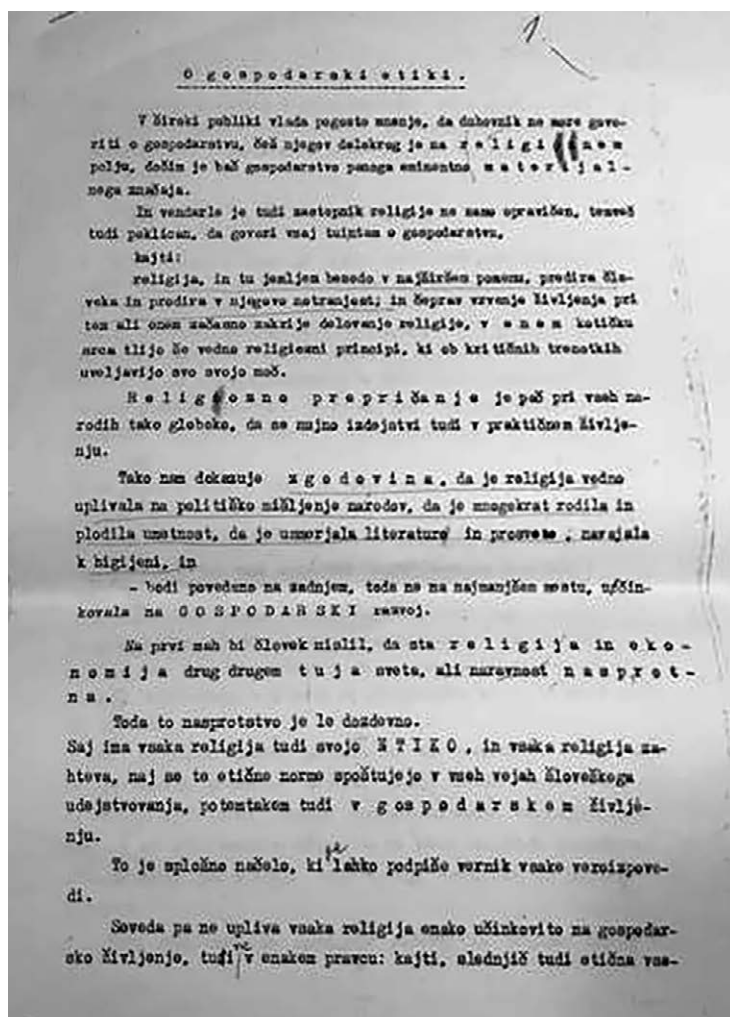
PRILOGE

Sl. 1: Ušeničnikovo mnenje za imenovanje dr. Ujčiča za izrednega profesorja (ATF, osebni dokumenti).

Sl. 2: Rokopis predavanja o Zaščiti verskih in moralnih vrednot v državnih zakonih (ANB, osebna zapiščina).

Sl. 3: O gospodarski etiki (ANB, osebna zapuščina).

ALEŠ UŠENIČNIK

(1868–1952)

filozof

dekan Teološke fakultete (1920/21, 1926/27, 1932/33)

rektor Univerze Ljubljani (1922/23)

1.01 Izvirni znanstveni članek UDK: 929Ušeničnik A.:378.4(497.4Ljubljana)(091)

Janez Juhant

profesor emeritus Teološka fakulteta UL, redni član EAZU
e-naslov: janez.juhant@teof.uni-lj.si

Nik Trontelj

mag. teol. in zgod., doktorand, Teološka fakulteta,
Univerza v Ljubljani, Poljanska 4, SI – 1000 Ljubljana
e-naslov: nik.trontelj@yahoo.com

ALEŠ UŠENIČNIK – SOUSTANOVITELJ IN SOOBLIKOVALEC UL

UVOD

Dr. Aleš Ušeničnik (1868–1952) je bil visokošolski predavatelj 41 let. To-liko časa je namreč minilo od njegovega imenovanja na škofijsko bogoslovno učilišče v Ljubljani (1897) do uradne upokojitve s Teološke fakultete Univerze v Ljubljani (1938). Če temu prištejemo še 7 let honorarnega dela, ki jih je po upokojitvi opravil na Teološki fakulteti, ugotovimo, da je predavateljskemu delu posvetil skoraj pol stoletja. Že v času svojega delovanja je bil zaradi zaslug deležen mnogih univerzitetnih, državnih in cerkvenih priznanj ter odgovornih imenovanj. V letih po koncu druge svetovne vojne pa je ugled in pomen upokojenega profesorja za slovensko družbo režimska javnost načrtno okrnila. Spomin nanj se je ohranjal zlasti v Cerkvi, v zadnjih dvajsetih letih pa Ušeničnikov lik tudi v strokovni javnosti ponovno pridobiva izvirno veljavo in sedemdeset let po njegovi smrti ta spet bolj ceni njegov prispevek k razvoju slovenske znanosti in visokega šolstva, za kar so se mislecu z znanstvenimi srečanji in slovesnostmi poklonili v strokovnih in kulturnih krogih. Izdana dela in članki o Alešu Ušeničniku potrjujejo daljnosežen vpliv njegovega znanstvenega in družbenega delovanja. V spominu slovenskega visokega šolstva in posebej ljubljanske Univerze ter z njo zvezane Teološke fakultete, ki je v času celotnega

Ušeničnikovega delovanja obstajala pod okriljem Univerze, ostaja zapisan kot »sijajen akademski učitelj«⁵²² in »moder«⁵²³ univerzitetni sodelavec.

V prispevku želimo predstaviti glavne vidike akademskega in družbenega delovanja dr. Ušeničnika, pomembnega usmerjevalca katoliške misli na Slovenskem, uveljavljenega predavatelja ter zaslužnega profesorja Teološke fakultete Univerze v Ljubljani. Do svojega prihoda na novoustanovljeno Teološko fakulteto je bil že izkušen in uveljavljen predavatelj filozofskih in teoloških predmetov na bogoslovnem učilišču. Tudi na fakulteti je nadaljeval, poglobljal in razširjal svoja najpomembnejša področja, tj. filozofijo, sociologijo in najširši družbeni nauk Cerkev, s čemer je že za časa življenja, a kljub odrinjenosti tudi pozneje, zaznamoval slovensko znanstveno, kulturno in družbeno obzorje.

Ko predstavljamo delovanje dr. Ušeničnika na Univerzi v Ljubljani, ne moremo mimo njegovih vodstvenih oziroma upravnih služb na Teološki fakulteti oziroma Univerzi. Bil je med njenimi ustanovnimi profesorji, v študijskem letu 1922/23 pa je bil rektor tedanje mlade in ambiciozne slovenske Univerze, ki jo je vodil kot njen četrti predstojnik. Trikrat je bil izvoljen za dekana Teološke fakultete. Kot profesor Univerze je bil tudi član različnih univerzitetnih upravnih organov. S predanim znanstvenim in učiteljskim delovanjem si je prislužil mnoga priznanja ter se v zgodovino slovenske znanosti zapisal kot izobraženec – akademik, ki je pospeševal institucionalno organiziranost sodobne slovenske znanstvene dejavnosti in opravil pionirsko delo pri ustanovitvi najvišje narodne znanstvene ustanove, Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

1 ŽIVLJENJE

Življenjska pot dr. Ušeničnika razodeva neutrudnega iskalca resnice in vplivnega intelektualca ter gotovo enega najvplivnejših slovenskih katoliških izobražencev 20. stoletja. V prispevku dajemo poudarek njegovi izobraževalni življenjski poti, ki je podlaga za njegovo vsestransko akademsko kariero.

1.1 Izobraževanje in poklic

Aleš Ušeničnik se je rodil 3. julija 1868 v Poljanah nad Škofjo Loko. Bil je drugi sin revnega očeta Janeza in gruntarske matere Marije, roj. Kržišnik, ki sta se poročila štiri mesece pred rojstvom drugega sina Aleša, medtem ko se je prvi, France, rodil pred uradnim zakonom. Oče je leto po poroki zaradi bolezni umrl.⁵²⁴ Mlada vdova je morala prevzeti skrb za oba otroka, poznejša duhovnika

⁵²² Jože Ciperle, Dr. Aleš Ušeničnik, v: *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji* (ur. Jože Ciperle), Ljubljana 2006, str. 11 (dalje: Ciperle, Dr. Aleš Ušeničnik).

⁵²³ Jože Mencinger, Rektor, zaslužen za ugled Univerze v Ljubljani, v: *Aleš Ušeničnik: čas in ideje: 1868–1952* (ur. Matija Ogrin, Janez Juhant), Celje; Ljubljana 2004, str. 9 (dalje: Mencinger, Rektor).

⁵²⁴ Majda Debeljak, Na poti z rimskima profesorjema, v: *Iskalca resnice: Aleš Ušeničnik in njegov brat Franc* (ur. Majda Debeljak), Poljane; Ljubljana 2018, str. 33 (dalje: Debeljak, Na poti).

Franca in Aleša Ušeničnika. Drugič se je poročila šele po tem, ko sta oba sinova zapustila dom in obiskovala gimnazijo v Ljubljani.⁵²⁵ Vsestransko zahtevna zgodnjemladostna doba je oba nadarjena Ušeničnika, predvsem filozofskega in umetniškega iskalca Aleša zaznamovala za iskanje globljih življenjskih temeljev in njihovo razreševanje v luči krščanske vere matere, ki se je borila za preživetje družine. Gotovo je to vplivalo na njun duhovniški poklic.

Aleš Ušeničnik je kljub težavni mladosti dve leti osnovne šole končal v Poljanah, ostala leta pa s poročtvom domačega župnika, da ga bo vzdrževal, zaključil v Škofji Loki in se pri 12 letih vpisal na gimnazijo v Ljubljani. Bival je v dijaškem semenišču, v Alojzijevišču. V tem času je oblikoval svoj življenjski nazor in razvijal intelektualne ter umetniške sposobnosti. Ušeničnikovo odlično maturitetno spričevalo iz leta 1888 potrjuje izvrstnega in marljivega dijaka Cesarsko-kraljeve gimnaziji v Ljubljani.

Po opravljeni maturi je po tehtnem premisleku vstopil v bogoslovje in se odločil za duhovniški poklic. Tedanji ljubljanski škof Jakob Missia ga je poslal na študij v Rim, kamor je že leto prej poslal študirat tudi Aleševega brata Franca. Aleš Ušeničnik je bival v zavodu Germanik in študiral na papeški univerzi Gregoriana, kjer se je dobro seznanil s sholastiko ter zlasti s filozofijo sv. Tomaža Akvinskega, ki je odločilno zaznamovala njegovo filozofsko usmeritev.

Ušeničnik je na Gregoriani po zagovoru pred izpitno profesorsko komisijo filozofov 26. junija 1891 najprej dosegel doktorat iz filozofije. Člani so potrdili uspešnost opravljenega zagovora.⁵²⁶ V Rimu je ostal še 4 leta. 28. oktobra 1894 je bil v Germaniku posvečen v duhovnika,⁵²⁷ 1. junija 1895 pa je na Gregoriani uspešno opravil zagovor in postal še doktor teologije.⁵²⁸

Po zaključenem študiju v Rimu se je Ušeničnik vrnil v domovino in ljubljanski škof Jakob Missia ga je 13. julija 1895 imenoval za kaplana v Stari Loki.⁵²⁹ Ušeničnik je kaplansko službo v Stari Loki opravljal le dobro leto, nato je bil 5. novembra 1896 imenovan za stolnega vikarja pri sv. Nikolaju v Ljubljani.⁵³⁰

Ko je Ušeničnik prišel v Ljubljano, je 24. marca 1897 nastopil službo stolnega vikarja ter obenem učiteljsko službo na bogoslovnem učilišču kot nadomestni profesor Janeza Evangelista Kreka oziroma suplent fundamentalne teologije in filozofije

⁵²⁵ Bernarda Jesenko Filipič, Duhovna in materialna kultura Poljan v 19. stoletju, v: *Iskalca resnice: Aleš Ušeničnik in njegov brat Franc* (ur. Majda Debeljak), Poljane; Ljubljana 2018, str. 31.

⁵²⁶ Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU) IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Doktorska diploma iz filozofije, 1891. Ohranjena doktorska diploma je poznejši lastnoročni Ušeničnikov prevod latinskega dokumenta, ki ga je opravil za službene potrebe kot uslužbenec Univerze. Podobno je tudi z naslednjimi dokumenti, ki jih navajamo, saj gre za poznejše prevode ali prepise izvirnih odločb.

⁵²⁷ Jožko Pirc, *Aleš Ušeničnik in znamenja časov*, Ljubljana 1986, str. 22 (dalje: Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*).

⁵²⁸ ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Doktorska diploma iz bogoslovja, 1895.

⁵²⁹ ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Imenovanje Aleša Ušeničnika na mesto kaplana v Stari Loki, 1895.

⁵³⁰ ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Imenovanje Aleša Ušeničnika na mesto stolnega vikarja v Ljubljani, 1896.

na škofijskem bogoslovnem učilišču v Ljubljani.⁵³¹ Ušeničnik od tedaj ni več zapustil profesorske službe in je med študenti deloval vse do konca druge svetovne vojne.

1.2 Slovstvena dejavnost

Ušeničnik je bil zelo ploden pisec in pisanje je bilo poleg učiteljskega dela njegova glavna dejavnost, ki je dopolnjevala njegovo predavateljsko delo. Seznam njegovih objavljenih del je eden najobširnejših v slovenski strokovni literaturi.⁵³² S svojimi spisi je posegal na področja kulture, družbe in znanosti.

Pisateljski talent je pokazal že v gimnazijskih letih, ko je pisal pesmi in prozo ter svoja dela objavljajl v *Ljubljanskem zvonu* in alojzijeviškem glasilu *Domače vaje*. Pozneje je kot rimski bogoslovec objavil pesmi v katoliški reviji *Dom in svet*. Do leta 1904 je napisal okrog 140 pesmi, nato je prenehal z umetniškim ustvarjanjem in se v celoti posvetil strokovnemu delu.⁵³³

V naslednjih letih je pisal predvsem filozofske in sociološke razprave ter postajal vse bolj vpliven duhovni, kulturni, umetniški in socialno-politični oblikovalec katoliške misli. Do leta 1919, ko je postal univerzitetni profesor, se je Ušeničnik že uveljavil kot vodilni slovenski humanistični katoliški izobraževalec.⁵³⁴ K temu je gotovo pripomoglo njegovo publicistično delo, saj je do tedaj objavil že pet samostojnih knjig in nepregledno število strokovnih člankov, zlasti v znanstvenih revijah *Katoliški obzornik* in *Čas*.⁵³⁵ V njih je objavil več kot 150 razprav, poročil, ocen in beležk. V celoti je v teh dveh revijah sam napisal eno tretjino vseh člankov in razprav. V obdobju pred letom 1919 je izdal dve veliki knjižni deli: *Sociologija* (1910) in *Knjiga o življenju* (1916).⁵³⁶ V uslužbenskem listu Univerze Ušeničnik sam obe knjigi navaja kot svoji najpomembnejši deli tistega časa.⁵³⁷

⁵³¹ ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Imenovanje Aleša Ušeničnika na mesto suplenta na škofijskem bogoslovnem učilišču v Ljubljani, 1897.

⁵³² Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 23.

⁵³³ Goran Šušnjar, Aleš Ušeničnik kot pesnik, v: *Iskalca resnice: Aleš Ušeničnik in njegov brat Franc* (ur. Majda Debeljak), Poljane; Ljubljana 2018, str. 59.

⁵³⁴ Majda Debeljak, Na poti, str. 42.

⁵³⁵ Ušeničnik je obe znanstveni reviji tudi urejal. Urednikovanje *Katoliškega obzornika*, znanstvenega glasila Leonove družbe, je sprejel leta 1897 in to delo opravljal do leta 1906. Ušeničnik je že v študentskih letih občudoval osebnost tedanjega papeža Leona XIII. in je leta 1896 postal prvi tajnik slovenske Leonove družbe, ki je zbiral katoliške izobražence. V svojih filozofskih in apologetskih člankih je obravnaval znanstvena in nazorska vprašanja s katoliškega stališča. Za apologijo katoliškega nauka je dozoril v rimskem okolju ob liku izobraženega, dobrohotnega in pobožnega papeža Leona XIII. Po preimenovanju *Katoliškega obzornika* v revijo *Čas*, je v letih 1907–1919 urednikoval in veliko objavljajl tudi v tej reviji. Glej: Anton Strle, Ob stoletnici rojstva doktorja Aleša Ušeničnika, v: *BV* 28 (1968), št. 3–4, str. 180 (dalje: Strle, Ob stoletnici); Debeljak, Na poti, str. 42.

⁵³⁶ Ušeničnik je na bogoslovnem učilišču poučeval sociologijo zaradi odsotnosti dr. Kreka. Knjigo *Sociologija* je napisal za študijske namene študentov – bogoslovcev, a je tudi v mednarodnem prostoru veljala za pomembno delo. Filozofsko in apologetsko delo *Knjiga o življenju* je bilo zaradi literarne vrednosti prevedeno v češčino, hrvaščino in nemščino. Glej: Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 30.

⁵³⁷ ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Izpisek iz uslužbenskega lista Aleša Ušeničnika, 8. marca 1938 (dalje: ZAMU IV – 69, Izpisek).

Po desetletju delovanja Teološke fakultete je Ušeničnik ob koncu leta 1928 pripravil poročilo o svojih objavah. V obdobju 1919–1928 je kljub zahtevnim vodstvenim službam (bil je dvakrat dekan Teološke fakultete in enkrat rektor Univerze) napisal in objavil kar šest knjig⁵³⁸ in vrsto razprav, največ v *Času*. V poročilu je dodal tudi preglede, poročila, recenzije ter beležke o univerzitetnih in drugih znanstvenih dogodkih. Večino recenzij tujih znanstvenih del je objavil v fakultetnem znanstvenem glasilu *Bogoslovni vestnik*.⁵³⁹

V naslednjem desetletju je do upokojitve leta 1938 napisal še osem knjig, mnogo člankov in recenzij s filozofskega, teološkega in socialnega področja. Po upokojitvi je v posameznih zvezkih izdajal svoje spise, ki jih je zbral v veliko zaključeno delo *Izbrani spisi*. Prvi trije zvezki so izšli v letih 1939 in 1940, preostalih sedem pa do leta 1941 v Ljubljani. Zagrebška znanstvena revija *Bogoslovna smotra* je objavila recenzijo prvih treh zvezkov. Dr. Franjo Šanc, profesor filozofije, je leta 1940 zapisal: »Ovo su prva tri [...] svezaka, u kojima će nam Aleš Ušeničnik podati svoje izabrane spise. Tako se ispunjava želja svih onih, koji su pratili divni rad našeg učenjaka filozofa, sociologa, teologa. Više od 45 godina posvećuje svoje vanredne sposobnosti znanosti i narodu i Crkvi, kao jednoj uzvišenoj životnoj svrsi. Ovaj zanos i plemenita ljubav očituje se u čitavome njegovu radu te čini njegove knjige, rasprave i recenzije privlačivima, kao što ih malo nalazimo u suvremenoj literaturi. Uz velike kvalitativne rijetke odlike ističe se i kvantitativna veličina Ušeničnikovih djela.«⁵⁴⁰

Med drugo svetovno vojno je objavljial v glasilu *Revija katoliške akcije* in dnevniku *Slovenec*. Tedaj je posegal na domače družbeno področje in opogumljal ljudi za krščansko življenje ter se odklonilno opredeljeval do komunistične revolucije.⁵⁴¹

Ušeničnik je bil znan po svoji lepi slovenščini, obvladal pa je seveda tudi več tujih jezikov, zato se je poleg pisanja posvetil tudi prevajalstvu, posebno del, povezanih s področji njegovega delovanja. V slovenščino je prevedel papeški okrožnici *Quadragesimo anno* in *Divini Redemptoris*, prvih 26 vprašanj prvega dela *Summe* sv. Tomaža, Sončno pesem sv. Frančiška Asiškega in jezikovno predelal duhovno delo Tomaža Kempčana *Hoja za Kristusom*.⁵⁴²

⁵³⁸ Prva knjiga je *Uvod v krščansko sociologijo* (1920), druga je zbirka *Uvod v filozofijo* (Spoznavno-kritični del (1921), Metafizični del (1924), Ontologija (1924) in *Socialno vprašanje* (1925) ter *Socialna ekonomija* (1926).

⁵³⁹ Arhiv Teološke fakultete (ATF), fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Poročilo o literarnem delu dr. Aleksija Ušeničnika [prepis], 4. 12. 1928.

⁵⁴⁰ Franjo Šanc, Ušeničnik dr. Aleš: *Izbrani spisi*. I. zvezek, Ljubljana 1939. i 1940., v: *Bogoslovna smotra* 28 (1940), št. 4, str. 302.

⁵⁴¹ Pirč, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 33.

⁵⁴² Pirč, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 34; Debeljak, *Na poti*, str. 42.

2 UNIVERZITETNI PROFESOR

2.1 Učiteljsko delovanje na bogoslovnem učilišču v Ljubljani

Ušeničnik je na bogoslovnem učilišču v Ljubljani poučeval od leta 1897 pa vse do zadnjega študijskega leta 1918/19, že naslednje leto pa je ta zgolj cerkvena škofijska ustanova postala državna univerzitetna Teološka fakulteta. V zadnjem študijskem letu delovanja bogoslovnega učilišča je bil Ušeničnik član proforskega zbora.⁵⁴³

Po treh suplentskih letih – leta 1897 je za Janezom Ev. Krekom, ki je bil izvoljen za državnega in deželnega poslanca, v bogoslovju začel predavati osnovno bogoslovje in filozofijo – je ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič Ušeničnika imenoval za rednega profesorja za dogmatično teologijo. Ušeničnik je na tem položaju nasledil učitelja dogmatike Frančiška Lampeta, ki je umrl septembra 1900. Z odlokom knezoškofijskega ordinariata v Ljubljani je bil 1. oktobra 1900 imenovan za profesorja specialne dogmatike na bogoslovnem učilišču.⁵⁴⁴

Že od prvih učiteljskih let je Ušeničnik po pričevanju njegovih študentov slovel kot izvrsten predavatelj. Njegov proforski lik je odseval njegovo urejeno, filozofsko in duhovno poglobljeno osebnost, tudi med predavanji je bil zbran in zazrt v globino snovi, ki jo je razlagal, a je obenem znal globoke resnice podati jasno in razumljivo. Po pripovedovanju slušateljev, ki so na bogoslovnem učilišču poslušali njegova latinska predavanja iz dogmatike, se je Ušeničnik dobesedno zamaknil v globino obravnavane snovi. Enako so pozneje študentje Teološke fakultete pri obiskovanju predavanj iz filozofije uživali učiteljev žar pri podajanju zahtevne stvari in so o njegovih temah predavanj tudi sami razpravljali izven predavanj; imeli so ga za odličnega profesorja.⁵⁴⁵ Za predavanja se je poglobil tudi v študij sociologije in za Krekom, ki je 1901 izdal *Socializem*, v katerem predstavlja socialistično gibanje v svetu, sam napisal in leta 1910 izdal *Sociologijo*, ki jo lahko označimo kot mednarodno primerljiv in obsežen učbenik o družbi. Sociologija se je kot veda šele razvijala in številni sociologi so bili nasprotniki Cerkve, tako da je Ušeničnikovo delo mednarodno primerljiva in kritična študija temeljnih vprašanj, kot je zapisal Vinko Potočnik.⁵⁴⁶

⁵⁴³ Bogdan Kolar, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani* (ur. Bogdan Kolar), Ljubljana 2009, str. 60 (dalje: Kolar, Delovanje Teološke fakultete).

⁵⁴⁴ ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Imenovanje Aleša Ušeničnika na mesto rednega profesorja na škofijskem bogoslovnem učilišču v Ljubljani, 1900.

⁵⁴⁵ Glej: Strle, Ob stoletnici, str. 186; 189–90; Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 24–25.

⁵⁴⁶ Vinko Potočnik, Ušeničnik in sociologija, v: *Aleš Ušeničnik: čas in ideje: 1868–1952* (ur. M. Ogrin in J. Juhant), Celje; Ljubljana 2004, str. 155.

2.2 Ustanovitev Teološke fakultete in Univerze v Ljubljani

V študijskem letu 1918/19 so potekale temeljite priprave na ustanovitev slovenske državne univerze v Ljubljani. Glavni organizacijski odbor za ustanovitev univerze je bila Vseučiliška komisija, ki se je oblikovala novembra 1918 in je v sodelovanju z narodno vlado vse leto urejala organizacijske zadeve za začetek delovanja Univerze. Bogoslovni profesor Aleš Ušeničnik je bil član Vseučiliške komisije od začetka, saj je bil prisoten že na njeni ustanovni seji 5. decembra 1918, in je v nadaljnjem delu komisije še z nekaj drugimi predavatelji z bogoslovnega učilišča zastopal interese teologov. Ti so zagovarjali takojšnjo ustanovitev Teološke fakultete v Ljubljani in s tem prvi dali pobudo za organiziranje celotnega visokega univerzitetnega šolstva v domovini namesto vzpostavitve začasnih vzporednih slovenskih stolic na univerzi v Zagrebu, kar je bil prvotni načrt Vseučiliške komisije.⁵⁴⁷

Januarja 1919 je komisija sprejela predlog teologov za ustanovitev Teološke fakultete z zahtevo po predavanjih v slovenskem in ne v latinskem jeziku, kot je bilo v navadi na bogoslovnem učilišču.⁵⁴⁸ Zahteve po ustanovitvi univerze so bile v naslednjih mesecih dovolj odločne, da so pri Vseučiliški komisiji v marcu ustanovili posamezne podkomisije, ki so pripravljale organizacijsko delo za ustanovitev posameznih fakultet. Eden izmed treh članov teološke subkomisije je bil tudi Aleš Ušeničnik (poleg njega še profesorja Janez Zore in Josip Srebrnič). Ušeničnik je deloval tudi v podkomisiji za novo univerzitetno knjižnico.⁵⁴⁹

Teološka Vseučiliška podkomisija je morala organizirati učiteljski zbor bodoče Teološke fakultete. Vsak kandidat je moral pridobiti potrditev o strokovni kvalifikaciji od ene izmed tujih delujočih fakultet. Teologi so se za pridobitev potrdila obrnili na teološko fakulteto v Zagrebu, ki je 21. marca 1919 že izdala potrdilo za učiteljsko usposobljenost prvih treh profesorjev.⁵⁵⁰ Po pridobljenem priznanju so bili trije profesorji predlagani Vseučiliški komisiji in 31. avgusta 1919 z regentovim ukazom uradno postavljeni v službo na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Ušeničnik je bil torej med prvimi tremi profesorji, ki so nastopili službo na Teološki fakulteti in ga lahko štejemo med prve sodelavce novonastale Univerze v Ljubljani. 1. oktobra 1919 je uradno vstopil v učni kolegij in zasedel stolicu za krščansko filozofijo. Na Teološki fakulteti je Ušeničnik spet začel predavati filozofijo, ki se je ločila od osnovnega bogoslovja, in še naprej

⁵⁴⁷ Tatjana, Dekleva, Teološka fakulteta ljubljanske univerze, v: *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor* (ur. Jože Ciperle), Ljubljana 2008, str. 30 (dalje: Dekleva, Teološka fakulteta).

⁵⁴⁸ Dekleva, Teološka fakulteta, str. 30; Štrle, Ob stoletnici, str. 186.

⁵⁴⁹ Maks Miklavčič in Marijan Smolik, Teološka fakulteta, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969* (ur. Roman Modic), Ljubljana 1969, str. 568 (dalje: Miklavčič in Smolik, Teološka fakulteta).

⁵⁵⁰ Kolar, Delovanje Teološke fakultete, str. 60.

sociologijo, ki je imela status obveznega stranskega predmeta, kakor je določila teološka podkomisija.⁵⁵¹

2.3 Profesor na Teološki fakulteti

Aleš Ušeničnik je na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani predaval od njenega prvega študijskega leta 1919/20 do poletnega semestra 1937/38, ko se je uradno upokojil, nato pa v omejenem obsegu poučeval še po upokojitvi.

Študijski predmeti, ki jih je na Teološki fakulteti predaval Ušeničnik, so bili uvrščeni v filozofsko-dogmatično skupino. Kot profesor je bil znotraj skupine odgovoren za področje krščanske filozofije.⁵⁵² Skupina se je šele po Ušeničnikovi upokojitvi v študijskem letu 1940/41 razdelila v ločeni skupini za filozofijo in dogmatiko.⁵⁵³ Sociologija, ki jo je do leta 1933 predaval Ušeničnik, je sprva (do leta 1923) sodila v moralno, pravno in pastoralno skupino, nato pa je bila pridružena filozofsko-dogmatični skupini. Ušeničnik je bil tudi predstojnik filozofskega seminarja na Teološki fakulteti.⁵⁵⁴

Seznami predavanj za predavanja na Univerzi Kraljevine SHS v Ljubljani (od leta 1929 imenovana Univerza kralja Aleksandra I. v Ljubljani) za obdobje 1920–1938 vsebujejo tudi predmete na urnikih Teološke fakultete.⁵⁵⁵ Na osnovi seznamov predavanj lahko ugotovimo, da je Aleš Ušeničnik v času svojega delovanja na Teološki fakulteti poleg glavnih filozofskih predmetov v različnih obdobjih poučeval tudi sociologijo, filozofsko oziroma racionalno psihologijo kot del posebne metafizike in vsako leto izvajal filozofski seminar. V teku študijskih let so se spreminjala imena in vsebinski poudarki filozofskih predmetov, Ušeničnik pa je prilagajal tudi njihovo obsežnost in izvedbo. Na seznamu predavanj se glede na posamezna leta izmenjujeta predmeta osnovna filozofija in posebna filozofija. V Osnovni filozofiji je po klasični sholastični razdelitvi obravnaval *Logiko*, *Kritiko* in *Ontologijo* kot temeljne in izhodiščne panoge filozofije, kakor jih je poznala klasična filozofija.⁵⁵⁶ Predmet *Posebna filozofija* se je delil v *Kozmologijo*, *Psihologijo* in *Teodicejo* oziroma *Filozofsko teologijo*.⁵⁵⁷ *Logika* je uvodna panoga filozofije in že pri Aristotelu nakazuje pot človekovega mišljenja. Sholastiki so ji dodali v novem veku še *Kritiko*, ki se ukvarja z vprašanjem, ali in kako naše mišljenje »zadeva« resničnost. Novoveški filozofi,

⁵⁵¹ Janko Polec, *Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo*, Ljubljana 1929, str. 227–229; 478 (dalje: Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*).

⁵⁵² ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Stroke in nastavniki na Teološki fakulteti, I. 1926–27.

⁵⁵³ Drago Ocvirk in Bogdan Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, v: *Bogoslovni vestnik* 50 (1990), št. 1–2, str. 63.

⁵⁵⁴ Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 330.

⁵⁵⁵ Glej: ZAMU, Seznam predavanj na univerzi kraljestva/Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani [1920–1929]; Seznam predavanj na univerzi kralja Aleksandra I. v Ljubljani [1929–1938] (dalje: ZAMU, Seznam predavanj).

⁵⁵⁶ ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Poročilo redn. prof. dr. Al. Ušeničnika za l. 1929/30, 1. junija 1930.

⁵⁵⁷ ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Poročilo rednega profesorja dr. Ušeničnika Al. za 1930/31, 28. junija 1931.

posebno Kant, so namreč postavili pod vprašaj naše dojemanje resničnosti in (neo)sholastiki so odgovarjali s kritično presojo sposobnosti človeškega uma, da doseže resnico. *Ontologija* oziroma *Splošna metafizika* (beseda metafizika izvira od poimenovanja temeljnega Aristotelovega dela) obravnava temelje oziroma načela bivajočega (vsega, kar je) in nakazuje splošno-filozofska načela razumevanja resničnosti. Posebna metafizika pa se ukvarja s posebnimi predmeti resničnosti: kozmologija s svetom (gr. *kosmos* = svet), psihologija s človekom (od gr. *psyché* = duša) in teodiceja (gr. *Theos* = Bog in lat. *dicere* = govoriti) z Bogom. Filozofsko je bil to klasičen okvir razčlenjevanja človeške, z umom dosegljive resničnosti.

Pri predavanjih je Ušeničnik uporabljal svoje skripte. Za predmet *Uvod v filozofijo* je že leta 1921 pripravil učbenik *Spoznavno-kritični del*, tri leta pozneje pa izdal še *Metafizični del*. Obe deli skupaj sestavljata zaokroženo celoto *Uvod v filozofijo*. Verjetno je pri predavanjih uporabljal tudi skripto *Ontologija* iz leta 1924, ki jo je dodal zbirki *Uvod v filozofijo*, s čimer je presegel zgolj »uvodne« vsebine in že razvil izdelan nauk o temeljnih spoznavoslovnih in bivanjskih vprašanjih filozofije.⁵⁵⁸

Ušeničnik je vsako študijsko leto izvajal filozofski seminar. Seminarja kljub napovedi v seznamu predavanj ni izvajal le v letu svojega rektorata, ker so mu izvedbo preprečile mnoge delovne obveznosti. Pri seminarju je skozi leta obravnaval različne filozofske teme pri sv. Tomažu Akvinskem, eno leto pa tudi nauk sv. Avgušтина o spoznavanju Boga. Študentje so morali pripraviti pisne vaje ali seminarske naloge, ki so jih zagovarjali na disputaciji.

Aleš Ušeničnik je na Teološki fakulteti služboval do leta 1938, ko se je upokojil. Znano je, da je »*Summo*« sv. Tomaža Akvinskega honorarno predaval tudi po upokojitvi.⁵⁵⁹ To pomeni, da se je z učiteljskim delom ukvarjal še globoko v drugi polovici sedemdesetih let svojega življenja. Pri tem je bila očitna Ušeničnikova ljubezen do profesorskega dela, hkrati pa je s svojim znanjem do skrajnih moči služil Teološki fakulteti, ki je velikega strokovnjaka v svoje predavalnice sprejemala z odprtimi rokami. Po prevratnih družbenih in duhovnih spremembah, ki so na Slovenskem nastopile ob koncu druge svetovne vojne, se je Ušeničnik umaknil v zasebnost in prenehal intelektualno nastopati v javnosti.⁵⁶⁰ Tudi nova oblast je z nepotrditvijo Ušeničnika kot člana SAZU nakazala, da v novi politični resničnosti v javnosti zanj ni mesta. Prav tako mu seveda nova politika, kot ostalim krščanskim, posebej nekdanjim vplivnim ljudem ni dopuščala nobenih javnih nastopov ali omemb.

⁵⁵⁸ Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 31.

⁵⁵⁹ Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 24; Miklavčič in Smolik, Teološka fakulteta, str. 570.

⁵⁶⁰ Mateja Tominšek, Dr. Aleš Ušeničnik (1868–1952), katoliški filozof, teolog, pisatelj, urednik in kulturni delavec, v: *Aleš Ušeničnik: čas in ideje: 1868–1952* (ur. M. Ogrin in J. Juhant), Celje; Ljubljana 2004, str. 17.

Ušeničnik je vsa učiteljska leta na bogoslovnem učilišču in na Teološki fakulteti veljal za velikega misleca in uglednega profesorja. Vodstvo Univerze v Ljubljani mu je v novejšem času priznalo status pomembnega filozofa in teologa, ki se je v zgodovini Univerze vpisal med rektorje-znanstvenike, ki so bili poleg vodstvenega dela uveljavljeni tudi kot znanstveniki.⁵⁶¹ Pregled zaposlenih predavateljev in predmetov na Teološki fakulteti po prvem desetletju njegovega delovanja vsebuje tudi krajši akademski opis profesorjev. Zapis o Alešu Ušeničniku pravi: »Odlikuje se po jasnosti in preciznosti filozofskih načel«. ⁵⁶² Ušeničnik se je s strokovnostjo in uspešnim vodstvenim ter organizatorskim delovanjem vpisal v zgodovino slovenskega visokega šolstva kot eden izmed pobudnikov in prvakov slovenske Univerze v Ljubljani. Uvršča se med ustanovitelje Univerze in prve profesorje univerzitetne članice Teološke fakultete.

2.4 Vodstvene službe na Teološki fakulteti in Univerzi v Ljubljani

Ušeničnikovo veljavo na Univerzi v Ljubljani dokazujejo njegove vodstvene službe, ki jih je opravljal na Teološki fakulteti in na Univerzi. Na fakulteti je bil trikrat izvoljen za dekana, enkrat pa tudi za rektorja celotne Univerze. Lahko se vprašamo, zakaj je v skoraj dvajsetih letih univerzitetnega službovanja poleg predanega učiteljskega dela prevzel toliko vodstvenih nalog v univerzitetni upravi in celo na čelu Univerze. Ušeničnik se je najprej izkazal kot profesor in vrhunsko izobražen intelektualci, ki je bil poznan po svojem kulturnem, duhovnem in družbeno-političnem vplivu ter delovanju. V ožjem smislu je bilo za izvolitev v rektorsko službo odločilnega pomena njegovo članstvo v Vseučiliški komisiji in zasluge pri vzpostavljanju ljubljanskega univerzitetnega šolstva. Prav tako je na to vplivala njegova predavateljska dejavnost in vodstvene službe v bogoslovnem semenišču ter njegov prispevek pri ustanovitvi Univerze in Teološke fakultete kot njenega sestavnega dela. V življenju mlade slovenske univerze je vseskozi sodeloval. Poglejmo si vodstvene in upravne službe, ki jih je Aleš Ušeničnik opravljal v okviru fakultete in univerze.

V študijskem letu 1920/21 je bil prvič dekan Teološke fakultete. Ohranjen je dopis dekanata, ki škofijskemu ordinariatu sporoča izvolitev novega dekana. Dokument z dne 13. julija 1920, ki ga je podpisal prvi dekan dr. Franc Ušeničnik, pravi: »Podpisani dekanat s tem poroča, da je teološka fakulteta pri seji dne 25. junija t.l. izvolila profesorja dr. Aleša Ušeničnika za dekana za študijsko leto 1920/21«. ⁵⁶³ Dekansko službo je opravljal eno leto. V tem letu so študijske predmete na fakulteti razdelili v pet skupin. Poleg že omenjene filozofsko-dogmatične

⁵⁶¹ Mencinger, Rektor, str. 9.

⁵⁶² ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Dr. Ušeničnik Aleš.

⁵⁶³ NŠAL, Spisi V., fascikel 276 (Teološka fakulteta), mapa 1920, Poročilo o izvolitvi novega dekana za študijsko leto 1920/21, 13. julija 1920.

skupine so bile osnovane še biblična skupina, moralno-pravno-pastoralna skupina, skupina za cerkveno zgodovino in skupina za cerkveno umetnost. Začela je izhajati znanstvena revija *Bogoslovni vestnik*.⁵⁶⁴ Po tedanji navadi je po letu dekanovanja naslednje leto (1921/22) opravljal delo prodekana.⁵⁶⁵ Drugič je dekanoval v študijskem letu 1926/27 (prodekan 1927/28). Še tretjič je bil izvoljen za dekana za študijsko leto 1932/33 (prodekan 1933/34).⁵⁶⁶

Vrhunec Ušeničnikovega univerzitetnega upravnega dela je bila njegova izvolitev za četrtega rektorja celotne Univerze v Ljubljani, ki jo je vodil eno leto. Univerzitetni svet ga je junija 1922 izvolil za rektorja ljubljanske Univerze v letu 1922/23. Ušeničnik je bil izbran po dveh krogih glasovanja. V drugem krogu je dobil več glasov kot profesor matematike dr. Josip Plemelj. Ušeničnik skladno s svojo skromno osebnostno držo ni silil v ospredje in so ga univerzitetni profesorski kolegi morali prepričevati, da je sprejel odgovorno službo.⁵⁶⁷ Vsekakor razmere v življenju univerze tedaj niso bile lahke. Rektor se je moral spopasti z beograjskimi centralističnimi pritiski in podobnim centralistično usmerjenim delom slovenske politike, ki ni bila naklonjena samostojni slovenski Univerzi. Slabo finančno stanje je v študijskem letu 1922/23 komaj zadostovalo za izplačilo honorarjev in najnujnejše dolgove.⁵⁶⁸ Da je študijsko leto »poteklo razmeroma mirno«⁵⁶⁹, je bil gotovo zaslužen tudi rektor Ušeničnik, ki se je izkazal s preudarnim vodenjem Univerze. Čeprav je bil osebnostno skromen in usmerjen k spekulativnemu premišljevanju, se je izkazal tudi v praktičnem delu.⁵⁷⁰ V naslednjem študijskem letu 1923/24 je bil prorektor.

Poleg vodstvenih služb je bil Ušeničnik pogosto član različnih univerzitetnih upravnih organov. Kot redni profesor je bil v strukturi akademskih oblasti vedno član univerzitetnega sveta, ki so ga sestavljali rektor (predsednik), prorektor (podpredsednik), poslovodja in vsi redni profesorji.⁵⁷¹ V treh dekanskih mandatih je bil kot dekan avtomatično tudi član univerzitetne uprave, ki so jo sestavljali rektor in dekani posameznih fakultet. V letu rektorata je bil po svoji funkciji predsednik univerzitetnega sveta. Po izteku rektorskega mandata je bil eno leto prorektor in s tem podpredsednik univerzitetnega sveta.⁵⁷² V zaporednih letih 1932/33 in 1933/34 je bil kot dekan in prodekan član univerzitetnega

⁵⁶⁴ Marijan Smolik, *Kronika državne Teološke fakultete (1919–1952)*, v: *BV* 29 (1969), št. 3–4, str. 172.

⁵⁶⁵ ZAMU, Seznam predavanj na univerzi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1921/22 [akademične oblasti] (dalje: ZAMU, Seznam predavanj za študijsko leto).

⁵⁶⁶ Glej: ZAMU, Seznam predavanj [za navedena študijska leta].

⁵⁶⁷ Ciperle, Dr. Aleš Ušeničnik, str. 11; Metod Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945*, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969* (ur. Roman Modic), Ljubljana 1969, str. 70 (dalje: Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze*).

⁵⁶⁸ Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 249; Kolar, *Delovanje Teološke fakultete*, str. 61.

⁵⁶⁹ Mikuž, *Gradivo za zgodovino univerze*, str. 70.

⁵⁷⁰ Ciperle, Dr. Aleš Ušeničnik, str. 11.

⁵⁷¹ Glej: ZAMU, Seznam predavanj za študijsko leto 1920/21 [akademične oblasti].

⁵⁷² Glej: ZAMU, Seznam predavanj; Polec, *Ljubljansko višje šolstvo*, str. 461–465.

senata, ki je bil najmlajši univerzitetni upravni organ in v predhodnih letih še ni deloval.⁵⁷³ Univerzitetni svet ga je 30. julija 1936 izbral za namestnika člana pri nižjem disciplinskem sodišču.⁵⁷⁴

2.5 Ušeničnik in ustanovitev Akademije znanosti in umetnosti

Ušeničnik je bil eden najvplivnejših ustanoviteljev naše največje znanstvene in umetnostne ustanove, Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Rektor Univerze dr. Rado Kušej je Ušeničnika 8. decembra 1937 imenoval za enega od sedmih članov *Znanstvenega društva za ustanovitev Akademije*, člani pa so ga na seji 11. decembra 1937 izvolili za predsednika.⁵⁷⁵ Skupaj s Franom Ramovšem je z veliko zavzetostjo vodil pogajanja s pristojnimi v Vladi.⁵⁷⁶ Ustanovitvi sta nasprotovali Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu in Srbska akademija znanosti in umetnosti v Beogradu. Po zavzetem delovanju odbora in ob podpori dr. Antona Korošca je bila Akademija znanosti in umetnosti 11. 8. 1938 z vladnim odlokom ustanovljena in 31. 8. istega leta je bil objavljen dekret o njeni ustanovitvi v uradnem listu *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*. Ušeničnik je postal prvi (starostni) predsednik Akademije znanosti in umetnosti (AZU).

Nova oblast, ki je 21. junija 1948 imenovala nove oziroma potrjevala že imenovane člane AZU, ni potrdila njegovega članstva v akademiji. Predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) dr. France Kidrič je 25. junija 1948 Ušeničnika obvestil, da Prezidij ljudske skupščine Ljudske republike Slovenije na predlog Prezidija AZU ni potrdil njegovega članstva v akademiji. Uglednemu profesorju, ki je neposredno sodeloval pri ustanovitvi iste akademije, se je SAZU le zahvalila za preteklo sodelovanje.⁵⁷⁷ Ušeničnik je namreč s SAZU od glavnega tajnika dr. Frana Ramovša 3. julija istega leta prejel čestitko ob 80. rojstnem dnevu, v kateri so mu z izbranimi besedami priznali pomembno vlogo v začetkih akademije. Med drugim je zapisano: »*Delo je bilo vsebina Vašega življenja, delo, posvečeno dobri misli in poštenemu človeku*«. ⁵⁷⁸ Čeprav je Osvobodilna fronta (OF) ob koncu vojne izdala potrdilo, da Ušeničnik med okupacijo ni sodeloval z okupatorjem ali kvizlinškimi organizacijami,⁵⁷⁹ v povojnem javnem življenju ni bil deležen nikakršnih časti. To prezrtost dr. Ušeničnika s strani nove elite lahko pripišemo njegovemu slovesu najpomembnejšega

⁵⁷³ Glej: ZAMU, Seznam predavanj za študijsko leto 1932/33; 1933/34 [akademične oblasti].

⁵⁷⁴ ZAMU IV – 69, Izpisek.

⁵⁷⁵ NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Društvo AZU v Ljubljani (ustanovitev) 1937–1938, Ustanovni zbor AZU v Ljubljani, 11. decembra 1937.

⁵⁷⁶ Prav tam, Imenovanje Ušeničnika za člana društva AZU, 8. decembra 1937.

⁵⁷⁷ Prav tam, Sporočilo predsednika AZU dr. Ušeničniku o prenehanju članstva v akademiji, 25. junija 1948.

⁵⁷⁸ Glej: Prav tam, Voščilo SAZU ob 80. rojstnem dnevu dr. Aleša Ušeničnika, 3. julija 1948.

⁵⁷⁹ ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Potrdilo OF o Ušeničnikovem nesodelovanju z okupatorjem, 17. decembra 1945.

katoliškega misleca in vodilne osebnosti katoliškega gibanja v času med obema vojnama, ki je v svojih spisih odklanjal komunizem in bil nezaupljiv do OF.⁵⁸⁰ Svet, za katerega se je zavzemal, zanj živel ter ga širil v slovenskem družbenem prostoru, so novi oblastniki z vsemi silami nasilno podirali in vzpostavljali svet, ki ga je Ušeničnik po svoji vesti moral odklanjati. Takšno stališče potrjujejo njegova dela: prevod in komentar okrožnice *Divini redemptoris*, njegovi socialni spisi pred vojno, prevedeni tudi v tuje jezike, in medvojni spisi pod psevdonimom Primož Ločnik, v katerih pojasnjuje temeljne zmote komunizma ter predstavi svoj odnos do komunizma.

3 POMEN

3.1 Znanstvenik in oblikovalec katoliškega gibanja v prelomnih časih

Humanistika je zaradi svoje vpetosti v svetovnonazorske in družbenopolitične tokove v polpreteklem totalitarnem sistemu postala predmet manipulacij in pritiskov. V posebni meri je to veljalo za filozofijo in teologijo, ki sta bili do tedaj na Slovenskem povezani z vero in Cerkvijo. Veri je sistem napovedal načelni spopad.⁵⁸¹ Ušeničnik se je kot pronicljiv in globinsko čuteč krščanski mislec ter presojevalec družbenih tokov dobro zavedal, da je treba trezno, odločno in dosledno slediti zahtevnim družbenim razmeram ter se nanje odzivati. Razumljivo je torej, da njegovo filozofsko in teološko pisanje ni moglo obiti krutega idejnega, političnega in bratomornega spopada, ki je zadel Slovence. Številne znanstvene in poljudnoznanstvene razprave ter članki pred revolucijo in med njo v zahtevnem vojnem času izražajo njegovo žalost in skrb, da nasilnost podira ustaljeni človekov svet, grajen na krščanskih vrednotah. Sicer je bilo tako presojanje stalnica njegove občutljive in umetniško poglobljene osebnosti in humanističnega krščanskega poslanstva. Zato ga lahko štejemo za vodilnega slovenskega filozofa v odličnem smislu tega pojma, saj je v vseh smereh in pogledih sholastično natančno presojal ljudi ter njihovo resničnost in družbene razmere, v katerih so živeli.⁵⁸² V svojih znanstvenih, strokovnih in drugih spisih je Ušeničnik raziskoval bistvena vprašanja sveta in življenja, kot jih je povzel v svoji *Knjigi o življenju*.⁵⁸³ Resničnost je razumel kot uresničenje Božjega kraljestva na Zemlji in si je prizadeval za uveljavitev celovitosti krščanskega sveta, kar so zagovarjali tudi njegovi vplivni sodobniki, škofje Missia, Jeglič, Mahnič ter

⁵⁸⁰ Debeljak, Na poti, str. 43.

⁵⁸¹ Janez Juhant, *Idejni spopad II. Katoličani in revolucija*, Teološka fakulteta, Ljubljana 2010.

⁵⁸² Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 13.

⁵⁸³ Aleš Ušeničnik, *Knjiga o življenju*, Leonova družba, Ljubljana, 1916.

duhovnika Krek in Korošec kakor tudi večina vodilnih mož najširšega katoliškega gibanja.

Ušeničnik je skrbno presojal razvoj sveta okrog sebe. Pravi, da je sicer »pisal iz znanosti in z znanstveno vestnostjo, vendarle ne iz znanstvene ambicije, temveč zato, da bi slovenska inteligenca bolj doumela resničnost in lepoto svojega krščanskega svetovnega nazora in bi ga bila vesela. Malo sem pisal iz čiste teologije, malo več iz čiste filozofije, največ pa sem obravnaval verska, нравna in vobče kulturna vprašanja pod filozofskim vidikom.«⁵⁸⁴ A. Trstenjak ga označuje za »edinstvenega slovenskega apologeta velikega formata; ni svetovnonazornega vprašanja, ki ga Ušeničnik ne bi obravnaval, zlasti pa ni bilo v zadnjih štiridesetih letih na Slovenskem nobenega kulturnega pojava, do katerega naš filozof ne bi bil zavzel stališča v duhu katoliških načel.«⁵⁸⁵

Po Franetu Jermanu je Ušeničnik »sinonim za prevlado sodobnega tomizma na slovenskih tleh« in »z Ušeničnikom je filozofija na Slovenskem prerasla okvire čitalništva, preproščino in golo popularizatorstvo ter se dvignila na visokošolsko raven.«⁵⁸⁶ Dekan Teološke fakultete dr. Stanko Cajnkar ga je v nagovoru ob smrti (Ušeničnik je umrl 30. marca 1952) označil kot enega »najbolj zaslužnih profesorjev« in poudaril »celotni pomen Ušeničnikovega življenja in dela za slovensko katoliško kulturo.«⁵⁸⁷ Bil je kulturni delavec v najširšem smislu, čigar delo je prevečala »skrb za prvenstvo božjega« in »za preobrazbo vsega našega življenja iz vrelcev vere in krščanske kulture«. Po mnenju povojnega profesorja za dogmatiko (nauk cerkve) Antona Strleta to ne pomeni integralizma, torej ne »nekega religioznega totalitarizma«,⁵⁸⁸ pač pa je Ušeničnik, tako Strle, že pred Drugim vatikanskim cerkveni zborom upošteval samostojnost zemeljskih stvarnosti, se pravi, spoštoval je področja, ki se urejujejo po svojih načelih: npr. umetnost po estetskih, gospodarstvo po ekonomskih itd. Jasno pa je zagovarjal, da je treba povsod spoštovati moralna načela. To je pomenilo tudi, da ni sprejemal svetovnonazorskih smeri, ki bi ta osnovna moralna načela teptala. To velja v posebni meri za komunizem, ki je nasilno posegal v svobodo osebe, njenega imetja in sploh sprevračal dosedanje temelje družbe. Ušeničnik se je o tem večkrat izrazil, tudi med vojno in revolucijo, posebno pa ob izdaji okrožnice Pija XI. *Divini Redemptoris*.⁵⁸⁹

⁵⁸⁴ Aleš Ušeničnik, *Izbrani spisi I*, Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1939, str. 5.

⁵⁸⁵ Anton Trstenjak, Aleš Ušeničnik, *Izbrani spisi IV-VI*, Ljubljana 1940, v: *Čas* 35 (1941), str. 139.

⁵⁸⁶ Frane Jerman, *Slovenska modroslovska pamet*, Prešernova družba, Ljubljana, 1987, str. 106–7.

⁵⁸⁷ Stanko Cajnkar, V spomin doktorju Alešu Ušeničniku, v: *BV* 28 (1968), str. 165.

⁵⁸⁸ Anton Strle, Spremnna beseda, v: Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 8.

Strle navaja: Dr. Stanko Cajnkar, V spomin doktorju Alešu Ušeničniku, priobčeno pozneje, v: *BV* 28 (1968), str. 155–167.

⁵⁸⁹ Aleš Ušeničnik, Iz okrožnice Pija XI. O komunizmu, v: *Čas* 31 (1936/37), str. 357–365.

Njegova *Knjiga načel*⁵⁹⁰ izpostavlja, da so to vodila našega spoznavanja in delovanja ter morajo biti vsepovsod temelj človekovega življenja. Človek brez načel ni človek. Načela pa morajo nujno voditi k Bogu. Tudi na ekonomskem področju je nasproti Gosarju,⁵⁹¹ ki je zagovarjal obresti, Ušeničnik skladno s svojimi krščanskimi moralnimi načeli poudarjal, da so obresti v nasprotju s krščanskim naukom, kot so to razumeli že sholastiki. Ušeničnikova splošna kulturna drža je odsev njegove celostne integralne katoliške drža, saj je po mnenju Jožka Pirca »s tako usmerjenim Časom«⁵⁹² in z drugimi spisi hotel pripomoči »h kulturnemu primatu katoličanov na Slovenskem in k primatu katoliške kulture sploh«.⁵⁹³ To usmerjenost potrjuje tudi Ušeničnikovo nasprotovanje ločitvi Cerkev od države, ki jo je zagovarjal njegov stanovski tovariš, poslanec in politik Janez Evangelist Krek.⁵⁹⁴ Podobno velja za dileme, ki so se pojavile v polemiki med Ušeničnikom in Mihajlom Rostoharjem v *Katoliškem obzorniku* in *Napredni misli*.⁵⁹⁵

Novi vek se odlikuje po filozofskem obratu k subjektu.⁵⁹⁶ Posledica tega obrata je povičevanje človekove samostojnosti in veličine ter obenem spoznanje njegove bede, kot je zapisal Pascal.⁵⁹⁷ Temu sledi krepitev partikularizmov: poudarja se samostojnost posameznikov in stanovskih skupnosti, kar izzove boj starih stanov za ohranitev družbenega položaja in novih (meščanstva in delavstva) za njihovo uveljavitev v razslojeni družbi. Krepi se nacionalna samozavest posameznih narodov. Ušeničnik se je za razliko od mnogih takratnih slovenskih družbenih in kulturnih krogov zavedal »tako imenovane «moderne»«, a je bil prepričan, da je treba kulturno in sploh vse narodnostno delovanje postaviti na metafizične temelje. Svoje znanstvene razprave in širša razmišljanja je sicer postavljajal na antropološke osnove. Iz njih pa je po Ušeničniku izhajala nujnost in smiselnost krščanskega pojmovanja sveta in človeka. Potrditev teh izhodišč in temeljev je Ušeničnik črpal iz presoj filozofske in teološke zgodovi-

⁵⁹⁰ Aleš Ušeničnik, *Knjiga načel* I, II, III, Misijonska tiskarna (Naša pot 5, 9, 15), Domžale–Groblje 1934/36, 1935, 1937.

⁵⁹¹ Andrej Gosar, Glas vpiljočega v puščavi: dvajset let ideoloških trenj in težav v slovenskem krščanskem socialnem gibanju, v: *Revija 2000* (1987).

⁵⁹² Revija Leonove družbe, ki jo je urejal A. Ušeničnik. Leonova družba, imenovana po papežu Leonu XIII., je nastala v Avstriji leta 1892, na Slovenskem pa formalno šele 19. 11. 1896. Imela je svojo revijo *Katoliški obzornik*, ki jo je urejal A. Ušeničnik, sicer tajnik Leonove družbe. Tej reviji je sledil leta 1907 *Čas*. Sicer pa je delovanje Leonove družbe pripravljajal Anton Mahnič z *Rimskim katolikom* in drugo svojo dejavnostjo, ko je širil ideje Leona XIII. na Slovenskem. Po njegovem odhodu je to delovanje prevzel A. Ušeničnik.

⁵⁹³ Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 144.

⁵⁹⁴ Aleš Ušeničnik, Ločitev Cerkev in države, v: *Čas* 2 (1908), str. 180–192 (Odgovor na izvajanja J. E. Kreka o svobodi znanosti in prepričanja, govor v parlamentu na Dunaju, 4. dec. 1907).

⁵⁹⁵ Prim. Aleš Ušeničnik, Bog in narod, *Katoliški obzornik* 5 (1901), str. 271; Narodni radikalizem 9 (1905), str. 57–64; Narodni radikalizem 10 (1906), str. 217–219, in Rostoharjev narodni radikalizem in vera, v: *Čas* 6 (1912), str. 61–63; Mihajlo Rostohar, Ušeničnik pa narodnost, v: *Napredna misel*, Praga 1912, str. 73–78.

⁵⁹⁶ Rene Descartes, *Meditacije*, Slovenska Matica Ljubljana 1973, str. 42sl.

⁵⁹⁷ Blaise Pascal, *Misli*, Mohorjeva družba, Celje 1986, str. 35–36 (št. 1).

ne ter jih umeščal v razvoj idejnega, političnega in kulturnega. Odločilno vprašanje je bilo, ali vse temelji v Bogu ali ne. Nazori, ki so zanikali Boga, zanj niso bili le idejno pomanjkljivi, pač pa antropološko sporni. V njih bistvu po Ušeničniku korenini razlog za medsebojno obračunavanje in spore med posamezniki ter skupinami oziroma narodi: liberalizem je sprožal kulturni boj, izključevanje vere in Cerkve iz družbe. Komunizem pa je predstavljal nasilno in popolno izključitev drugačnih ter prevrat družbe, kar se je z revolucijo dejansko zgodilo tudi v Sloveniji. Ušeničnik in ostali katoličani so torej osebno doživeli žalostno oziroma tragično potrditev teh zgodovinsko in idejno preverjenih nazorov v prevratu, ki je zajel tudi Slovenijo.

3.2 Slovenska (filozofska) govorica

Ušeničnika odlikuje izreden čut za slovenski jezik oziroma ljubezen do materinščine. Kot pesnik je mojstrsko obvladal slovenščino in skrbno oblikoval pesmi ter tudi v drugih znanstvenih in poljudnih spisih posvečal skrb slovenskemu jeziku. Že smo omenili, kako so učenci njegova predavanja v bogoslovju in na Teološki fakulteti označili kot skrbno izdelana in oblikovana. Ker je na tem področju oral ledino, ga utemeljeno označujemo za odločilnega oblikovalca slovenskega filozofskega in teološkega jezika, saj se je proces oblikovanja strokovnega jezika na tem in tudi na drugih področjih utrjeval s poučevanjem in pisanjem knjig ravno v času njegovega življenja. Poleg njega so imeli v tem procesu pomembno vlogo njegovi sodelavci. Omenimo vsaj dva pomembna Ušeničnikova sodobnika, sholastika Frančiška Lampeta (1859–1900) in laiškega filozofa Janka Pajka (1837–1899). Oba poleg Ušeničnika veljata za pionirja slovenskega filozofskega izrazja. Čeprav so sholastični misleci v bogoslovju predavali latinsko, so svoja filozofska dela pisali v domačem jeziku in tako oblikovali slovensko modroslovno izrazje. Celotno obdobje svoje učiteljske in vzgojiteljske dejavnosti ter tudi v povojnem času je bil Ušeničnik vodilni presojevalec filozofskih tokov v svetu in pri nas ter tako oblikovalec slovenskega filozofskega izrazja. Celo po vojni so ga pri Inštitutu Frana Ramovša SAZU za slovenski jezik redno vključevali kot presojevalca filozofskih pojmov. V zvezi s tem je dobro dodati, da imajo pomembno vlogo pri oblikovanju strokovne slovenščine tudi profesorji novonastale državne slovenske gimnazije Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu od leta 1905 dalje.

3.3 Odlikovanja in priznanja

Pomen Ušeničnikovega dela in njegove osebnosti presega akademsko oziroma univerzitetno področje in lahko trdimo, da ima nesporno pomemben delež pri oblikovanju katoliškega življenja in krščanske kulture med Slovenci. Vplival je na skoraj vsa odločilna področja cerkvenega in družbenega življenja.

Vse te njegove sposobnosti, zasluge in dela sta prepoznali državna in cerkvena oblast, ki sta mu podelili več odgovornih služb in častnih nazivov. Čeprav je bil Ušeničnik, kot je zapisal prof. Ramovš, tajnik AZU, v svoji čestitki ob Ušeničnikovi osemdesetletnici, skromen in nadvse delaven človek, so prejeta priznanja izvirala iz spoznanj o ogromnem prispevku ter javnega priznanja njegovega vsestranskega delovanja za Cerkev in slovenski narod. Njegovo delovanje se je odvijalo v času, ko so duhovniki predstavljali pretežni del narodnega izobraženstva in so se laiki šele uveljavljali na tem področju. Kot je potrdil tudi posvet ob 50-letnici smrti, ki sta ga soorganizirala SAZU in TEOF UL,⁵⁹⁸ torej ustanovi, ki jima je Ušeničnik posvetil večino svojih življenjskih energij, je njegova izključitev iz javnega in tudi znanstveno-pedagoškega področja po vojni pomenila krivico do njega – in tudi do ljudi, ki so spoštovali, cenili in sodelovali pri graditvi sveta, v katerega je veroval in si zanj prizadeval.

Ušeničnik je bil član več domačih in mednarodnih kulturnih ter akademskih društev, ki so krepila vlogo znanosti v družbi in združevala znanstvenike z različnih področij. 5. julija 1928 je bil izbran za člana dopisnika Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v filozofsko-pravni skupini.⁵⁹⁹ Leta 1928 je postal častni član Leonove družbe, v kateri je deloval že od njenega začetka (1896).⁶⁰⁰ Leta 1937 je tik pred upokojitvijo postal član papeške rimske akademije sv. Tomaža Akvinskega. To priznanje temelji na izvirnem znanstvenem članku *Reflexio completa*, ki nudi najbolj gotovi temelj spoznanja.⁶⁰¹ Po Ušeničniku gre pri »*reflexio completa*« za popolno povratnost duha, kar pomeni, da se človeški duh pri vsakem spoznanju zaveda tudi gotovosti svojega spoznanja. Gotovost spoznavajočega osebkja je temelj človekove gotovosti pri spoznavanju in dojemanju resničnosti. Seveda pa je članek zgolj konkretna osnova za članstvo, ki izpričuje mednarodno uveljavljenost in pomen njegovega dela na področju filozofije. Ob upokojitvi leta 1938 je Ušeničnik postal tudi častni član Filozofskega društva v Ljubljani. Še v pozni starosti je kot svetovalec za filozofsko terminologijo sodeloval tudi pri pripravi slovarja slovenskega knjižnega jezika.⁶⁰²

Ušeničnik je bil že med prvo svetovno vojno eden najožjih svetovalcev ljubljanskega škofa Jegliča,⁶⁰³ kar pričuje o njegovi veljavi, ki si jo je pridobil s

⁵⁹⁸ Matija Ogrin/Janez Juhant (ur.), *Aleš Ušeničnik: čas in ideje: 1868–1952*, Celje/Ljubljana 2004, str. 320.

⁵⁹⁹ ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Izbor Ušeničnika za člana dopisnika JAZU, 5. julija 1928 [prepis].

⁶⁰⁰ NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Društvo Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani (ustanovitev) 1937–1938, Kratak življenjepis (Ušeničnik Aleš) (dalje: NŠAL, Kratak življenjepis); Debeljak, Na poti, str. 42.

⁶⁰¹ Aleš Ušeničnik, O zadnji gotovosti naše izvestnosti. V: *Izbrani spisi III*, Jugoslovanska knjigarna Ljubljana 1940, str. 139–146 (v latinščini: Dr. Alexius Ušeničnik, De reflexione completa in qua intima videtur esse ratio certitudinis, v: *Acta secundi congressus Thomistici internationalis invitande Academiae Romanae S. Thomae Aquinatis*, Romae a die 23 ad 28 Novembris 1936 celebrati; Taurini-Romae zv. III, 1936, 91–96).

⁶⁰² Pirč, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 23; Debeljak, Na poti, str. 43.

⁶⁰³ Pirč, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 23.

profesorskim, pisateljskim in uredniškim delom. Škof Jeglič je 5. oktobra 1914 izdal odlok, s katerim je v soglasju z ljubljanskim stolnim kapitljem Ušeničnika prvič imenoval za prosinodalnega eksaminatorja⁶⁰⁴ za dobo petih let.⁶⁰⁵ 5. marca 1920 je Jeglič Ušeničnika, tedaj že profesorja na Teološki fakulteti ljubljanskega vseučilišča, znova imenoval za prosinodalnega eksaminatorja do naslednje škofijske sinode.⁶⁰⁶ Leta 1924 je bil na ljubljanski škofijski sinodi izvoljen za sinodalnega eksaminatorja.⁶⁰⁷ Škofijski ordinariat je univerzitetnega rektorja Ušeničnika 22. julija 1922 obvestil o veliki časti. Papež Pij XI. ga je namreč imenoval za svojega tajnega komornika (*Cameriere Segreto Soprannumerario*).⁶⁰⁸ V kroniki mestne občine Ljubljana mestni arhivar zapiše, da je bil Ušeničnik kanonik ljubljanske stolnice.⁶⁰⁹ Ob upokojitvi je bil leta 1938 s strani Cerkve odlikovan s prelato apostolskega protonotarja.⁶¹⁰

Generalni vikar Anton Vovk je Ušeničnika 8. marca 1946 imenoval za prosinodalnega sodnika zaradi izpraznjenih mest sinodalnih sodnikov pri škofijskem sodišču v Ljubljani. V dekretu je na Ušeničnika zaradi njegove starosti naslovljena prošnja, da bi službo v danih razmerah sprejel.⁶¹¹ Štiri mesece pozneje, 9. julija 1946, je bil s strani ordinariata (podpisan generalni vikar Vovk) imenovan še za člana škofijskega gospodarskega sveta.⁶¹²

Aleš Ušeničnik je za svoje zasluge na področju znanosti leta 1930 prejel kraljevo državno odlikovanje, red Svetega Save III. razreda.⁶¹³ Leta 1938 je bil odlikovan z isto nagrado II. razreda.⁶¹⁴ Red Sv. Save se je podeljeval zaslužnim posameznikom in društvenim organizacijam. S podelitvijo obeh odlikovanj je Ušeničniku tudi takratna država izkazala priznanje za njegovo delo.

⁶⁰⁴ Škofijski (pro)sinodalni eksaminatorji so bili izpraševalci mlajših duhovnikov – kandidatov na izpitih za župnike, spovednike. Sinodalni eksaminatorji so bili po odlokih Tridentinskega koncila izvoljeni na škofijski sinodi, prosinodalni pa zunaj sinode z odlokom krajevnega škofa in stolnega kapitlja. Glej: Matjaž Ambrožič, *Spomini in semeniška kronika 1941–1944 Ignacija Nadraha*, Ljubljana 2010, str. 35; Andrew Meehan, Synodal Examiners, v: *Catholic Encyclopedia* (ur. Charles George Herbermann), New York 1909. <http://www.newadvent.org/cathen/07759a.htm> (pridobljeno: 8. november 2018).

⁶⁰⁵ NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Dekreti za razne posle, Imenovanje za prosinodalnega eksaminatorja, 5. oktobra 1914.

⁶⁰⁶ Prav tam, Imenovanje za prosinodalnega eksaminatorja, 5. marca 1920.

⁶⁰⁷ Sinodalni eksaminatorji in župniki–svetovalci, v: *Ljubljanski škofijski list* (1924), št. 7, str. 92.

⁶⁰⁸ NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Dekreti (rimski), Imenovanje za tajnega komornika, 22. julija 1922.

⁶⁰⁹ Lojze Slanovec, Ljubljanska kronika (September 1918), v: *Kronika slovenskih mest* 1 (1934), št. 1, str. 64.

⁶¹⁰ NŠAL, Kratek življenjepisa.

⁶¹¹ Prav tam, mapa Dekreti za razne posle, Imenovanje za prosinodalnega sodnika, 8. marca 1946.

⁶¹² Prav tam, Imenovanje za člana gospodarskega sveta, 9. julija 1946.

⁶¹³ ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Obvestilo rektorata o Ušeničnikovem prejemu reda Sv. Save III. razreda, 3. julija 1930.

⁶¹⁴ NŠAL, Kratek življenjepisa.

V Ušeničnikovem uslužbenskem listu (ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš) sicer navaja drugo letnico prejema reda Sv. Save II. razreda, tj. 1929 (15. avgust). Vendar se zdi bolj smiselno njegov zapis v življenjepis, ki najprej navaja nagrado III. razreda (1930) in nato II. razreda (1938), saj je bila nagrada II. razreda višje veljave in zato podeljena pozneje.

4 SMISEL ŽIVLJENJA

Kot omenjeno, Ušeničnikov pogled na svet, ki je bil vir njegovega osebne, profesorske in celotne družbene dejavnosti, najbolje povzema njegova *Knjiga o življenju*. Odseva namreč Ušeničnikovo poglobljeno in blago, odločno in umeetniško-filozofsko odprto osebnost. Zaznamovala jo je resnost in zahtevnost življenja v mladosti brez očeta. Kot pri številnih drugih mislecih je tudi pri njem opazen odločen človeški, splošno kulturni ter življenjsko trezni materin vpliv, ki ga je za vse življenje zaznamoval z verskim optimizmom in duhovno predanostjo Bogu. To mu je omogočalo urejevati *dvome življenja* in jih usmerjati v *blagovest* in *smisel življenja*. Takšni so naslovi treh delov njegove vsebinsko poglobljene presoje življenja. Sredi grozot prve svetovne vojne niza temelje za reševanje osebnih in družbenih viharjev življenja. Knjiga temelji na izčrpnih, osebno dozorelih in preverjenih izkušnjah krščanstva ter drugih miselnih tokov. Odlikuje jo temeljito poznavanje zahodnih in drugih filozofskih oziroma verskih in kulturnih izročil.

Prvi del z naslovom *Dvom življenja* se dotakne že močno razširjenega občutka krize smiselnosti življenja, ki ga je še zaostriło tedanje vojno stanje. Od antičnih, indijskih do sodobnih mislecev, ki se sprašujejo po smiselnosti življenja in trpljenja, prehaja k sodobnim »ponesrečenim poskusom«⁶¹⁵ osmisliti življenje zgolj z uživanjem, športom ali umetnostjo. Opozarja na enostranskosti evolucije in kulturnega napredka, ki pogosto vodijo v agnosticizem ali obup. Besedni in likovni umetniki predstavljajo to protislovnost sodobnega življenja. Toda prek umetnikov in filozofov se obenem nakazuje pot k Bogu, kot so jo odkrili že stari misleci: »K Bogu, pravi Ciceron, nas vodi narava sama.«⁶¹⁶ Na podlagi osebne izkušnje Ušeničnik nakazuje, kako si razgledan človek ne more zapirati pota do večnih temeljev, ki jih zastopa in oznanja krščanstvo. Človeško naravno hrepenenje nas odpira Bogu, kot potrjuje zgodovina odrešenja v judovstvu in krščanstvu. Človek je ustvarjen za srečo in »blaženstvo«, kar je osnovno sporočilo krščanske vere. Z njo je mogoče uspešno premagovati dvome življenja, kljubovati življenjskim viharjem ter kovati srečo življenja v veselju, ki ga izraža hvalnica Bogu svetega Frančiška. Z njo Ušeničnik zaključí svoja razmišljanja o smislu življenja.

V trpljenju, potrpljenju in preizkušnjah je Ušeničniku preskušena in globoko verna mati v zibko položila temeljno sporočilo krščanske vere. Sam je vero pri vzgoji in izobraževanju dograjeval in poglobljal v dosledni in urejeni duhovni ter študijski zavzetosti. Utrjevala mu je prepričanje, da je osebno in družbeno življenje smiselno, bogato in osrečujoče, če se ljudje v procesih življenja

⁶¹⁵ Ušeničnik, *Knjiga o življenju*, str. 36 sl.

⁶¹⁶ Ušeničnik, *Knjiga o življenju*, str. 59.

povežemo in vključimo vanje tudi Boga kot izvor in cilj našega življenja. To sporočilo je v svojem vsestranskem delovanju posredoval tudi drugim. V njem se nahaja ključ za razumevanje Ušeničnikovega univerzitetnega, znanstvenega in najširšega kulturnega poslanstva med Slovenci.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani (ATF)

ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Dr. Ušeničnik Aleš.

ATF, fascikel 37 (Spisi 1924–1927), Stroke in nastavniki na Teološki fakulteti, l. 1926–27.

ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Poročilo o literarnem delu dr. Aleksija Ušeničnika [prepis], 4. 12. 1928.

ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Poročilo redn. prof. dr. Al. Ušeničnika za l. 1929/30, 1. junija 1930.

ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Obvestilo rektorata o Ušeničnikovem prejemu reda Sv. Save III. razreda, 3. julija 1930.

ATF, fascikel 39 (Spisi 1928–1931), Poročilo rednega profesorja dr. Ušeničnika Al. za 1930/31, 28. junija 1931.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Dekreti za razne posle, Imenovanje za prosinodalnega eksaminatorja, 5. oktobra 1914.

NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Dekreti za razne posle, Imenovanje za prosinodalnega eksaminatorja, 5. marca 1920.

NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Dekreti (rimski), Imenovanje za tajnega komornika, 22. julija 1922.

NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Društvo Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani (ustanovitev) 1937–1938, Kratek življenjepis (Ušeničnik Aleš).

NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Dekreti za razne posle, Imenovanje za prosinodalnega sodnika, 8. marca 1946.

NŠAL, Zapuščine, fascikel 53 (Ušeničnik A.), mapa Dekreti za razne posle, Imenovanje za člana gospodarskega sveta, 9. julija 1946.

NŠAL, Spisi V., fascikel 276 (Teološka fakulteta), mapa 1920, Poročilo o izvolitvi novega dekana za študijsko leto 1920/21, 13. julija 1920.

Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU)

ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Doktorska diploma iz filozofije, 1891.

ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Doktorska diploma iz bogoslovja, 1895.

ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Imenovanje Aleša Ušeničnika na mesto kaplana v Stari Loki, 1895.

ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Imenovanje Aleša Ušeničnika na mesto stolnega vikarja v Ljubljani, 1896.

ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Imenovanje Aleša Ušeničnika na mesto suplenta na škofijskem bogoslovnem učilišču v Ljubljani, 1897.

ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Imenovanje Aleša Ušeničnika na mesto rednega profesorja na škofijskem bogoslovnem učilišču v Ljubljani, 1900.

ZAMU IV – 69, personalna mapa Ušeničnik Aleš, Izpisek iz uslužbenskega lista Aleša Ušeničnika, 8. marca 1938.

ZAMU, Seznam predavanj na Univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1920/21 [akademične oblasti].

ZAMU, Seznam predavanj na Univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1921/22 [akademične oblasti].

ZAMU, Seznam predavanj na Univerzi kraljestva/Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani [1920–1929].

ZAMU, Seznam predavanj na Univerzi kralja Aleksandra I. v Ljubljani [1929–1938].

ZAMU, Seznam predavanj na Univerzi kralja Aleksandra I. v Ljubljani 1932/33 [akademične oblasti].

ZAMU, Seznam predavanj na Univerzi kralja Aleksandra I. v Ljubljani 1933/34 [akademične oblasti].

Spletni viri

Meehan, Andrew, Synodal Examiners, v: *Catholic Encyclopedia* (ur. Charles George Herbermann), zv. 5, New York 1909. <http://www.newadvent.org/cathen/07759a.htm> (pridobljeno: 8. november 2018).

Časopisni viri

Sinodalni eksaminatorji in župniki–svetovalci, v: *Ljubljanski škofijski list* (1924), št. 7, str. 92.
Slanovec, Lojze, Ljubljanska kronika (september 1918), v: *Kronika slovenskih mest* 1 (1934), št. 1, str. 61–76.

Literatura

Ambrožič, Matjaž, *Spomini in semeniška kronika 1941–1944 Ignacija Nadraha*, Viri (št. 30), Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 2010.

Cajncar, Stanko, V spomin doktorju Alešu Ušeničniku, v: *Bogoslovni vestnik* 28 (1968), št. 3–4, str. 165–167.

Ciperle, Jože, Dr. Aleš Ušeničnik, v: *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji* (ur. Jože Ciperle), Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2006, str. 11.

Debeljak, Majda, Na poti z rimskima profesorjema, v: *Iskalca resnice: Aleš Ušeničnik in njegov brat Franc* (ur. Majda Debeljak), Kulturno društvo dr. Ivan Tavčar Poljane, Poljane; Ljubljana 2018, str. 32–45.

Dekleva, Tatjana, Teološka fakulteta ljubljanske univerze, v: *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor* (ur. Jože Ciperle), Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2008, str. 30–44.

Descartes, Rene, *Meditacije*, Slovenska Matica, Ljubljana 1973.

Jerman, Frane, *Slovenska modroslovna pamet*, Prešernova družba, Ljubljana 1987.

Jesenko Filipič, Bernarda, Duhovna in materialna kultura Poljan v 19. stoletju, v: *Iskalca resnice: Aleš Ušeničnik in njegov brat Franc* (ur. Majda Debeljak), Kulturno društvo dr. Ivan Tavčar Poljane, Poljane; Ljubljana 2018, str. 24–31.

Juhant, Janez, *Idejni spopad II. Katoličani in revolucija*, Teološka fakulteta, Ljubljana 2010.

Kolar, Bogdan, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani* (ur. Bogdan Kolar), Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2009, str. 58–75.

- Mencinger, Jože, Rektor, zaslužen za ugled Univerze v Ljubljani, v: *Aleš Ušeničnik: čas in ideje: 1868–1952* (ur. M. Ogrin in J. Juhant), Mohorjeva družba, Celje; Ljubljana 2004, str. 9.
- Miklavčič, Maks, in Marijan Smolik, Teološka fakulteta, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969* (ur. Roman Modic), Univerza v Ljubljani, Ljubljana 1969, str. 567–573.
- Mikuž, Metod, Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945, v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969* (ur. Roman Modic), Ljubljana 1969, str. 53–92.
- Ocvirk, Drago, in Bogdan Dolenc, Katedra za osnovno teologijo, v: *Bogoslovni vestnik* 50 (1990), št. 1–2, str. 63–71.
- Ogrin, Matija, Janez Juhant (ur.), *Aleš Ušeničnik: čas in ideje: 1868–1952*, Celje/Ljubljana 2004, str. 320.
- Pascal, Blaise, *Misli*, Mohorjeva družba, Celje 1986.
- Pirc, Jožko, *Aleš Ušeničnik in znamenja časov: katoliško gibanje na Slovenskem od konca 19. do srede 20. stoletja*, Družina, Ljubljana 1986.
- Polec, Janko, *Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo*, Ljubljana [s.n.] 1929.
- Rostohar, Mihajlo, Ušeničnik pa narodnost, v: *Napredna misel*, Praga 1912, str. 73–78.
- Smolik, Marijan, Kronika državne Teološke fakultete (1919–1952), v: *Bogoslovni vestnik* 29 (1969), št. 3–4, str. 171–178.
- Strle, Anton, Ob stoletnici rojstva doktorja Aleša Ušeničnika, v: *Bogoslovni vestnik* 28 (1968), št. 3–4, str. 170–211.
- Strle, Anton, Spremna beseda, v: Jožko Pirc, *Aleš Ušeničnik in znamenja časov*, Družina, Ljubljana, 1986, str. 7–11.
- Šanc, Franjo, Ušeničnik dr. Aleš: Izabrani spisi. I. zvesek, Ljubljana 1939. i 1940., v: *Bogoslovna smotra* 28 (1940), št. 4, str. 302–304.
- Šušnjar, Goran, Aleš Ušeničnik kot pesnik, v: *Iskalca resnice: Aleš Ušeničnik in njegov brat Franc* (ur. Majda Debeljak), Kulturno društvo dr. Ivan Tavčar Poljane, Poljane; Ljubljana 2018, str. 58–62.
- Tominšek, Mateja, Dr. Aleš Ušeničnik (1868–1952), katoliški filozof, teolog, pisatelj, urednik in kulturni delavec, v: *Aleš Ušeničnik: čas in ideje: 1868–1952* (ur. M. Ogrin in J. Juhant), Mohorjeva družba, Celje; Ljubljana 2004, str. 13–24.
- Trstenjak Anton, *Aleš Ušeničnik, Izbrani spisi* IV–VI, Ljubljana 1940, v: *Čas* 35 (1941), str. 139–142.
- Ušeničnik, Aleš, *Knjiga o življenju*, Leonova družba, Ljubljana, 1916.
- Ušeničnik, Aleš, Ločitev Cerkve in države, v: *Čas* 2 (1908), str. 180–192 (Odgovor na izvajanja J. E. Kreka o svobodi znanosti in prepričanja, govor v parlamentu na Dunaju, 4. dec. 1907).
- Ušeničnik, Aleš, Bog in narod, *Katoliški obzornik* 5 (1901), str. 271; Narodni radikalizem 9 (1905), str. 57–64; Narodni radikalizem 10 (1906), str. 217–219, in Rostoharjev narodni radikalizem in vera, v: *Čas* 6 (1912), str. 61–63.
- Ušeničnik, Aleš, *Knjiga načel* I, II, III, Misijonska tiskarna (Naša pot 5, 9, 15), Domžale–Groblje 1934/36, 1935, 1937.
- Ušeničnik, Aleš, Iz okrožnice Pija XI. O komunizmu, v: *Čas* 31 (1936/37), str. 357–365.
- Ušeničnik, Aleš, *Izbrani spisi* I, Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1939.
- Ušeničnik, Aleš, *Izbrani spisi* III, Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1940.

POVZETEK

Aleša Ušeničnika (1868–1952) štejemo med največje in najvplivnejše mislece 20. stoletja na Slovenskem. Skupaj z bratom Francetom sta zaznamovala tudi novoustanovljeno slovensko Univerzo. Aleš je bil v komisiji profesorjev, ki so postavili okvire za začetek predavanj in spodbudili ustanovitev Univerze v Ljubljani. Bil je njen rektor in trikratni dekan Teološke fakultete. Prav tako je bil soustanovitelj SAZU. Velja za odličnega profesorja, pisca številnih znanstvenih in strokovnih knjig s področja filozofije, sociologije in drugih področij humanistike ter za vplivnega cerkvenega in družbenega delavca. Bil je izjemno globok kristjan in duhovnik, ki je utrjeval, širil in posređoval smisel krščanstva v krog univerzitetnega delovanja in vplival tudi na najširše množice. Njegova *Knjiga o življenju* je povzetek njegovih temeljnih prepričanj in verovanj ter vodilo za iskanje smisla in sreče v vseh okoliščinah zapletenega in z zahtevnimi izzivi povezanega osebnega in družbenega življenja. Tako iz polpretekle zamolčanosti vstaja med nami kot znanilec krščanskega veselja in učitelj smisla življenja ter zgled pokončne in dosledne življenjske drže.

KLJUČNE BESEDE: Aleš Ušeničnik (1868–1952), Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, filozofija, tomizem

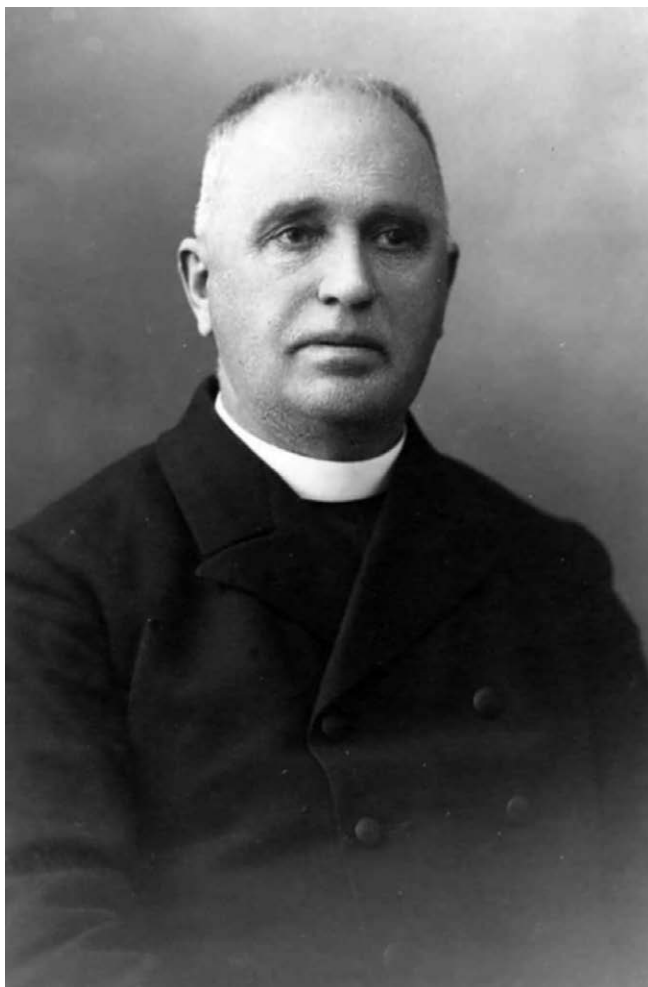
Summary

ALEŠ UŠENIČNIK – CO-FOUNDER AND CO-SHAPER OF THE UL

Aleš Ušeničnik (1868–1952) is considered one of the greatest and most influential thinkers of the 20th century in Slovenia. Together with his birth brother France, he also made a deep mark on the newly founded Slovenian University. Aleš was a member of the commission of professors who set the framework for the beginning of lectures and encouraged the establishment of the University of Ljubljana. He was its rector and the dean of the Faculty of Theology for three mandates. He was also the co-founder of the Slovenian Academy for Sciences and Arts. He is considered an excellent professor, the writer of numerous scientific and expert books in the fields of philosophy, sociology, and other areas of humanities, and an influential Church and social worker. He was a profound Christian and priest who strengthened, spread, and conveyed the meaning of Christianity into the circle of the University and also influenced wide masses. His *Knjiga o življenju* (Book on Life) is a summary of his fundamental beliefs and a guideline for the search for meaning and happiness in all circumstances of complicated personal and social life filled with demanding challenges. Thus, from the half-passed secrecy he rises before us as a herald of Christian joy and

a teacher of the meaning of life as well as an example of an upstanding and consistent posture.

KEYWORDS: *Aleš Ušeničnik (1868–1952), University of Ljubljana, Faculty of Theology, philosophy, Thomism*

FRANC UŠENIČNIK

(1866–1952)

učitelj liturgike in pastoralne teologije
dekan Teološke fakultete (1919/20)

1.01 Izvirni znanstveni članek UDK: 929Ušeničnik A.:378.6:2(497.4Ljubljana)(091)

Slavko Krajnc

dr. liturgije, redni profesor za liturgiko
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-naslov: slavko.krajnc@teof.uni-lj.si

ZNANSTVENO, PEDAGOŠKO IN STROKOVNO DELO PRVEGA DEKANA TEOLOŠKE FAKULTETE PROF. DR. FRANCA UŠENIČNIKA

1 UŠENIČNIKOVA ŽIVLJENJSKA POT IN ZNAČAJ

Franc Ušeničnik se je rodil 2. 10. 1866 v Predmostu pri Poljanah nad Škofjo Loko. Po osnovni šoli v Poljanah in Škofji Loki ter gimnaziji v Ljubljani (1879–1887) je nadaljeval študij v Rimu na Gregorijani in 10. julija 1890 dosegel doktorat iz filozofije. Kakšno temo je obravnaval, ni znano, saj je ne omenja noben dokument v njegovi zapuščini ali razpravi, četudi je v listini rečeno, da je napisal disertacijo in jo zagovarjal. Omenjene disertacije ni mogoče najti ne v Nadškofijskem arhivu Ljubljana, pa tudi ne v Zgodovinskem arhivu in muzeju Univerze v Ljubljani, kjer hranijo njegove mnoge dokumente o zaposlitvi. Po mnenju sedanjega arhivarja na papeški univerzi Gregoriana, p. Markusa Pillata SJ, naj bi se takrat za doktorat ne zahtevala pisna disertacija, kot jo poznamo danes, ampak le nekaj preprostejšega, česar niso arhivirali. In verjetno je prav to ustrezna razlaga dejstva, da ni ohranjen noben izvod Ušeničnikove disertacije iz filozofije, kot tudi ne iz teologije. Je pa doktorand dobil nadvse slovesno, v latinskem jeziku napisano, osem strani dolgo listino, katere naslovnica je barvno tiskana, medtem ko je ostalo besedilo v črni barvi s praznim prostorom, v katerega so ročno vpisali podatke takratnega rektorja kolegija, izpitne komisije, doktoranda, področja doktorata ter datum in podpise članov komisije. Tako je v zadnjem delu listine zapisano, da je »p. Lavrencij Lugari, rektor rimskega kolegija ali papeške gregorijanske univerze, sklical za dan 10. julija 1890 profesorje filozofske fakultete: Avgusta Ferretija, Pija De Mandato, Gasparija Ferrarja in Filipa Vella ter jih naprosil, da bodo s končnim izpitom preizkusili, ali g. Franc Ušeničnik, potem ko je dovršil vse filozofske študije, pozna filozofijo

tako, da bi se mu mogel podeliti doktorat filozofije. Ko je imenovan g. Franc Ušeničnik na zastavljena vprašanja primerno odgovoril in ugovore pravilno rešil, so vsi naprošeni profesorji komisije odgovorili z da! Ker je s pisano disertacijo in posebnim izpitom dokazal svoje znanje filozofskih znanosti, so vsi soglašali, da se mu zaradi krepostnosti in znanja podeli doktorat iz filozofije.«⁶¹⁷ Iz povedanega je razvidno, da je Franc Ušeničnik v treh letih študija dosegel doktorat iz filozofije, ga zagovarjal in takoj nadaljeval študij teologije s posebnim ozirom na pastoralnem bogoslovju in liturgiki ter po štirih letih dosegel še doktorat iz teologije. Tudi ta listina omenja pisno disertacijo in ustni zagovor, vendar nobenega izvoda disertacije ni mogoče najti, niti da bi bil kjerkoli omenjen naslov disertacije.⁶¹⁸

V duhovnika je bil posvečen na praznik apostolov sv. Simona in Juda Tadeja, 28. 10. 1893, v cerkvi papeškega kolegija Germanika. Ko se je vrnil domov, je bil najprej 2 leti kaplan pri sv. Jakobu v Ljubljani in istočasno katehet na državni obrtni šoli (1894–1896),⁶¹⁹ nato eno leto spiritual in prefekt v deškem semenišču, to je v Alojzijevišču,⁶²⁰ ter učitelj italijanščine na državni nižji gimnaziji (1896–1897), potem osem let spiritual v bogoslovnem semenišču (1897–1905)⁶²¹ ter štiri leta (1905–1909) rektor in ekonom deškega semenišča v knezoškofjskem zavodu sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano.⁶²² 10. avgusta 1909 je postal profesor pastoralne teologije, pedagogike in katehetike na bogoslovnem učilišču,⁶²³ duhovni škofjski svetnik (15. 9. 1903) in odbornik Katoliškega tiskovnega društva (1903), svetovalec knezoškofjske cerkvene sodnije (4. 4. 1911), redni spovednik uršulink v Ljubljani (6. 10. 1909) in usmiljenih sester sv. Vincencija Pavelskega v zavodu sv. Stanislava (12. 8. 1912; 31. 8. 2015), branilec vezi v postopku ničnosti

⁶¹⁷ Nadškofjski arhiv Ljubljana (NŠAL), Zapuščine, šk. 51. Na žalost ni bilo mogoče izbrskati nobenega izvoda disertacije ne v arhivu Univerze Gregoriana kot tudi ne v arhivu kolegija Germanicum v Rimu, kjer je Ušeničnik stanoval.

⁶¹⁸ Listina doktorata iz teologije je vsebinsko in po obliki podobna tisti iz filozofije, le da je v listini doktorata iz teologije omenjen novi rektor univerze p. Emilij De Augustinis, novi datum 28. junij 1894 ter člani komisije s področja bogoslovja: Ludovik Billot, Feliks Pignataro, Gulielmo Arendt in Josef Floeck (NŠAL, Zapuščine, šk. 51, temu pa je dodan še prevod listine in datum 2. julija 1894).

⁶¹⁹ Z dne 21. 8. 1894 št. 2341 je bil z dekretom knezoškofjskega ordinariata imenovan za kaplana pri Sv. Jakobu in je službo nastopil 1. 9. 1894. Istočasno je bil z odlokom ministrstva za bogočastje in uk 12. 9. 1894 št. 21066 imenovan za kateheta na državni strokovni obrtni šoli v Ljubljani in je službo nastopil s 1. oktobrom 1894 (NŠAL, Zapuščine, šk. 48; Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (dalje: ZAMU), Personalna mapa UL IV-69/1919).

⁶²⁰ Glej dekret knezoškofjskega ordinariata z dne 1. 9. 1896 št. 2692 (NŠAL, Zapuščine, šk. 48).

⁶²¹ Glej dekret knezoškofjskega ordinariata z dne 27. 8. 1897 št. 2268, s katerim je bil imenovan za vzgojnega vodjo in učitelja liturgike in homiletike v bogoslovnem semenišču v Ljubljani (NŠAL, Zapuščine, šk. 48).

⁶²² Škof Anton Bonaventura Jeglič je v dekretu zapisal, da ga »po dolgem in zrelem premišljevanju in posvetovanju imenuje za rektorja, ker je za znanost in nравnost v škofjskih zavodih v Št. Vidu neizrečeno važno, da mu je na čelu mož znanstveno in asketično dobro izobražen ter pred svetom ugleden.« S prvim septembrom 1909 je službo rektorja predal ravnatelju Janezu Gnidovcu (NŠAL, Zapuščine, šk. 48 in 51, dopis škofa Antona Bonaventure Jegliča z dne 22. 8. 1905, št. 3477 in z dne 23. 8. 1909).

⁶²³ V pismu z dne 28. 2. 1909 mu škof Jeglič sporoča, da ga bo postavil v službo profesorja pastoralke s prvim oktobrom, saj se je msgr. Zupančič odločil, da bo predaval omenjeni predmet vse do upokojitve 31. julija 1909 (NŠAL, Zapuščine, šk. 49). Dejansko pa ga z dopisom 10. avgusta 1909 imenuje za 1. oktober, saj je msgr. Anton Zupančič vstopil v pokoj šele s 30. septembrom 1909 (NŠAL, Zapuščine, šk. 48).

zakonske zveze (1914),⁶²⁴ konzistorialni svetnik (17. 11. 1914); nadzornik verouka v ljubljanskih osnovnih in meščanskih šolah,⁶²⁵ drugi namestnik oficijala na škofijskem sodišču (5. 8. 1919); prosinodalni eksaminator (1. 10. 1900; 30. 4. 1903; 5. 10. 1914; 5. 3. 1920; 29. 9. 1934; 24. 8. 1940), častni kanonik ljubljanskega stolnega kapitlja (18. 12. 1922),⁶²⁶ član načelstva Jugoslovanske knjigarne in Jugoslovanske tiskarne (20. 7. 1926), škofijski cenzor knjig (15. 11. 1915) in član različnih svetov.⁶²⁷ Ustanovil je škofijsko društvo za varstvo sirot⁶²⁸ in bil vpisan v različne bratovščine.⁶²⁹

Po značaju je bil Franc Ušeničnik zelo skromen, skoraj 'svetobežen' in kljub navidezno trdi skorji nenavadno mehke in nežne. Vsak vesel ali žalosten dogodek mu je privabil solze v oči. Bil je mož dela, reda in molitve. Natančni dnevni red, ki se ga je do minute držal, mu je omogočil, da je našel vedno dovolj časa za študij in za pisanje. Vse do zadnjega je vstajal že ob štirih zjutraj in preživel dan v delu in molitvi. Ko je bil že upokojen in ko mu je vid zelo opešal, je še z velikim trudom sestavljal vsakoletni bogoslužni koledar. In ko se mu je vid tako poslabšal, da se je moral odreči znanstvenemu delu in branju knjig, je v stolnici vsako jutro ure in ure presedel v spovednici, čez dan pa duhovnikom, ki so se obračali nanj, svetoval v najrazličnejših pastoralnih vprašanjih in težavah. Kot akademski učitelj in profesor je v svoji osebi upodabljal najlepši lik vzornega duhovnika, praktično usmerjenega teologa in praktičnega dušnega pastirja. Še zadnjo noč svojega življenja je prečul v molitvi. In ko je sam že težko molil, je pozival navzoče, naj molijo molitve, ki so predvidene po maši. Tako je z mislijo na sveto mašo, 16. aprila 1952, sklenil svoje zemeljsko življenje.⁶³⁰

2 POSLANSTVO FRANCA UŠENIČNIKA V ČASU NASTANKA UNIVERZE V LJUBLJANI

Ob zgoraj naštetih mnogih službah, ki jih je Franc Ušeničnik opravljal z veliko odgovornostjo, mu je bila še posebej na kožo pisana služba predavatelja pastoralnega bogoslovja. To službo profesorja na katedri za pastoralno teologijo je obdržal tudi po tem, ko se je 31. 8. 1919 bogoslovno učilišče preimenovalo v

⁶²⁴ NŠAL, Zapuščine, šk. 51, dopis št. 5659 škofa Jegliča z dne 17. novembra 1914.

⁶²⁵ Matjaž Ambrožič, *Spomini in Semeniška kronika 1941–1944 Ignacija Nadraha*, Ljubljana 2010, str. 87.

⁶²⁶ Knezoškof Anton Bonaventura Jeglič poda zelo preprosto obrazložitev za imenovanje častnega kanonika: »zaradi dosedanjega marljivega in uspešnega delovanja v korist škofije in na bogoslovnem znanstvenem polju.« (NŠAL, Zapuščine, šk. 51).

⁶²⁷ Član »coetus deputatorum pro administratione bonorum temporalium« v zavodu sv. Stanislava (1. 7. 1929); član škofijskega konzistorija in administrativnih svetovalcev (23. 6. 1937); član semenškega gospodarskega sveta (2. 12. 1940); član cerkveno političnega sveta (2. 12. 1940); član škofijskega gospodarskega sveta (9. 7. 1946). Vsi omenjeni dokumenti se nahajajo v: NŠAL, Zapuščine, šk. 51.

⁶²⁸ 13. januarja 1926 mu je društvo izročilo posebno priznanje »svojemu ustanovniku preč. g. dr. FR. UŠENIČNIKU, vseučil. prof. v Ljubljani« s podobo sv. Vincencija Pavelskega (NŠAL, Zapuščine, šk. 50).

⁶²⁹ Pobožna družba salezijanskih sotrudnikov (15. 11. 1898); Tretji red sv. Frančiška; Družba presvetega Jezusovega srca (Ssi. Cordis Jesu – 15. 1. 1888) itd.

⁶³⁰ Andrej Snoj, Ob grobu dr. Franceta Ušeničnika, v: *Zbornik Teološke fakultete II (ur. Franc Grivec)*, Ljubljana 1952, str. 52–53.

Teološko fakulteto novoustanovljene Univerze Kralja Petra Prvega v Ljubljani. Velja za enega izmed prvih treh profesorjev iz bogoslovnega učilišča (skupaj z bratom Alešem Ušeničnikom in Ivanom Zoretom), ki so bili navzoči pri konstituiranju univerzitetnega sveta 18. 9. 1919, to je še pred otvoritvijo Univerze. Iz zapisnikov ni razvidno, da bi imel v univerzitetnem svetu kakšne posebne zadolžitve razen to, da je bil izvoljen za deputacijo urejanja potrebnih prostorov in stanovanj za profesorje ter za notranjo opremo predavalnic in drugih potrebnih stvari, medtem ko je bil v študijskih letih 1933/1934 in 1934/1935 namestnik člana nižjega disciplinskega sodišča univerzitetnega sveta in član stalne izpitne komisije za srednješolske profesorske izpite v Ljubljani (moralno-pastoralna skupina) za leto 1935/1938.

Z ustanovitvijo Univerze je bil po ukazu Njegovega veličanstva kralja Petra I. imenovan za rednega profesorja na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Skupaj z bratom Alešem Ušeničnikom in prof. Ivanom Zoretom je po konstituiranju univerzitetnega sveta (18. 9. 1919) z omenjenima profesorjema (19. 9. 1919) oblikoval začasni tričlanski kolegij Teološke fakultete, ki ga je vodil Aleš Ušeničnik, sam pa je prevzel službo zapisnikarja. Ko pa je 12. novembra 1919 univerzitetni svet sklenil, naj se takoj izvolijo rektor, prorektor in dekani, je Teološki fakultetni svet, ki sta ga sestavljala oba prof. Ušeničnika in prof. Ivan Zoré, izvolil Franca Ušeničnika za prvega dekana Teološke fakultete, prof. Ivana Zoreteta pa za prodekana. To službo je po takratnem dogovoru, podobno kot njegovi nasledniki vse do leta 1951/1952, opravljal le eno leto, naslednje leto 1920/1921 pa službo prodekana. Tričlanski Fakultetni svet so nato na 6. seji (3. 2. 1920) razširili s prof. Josipom Srebrničem, ki je prevzel službo zapisnikarja, na 7. seji pa še s prof. Francem Ksaverjem Lukmanom in prof. Andrejem Snojem, pozneje pa še z drugimi. Z ustanovitvijo Teološke fakultete je postal prof. Franc Ušeničnik redni profesor pastoralne teologije, ki jo je predaval vse do upokojitve in še nekoliko dlje,⁶³¹ saj ga je takratni dekan Lambert Ehrlich za nekaj mesecev oziroma do konca akademskega leta imenoval še za honorarnega profesorja.

V znamenje hvaležnosti za mnoge odgovorne službe na fakulteti in v Cerkvi ljubljanske škofije, ki jih je Franc Ušeničnik opravljal, ga je papež Pij XI. 14. junija 1938 odlikoval s častnim nazivom apostolskega protonotarja – »Protonotarium Apostolicum ad instar participantium«, ki ga je podpisal kardinal Piacelli, in s tem je dobil pravico nositi insignije apostolskih protonotarjev 'znotraj števila' prelatovskega zbora (»de numero participantium«).⁶³²

⁶³¹ Četudi je leta 1931 Franc Ušeničnik prekoračil 65. leto življenja, je s sklepom fakultetnega sveta z dne 23. 3. 1931 ostal v službi do leta 1937 (ZAMU, Personalna mapa IV-69).

⁶³² NSAL, Zapuščine, šk. 51. Papež Pavel VI. je ohranil le protonotarje »de numero«, ki so neposredno podrejeni papežu.

3 ZAČETKI UŠENIČNIKOVEGA ZNANSTVENEGA IN RAZISKOVALNEGA DELA

Med začetke Ušeničnikovega znanstvenega in raziskovalnega dela gotovo spada priprava doktorskih disertacij iz filozofije in teologije. O obeh nam pričujeta le pergamentni listini, medtem ko nam disertaciji sami, kot smo videli že zgoraj, nista dosegljivi. Ker pa nam omenjena dokumenta opisujeta zanimive dogodke iz delovanja jezuitskega reda na področju izobraževanja, opisujeta za sluge določenih papežev za ustanovitev Gregorijanske univerze, njene mednarodne povezovalne vloge pri študiju teologije, ukinitve jezuitskega poslanstva na tem področju in ponovno vzpostavitev le-tega, se nam zdi dragoceno, da priobčimo celotno besedilo tako v izvirniku kot tudi v prevodu.

Besedilo je vzeto iz listine doktorata iz teologije:

Ludovicus Martin, Praepositus Generalis Societatis Jesu omnibus et singulis ad quos Praesentes Literae pervenerint Maioribus debitam reverentiam ceteris Salutem in Domino sempiternam. Jampridem Julius Papa III et Pius Papa IV Sancto Ignatio Societatis Jesu.

Conditori et Praeposito Generali nec non ceteris eius successoribus hoc ius tribuerant, ut secundum institutum Pontificiarum aliarumque Catholicarum Academicarum gradus honoris et dignitatis Romae illis omnibus impartiri possent, qui cum peculiari laude Theologicarum vel Philosophicarum disciplinarum cursum, quem vocant, sub Doctorum nostrorum disciplina confecissent. Post hos Pontifices benemerentissimos Gregorius Papa XIII Romanum hoc Collegium, quod et Gregorianum idcirco appellatur Societati nostrae a fundamentis extruxit: quo in opere id sibi Pontifex Sapientissimus proposuit, ut non modo heic Societatis nostrae Alumni idonei fingerentur ad Divinam Gloriam ubique terrarum propagandam, verum etiam ut Romana Iuventus ad Religionem et Bonas Artes institueretur, et Adolescentes illi, qui ad germanam Sapientiam sibi comparandam undique in Urbem conveniunt, Catholicae Religionis dogmata et disciplinam heic prius perdiscerent, dein per varias, qua patet Orbis, regiones, et docerent verbis et exemplo moribusque confirmarent. Id autem ut ex ceterarum Christiani Orbis Academicarum consuetudine rectius faciliusque ad exitum optatum perduceretur, atque singularia cuiuscumque Adolescentis promerita singulari praemio honestarentur, edidit hac de re Apostolicam Constitutionem die VII Maii MDLXXVIII et eam facultatem, quam supra memoravimus, quaque per laudatos Pontifices iamdiu utebamur, Nobis instauravit et confirmavit. Recentiori aetate Leo Papa XII, qui Societatem nostram in Romanum Collegium reduxit, literis die XVII Maii MDCCCXXIV datis eandem facultatem e tratam habuit et Pontificia auctoritate sanxit.

Demum cum post infaustam rerum ac temporum conversionem anno MDCCCLXXIII ex praeclara illa studiorum nostrorum Sede, penitus exturbati per iniuriam fuisset, Pius Papa IX non modo voluit ut scholis nostris alio translatis eadem facultates, eodem ordine atque iisdem cum iuribus et privilegiis a Nobis traderentur, sed suis et decessorum suorum beneficiis cumulum veluti imponens per Literas S. Congregationis studiis moderandis praepositae datas die XVI Augusti MDCCCLXXVI benigne indulxit, ut in hac Pontificia Universitate, facultatibus Theologiae et Philosophiae, facultas adderetur Iuris Canonici, facta eidem potestate et hanc disciplinam tradendi et gradus academicos auditoribus pro meritis conferendi, iis omnibus rite servatis, quae in gradibus ceterarum facultatum impertiendis Universitas nostra sive ex lege sive ex consuetudine tenet.

Itaque cum P. Aemilius De Augustinis Collegii Romani seu Pontificiae Universitatis Gregoriana Moderator ad diem XXVIII Junii MDCCCXCIV PP. Ludovicum Billot – Felicem Pignataro – Guillelmum Arendt – Josephum Floeck Facultatis Theologicae Doctores convocasset eosque rogasset ut novo experimento tentarent an R. D. Franciscus Ušeničnik post absolutum Universae Theologiae cursum totam hanc disciplinam ita calleret, ut ad Doctoratus in eadem facultate gradum posset promoveri: quum denique idem R. D. Franciscus Ušeničnik propositis interrogationibus congruenter responderit obiectasque difficultates apte enodaverit, rogati sententiam praesentes omnes Professores ita censuerunt.

Quandoquidem R. D. Franciscus Ušeničnik per plures annos luculentissima probitatis virtutisque christianae testimoniapraebuit, et tum scripta dissertatione, tum peculiari ad id instituto periculo sese Theologiarum Disciplinarum peritum ostendit, placere universis ut ob eam qua praeditus est integritatem atque doctrinam ad Doctoratus in praedicta Facultate gradum promoveatur.

Quapropter emissa fidei professione idem R. D. Franciscus Ušeničnik gravissimo se obstrinxit iuramento ad Ecclesiae Catholicae dogmata ubique ac semper tuenda ac confirmanda. Nos vero Auctoritate Pontificia utentes A. M. D. G. eundem R. D. Franciscum Ušeničnik Doctorem sive Magistrum in Theologica Facultate declaravimus, potestatemque ipsi fecimus ut omni iure omnibusque gradus ordinisque sui insignibus et privilegiis et auctoritate utatur.

Hortamur tamen virum clarissimum R. D. Franciscum Ušeničnik ut ius Theologiae ubique gentium tradendae quod inter ceteras auctoritates illi nunc potissimum accedit, non adhibeat, quoad eius fieri potest, nisi de illorum quorum interest adsensu ac voluntate.

Doctrinam vero quam est adeptus sapienter et fortiter convertat ad eas Potestates tuendas et confirmandas, quas DEUS OPTIMUS MAXIMUS rei tum Christianae tum publicae regendae praefecit. Datum in Urbe die II Julii MDCCCXCIII.

*L. Martin, S.J., Ant. Rota, secr. S.J.,
Aemilius De Augustinis, rector,
Michael De Maria, S.J. Stud. Praefectus*

Ludvik Martin, generalni predstojnik Družbe Jezusove, vsem, ki jim pride ta listina v roko, višjim spoštovanje, drugim pozdrav v Gospodu!

Že papeža Julij III. in Pij IV. sta dala sv. Ignaciju, ustanovitelju in vrhovnemu poglavarju Družbe Jezusove, in njegovim naslednikom pravico podeljevati po pravu papeških in drugih katoliških univerz akademske časti vsem tistim, ki bi v Rimu pod vodstvom naših profesorjev in doktorjev s posebno pohvalo dovršili bogoslovne ali filozofske študije. Za temi papeži je nadvse zaslužni papež Gregor XIII. zgradil naši družbi kolegij, ki se po njem imenuje Collegium Gregorianum, Gregorijanska univerza. Pri tem je imel modri papež ne le namen, da bi se gojenci naše družbe vzgajali in izobraževali, da bi mogli po vsem svetu širiti Božjo čast, temveč tudi, da bi se rimska mladina poučevala in vzgajala v religiji in lepih navedah ter da bi si tisti mladeniči, ki prihajajo z vseh strani sveta v večno mesto, pridobili pravo modrost, se priučili naukov katoliške religije in jih po raznih krajih sveta učili ter potrjevali z zgledi in življenjem.

Da bi se pa to po zgledu drugih krščanskih univerz po svetu lažje in uspešneje dosegalo in da bi se posebna vrlina posameznih mladeničev s posebno odliko nagrajevala, je izdal Gregorij XIII. apostolsko konstitucijo z dne 7. maja 1578, in nam z njo pravico, ki smo jo zgoraj omenili in ki smo jo po imenovanih papežih že rabili, obnovil in potrdil. V novejši dobi pa je papež Leon XII., ki je vrnil Collegium Romanum naši družbi, s pismom 17. maja 1824 isto pravico odobril in s papeško avtoriteto potrdil.

Ko so nas po nesrečnem prevratu 1873 pregnali s te preslavne stolice naših študij, je papež Pij IX. ne samo odločil, da ohranijo naša učilišča tudi na novem mestu iste pravice in privilegije, temveč je dodal blagoslovu svojih prednikov še krono, ko je s pismom sv. kongregacije za uk z dne 16. avgusta 1876 dovolil, da se na tej papeški univerzi filozofski in bogoslovni fakulteti doda še fakulteta kanoničnega prava s pravico učiti tudi to stroko in podeljevati akademske časti pod istimi pogoji, ki jih zahtevata obe fakulteti naše univerze, bodisi po zakonitem, bodisi po običajnem pravu.

Ko je torej p. Emilij De Augustinis, rektor rimskega kolegija ali papeške gregorijanske univerze, sklical za 28. junij 1894 profesorje bogoslovne

fakultete: Ludovika Billota, Feliksa Pignataro, Viljelma Arendta in Josipa Floeckea, ter jih naprosil, da bi s končnim izpitom preizkusili, ali g. Franc Ušeničnik, potem ko je dovršil vse bogoslovne študije, pozna vse bogoslovje tako, da bi se mu mogel podeliti doktorat bogoslovja, in ko je imenovani g. Franc Ušeničnik na zastavljena vprašanja primerno odgovoril in ugovore pravilno rešil, so vsi naprošeni profesorji komisije odgovorili z da.

Ker je g. Franc Ušeničnik dajal več let dokaze lepega vedenja in krščanske kreposti in ker je s pisano disertacijo in posebnim izpitom dokazal svoje znanje iz bogoslovne vede, so soglašali, da se mu naj zaradi krepotnosti in znanja podeli doktorat bogoslovja.

G. Franc Ušeničnik je nato izpovedal vero in se slovesno zavezal, da bo vedno in povsod branil nauke katoliške Cerkve. Mi pa smo s papeškim pooblastilom A.M.D.G. g. Franca Ušeničnika proglasili za doktorja bogoslovja in mu dali oblast, da rabi vse pravice, oblasti, insignije in privilegije bogoslovnega doktorata.

Opominjamo pa veleučenega g. Franca Ušeničnika, da pravice učiti kjerkoli bogoslovje, ki mu sedaj pristoji, ne rabi, v kolikor je mogoče, razen z dovoljenjem pristojne oblasti. Znanje pa, ki si ga je pridobil, naj modro in vrlo rabi v obrambo tistih oblasti, ki jih je Vsemogočni postavil Cerkvi in državi.

V Rimu, dne 2. julija 1894.

L. Martin, S.J., Ant-Rota, sekretar,
Emilij De Augustinis, rektor,
Mih. De Maria, ravnatelj

4 UŠENIČNIKOVO UREDNIŠKO DELO VENCA CERKVENIH BRATOVŠČIN

Leta službe spirituala in prefekta v Alojzijevišču (1896–1897), v bogoslovnem semenišču (1897–1905) in rektorske službe v zavodu sv. Stanislava (1905–1909) so bila za Franca Ušeničnika čudovit čas zbiranja gradiva za aplikativno teologijo, ki ga je po modri izbiri, strokovni razčlenitvi in pastoralni uporabnosti objavljal v reviji *Venec cerkvenih bratovščin*, v *Katoliškem obzorniku* in *Duhovnem pastirju* ter tako reševal najrazličnejša pastoralna in liturgična vprašanja, istočasno pa tudi na tak način posredno usmerjal in spodbujal pastoralno delo na župnijah.

V tem času se je Ušeničnik posebej posvetil uredniškemu delu novega lista *Venec cerkvenih bratovščin*, v katerem je objavil mnogo člankov liturgične tematike; in ker se zaradi skromnosti, ki jo je vedno odseval, ni podpisoval, jih ne moremo vključiti v njegovo bibliografijo. V prvi številki lista pove, da je namenjen vsem bratovščinam, da bi jih združeval, povezoval in pospeševal, obenem

pa, da bi budil in poživiljal v vernih Slovencih pravo krščansko pobožnost. S prisposodbo razloži, da je »Cerkev kakor večno mlado drevo, ki zeleni poleti in pozimi in poganja mladike ob vsakem času in cvetě pomladi in jeseni in na katerem zori zlati sad celo leto. Vsaka bratovščina in vsaka cerkvena pobožnost je nov cvet na tem drevesu.«⁶³³ Ob koncu prvega letnika doda, da je namen lista tudi v tem, da je »klicar našega nebeškega kralja Jezusa Kristusa, bivajočega med nami v Najsvetejšem zakramentu in glasnik Njegovega presvetega Srca.«⁶³⁴ Ker je novi list posebni glasnik bratovščinam, je Ušeničnik že na začetku izdajanja, pa tudi pozneje, večkrat prosil dušne pastirje, naj bodo njegovi 'sotrudniki', naj mu pošiljajo prispevke in naj bodo prepričani, da tudi na tak način opravljajo apostolski poklic ter širijo Božje kraljestvo. Prispevki so po večini anonimni, kar pomeni, da so v veliki meri njegovo delo ali da jih je moral vsaj urediti ali dopolniti. Zmeraj pa je Ušeničnik predstavljen kot urednik. *Venec* je izhajal šest let, od 24. decembra 1896 do vključno 24. decembra 1902, nato pa ga je 8. januarja 1903 nasledil novi list *Bogoljub*, ki je izhajal dvakrat na mesec. Z zadnjo številko *Venca* je tudi Franc Ušeničnik končal svoje uredniško delo in se bolj posvetil znanstveno-raziskovalnemu in pedagoškemu delu predavatelja na Teološki fakulteti. Je pa v času urednikovanja *Venca* objavljajl svoje razprave tudi v *Katoliškem obzorniku*, ki je prav tako v istem času začel izhajati, svoje poslanstvo verskega tiska pa sklenil štiri leta pozneje kot *Venec*.⁶³⁵ Prav te razprave v *Katoliškem obzorniku* razodevajo začetek Ušeničnikovih znanstveno-raziskovalnih razprav in njegovo vsesplošno razgledanost.⁶³⁶ Istočasno pa je objavil tudi nekaj krajših recenzij novoizdanih knjig v *Duhovnem pastirju*⁶³⁷ in *Času*.⁶³⁸

5 UŠENIČNIKOVO ZNANSTVENO-RAZISKOVALNO IN PEDAGOŠKO DELO

Franc Ušeničnik je 10. avgusta 1909 sprejel službo predavatelja pastoralne teologije v ljubljanskem bogoslovnem učilišču. Kot profesor je bil povsem predan pedagoški, raziskovalni in strokovni dejavnosti. Takrat so v pastoralno teologijo spadale: katehetika, homiletika in liturgika. Predavateljsko službo je

⁶³³ Franc Ušeničnik. Zakaj smo začeli izdajati nov list?, v: *Venec cerkvenih bratovščin* I, 24. dec. 1896, 1, str. 1–2.

⁶³⁴ Franc Ušeničnik, Čitateljem Venca!, v: *Venec cerkvenih bratovščin*, 24. nov. 1897, 12, str. 178.

⁶³⁵ Izhajal je od leta 1897 do 1906, ko ga je nasledila revija *Čas*. Vse od začetka do konca ga je urejal Aleš Ušeničnik (razen v letu 1901) in k reviji pritegnil mnoge mlade katoliške razumnike. *Obzornik* je objavljajl filozofske (Janez Evangelist Krek), zgodovinske (Franc Ksaver Lukman, Josip Benkovič) in za slovanski Vzhod odprte razprave in poročila (Franc Grivec).

⁶³⁶ Janez Oražem, Dr. France Ušeničnik učitelj dušnega pastirstva, v: *Zbornik Teološke fakultete II* (ur. Franc Grivec), Ljubljana 1952, str. 54–59; glej spodaj Bibliografija Franca Ušeničnika.

⁶³⁷ Gre za homiletični časopis, ki ga je ustanovil Anton Kržič in je začel izhajati s 1. januarjem 1884. V njem je Franc Ušeničnik objavil nekaj zelo kratkih recenzij novoizdanih knjig: o knjigah Christiana Kunza o liturgičnih opravilih levitov in strežnikov (19/1902/ 119–120) in o ministrantih (19/1902/ 747–248); o obhajanju maš za rajne (20/1903/ 322–323); o evharističnih aforizmih Jakob Merlo Horstiusa (20/1903/ 323); o knjigi Manresa Ignacija Lojolskega (20/1903/ 323–324); ter vnovič o knjigah Christiana Kunza o liturgičnih opravilih celebranta (21/1904/ 208) ter o službi mežnarja (22/1905/ 383–384).

⁶³⁸ Recenzija knjige Janeza Flisa, Umetnost v bogočastni službi, v: *Čas* 2 (1908), str. 247–248.

prevzel od profesorja msgr. Antona Zupančiča, ki je za ta predmet izdal knjigo *Duhovno pastirstvo*.⁶³⁹ Sprva je Ušeničnik želel omenjeno knjigo predelati in dopolniti, vendar je kaj hitro spoznal, da bo potrebno vso tematiko na novo razporediti in zaradi napovedanega novega zakonika cerkvenega prava na novo napisati. Zato si je vzel čas in postopoma pripravljal in objavljal gradivo, ki ga je pozneje vtikal v učbenik pastoralnega bogoslovja. V tem času predavateljske službe na bogoslovnem učilišču (1909–1919) je izdal tudi nekaj recenzij v *Voditelju* in *Času*⁶⁴⁰ ter leta 1918 knjigo o načelih za vzgojo z naslovom *Vzgojeslovna načela*, v kateri predstavi evangelijski temelj, na katerem naj se gradijo navodila za vzgojo. Delo razodeva Ušeničnikovo dobro poznavanje psiholoških zakonitosti mladostnika, po drugi strani pa njegov razumevajoč odnos, saj ne obsoja manj evangelijskih vzgojnih nazorov, ampak le vabi k večji ozaveščenosti o vzgojnih pravilih in odgovornosti staršev za vzgojo otrok. Avtor knjige opozori, da ni dovolj, da starši lepo vzgajajo otroke, ampak je potrebno tudi to, da se seznanijo z vzgojeslovjem, saj bo na podlagi tega njihova vzgoja še učinkovitejša. V svojih razlagah je zelo praktičen in nazoren. Tako vidi na primer v znamenju prekomernega ponosa človekovo nezadovoljstvo s tem, kar je že dosegel, toda, če je to hrepenenje po višjem obdano s krepostmi, lahko tak ponos spremenimo v plemenit ponos. Med drugim opozori tudi na nepravilni odnos vzgojitelja do mladih, še posebej, ko jim razlaga pomen krščanske askeze. Pri tem poudari, da lahko s prekomernim poudarjanjem askeze vzbudimo v mladih odpor proti askezi. Zato opozarja, da namen krščanske askeze ni zamoriti v nas, kar je naravnega, ampak iztrebiti, kar je slabega. Bolj kot zunanje pokorjenje je potrebno notranje brzdaje nerednih želja in pozitivna vaja v kreposti.⁶⁴¹ Knjiga je bila namenjena predvsem slušateljem pedagogike na takratnem bogoslovnem učilišču. Ker je bilo za študij pedagogike namenjenih le trideset ur predavanj, obravnava avtor samo načela oziroma temeljne resnice, na katerih naj sloni praktična vzgoja. S pomočjo misli cerkvenih očetov, pa tudi nekaterih nekatoliških avtorjev takratnega časa avtor opozarja na nesprejemljivost poudarjanja naturalizma pri vzgoji, ki so ga takrat posebej poudarjali, saj je le-ta v mnogih segmentih negacija nadnaravnega in s tem zmota takratne moderne pedagogike.

Istočasno je v *Duhovnem pastirju* izdal homiletiko (/1914/ 113–129), katehetiko (/1915/ 1–16; 57–72; 126–140; 205–220; 271–287; 335–342; 387–394) in končno še del liturgike, to je o cerkvenem letu (/1915/ 451–466; 535–550; 607–622; /1916/

⁶³⁹ Anton Zupančič, *Duhovno pastirstvo*, Ljubljana (v samozaložbi) 1885; 1894.

⁶⁴⁰ Članek o uspehih koedukacije (*Čas* 8 /1914/ 158–159), recenzija o knjigi Heortologija Bruna Lovrića (*Čas* 8 /1914/ 162–163), o knjigi Viktorja Bežka, *Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom* (*Čas* 9 /1915/ 348–351; 10 /1916/ 275–277) in *H kritiki o Bežkovem vzgojeslovju* (11 /1917/ 243–244).

⁶⁴¹ Franc Ušeničnik, *Vzgojeslovna načela*. Ljubljana 1918: Katoliško tiskovno društvo (170 strani). Zanimiva je tudi recenzija omenjenega dela profesorja dr. Josipa Demšarja v: *Čas* 12 (1918), št. 6, str. 292–293, kjer recenzent predstavi avtorja kot izrazito kompetentnega, milega in odprtega do novih nazorov, po drugi strani pa jasnega zagovornika vzgoje v duhu evangelija.

1–16; 81–86) in obredu sv. maše (/1916/ 129–139; 201–208; 261–269; 325–347). Ko pa je izšel *Zakonik cerkvenega prava* (leta 1917), je vse objavljeno gradivo v *Duhovnem pastirju* preuredil, dopolnil in pripravil za izdajo *Pastoralnega bogoslovja*, ki je izšlo leta 1919.⁶⁴² Delo vsebuje štiri področja, ki so takrat še spadala pod katedro pastoralne teologije: (1) o osebi dušnega pastirja, (2) o dušnem pastirju kot učitelju (pastoralna didaktika oz. katehetika in homiletika), (3) o dušnem pastirju kot mašniku (splošna in zakramentalna liturgika) in (4) o duhovnem voditelju krščanske občine (hodegetika oz. duhovno vodstvo in vodenje župnijske pisarne).

5.1 *Pastoralno bogoslovje* (1919, ²1932, ³1940)

O Ušeničnikovem široko zasnovanem, znanstveno utemeljenem in pastoralno praktično uporabnem Pastoralnem bogoslovju so se ob izidu razpisali različni tuji in domači recenzenti, ki na lavdacijski način pokažejo na veliko znanstveno in pastoralno vrednost omenjenega dela, obenem pa opozorijo tudi na neke vrste »pomanjkljivosti«, ki so bile predvsem sad osebne presoje in okoliščin, iz katerih so izhajale.

Tako je na primer hrvaški neznani recenzent označil Ušeničnikovo *Pastoralno bogoslovje* za prvo celostno pastoralko, ki je v celoti prilagojena novemu zakoniku cerkvenega prava. Po njegovem mnenju gre za izčrpno delo, delo pravega cerkvenega duha, pri katerem je avtor upošteval tako staro kot novo literaturo. Delo se nam predstavlja kot sodobna pastoralka, ki se lahko primerja z najboljšimi deli na tem področju. V prvem delu je avtor čudovito opisal duhovniški poklic v duhu najnovejših smernic Cerkve in najnovejše literature. Tudi poglavje o katehетиki je nadvse bogato, temeljito, pregledno in obogateno z najnovejšo literaturo, med katero pa na žalost ne najdemo upošteevane hrvaške literature. Nekoliko bolj kritičen je pri poglavju o homiletiki, za katerega pravi, da premalo upošteva cerkvene dokumente, ki govorijo o prenovi cerkvenega govornišva. Vrh tega se mu zdi z vidika didaktike homiletika premalo osredinjena na konkretne in praktične poudarke. Zelo pozitivno pa oriše poglavje, ki govori o liturgiji. O splošni liturgiki pravi, da je avtor upošteval najnovejše dokumente Cerkve in takratno sodobno literaturo ter tako na izvrsten način predstavil zgodovinski in simbolni pomen obredov, pri zakramentalni liturgiki, ki prinaša opis obredov zakramentov in zakramentalov, pa je dosledno upošteval novi zakonik cerkvenega prava. Le tu in tam se mu zdi kakšna Ušeničnikova trditev preveč rigorozna, kot na primer o pogojih za prejem obhajila. Za četrti del Ušeničnikovega *Pastoralnega bogoslovja* (hodegetika) pa pravi, da se odlikuje po lepem in popolnem razporedu snovi: (1) kolektivno duhovno vodstvo,

⁶⁴² Franc Ušeničnik, *Pastoralno bogoslovje*, Ljubljana 1919, 1932, 1940: Založila Jugoslovanska knjigarna.

(2) individualno duhovno vodstvo ter (3) o župnijski pisarni s praktičnimi in sodobnimi pastoralnimi smernicami. Posebej pohvalno pove, da je avtor namenil omenjeno delo ne le za slovenske, ampak tudi za hrvaške bralce, saj je na koncu knjige dodal kratek slovensko-hrvaški slovar določenih besed za lažje razumevanje in uporabo hrvaškim duhovnikom.⁶⁴³

K tej obširni oceni Ušeničnikovega *Pastoralnega bogoslovja* lahko dodamo še enega hrvaškega recenzenta, s kraticami podpisanega »dr. D. P.«, ki izpostavi predvsem vrednost katehetike in homiletike, za kateri pravi, da ju avtor predstavi na najbolj dovršen način. Ne more pa brez kritike na račun tega, da avtor ni upošteval hrvaške literature. Vrh tega se mu zdi preobširna razlaga liturgičnih oblik, na koncu knjige v slovensko-hrvaškem slovarčku pa neustrezna in premajhna navzočnost prevedenih nekoliko težjih slovenskih besed. Kljub tem pomanjkljivostim, če jih smemo tako imenovati, pa omenjeni avtor Ušeničnikovo delo izredno pohvali in izrazi željo, »neka naši bogoslovi i duhovni pastiri marljivo proučavaju Pastoralno bogoslovje dr. a Fr. Ušeničnika.«⁶⁴⁴

Ob tujih recenzijah pa se zdi nekoliko nenavaden opis Ušeničnikovega *Pastoralnega bogoslovja* s strani Knezoškofijskega ordinariata v Mariboru, ki ga je zapisal takratni voditelj škofijske pisarne Martin Matek. V kratki recenziji sicer prizna Ušeničniku, da gre za vrhunsko delo s tega področja, ob tem pa ostro opozori na pomanjkljivosti in zapiše: »Dasi je delo dr. Franca Ušeničnika, Pastoralno bogoslovje, 1. zvezek v znanstvenem oziru na višku in so tu dobro razložena splošna načela katehetike in homiletike, napravi vendar na čitatelja vtis, da pisatelj prezira ali vsaj premalo upošteva slovstvo drugih slovenskih škofij. Smelo se trdi, da ga sploh premalo pozna, kar daje med drugim opomba pod črto na str. 88: V Lav. škofiji rabijo molitvenik 'Malo sveto opravilo', ki ga je župnik J. Čede priredil skupaj z dr. Pečjakom. To je pa popolnoma krivo. Predvsem bi se moral bolj ozirati na Lavantinske sinode, kakor s citatom na str. 181 in na mnogoštevilna govorniška in druga mnogovrstna slovstvena dela prevzvišenega nadpastirja Lavantinskega.«⁶⁴⁵ Tako vidimo, da je kritika sicer s strokovnega vidika upravičena, po drugi strani pa jo lahko razumemo podobno

⁶⁴³ N. N. Ušeničnik, dr. Franc. *Pastoralno bogoslovje*. V Ljubljani 1919 i 1920. Založila Jugoslovanska knjigarna, v: *Vjesnik - Vrhbosna* 1920, br. 9.-12. Izdajatelj Kaptol Vrhbosanski v Sarajevu, str. 134–136.

⁶⁴⁴ Med drugim pravi: »Najbolje je, čini mi se, uspio auktor u katehatici i homiletici. Govori od srca k srcu, i kako nada sve ističe zor, ne zaboravlja, da i prema nama, koji njegovu knjigu čitamo, bude zoran. Sviđa mi se u homiletici razdioba crkvenih govora u poučne i ekshortativne, iz kojih onda izvodi ostale vrsti crkvenih govora.« (Dr. D. P. pod rubriko Književnost: Dr. Fr. Ušeničnik: *Pastoralno bogoslovje*. Ljubljana 1919–20, v: *Vlasnik Hrv. katol. društvo*: Broj 3.6. Zagreb, mart. do junija 1920, 23, str. 28–29; glej v: NŠAL, Zapuščine, šk. 45).

⁶⁴⁵ NŠAL, Zapuščine, šk. 45, Martin Matek, Dopis Kn. šk. konzistorija št. 4454 z dne 13. okt. 1919, naslovljen Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani. Kljub kritiki je Franc Ušeničnik dobil dovoljenje za natis *Pastoralnega bogoslovja* 22. maja 1919, ko mu je ravnatelj škofijske pisarne z dopisom št. 2706 zapisal: »Na vašo prošnjo z dne 22. t. m. se s tem dovoli natisak Vaše knjige 'Pastoralno bogoslovje. Prvi zvezek', ko je cenzor dr. Gregorij Pečjak s poročilom z dne 21. t. m. izjavil 'Nihi obstat'« (NŠAL, Zapuščine, šk. 45).

kot hrvaške kritike, ki provincialistično navdihnjeno pripisujejo avtorju in njegovemu delu nepotrebno senco.

Pastoralno bogoslovje so tako študentje kot duhovniki doma in na Hrvaškem radi uporabljali. Četudi je knjiga izšla v 1500 izvodih, je hitro pošla in avtor je že moral misliti na novo izdajo. V tem času je tudi Sveti sedež izdal mnogo novih dokumentov s področja pastoralne teologije. Zato se je Franc Ušeničnik odločil, da besedilo preoblikuje v luči novih dokumentov in novih zahtev poučevanja.

V predgovoru v drugo izdajo nam avtor pove, da je za novo izdajo preoblikoval poglavje o dušnopastirski službi in katoliški akciji, o duhovnem vodstvu mladine, pastoralnih obiskih po družinah, liturgičnem življenju v župniji in o delu v društvih. Ker pa so v tem času postale katehetika, homiletika in liturgika samostojne vede, je le-te izločil iz pastoralnega bogoslovja, poglobil in nadgradil pa ostale teme.

Drugo izdajo *Pastoralnega bogoslovja* je Jože Pogačnik označil kot zbirko navodil hierarhičnega učiteljstva in vladarstva, izdanih pod vodstvom Svetega Duha, vsebin iz bogate zakladnice pastoralnega nauka, obrednikov in raznovrstnih dekretov, predvsem pa je v njem navzoča »solida doctrina catholica«. Po njegovem mnenju se knjiga odlikuje tudi po sodobnosti in praktičnosti, saj upošteva vsa nova cerkvena in državna navodila, predvsem pa novo nastale pastoralne zahteve. Pisatelj je torej iz druge izdaje izločil katehetiko, homiletiko in liturgiko, slednjo je izdal v posebni knjigi, prvi dve pa prepustil drugim predavateljem. Pogačnik pravi, da je omenjena knjiga sad najnovejše znanosti in izredne skrbnosti, manjkajo pa ji določene teme iz medicinske pastoralke, moderne psihologije in pedagogike.⁶⁴⁶

Še bolj dovršeno obliko pa je dal tretji izdaji *Pastoralnega bogoslovja*, kar je razvidno iz njegove uporabljene druge izdaje, v katero si je zapisoval, črtal in dopolnjeval tako, da je ostala le redko katera stran nepopravljena in nedopolnjena. Avtor je v tretji izdaji namreč omilil mnoge trditve, izpustil, kar ni bilo več v veljavi, podrobneje in z novimi primeri razložil, kar je bilo manj razumljivo in tako dal novi izdaji bolj sodobno in praktično obliko. Kljub temu je nova izdaja ohranila nespremenjena osnovna načela, na katerih sta zgrajeni predhodni izdaji, ista pa je tudi razvrstitev snovi. Svoje dopolnitve in spremembe vsebine nove izdaje avtor utemelji takole: »Velike neprilike prizadevajo duhovnikom v naši dobi vedno bolj pogostni mešani zakoni ter neveljavno sklenjeni zakoni, apostazije in zopetno vračanje v katoliško Cerkev. Govoril sem o tem

⁶⁴⁶ Pogačnik pove tudi, da je bilo mnogo poglavij dopolnjenih ali dodanih: o dušnopastirski skrbi za delavce, ki je pisano izredno stvarno in toplo, o katoliški akciji, duhovnem vodstvu mladine, pastoralnih obiskih po družinah, liturgičnem življenju, prosvetnem in vzgojnem delu po društvih, političnem delu duhovnikov, delu za misijone med pogani in o delu za cerkveno edinstvo. Glej: Jože Pogačnik, Ušeničnik dr. Fr., *Pastoralno bogoslovje*, v: *BV* 13 (1933), št. 4, str. 292.

že v drugi izdaji; v novi izdaji razpravljam o teh rečeh bolj nadrobno. Izpopolnil sem tudi poglavje o pogostem obhajilu. Pri posameznih zakramentih sem vpletel najvažnejše opombe o obredu. Poglavje o Katoliški akciji, ki jo je Pij XI. imenoval integralen del pastoralnega bogoslovja, sem čisto na novo predelal. Kjer se v knjigi naštevajo ali omenjajo odpustki, sem vse preuredil po novi avtentični zbirki ... Nove odloke sv. stolice sem vdel v tvarino, kamor pristojé.«⁶⁴⁷

Vse izdaje *Pastoralnega bogoslovja* so bile namenjene najprej slušateljem pastoralnega bogoslovja, nato predavateljem kot vodilo pri predavanjih in duhovnikom kot pomoč pri njihovem dušnem pastirstvu. Kljub upokojitvi leta 1937, je z veliko natančnostjo pripravil tretjo izdajo *Pastoralnega bogoslovja* (1940), nato pa še drugo izdajo *Katoliške liturgike* (1945), kar potrjuje, da se je nadvse zavedal uporabnosti omenjenih del.

Se pa v njegovi zapuščini nahaja zanimiv dopis njegovega bivšega sodelavca in kolega, poznejšega beograjskega nadškofa dr. Josipa Ujčiča, ki je prosil Ušeničnika, naj za tretjo izdajo *Pastoralnega bogoslovja* dopolni nekatera vprašanja z dodatnimi razlagami, še posebej tiste teme, ki zadevajo vprašanja odpada od vere, porok med katoličanom in pravoslavnim, vprašanja o kano-ničnih vizitacijah itd.⁶⁴⁸ Vse to razodeva, da so mu mnogi priznavali izredno kompetentnost v reševanju pastoralnih vprašanj, vrh tega pa, da je bil tudi on v svoji preprostosti vedno sprejemljiv za predloge drugih in odprt za nenehno izpopolnjevanje nadvse dragocenega priročnika za pastoralna vprašanja. Tudi njegov naslednik na liturgični katedri, Ciril Potočnik, je videl v Ušeničnikovem *Pastoralnem bogoslovju* »idealno učbenik, ki slušatelju z jasno opredelitvijo, z logično razvrstitvijo, s kratkimi odstavki in razločnim tiskom, olajša študij, kolikor le more. Tudi učitelju, ki tvarino predava, ne bo treba veliko dopolnjevati, ko knjiga sama nudi mnogo lepih primerov za ilustracijo.«⁶⁴⁹

5.2 *Katoliška liturgika* (1933, ²1945)

Ker je leta 1932 liturgika postala samostojna veda na Teološki fakulteti, jo je Franc Ušeničnik izvzel iz predavanj pastoralne teologije in posledično tudi iz priročnika *Pastoralno bogoslovje*, ter jo že naslednje leto 1933 izdal kot samostojno knjigo z naslovom *Katoliška liturgika*. Četudi se na svoj način prepletajo pastoralna in liturgična vprašanja, je gradivo pastoralnega bogoslovja ostalo v dotedanjem priročniku *Pastoralno bogoslovje*, splošna in zakramentalna liturgika pa sta bili izvzeti, predelani in dopolnjeni ter izdani v samostojnem priročniku. Namen priročnika je v tem, da bi študentje s pomočjo praktičnega priročnika temeljiteje osvojili duha liturgije, se seznanili z osnovnimi pojmi liturgične vede

⁶⁴⁷ Franc Ušeničnik, *Pastoralno bogoslovje*, Ljubljana 1940, str. IV.

⁶⁴⁸ Dopis z naslovom: Dragi gospod kolega! Iz dne 27. aprila 1939, v: NŠAL, Zapuščine, šk. 48.

⁶⁴⁹ Ciril Potočnik, Ušeničnik, dr. F., *Pastoralno bogoslovje*. Tretja, popravljena izdaja. Ljubljana 1940, v: BV 21 (1941), št. 1, str. 100–104.

in si odprli pot k intenzivnejšemu študiju liturgije. Zato je Ušeničnik gradivu o liturgiji, ki se je nahajalo v prvi izdaji *Pastoralnega bogoslovja* iz leta 1919, dodal tedaj nove veljavne določbe za posamezna liturgična opravila in pripravil priročnik tako za študente kot za duhovnike v dušnem pastirstvu. Ko je bila prva izdaja *Katoliške liturgike* razprodana, je Ušeničnik pristopil k pripravi nove, izpopolnjene izdaje, saj je »pri pouku na Teološki fakulteti uvidel, da bi bilo treba to in ono drugače povedati, razširiti, dopolniti, zlasti še, ker je liturgična veda prav v zadnjem času marsikaj novega dognala. Zapiše, da je izpopolnil zgodovino liturgije v najstarejši dobi, zlasti obrede Velikega tedna; presnoval poglavje o svetih časih, bolj pokazal njih pomen za naše notranje življenje; dodal novo poglavje o mašnih molitvah in njih notranjem sestavu; navedel razne novejšje cerkvene odloke ter dodal in predelal še mnogo drugega.«⁶⁵⁰ Izšla je osem let po njegovi upokojitvi, ko mu je vid že opešal in mu je pri urejanju gradiva pomagal njegov brat Aleš, prelat in univerzitetni profesor v pokoju. Vsekakor pa je Ušeničnikova *Katoliška liturgika* bila in ostala izredno uporabna za predavatelje liturgike kot tudi za pastoralne delavce. O tem nam zgovorno pričuje tudi Ciril Potočnik, ki si jo je dal vezati v tri zvezke na način, da je vložil vsaki drugi list prazen in besedilo dopolnjeval z dodatnimi razlagami, predvsem pa z novimi cerkvenimi dokumenti in bibliografijo.⁶⁵¹

5.3 Znanstveni članki

Po besedah Janeza Oražma je Ušeničnik v času profesorske službe v *Bogoslovnem vestniku* objavil okrog 142 prispevkov, ki se nanašajo na dušno pastirstvo, 41 recenzij z mnogimi dopolnili, nasveti in popravki ter sedem obširnih znanstvenih in za slovensko liturgično zgodovino nadvse pomembnih razprav, s katerimi se predstavlja kot znanstveni raziskovalec najvišje stopnje.⁶⁵² Prav te razprave, ki so več ali manj vse iz domače liturgične in pastoralne zgodovine, najbolj razodevajo Ušeničnikov znanstveni pristop k razpravi na določeno temo. Ker so razprave nadvse pomembne za našo slovensko liturgično zgodovino, je prav, da vsaj nekatere, oz. pomembnejše od njih, izpostavimo.

⁶⁵⁰ Franc Ušeničnik, *Katoliška liturgika*, Ljubljana 1945, str. VI.

⁶⁵¹ Gre za izdajo *Katoliške liturgike* iz leta 1945, ki jo je Potočnik dal vezat v tri zvezke in se nahaja v kabinetu za liturgiko Teološke fakultete v Ljubljani.

⁶⁵² Janez Oražem, Dr. France Ušeničnik učitelj dušnega pastirstva, v: Franc Grivec (ur.), *Zbornik Teološke fakultete* II., Ljubljana 1952, str. 54–59. V arhivu Teološke fakultete v Ljubljani se nahaja Poročilo o literarnem delu rednega profesorja na Teološki fakulteti dr. Franca Ušeničnika v dobi od leta 1919 do 1927, ki ga je sam napisal 4. januarja 1928. Iz seznama je razvidno, da je ob knjigi *Pastoralno bogoslovje* objavil vse razprave (10), referate in beležke (59) ter kritike oz. recenzije (15) izključno v *Bogoslovnem vestniku*. Ob podrobnejšem pregledu Ušeničnikovih člankov vendarle najdemo eno recenzijo, ki je ni uvrstil na seznam, je pa bila objavljena v *Času* 16 (1922), str. 228–229. Gre za recenzijo o Kniewaldovem molitveniku *Rimski misal*, Zagreb 1921. Tudi pozneje je povečini vse razprave objavljval v *Bogoslovnem vestniku*, saj je bil in je ostal *Bogoslovni vestnik* najpomembnejša revija Teološke fakultete v Ljubljani.

Ena izmed prvih obširnejših Ušeničnikovih razprav (65 strani dolga) nosi naslov *Rigorizem naših janzenistov*. Gre za nazor, ki so ga prevzele nekatere cerkvene in svetne oblasti. Ob tem nenavadnem nazoru si je Ušeničnik, ob vesplošnem prepričanju, da so bili naši janzenisti mrki, ljudomrzni, črnogledi, moralno trdosrčni in rigorozni, zastavil vprašanje: v čem so bili naši janzenisti res takšni in kako daleč je segel rigorizem naših janzenistov? V razpravi se nasloni na analizo pastoralne poslanice Herbersteinovega (1772–1787) naslednika nadškofa Mihaela Brigida, ki je vodil ljubljansko škofijo v letih od 1787 do 1806 in v omenjeni poslanici toži nad slabim duhovnim stanjem škofije in pomanjkanjem duhovnikov ter nad vesplošnim preziranjem duhovniškega poklica. Kot Brigido, tako se tudi Ušeničnik osredotoči na nedopustne pomanjkljivosti, ki jih najde pri duhovnikih: zanemarjanje bogoslovnih študijev, zanikrnost v oznanjevanju Božje besede, razlike v nauku, ki ga oznanjajo, razlike v javni Božji službi, življenje nekaterih duhovnikov, ki se ne ujema s svetim poklicem ter preziranje stare discipline, kakor jo določajo stari zakoni. Od naštetih napak Ušeničnik izpostavi le eno, ki je po njegovem prepričanju glavni vzrok slabega duhovnega stanja, to je zanemarjanje bogoslovnega študija in branje janzenistično navdihnjenih knjig. V razpravi Ušeničnik pokaže izredno široko znanje o tedanjih najpomembnejših teoloških, moralnih in dogmatičnih, janzenistično usmerjenih piscih in njihovih delih, ki sta jih priporočala tako Herberstein kot Brigido. Ob daljši razpravi na temo janzenistično navdihnjene duhovne literature, ki so jo duhovniki prebirali in iz nje črpali navdih za pastoralno delo, vendarle pride do spoznanja, da naši janzenistično usmerjeni duhovniki niso širili janzenističnih zmot, ampak le zakramentalni rigorizem, ki ga je zahtevala takratna cesarska in cerkvena oblast.

Veliko zanimanje za odkrivanje »slovenskih« liturgičnih korenin je Ušeničnik pokazal z obširno razpravo, ki nosi naslov *Obrednik oglejske Cerkve v ljubljanski škofiji*. Razprava prinaša podroben opis posebnosti oglejskega obreda, njegovih tiskanih misalov in ritualov ljubljanske škofije, opis liturgičnih posebnosti mašnega in krstnega obreda, obreda bolniškega maziljenja in svete popotnice, poročnemu obredu in obredu nekaterih zakramentalov, posebnosti velikonočnega tridnevja ter tega kdaj je v ljubljanski škofiji prenehal oglejski obred. Namreč, slovensko ozemlje oglejskega patriarhata (vse do Drave; mejo je potrdil Karel Veliki 14. 6. 811) je tudi z ustanovitvijo ljubljanske škofije (leta 1461) ohranilo oglejski obred in je ob ukinitvi le-tega (leta 1596) vključilo v rimski obred nekatere obredne sestavine, ki so še danes v veljavi v slovenski Cerkvi. Razprava velja še zdaj za najobširnejši pregled oglejskih tiskanih misalov in ritualov ljubljanske škofije, predvsem pa za najpodrobnejši prikaz razlik med

oglejskim in rimskim obredom ter ohranjenih oglejskih sestavin in običajev v slovenskem liturgičnem prostoru.⁶⁵³

Ena izmed najbolj priljubljenih tem profesorja Ušeničnika so bili »brižinski spomeniki« s posebnim ozirom na slovensko »očitno izpoved« v liturgiji, saj ji je namenil kar tri razprave,⁶⁵⁴ v katerih kot teolog izpostavi, za razliko od predhodnikov, liturgični značaj brižinskih spomenikov, rabo »očitne izpovedi« izven zakramentalne spovedi, to je kot sredstvo za vzgojo v spokornem duhu, spoznavanje grešnosti, oblikovanje vesti in v pomoč pri spreobrnjenju ter obhajanju samega zakramenta pokore. Vsi ti nameni »očitne izpovedi« se danes pripisujejo namenu Cerkve, ki svetuje, naj bi ob obhajanju zakramentalne spovedi pogosto obhajali tudi posebna spokorna opravila, ki nam lahko pomagajo k spoznavanju greha, kesanju in k resnični spreobrnitvi.⁶⁵⁵

V razpravi pride Ušeničnik do spoznanja, da sta obe slovenski formuli »očitne izpovedi« namenjeni za »spoznavanje vere in obnavljanje krstnih obljub«⁶⁵⁶ in ne za zakramentalno spoved, saj je duhovnik govoril v množini »glagolite« in ne v ednini oziroma posamezniku, kot je to pri zakramentalni spovedi. Isto potrjuje tudi molitev, ki jo je mašnik molil po »očitni izpovedi« nad verniki, saj je uporabil prav tako množinsko obliko. Svoja spoznanja potrdi z razlago Honorija Avgustodunskega iz 12. stoletja, ki jasno pove, da očitne izpovedi niso zakramentalne in so jih verniki po navadi molili po pridigi, ko so se obtoževali manjših ali pozabljenih grehov, nato pa jim je mašnik dal splošno odvezo, ki tudi po razumevanju sv. Tomaža Akvinskega in mnogih drugih nima zakramentalne vrednosti. So pa jo molili ne le ob nedeljskih in prazničnih mašah, ampak tudi pri mašah za rajne. V razpravi *Kdaj so začeli v liturgiji moliti 'očitno izpoved' v narodnem jeziku* pa pride do ugotovitve, da »liturgično historični razlogi govorijo proti temu, da bi bili v nemških deželah že proti koncu 9. stoletja med mašo po pridigi molili očitno izpoved. Ni pa liturgičnih pomislekov, da segajo začetki slovenskih izpovednih formularjev tja v 9. stoletje.«⁶⁵⁷

Ob množici raznovrstnih preglednih znanstvenih člankov se ustavimo še ob enaindvajset strani dolgi razpravi z naslovom *Kristus v liturgičnih molitvah*, v kateri avtor pokaže, kako so vplivale raznovrstne teološke razprave in herezije na spremembo naslovljenca v liturgičnih in osebnih molitvah. Prvotno so bile

⁶⁵³ Ob tej razpravi je tudi bogata razprava o oglejskem obredu svete maše, ki jo je napisal Jožef Smrekar pod naslovom *Stare pisane mašne bukve kranjskega farnega arhiva*, v: *Zgodovinski zbornik* 1888 in 1889, str. 7–14, 25–30, 37–46, 53–62, 71–78, 87–94, 102–108.

⁶⁵⁴ Slovenska 'očitna izpoved' v liturgiji, v: *BV* 6 (1926), str. 265–191; 'Očitna izpoved' med črno sv. mašo, v: *BV* 8 (1928), str. 186–191; *Kdaj so začeli v liturgiji moliti 'očitno izpoved' v narodnem jeziku*, v: *BV* 16 (1936), str. 81–98.

⁶⁵⁵ *Rimski obrednik. Sveta pokora*, Ljubljana 1976, št. 36–37.

⁶⁵⁶ Prav ta vidik poudari prvi vzorec spokornih opravil v pokoncilskem obredniku, ki nosi naslov: »Pokora kot sredstvo za utrditev in obnovitev krstne milosti« (*Rimski obrednik. Sveta pokora*, Ljubljana 1976, str. 159–162).

⁶⁵⁷ Franc Ušeničnik, *Kdaj so začeli v liturgiji moliti 'očitno izpoved' v narodnem jeziku*, v: *BV* 16 (1936), št. 2, str. 81–98.

vse liturgične molitve naslovljene na prvo Božjo osebo, torej na Boga Očeta po sredniku Jezusu Kristusu (1 Pt 4,11), nekatere zasebne molitve pa na Očeta in Sina, saj pravi Jezus: »Če me boste kaj prosili v mojem imenu, bom storil.« (Jn 14, 14) Tako so bile že v apostolski dobi zasebne molitve naslovljene na Kristusa. Ta sprememba naslovljenca pa se v liturgičnih molitvah pojavi šele po sporu z arijanci, ki so očitali Cerkvi, da prinaša molitve Očetu po sredniku Kristusu, kar je mogoče razumeti, da je Kristus podrejen Očetu. Tako so na primer sv. Atanazij, Janez Zlatousti in Ciril Aleksandrijski utemeljevali, da je Kristus kot človek naše zaupanje pri Očetu, naš veliki duhovnik, srednik in besednik, ki prinaša Očetu naše molitve, kot Bog pa deli z Njim vse dobrote svojim svetim. Nato Ušeničnik v razpravi opozori na to, da je sprememba naslovljenca vplivala na vernike in da je kljub temu, da je v oracijah rimskega misala, zlasti v kanonu, še zelo živa misel na Kristusa srednika, vendarle v zavesti vernikov od srednjega veka naprej nekoliko zbledela. In čim bolj se je v liturgiji odmikal Kristus kot srednik, tem bolj so se verniki počutili sami pred Božjim veličastvom, kar je rodilo zavest pretirane nevrednosti in strahu pred Božjo veličino. Na podlagi tega spoznanja pa Ušeničnik v omenjeni razpravi preide k njemu zelo ljubi liturgični temi, k spodbujanju k pogostemu prejemanju svetega obhajila.

6 BIBLIOGRAFIJA FRANCA UŠENIČNIKA

O življenju in poslanstvu Franca Ušeničnika nam zgovorno govori tudi njegova bibliografija, ki jo je mogoče zaslediti v raznovrstnih drobcih, kot so *Slovenski biografski leksikon*, v katerem Marijan Smolik kratki biografiji Franca Ušeničnika doda še glavne obrise njegove bibliografije,⁶⁵⁸ v *Mohorski bibliografiji*, ki prinaša le popis življenjepisov svetnikov in Marijinih praznikov, ki jih je Ušeničnik pripravil za izdajo knjige *Življenje svetnikov* (1928–1943),⁶⁵⁹ in v *Zborniku Teološke fakultete*, v katerem Janez Oražem v sumaričnem pregledu in opisu Ušeničnikovega pastoralnega dela na leksikonski način naniza njegova pomembnejša dela.⁶⁶⁰

⁶⁵⁸ Marijan Smolik, *Ušeničnik Franc, Častni kanonik, apostolski protonotar* (1866–1952), v: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi752242/> (pridobljeno: 15. 2. 2019).

⁶⁵⁹ Janko Moder, *Mohorska bibliografija*, Celje 1957, str. 106: Ciril Jeruzalemski (Žs 1928, 504–508), Benedikt (Žs 1928, 520–528), Justin, mučenec (Žs 1929, 67–75), Benedikt Jožef Laber (Žs 1929, 77–85), Anzelm (Žs 1929, 102–112), Pij V., papež (Žs 1932, 195–202), Primož in Felician (Žs 1934, 427–433), Obiskovanje Device Marije (Žs 1934, 9–13), Devica Marija Karmelska (Žs 1936, 92–95), Aleš (Žs 1936, 9–97), Kamil (Žs 1936, 98–102), Ignacij Lojolski (Žs 1936, 162–170), Marija Devica Snežna (Žs 1937, 187–191), Ivana Frančiška Šantalska (Žs 1937, 260–270), Roza Limanska, devica (Žs 1938, 347–351), Presveto ime preblažene Device Marije (Žs 1938, 366–371), Povišanje svetega križa (Žs 1938, 378–380), Sedem žalosti Device Marije (Žs 1938, 381–386), Frančišek Asiški (Žs 1940, str. 21–34), Preblažena Devica Marija, Kraljica svetega rožnega venca (Žs 1940, str. 43–48), Materinstvo preblažene Device Marije (Žs 1940, str. 65–71).

⁶⁶⁰ Franc Grivec (ur.), *Zbornik Teološke fakultete II.*, Ljubljana 1952, str. 52–61.

a. Ušeničnikove knjige

- *Vzgojeslovna načela*, Ljubljana 1918: Katoliško tiskovno društvo.
- *Pastoralno bogoslovje*, Ljubljana ¹1919, ²1932, ³1940: Založila Jugoslovanska knjigarna.
- *Katoliška liturgika*, Ljubljana ¹1933, ²1945: Založila Jugoslovanska knjigarna.

b. Znanstvene razprave

- Kje je grob sv. Cirila, v: *KO* 2 (1898) 1, 61–70.
- Katoliška cerkev in kultura, v: *KO* 7 (1903) 2, 132–154.
- Stare krščanske knjižnice, v: *KO* 7 (1903) 2, 166–177.
- V obrambo resnice. Odgovor dr. Trillerju, v: *KO* 7 (1903) 3, 255–272.
- Štrajk in krščanska etična načela, v: *KO* 8 (1904) 3, 287–298.
- Psihologični razvoj v Luthru, v: *KO* 8 (1904) 3, 336–342.
- Schönleben o Brezmadežni, v: *KO* 8 (1904) 4, 413–426.
- Homiletika, v: *DP* 30 (1913) 11, 601–607; 12, 657–665; 31 (1914) 4, 113–129; 5, 169–184; 6, 241–256; 7, 313–328; 8, 385–391.
- Katehetika, v: *DP* 32 (1915) 1, 1–16; 2, 57–72; 3, 126–140; 4, 205–220; 5, 271–287; 6, 335–342; 7/8, 387–394.
- Cerkveno leto, v: *DP* 32 (1915) 9/10, 451–466; 11, 535–550; 12, 607–622; 33 (1916) 1, 1–16; 2, 81–86.
- Obred sv. maše, v: *DP* 33 (1916) 3, 129–139; 4, 201–208; 5, 261–269; 6/7, 325–347.
- Novi cerkveni zakonik in prvo sv. obhajilo otrok, v: *BV* 1 (1920/21) 2, 164–168.
- Liturgija in naše notranje življenje, v: *BV* 1 (1920/21) 3/4, 300–304.
- Bogoslovna semenišča na Francoskem, v: *BV* 2 (1922) 1, 81–86.
- Rigorizem naših janzenistov, v: *BV* 3 (1923) 1, 1–49.
- Prepovedana knjiga?, v: *BV* 4 (1924) 2, 161–163.
- Obrednik oglejske cerkve v ljubljanski škofiji, v: *BV* 4 (1924) 1, 1–35; 2, 97–127; 5 (1925) 2, 188.
- Dostavek k razpravi o oglejskem obredniku v ljubljanski škofiji, v: *BV* 5 (1925) 2, 188–189.
- Za sveto leto 1925, v: *BV* 5 (1925) 1, 55–64.
- Pravice izpovednikov v svetem letu 1926, v: *BV* 6 (1926) 3, 220–228.
- Slovenska 'očitna izpoved' v liturgiji, v: *BV* 6 (1926) 4, 265–301.
- 'Očitna izpoved' med črno sv. mašo, v: *BV* 8 (1928) 2, 186–191.
- Najstarejši glagolski spomenik in liturgija sv. Cirila in Metoda, v: *BV* 10 (1930) 3/4, 235–253.
- Kristus v liturgičnih molitvah, v: *BV* 15 (1935) 1, 33–54.

- Kdaj so začeli v liturgiji moliti 'očitno izpoved' v narodnem jeziku?, v: *BV* 16 (1936) 2, 81–98.

c. Strokovni članki

- Zakaj smo začeli izdajati nov list?, v: *Venec cerkvenih bratovščin I.*, 24. dec. 1896, 1, str. 1–2.
- Čitateljem Venca!, v: *Venec cerkvenih bratovščin II.*, 24. nov. 1897, 12, str. 178.
- Uspehi koedukacije, v: *Čas* 8 (1914) 2, 158–159.
- Zakramentalna odveza po kan. 886, v: *BV* 1 (1920/21) 1, 88–91.
- Redni izpovednik redovnic, v: *BV* 1 (1920–21) 1, 91.
- Koga dušni pastir ne sme pripuščati k cerkvenim pogrebom?, v: *BV* 1 (1920/21) 1, 91–92.
- Za slabovidne mašnike, v: *BV* 1 (1920/21) 1, 92.
- Pouk v katekizmu, v: *BV* 1 (1920/21) 1, 92–93.
- Spokornik iz tuje dieceze in rezervati, v: *BV* 1 (1920/21) 2, 168–169.
- Sv. izpoved redovnic, v: *BV* 1 (1920/21) 2, 169–170.
- Pojasnilo k postni zapovedi, v: *BV* 1 (1920/21) 2, 173.
- Postna zapoved za ljubljansko in lavantinsko škofijo leta 1921, v: *BV* 1 (1920/21) 2, 173–174.
- Resna beseda o mašniškem celibatu, v: *BV* 1 (1920/21), št. 2, 177–178.
- Odveza od izobčenja, v: *BV* 1 (1920/21), št. 3/4, str. 305–307.
- Ali so Vincencijeve družbe cerkvene družbe?, v: *BV* 1 (1920/21), št. 3/4, str. 307.
- Izpregled zakonskih zadržkov, če je že vse pripravljeno za poroko, v: *BV* 1 (1920/21), št. 3/4, str. 307–308.
- Navodilo za slabovidne mašnike, v: *BV* 1 (1920/21), št. 3/4, str. 311–312.
- *Benedictus, qui venit* pri peti maši, v: *BV* 1 (1920/21), št. 3/4, str. 313.
- Vpletanje roženvenških skrivnosti med češčenamarijo, v: *BV* 1 (1920/21), št. 3/4, str. 313.
- Ali moremo molke, svetinjice, obdarjene z odpustki, drugim prepustiti?, v: *BV* 2 (1922), št. 1, str. 78.
- Dokaz samskega stanu in naznanilo o sklenjeni poroki, v: *BV* 2 (1922), št. 1, str. 78–79.
- O votivni maši v čast presv. Srcu Jezusovemu prvi petek v mesecu, v: *BV* 2 (1922), št. 1, str. 79.
- *Oratio »Fidelium«*, v: *BV* 2 (1922), št. 1, str. 79–81.
- *Orationes ab Ordinario imperatae*, v: *BV* 2 (1922), št. 1, str. 81.
- Sv. izpoved v velike praznike, v: *BV* 2 (1922), št. 2, str. 161–163.

- Kdaj se presv. Rešnjo Telo prenaša k bolnikom tajno?, v: *BV* 2 (1922), št. 2, str. 173–174.
- Kako se molijo ali pojo lavretanske litanije, v: *BV* 2 (1922), št. 2, str. 174.
- O izpovedni molčečnosti, v: *BV* 2 (1922), št. 3/4, str. 283–286.
- Komu se zakramentali ne smejo deliti?, v: *BV* 2 (1922), št. 3/4, str. 286–289.
- Prepovedane slike, v: *BV* 2 (1922), št. 3/4, str. 289–291.
- O sv. obhajilu pri polnočni maši na sv. večer v župnih cerkvah, v: *BV* 2 (1922), št. 3/4, str. 291–292.
- Nova prošnja v litanijah vseh svetnikov, v: *BV* 2 (1922), št. 3/4, str. 294.
- Ali smejo verniki pri sv. maši mašniku odgovarjati in glasno moliti molitve v kánonu?, v: *BV* 3 (1923), št. 1, str. 79–80.
- Kako so molili v Družbi Jezusovi v nje prvi dobi?, v: *BV* 3 (1923), št. 2, str. 171–176.
- Causa beatificationis častitljivega božjega služabnika Roberta kardinala Bellarmina, v: *BV* 1 (1920/21), št. 2, str. 199–200.
- Odveza od cenzur, v: *BV* 3 (1923), št. 2, str. 179.
- Izpregled zakonskih zadržkov, v: *BV* 3 (1923), št. 2, str. 179–180.
- De jejunio eucharistico ante Missam, v: *BV* 3 (1923), št. 3/4, str. 282–283.
- Dijaški dvoboji, v: *BV* 3 (1923), št. 3/4, str. 284–285.
- Župnikova pravica pri procesijah, v: *BV* 3 (1923), št. 3/4, str. 285–286.
- Votivna maša v čast presv. Srcu Jezusovemu prvi petek v mesecu, v: *BV* 4 (1924), št. 1, str. 79.
- Zadnji evangelij pri maši, v: *BV* 4 (1924), št. 1, str. 79–80.
- Vprašanje o mašnem štipendiju, v: *BV* 4 (1924), št. 1, str. 80.
- Prepovedana knjiga, v: *BV* 4 (1924), št. 2, str. 161.
- K vprašanju o zadnjem evangeliju pri maši, v: *BV* 4 (1924), št. 2, str. 174–176.
- Jejunium eucharisticum, v: *BV* 4 (1923), št. 2, str. 176.
- Kolikokrat se moli pri oficiju antifona preblažene D. Marije?, v: *BV* 4 (1924), št. 2, str. 176.
- Črna maša za rajnega po prejetem poročilu o smrti, v: *BV* 4 (1924), št. 3/4, str. 274–275.
- Izpovedovanje v župnijah ob meji domače in sosednje dieceze, v: *BV* 4 (1924), št. 3/4, str. 275–277.
- Izpovednik v tuji škofiji, v: *BV* 4 (1924), št. 3/4, str. 277.
- Sv. obhajilo in konkubinarji, v: *BV* 4 (1924), št. 3/4, str. 277–278.
- Kdaj se sme sv. poslednje olje iznova podeliti?, v: *BV* 4 (1924), št. 3/4, str. 278–279.
- Sv. obhajilo pri polnočni maši na sv. večer, v: *BV* 5 (1925), št. 1, str. 71–72.
- Liturgične določbe za evharistične shode, v: *BV* 5 (1925), št. 1, str. 72.

- Porcijunkulski odpustki, v: *BV* 5 (1925), št. 1, str. 72–73.
- Razni blagoslovi v sv. letu, v: *BV* 5 (1925), št. 2, str. 170–171.
- Cerkevne organizacije in redno dušno pastirstvo, v: *BV* 5 (1925), št. 3/4, str. 252–255.
- Rimskim romarjem, v: *BV* 5 (1925), št. 3/4, str. 256.
- Za tiste, ki v sv. letu ne morejo iti v Rim, v: *BV* 5 (1925), št. 3/4, str. 256.
- Odloki sv. Stolice, v: *BV* 6 (1926), št. 3, str. 228–230.
- Novi rimski obrednik, v: *BV* 6 (1926), št. 4, str. 336–340.
- Izpregled za hlapčevska dela v nedelje in praznike, v: *BV* 6 (1926), št. 4, str. 342–343.
- Odpustki križevega pota, v: *BV* 7 (1927), št. 2, str. 142.
- Zakaj ni sv. Petra Kanizija v našem liturgičnem direktoriju, v: *BV* 7 (1927), št. 2, str. 143.
- Zoper nenravno slovstvo, v: *BV* 7 (1927), št. 3/4, str. 228–230.
- Action Française katoličanom prepovedana, v: *BV* 7 (1927), št. 3/4, str. 230–233.
- Rimske štacijske cerkve, v: *BV* 7 (1927), št. 3/4, str. 235–240.
- Odgovori odbora za razlaganje cerkvenega zakonika: o izpovedi redovnic; o odvezi v smrtni nevarnosti; o izpregledu zakonskih zadržkov; o subdelegaciji za poroko, v: *BV* 8 (1928), št. 2, str. 161–165.
- Odloki sv. stolice: O tajnem prenašanju presv. Rešnjega Telesa k bolnikom; Ali sme mašnik ob priliki, ko prinese sv. obhajilo bolniku, tudi druge vernike izpovedati in obhajati; Kako naj se upodablja sv. Duh?; Zoper one, ki prihajajo iz orienta in nabirajo mašne štipendije; Ali morejo biti redovne osebe člani društva za razširjanje vere?; O sklepanju sv. zakona samo pred pričami, brez pristojnega župnika; O župnikovi pasivni asistenci pri sklepanju mešanega zakona, v: *BV* 8 (1928), št. 3/4, str. 298–302.
- O molitvi v čast najsvetejšemu zakramentu med mašo, v: *BV* 9 (1929), št. 1, str. 56–67.
- Prefacija pri votivni poročni maši med osmino vnebohoda, v: *BV* 9 (1929), št. 1, str. 67–68.
- Pokopavanje mrličev v cerkvi, v: *BV* 9 (1929), št. 1, str. 68.
- Prepovedi *Indexa* in katoličani vzhodnega obreda, v: *BV* 9 (1929), št. 1, str. 68.
- Dostavki v krstni knjigi v krajih sedanje Rusije, v: *BV* 9 (1929), št. 1, str. 68–69.
- O izrednem svetem letu 1929, v: *BV* 9 (1929), št. 2, str. 169–173.
- Altare privilegiatum v svetem letu 1929, v: *BV* 9 (1929), št. 2, str. 282.
- Odgovori odbora za razlaganje cerkvenega zakonika: o škofovih pravicah pri blagoslovih; O razdiravnem zakonskem zadržku publicae honestatis;

- O izpregledu zdržnosti in posta; O izpraševanju prič pri cerkvenem sodišču; O pravadah za razporoko in ločitev zakona, v: *BV* 9 (1929), št. 2, str. 282–284.
- Obhajanje bolnikov, v: *BV* 9 (1929), št. 2, str. 284–285.
 - Sprejemanje Rusov v katoliško Cerkev, v: *BV* 9 (1929), št. 2, str. 285.
 - Vprašanja in odgovori. Praefationes in cantu feriali; Vprašanje o sv. obhajilu v bolnikovi sobi, v: *BV* 9 (1929), št. 2, str. 286.
 - O Rusih, ki se vračajo v katoliško Cerkev, v: *BV* 10 (1930), št. 1, str. 84–86.
 - Odloki sv. stolice: Križi, obdarjeni z odpustkom »toties quoties«; Praznovanje titularnega godu župne cerkve; Prepovedana knjiga; De masturbatione; O zakonu nekatoličanov; O cerkvenem pogrebu; O cerkvenem imetju; Zbirka molitev in dobrih del, obdarjenih z odpustki, v: *BV* 10 (1930), št. 1, str. 86–89.
 - Odloki sv. stolice: Instructio de quibusdam vitandis atque observandis in conficiendo Sacrificio Missae et in Eucharistiae Sacramento distribuendo et asservando; Prepovedane knjige; O porciunkulskem odpustku; O zbirkah orientalskih klerikov za maše in druge namene; Navodilo glede nedostojne ženske noše; O zakonu nekatoličanov; O pravadah za razporoko in ločitev zakona; O porokah v korist cerkvi, v: *BV* 10 (1930), št. 3/4, str. 329–334.
 - Odloki sv. stolice: Molitev za odpustek, ki se dobi »toties quoties« pri obisku cerkve; Prekinjen noviciat; Če diakon deli sv. obhajilo; O sprejemu pozakonjenih v semenišče; Sv. penitenciarija in verniki vzhodne Cerkve; Popolni odpustek za oficij opravljen pred najsvetejšim zakramentom, v: *BV* 11 (1931), št. 1, str. 70–72.
 - Odloki sv. stolice: Odpustki križevega pota za bolnike; Zvonjenje z blagoslovljenimi zvonovi, v: *BV* 11 (1931), št. 4, str. 311–313.
 - Izredno sveto leto in veliki jubilej ob 1900-letnici našega odrešenja, v: *BV* 13 (1933), št. 3, str. 186–198.
 - Odloki sv. stolice: Fakultete za blagoslove, združene z odpustki, daje v prihodnje samo sv. penitenciarija; Maša v čast sv. ustanoviteljev redovnih kongregacij; De jejunio eucharistico ante Missam; Odpustek za angelovo češčenje; Odpustek za molitev ob petkih, ko zvoni v spomin Gospodove smrti, v: *BV* 13 (1933), št. 3, str. 198–202.
 - Odloki sv. stolice: Kaj pomeni pri dovoljenju odpustkov pogoj »visitandi ecclesiam vel oratorium« in »precandi ad mentem Summi Pontificis«; O fakultetah za blagoslove z odpustki, v: *BV* 13 (1933), št. 4, str. 277–279.
 - Fakultete izpovednikov v izrednem sv. letu 1934–1935, v: *BV* 14 (1934), št. 2, str. 163–169.
 - O katoliški akciji, v: *BV* 14 (1934), št. 2, str. 169–171.

- Odloki sv. stolice: O uporabi prevodov svetega pisma v cerkvi; Navodilo o binaciji liturgije za svečenike bizantinskega obreda; Prepoveduje se pobožnost, ki jo imenujejo štiriinštiridesetih maš, v: *BV* 14 (1934), št. 2, str. 171–173.
- Po katerem liturgičnem koledarju naj moli mašnik brevir, kadar se mudi zunaj domače škofije?, v: *BV* 16 (1936), št. 1, str. 62–63.
- Ali se tiha župna maša šteje za slovesno mašo?, v: *BV* 16 (1936), št. 2, str. 134–137.
- Vesoljna odveza nekdanj in sedaj, v: *BV* 16 (1936), št. 2, str. 137–142.
- Misli iz okrožnice Pija XI. »Vigilanti cura« o vzgojnem pomenu kinematografa, v: *BV* 16 (1936), št. 3, str. 217–221.
- Votivna maša v čast Jezusu Kristusu, najvišjemu in večnemu duhovniku, v: *BV* 16 (1936), št. 4, str. 296–298.
- O obredu votivne maše v čast Jezusu Kristusu, najvišjemu in večnemu duhovniku, v: *BV* 17 (1937), št. 2/3, str. 191–192.
- O fakultetah za blagoslove združene z odpustki, v: *BV* 17 (1937), št. 2/3, str. 193.
- Nova avtentična zbirka molitev in pobožnih vaj, obdarjenih z odpustki, v: *BV* 19 (1939), št. 1, str. 41–43.
- Pastoralne inštrukcije za ljubljansko škofijo, v: *BV* 21 (1941), št. 2/4, str. 255–259.

d. Recenzije

- Die liturgischen Verrichtungen der Leviten und Assistenten. Von Vhristian Kunz, Praefekt am bischöfl. Klerikalseminar zu Regensburg. Regensburg. Druck und Verlag von Friedrich Pustet, 1901, v: *DP* 19 (1902), št. 2, str. 119–120.
- Die liturgischen Verrichtungen der Ministranten. (Handbuch der priesterlichen Liturgie nach dem römischen Ritus. 2. Buch). Von Christian Kunz. Regensburg. Verlag von Friedrich Pustet 1902. Str. XII. + 370, v: *DP* 19 (1902), št. 12, str. 747–248.
- Missae de Requie iuxta Rubricas a Leone XIII. reformatas et Decreta S. Rituum Congregationis novissima, accedit appendix de Missis in altari privilegiato. Tractatus liturgicus in usum Cleri concinnatus a Josepho Erker, Canonico eccl. cath. Labacen. 1903. Labaci. Str. 92, v: *DP* 20 (1903), št. 4, str. 322–323.
- Aphorismi eucharistici, id est pia et sanctae celebrationis monita ex praecipuis ascetis collecta et illustrata opera Jacobi Merlo - Horstii, ecclesiae Colon. B. Mariae V. in Pasculo pastoris. Textum recensuit adiectisque prccibus ante et post Missam denuo edidit J os. Aloy sius Krebs, C. SS.

- R. Ratisbonae, Sumptibus Pustet, 1902. 158 strani, v: *DP* 20 (1903), št. 4, str. 323.
- Manresa oder die geistlichen Übungen des heiligen Ignatius in neuer, leichtfasslicher Darstellung zum Gebrauche aller Gläubigen. Nach dem Französischen frei bearbeitet von Franz Anton Schmid, Priester der Gesellschaft Jesu. Sechste, durch P. K. Friedrich, S. J., vermehrte und vergrößerte Auflage. Regensburg. Pustet, 1903. Strani VIII. + 516, v: *DP* 20 (1903), št. 4, str. 323–324.
 - Die liturgischen Verrichtungen des Celebranten. (= Handbuch der priesterlichen Liturgie nach dem römischen Ritus. 4. Buch.) Von Christian Kunz, Präfekt am bischöfl. Klerikalseminar zu Regensburg. Regensburg, Rom, New York und Cincinnati. Druck und Verlag von Fr. Pustet. 1904. Str. 352, v: *DP* 21 (1904), str. 208.
 - Der Dienst des Messners. (Handbuch der priesterlichen Liturgie nach dem römischen Ritus. 1. Buch.) Von Christian Kunz. Regensburg, Pustet, 1904. VI in 144 str., v: *DP* 22 (1905), št. 6, str. 383–384.
 - Janez Flis, korar. Umetnost v bogočastni službi, v: *Čas* 2 (1908), str. 247–248.
 - Heortologija. Svetkovine Gospodove u zapadnoj i iztočnoj Crkvi. Napisao Bruno Lovrić. U Đakovu (1913), str. 264, v: *Čas* 8 (1914), št. 2, str. 162–163.
 - Viktor Bežek, Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. B. Občno vzgojeslovje. V Ljubljani 1914, v: *Čas* 9 (1915) št. 6, str. 348–351; 10 (1916), št. 5, str. 275–277; 11 (1917), št. 4/5, str. 243–244.
 - Pastoralmedizin. Die Naturwissenschaft auf dem Gebiete der katholischen Moral und Pastoral. Ein Handbuch für den katholischen Klerus. Von Dr. Ernst W. M. von Olfers. Dritte, vermehrte und verbesserte Auflage. (XVI u. 238). Freiburg & Wien 1911, Herdersche Verlagshandlung, v: *BV* 14 (1911), št. 2, str. 272–273.
 - Rimski misal ko molitvenik priredio dr. Dragutin Kniewald, sudjelovanjem Petra Brozičevića, Milana Pavelića, dra. Franje Zagode. Naklada dra. Stjepana Markulina. Zagreb 1921. (str. X L + 934), v: *Čas* 16 (1922), str. 228–229.
 - Bilz, Dr. Jak., Die Ehe im Lichte der katholischen Glaubenslehre. Freiburg 1918, v: *BV* 1 (1920/21), št. 1, str. 108–110.
 - Ries, Dr. Jos., Die Mischehe eine ernste Pastorationssorge. Freiburg 1918, v: *BV* 1 (1920/21), št. 1, str. 108–110.
 - Saedler, Peter, Müttersselsorge und Mütterbildung. Freiburg 1918, v: *BV* 1 (1920/21), št. 1, str. 108–110.

- Sträter, Dr. Herm., Das Männerapostolat. Freiburg 1917, v: *BV* 2 (1920/21), št. 2, str. 191–192.
- Mutz, Die Verwaltung der Sakramente, v: *BV* 2 (1922), št. 1, str. 103.
- Kramp, Jos. S. J., Messliturgie und Gottesreich, I-III. Freiburg i. Br. 1921, v: *BV* 3 (1923), št. 1, str. 87–89.
- Stroj, Liturgika. Nauk o bogočastnih obredih sv. katoliške Cerkve. Ljubljana 1922, v: *BV* 3 (1923), št. 1, str. 89–90.
- P. Čebulj Regalat. O.F.M., Janzenizem na Slovenskem in frančiškani. Ljubljana 1922, v: *BV* 3 (1923), št. 2, str. 186–187.
- Ehl, A., Schwesternseelsorge. Paderborn 1924, v: *BV* 4 (1924), št. 3/4, str. 306.
- Scharsch, P. Ph., O.M.I., Spoved malih grehov. Priredil dr. Frančišek Jerè. V Ljubljani 1926, v: *BV* 7 (1927), št. 2, str. 157–158.
- Eisenhofer, Dr. Ludw., Katholische liturgik. Freiburg i. Br. 1924, v: *BV* 5 (1925), št. 2, str. 185.
- Braun Joseph S. J., Liturgisches Handlexicon. Regensburg 1924, v: *BV* 5 (1925), št. 2, str. 185–186.
- Braun Jos., S. J., Das Memoriale Rituum Benedikts XIII. Regensburg 1923, v: *BV* 5 (1925), št. 2, str. 186.
- Schulte, Dr. Theol. Adalbert, Die Hymnen des Breviers nebst den Sequenzen des Missale, v: *BV* 7 (1927), št. 1, str. 79–80.
- Teraš, P. Mavricij, O.M. Cap., Pod zastavo sv. Frančiška. V spomin sedme stoletnice Frančiškove smrti, v: *BV* 7 (1927), št. 1, str. 80.
- Über die Reue als Sacramentsteil und als Disposition der Rückfälligen. Speicher (Schweiz) 1926, v: *BV* 8 (1928), št. 2, str. 184–185.
- Bauer, Prof. dr. Lorenz, Der Altar und seine Ausstattung nach Auffassung und Anordnung der Kirche. Jahrg. 1928. Düsseldorf, v: *BV* 9 (1929), št. 2, str. 310–311.
- Holzmeister Urban, S. J., Orationes liturgicae meditationibus Exercitiorum S. Ignatii de Loyola accommodatae. II. Aufl. Verlag Felizian Rauch, Innsbruck, 1929, v: *BV* 9 (1929), št. 3/4, str. 311.
- U. Talija, Lijek duševnim bolima. Split 1929, v: *BV* 9 (1929), št. 3/4, str. 311.
- P. Thoma Villanova Gerstera Zeil o.M. Ca p., De quaestionibus a confessorio ponendis. Oeniponte 1929, v: *BV* 9 (1929), št. 3/4, str. 312.
- H. Merkelbach, O. Pr., Quaestiones Pastorales. II. De Embryologia et de Ministracione Baptismatis. III. De Variis Poenitentium categoriis . IV. De Poenitentiae Ministro eiusque Officiis . Liège, »La Pensée catholique«, 1927–1928, v: *BV* 10 (1930), št. 1, str. 101–103.

- Philippus Maroto, C. M. F., De extraordinario jubilaeo anni 1929. Brevis expositio Constitutio-nis Apostolicae »Ausplicantibus«. Roma. Tip. poi. »Cuore di Maria« 1929, v: *BV* 10 (1930), št. 1, str. 103–104.
- P. Mavricij Teraš O. Min. Cap., Za visokim ciljem. Pota in ovire krščanskega življenja. V Ljubljani (1929), v: *BV* 10 (1930), št. 1, str. 104.
- Kirlin, Msgr. J. L. J., Der moderne Seelsorger auf den Pfaden des hl. Johannes Baptista Vianney. Aus dem Englischen übersetzt von Dr. Paul Reineit. Freiburg i. Br. 1929, v: *BV* 10 (1930), št. 2, str. 199–200.
- Auffray A., Vzgojna metoda bl. Janeza Bosca. Po francoskem priredil prof. Ant. Logar. Ljubljana 1929, v: *BV* 10 (1930), št. 3/4, str. 352.
- Kniewald, dr. Dragutin, sveuč. prof., Pastirsko bogoslovje, Svezak I: Dušobrižnikova ličnost i djelatnost. Zagreb 1930, v: *BV* 11 (1931), št. 1, str. 89–93.
- Brinktrine, Dr. Johannes, Die heilige Messe in ihrem Werden und Wesen. Paderborn 1931; Brinktrine, Dr. Johannes, Das Römische Brevier. Paderborn 1932, v: *BV* 13 (1933), št. 1, str. 106–109.
- Petrani Alexius, De relatione iuridica inter diversos ritus in ecclesia catholica. Taurini-Romae 1930, v: *BV* 13 (1933), št. 1/2, str. 109.
- Stapper Richardus, Ordo Romanus primus de missa papali. (Opuscula et textus historiam ecclesiae eiusque vitam atque doctrinam illustrantia. Series liturgica, edita curantibus R. Stapper et A. Rücker, fasc. I.) 1933. Münster, v: *BV* 13 (1933), št. 3, str. 213–214.
- Textus antiqui de Festo Corporis Christi. Collegit et notis illustravit Petrus Browe S. J. (Opuscula et textus historiam ecclesiae eiusque vitam atque doctrinam illustrantia. Series liturgica edita curantibus R. Stapper et A. Rücker. Fase. IV.) 1934. Münster, v: *BV* 15 (1935), št. 1, str. 74.
- S. Francisci Assisiensis et S. Antonii Patavini officia rhythmica auctore fratre Juliano a Spira edidit et notis illustravit Hugo Dausend O. F. M. 1934. Münster i. W., v: *BV* 15 (1935), št. 1, str. 74–75.
- Consuetudines liturgicae in functionibus anni ecclesiastici papalibus observandae. E sacramentario Codicis Vat. Ottobon. 356 desumpsit atque edidit Johannes Brinktrine. 1935. Edidit Aschendorff Monasterii, v: *BV* 15 (1935), št. 1, str. 75–76.
- Potočnik, dr. Ciril, Sveti red. Pouk za ordinande. Samozaložba. Tisk Misijonske tiskarne. Domžale-Groblje, v: *BV* 15 (1935), št. 3/4, str. 297.
- Kniewald, dr. Dragutin, Liturgika. Zagreb 1937, v: *BV* 17 (1937), št. 4, str. 297.
- Čadež Anton, **Življenje govori**. Zgledi iz zgodovine in vsakdanjosti, razvrščeni po vsebini katekizma. V Ljubljani 1940, v: *BV* 20 (1940), št. 4, str. 331–332.

- Kniewald, Dr. Dragutin, Zagrebački liturgijski kodeksi XI.-XV. stoljeca. *Codices liturgici manuscripti Zagrebienses a saeculo XI. usque ad finem s. XV.* Zagreb 1940; Kniewald, Dr. Dragutin, *Obred i obredne knjige zagrebačke stolne crkve 1094–1788.* Zagreb, 1940, Kniewald, Dr. Dragutin, *Pavlinski obredni priručnik iz g. 1644.* Zagreb 1940, v: *BV* 21 (1941), št. 2/4, str. 292–295.

VIRI IN LITERATURA

Viri

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, Zapuščine, Franc Ušeničnik, škatle 45–51.

Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU)

ZAMU, Personalna mapa UL, IV–69/1019.

Literatura

- Ambrožič, Matjaž, *Spomini in Semeniška kronika 1941–1944 Ignacija Nadraha.* Ljubljana 2010.
- Cajncar, Stanko, V spomin doktorju Francetu Ušeničniku, v: Franc Grivec (ur.), *Zbornik Teološke fakultete II.* Ljubljana 1952, str. 182–184.
- Demšar, Josip, *Vzgojeslovna načela. Spisal dr. Fr. Ušeničnik.* V Ljubljani 1918. Založilo Katoliško tiskovno društvo, v: *Čas* 12 (1918) 6, str. 292–293.
- Dr. D. P. Književnost: Dr. Fr. Ušeničnik: Pastoralno bogoslovje. Ljubljana 1919–20, v: *Vlasičnik Hrv. katol. društvo*: Broj 3–6. Zagreb, mart. do junija 1920, XXIII. str. 28–29.
- N. N. Ušeničnik, dr. Franc. Pastoralno bogoslovje. V Ljubljani 1919 i 1920. Založila Jugoslovanska knjigarna, v: *Vjesnik - Vrhbosna* 1920, br. 9–12. Izdajatelj Kaptol Vrhbosanski v Sarajevu, str. 134–136.
- Oražem, Janez, Dr. France Ušeničnik učitelj dušnega pastirstva, v: Franc Grivec /ur./, *Zbornik Teološke fakultete II.*, Ljubljana 1952, str. 54–61.
- Pogačnik, Jože, Ušeničnik dr. Fr., *Pastoralno bogoslovje.* Druga, popravljena izdaja, Ljubljana 1932: Jugoslovanska knjigarna, v: *BV* 13 (1933) 4, str. 291–294.
- Potočnik, Ciril, Ušeničnik, dr. F., *Pastoralno bogoslovje.* Tretja, popravljena izdaja, Ljubljana 1940, v: *BV* 21 (1941) 1, str. 100–104.
- Rimski obrednik. Sveta pokora,* Ljubljana 1976.
- Smolik, Marijan, *Ušeničnik Franc, Častni kanonik, apostolski protonotar (1866–1952),* v: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi752242/> (pridobljeno: 15. 2. 2019).
- Smrekar, Jožef. Stare pisane mašne bukve kranjskega farnega arhiva, v: *Zgodovinski zbornik* 1888 in 1889, str. 7–14, 25–30, 37–46, 53–62, 71–78, 87–94, 102–108.
- Snoj, Andrej, Ob grobu dr. Franceta Ušeničnika, v: Franc Grivec (ur.), *Zbornik Teološke fakultete II.*, Ljubljana 1952, str. 52–53.
- Zupančič, Anton, *Duhovno pastirstvo,* Ljubljana (v samozaložbi) ¹1885; ²1894.

POVZETEK

Razprava prinaša prvo širšo obravnavo strokovnega, znanstvenega in pedagoškega dela prvega dekana Teološke fakultete, pastoralnega teologa in

liturgika prof. ddr. Franca Ušeničnika. Ob najpomembnejših biografskih podatkih, Ušeničnikovem značaju in njegovi izobraževalni poti, katere krona sta bila doktorata iz filozofije in teologije, nam razprava ponuja vpogled v Ušeničnikovo sodelovanje pri ustanavljanju Univerze v Ljubljani, v njegovo znanstveno, raziskovalno in pedagoško delo, v ustanovitev in uredniško delo Venca cerkvenih bratovščin, predvsem pa vpogled v njegova znanstvena dela, razprave, recenzije in strokovne članke. Kljub nekaterim dosedanjim leksikografskim opisom njegovih del (Smolik, Oražem), prinaša razprava podrobnejši, celostni in kritični pregled Ušeničnikovega bibliografskega opusa, ki po mnenju mnogih ni toliko sad znanstvenega raziskovanja kolikor pridnega zbiranja, analitičnega razmišljanja in sintetične ter praktične uporabnosti njegovih del v pastoralne namene.

KLJUČNE BESEDE: *pastoralno bogoslovje, liturgika, Franc Ušeničnik (1866–1952), Univerza v Ljubljani*

Summary

SCIENTIFIC, PEDAGOGICAL, AND SCHOLARLY WORK OF THE FIRST DEAN OF THE FACULTY OF THEOLOGY, FRANC UŠENIČNIK, PhD

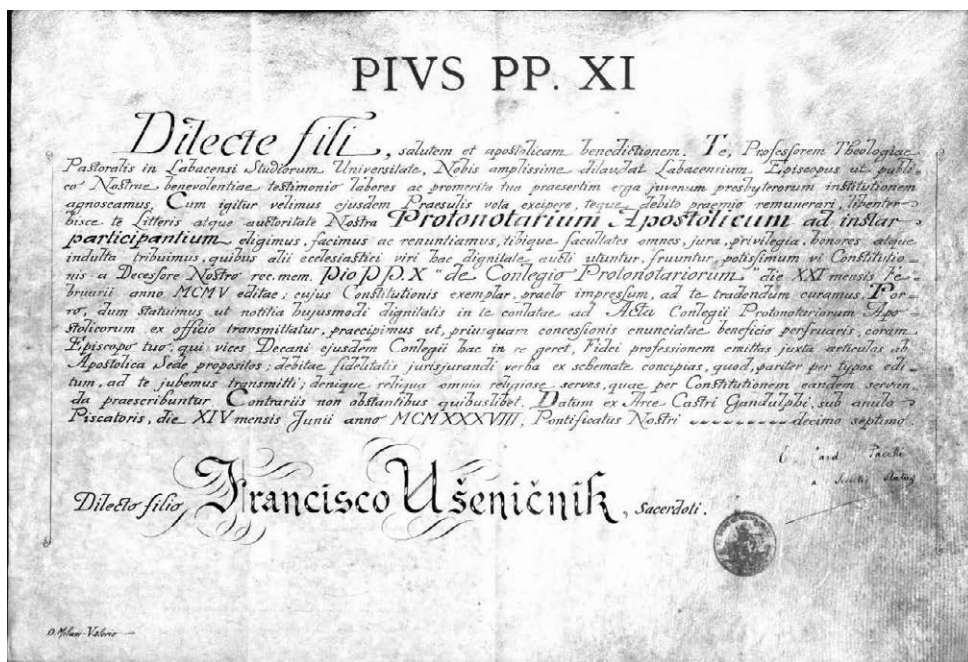
The article offers the first wider discussion of the expert, scientific, and pedagogical work of the first dean of the Faculty of Theology, the pastoral theologian and liturgist, Prof DDr Franc Ušeničnik. In addition to the most significant biographical data, a description of Ušeničnik's character, and his educational path, the crown of which were two PhDs in philosophy and theology respectively, the discussion presents an insight into Ušeničnik's collaboration in the establishment of the University of Ljubljana, its scientific, research, and pedagogical work, the establishment and editorial work with the Venec cerkvenih bratovščin, and above all, an insight into his scientific works, discussions, peer reviews, and expert articles. Despite some of the lexicographic descriptions of his work until today (Smolik, Oražem), this article brings a more detailed, comprehensive, and critical review of Ušeničnik's bibliographical opus, which in the opinion of many is not so much the fruit of his scientific research as it is of diligent collecting, analytical thinking, and synthetical and practical usefulness of his work for pastoral purposes.

KEYWORDS: *pastoral theology, liturgy, Franc Ušeničnik (1866–1952), University of Ljubljana*

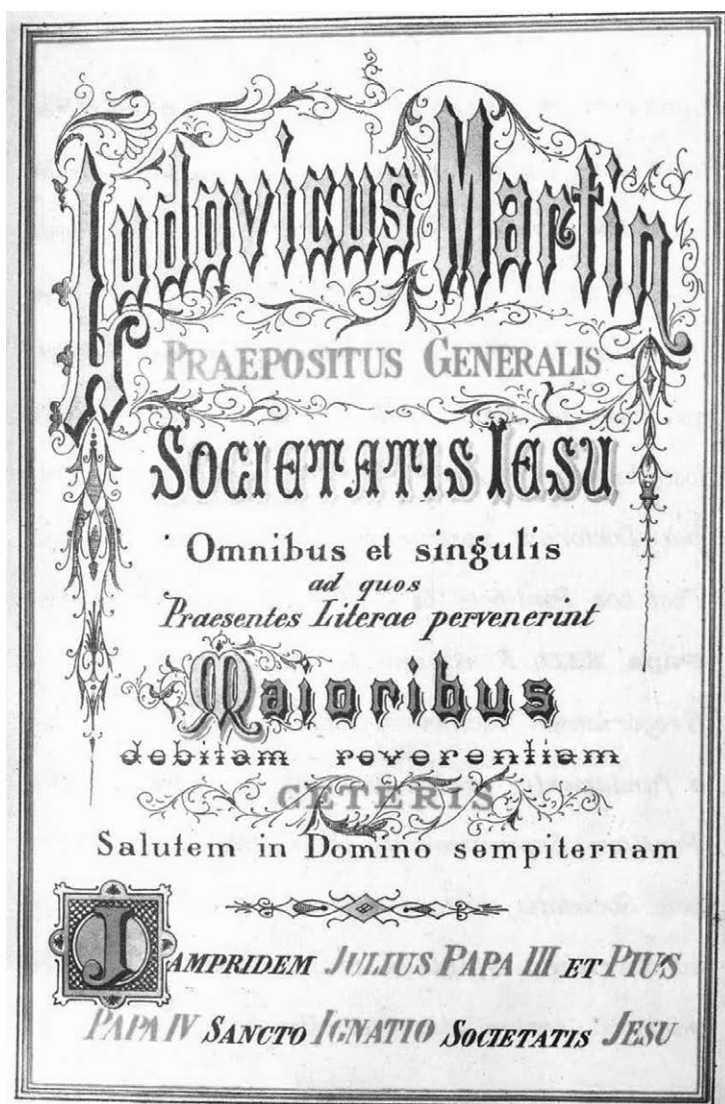
PRILOGE

Sl. 1: Franc Ušeničnik, Doktorska diploma iz filozofije (NŠAL Zapuščine: škatla 51).

Sl. 2: Franc Ušeničnik, Imenovanje za apostolskega protonotarja
(NŠAL, Zapuščine: škatla 51).

Sl. 3: Franc Ušeničnik, Listina o doktoratu iz teologije (NŠAL Zapuščine: škatla 51).

JANEZ EV. ZORE

(1875–1944)

učitelj cerkvene zgodovine in prava

1.01 Izvirni znanstveni članek UDK: 929Zore J. E.:378.6:2(497.4Ljubljana)(091)

Matjaž Ambrožič

docent, dr. cerkvene zgodovine, duhovnik, znanstveni sodelavec,
Teološka fakulteta UL, Poljanska c. 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana
e-naslov: matjaz.ambrozic1@guest.arnes.si

PROF. DR. JANEZ EV. ZORE IN NJEVOVA VLOGA PRI USTANAVLJANJU LJUBLJANSKE UNIVERZE IN TEOLOŠKE FAKULTETE

1 ŽIVLJENJEPIS

Prof. dr. Janez Ev. Zore se je rodil 19. decembra 1875 v Bogneči vasi 10 pri Trebelnem očetu Jožefu in materi Jožefi roj. Pungerčar. Še isti dan ga je krstil župnik Janez Šuler.⁶⁶¹ Štirirazredno ljudsko šolo je v letih 1883–1886 obiskoval v Novem mestu.⁶⁶² Nato je bil dijak novomeške gimnazije (v VIII. razredu zasebni dijak) do leta 1894, ko je maturiral. Ohranjena spričevala izpričujejo, da je bil odličnjak.⁶⁶³ Iz zdravniškega spričevala je razvidno, da je v dijaških letih prebolel črne koze.⁶⁶⁴

Študij teologije, ki ga je začel jeseni 1894 z vstopom v ljubljansko bogoslovno semenišče, mu ni delal preglavic, saj je imel same odlične ocene.⁶⁶⁵ 23. julija 1898 ga je ljubljanski knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič posvetil v duhovnika, že 15. julija pa ga je dekretiral za kaplana na Bledu, kjer je ostal dve leti. Dobil je tudi pooblastilo za spovedovanje in podelitev papeškega blagoslova v smrtnem primeru.⁶⁶⁶ Za vzdrževanje mu je kranjska deželna vlada podelila mizni naziv iz Kranjskega verskega sklada.⁶⁶⁷

⁶⁶¹ Nadškofjski arhiv Ljubljana (NŠAL), Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Župnija Trebelno rojstno-krstni list Zoretu, Trebelno, 29. 6. 1886.

⁶⁶² NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Obiskovalno spričevalo Zore, Rudolfovo [Novo mesto], 15. 7. 1886; Ausweis und Zeugnis, Trebelno, 18. 2. 1887.

⁶⁶³ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Spričevala novomeške gimnazije (Gymnasial-Zeugnis), izdana v letih 1887–1893; Maturitäts-Zeugnis, Novo mesto, 29. 9. 1894.

⁶⁶⁴ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Impfzeugnis, Novo mesto, 3. 1. 1890.

⁶⁶⁵ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Spričevala ljubljanskega Bogoslovnega učilišča (Lecturis salutem!), izdana v letih 1895–1898.

⁶⁶⁶ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dekret kaplanu Zoretu, Ljubljana, 15. 7. 1898; Knezoškof Jeglič potrdilo o posvečenju in pooblastilo kaplanu Zoretu, Ljubljana, 23. 7. 1898.

⁶⁶⁷ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Deželna vlada dekret kaplanu Zoretu, Ljubljana, 14. 8. 1898.

Poteku Zoretovega študija in sprejemu prvih služb lahko verodostojno sledimo v dnevniških zapiskih knezoškofa dr. Antona Bonaventure Jegliča, ki razkrivajo Zoretov značaj, pa tudi v njuni korespondenci, iz katere je razvidno, kako ga je škof ves čas finančno podpiral. Jeseni 1900 je Zore nadaljeval študij na Teološki fakulteti v Innsbrucku, da bi se v filozofiji in dogmatiki bolje izobrazil.⁶⁶⁸ Jeglič mu je predhodno izdal npravstveno spričevalo o primernosti.⁶⁶⁹ V zimskem semestru 1900/01 je študiral arabščino, leto zatem sirščino.⁶⁷⁰ Iz innsbruškega obdobja je ohranjena Zoretova korespondenca s profesorji o modernizmu v teologiji.⁶⁷¹ Glede Zoretovega znanja tujih jezikov je znano, da je tekoče govoril in pisal slovensko in nemško, znal pa je tudi angleško, francosko in italijansko.⁶⁷² Med počitnicami je bil od 1. julija do 1. oktobra 1901 drugi kaplan v Trebelnem.⁶⁷³

Sledilo je Zoretovo študijsko potovanje, ki ga je opravil na Jegličevo pobudo. Pot ga je avgusta 1902 najprej vodila v Eichstätt. Nekaj časa je prebival na gradu Kreuth pri Heidecku na Bavarskem.⁶⁷⁴ Študijsko se je jeseni 1902 izpopolnjeval v Parizu. Knezoškof Jeglič mu je izdal npravstveno spričevalo, na podlagi katerega je od pariške nadškofije dobil dovoljenje za maševanje.⁶⁷⁵ Kot je zapisal Zore v pismu Jegliču, se mu je v Parizu v teologiji odprl nov svet. Začel je opazovati premišljeno organizacijo teoloških študijev in primerjati tri različne koncepte: domačega, jezuitskega in francoskega. Povečal je svoje zanimanje za umetnost. V bližnjem zavodu je lahko spremljal delo prefektov z dijaki in opazil, da se Francozi ne držijo določenih vzgojnih načel. O francoskih razmerah je zapisal: »Zdi se mi ta narod podoben rimskemu v dobi propada ali pa izraelskemu ob času Izaijevem in Jeremijevem. 'Principes Sodomorum! Populus Gomorrhæorum!'«⁶⁷⁶ Duhovščina se mu je zdela slabo izobrazena, nečistost pa je okužila in pomehkužila ljudi. Hudoval se je tudi nad francoskim modernističnim bibličnim teologom Alfredom Loisyjem in ga šel celo poslušat, pa ga ni prepričal.⁶⁷⁷

⁶⁶⁸ *Jegličev dnevnik* (ur. Otrin Blaž in Marija Čipić Rehar), Celje 2015, str. 75; NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Teološka fakulteta Matrikelschein Zore, Innsbruck, 15. 12. 1900.

⁶⁶⁹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič npravstveno spričevalo Zoretu, Ljubljana, 25. 9. 1900.

⁶⁷⁰ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Teološka fakulteta spričevalo Zore, Innsbruck, 23. 3. 1901; 28. 2. 1902.

⁶⁷¹ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Korespondenca.

⁶⁷² NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Službeni list Zore, Ljubljana, 1923.

⁶⁷³ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dekret Zoretu, Ljubljana, 1. 7. 1901; Zore dopis univerzitetni upravi, Ljubljana, 2. 9. 1921.

⁶⁷⁴ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Generalni vikar dovoljenje za dušno pastirstvo Zoretu, Eichstätt, 16. 8. 1902.

⁶⁷⁵ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič npravstveno spričevalo Zoretu, Ljubljana, 26. 7. 1902; Ordinariat dovoljenje Zoretu, Pariz, 8. 10. 1902.

⁶⁷⁶ Knezi Sodomcevi! Ljudstvo Gomorcevi!

⁶⁷⁷ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Zore knezoškofu Jegliču, Pariz, 23. 12. 1902.

Izpopolnjevanje je v prvih mesecih leta 1903 nadaljeval v Louvainu in Londonu.⁶⁷⁸ Jeglič je Zoretu takrat pisal: »Upam, da tudi Vaše bivanje v Löwenu ne bode zastoj. Morda bi bilo dobro, ko bi tudi naši prihodnji profesorji v Löwen pogledali. Ako mislite, da bi bilo prav, morete jih vnemati, da bi po prestanih skušnjah in po prestanem poskusnem letu v Löwen skočili.«⁶⁷⁹ »Hvala Bogu, da tudi bivanje v Londonu ne bo zastoj. Pisal sem g. kanclerju naj Vam pošlje 500 K.«⁶⁸⁰ Jeglič je 19. septembra 1903 o Zoretovem študiju zapisal: »G. Zore je bil v Löwenu in Londonu po več mesecev. Iz listov vidim, da je jako mnogo profital za bogoslovje, še več pa za socialno delovanje: postal je pobožen duhoven in je za sveto stvar posebno navdušen. Sedaj gre za eno leto v Rim.«⁶⁸¹ V Rimu je Zore bival v francoskem zavodu,⁶⁸² kar je želel predvsem Jeglič: »Menim, da bi ne bilo napačno, ako si v Rimu tako uredite stanovanje in druge okolnosti, da se v francoščini in angleščini še bolj utrdite.«⁶⁸³ Od kardinala vikarja Pietra Respighija je dobil trimesečno dovoljenje za maševanje v večnem mestu.⁶⁸⁴

4. junija 1904 je bil Zore v Innsbrucku promoviran za doktorja bogoslovja.⁶⁸⁵ 14. julija 1904 je bil dekretiran za kaplana na Dobrovo, kjer je ostal pol leta.⁶⁸⁶ 24. julija 1904 je Jeglič zapisal: »G. Zore je že promoviran in pojde sedaj za kaplana na Dobrovo, da bode blizu Ljubljane in bosta s prihodnjim rektorjem [Francem Ušeničnikom] sestavila statuta«⁶⁸⁷ za Zavod sv. Stanislava. Iz Jegličevega pisma, datiranega 20. oktobra 1904, je razvidno, da je Zore medtem za krajši čas odšel v Jeruzalem.⁶⁸⁸ Na Dobrovi je Zore zbolel. »G. dr. Zore je dobil katar pljučnih koncev, zdravnik pravi, da mora popolnoma izpreči, ako ne, bode bolezen nevarna,«⁶⁸⁹ je zapisal Jeglič. Koncem leta 1904 se je začel zdraviti v novomeški kandijski bolnišnici, kamor mu je knezoškof 14. januarja 1905 poslal dekret o imenovanju za prefekta v ljubljanskem Bogoslovnem učilišču oziroma semenišču, kjer je ostal le do začetka septembra.⁶⁹⁰ Medtem je okrevanje maja

⁶⁷⁸ »Pisal mi je g. Zore iz Londona. Tudi tu bo mnogo izkustev pridobil, le Bog naj ga obrani.« *Jegličev dnevnik*, str. 222.

⁶⁷⁹ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Knezoškof Jeglič Zoretu, Gorici, 19. 5. 1903.

⁶⁸⁰ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Knezoškof Jeglič Zoretu, Ljubljana, 11. 8. 1903.

⁶⁸¹ *Jegličev dnevnik*, str. 226.

⁶⁸² O njegovem študiju je ohranjena korespondenca s knezoškofo Jegličem. NŠAL 481, Janez Ev. Zore, šk. 1, Korespondenca Zore – knezoškof Jeglič.

⁶⁸³ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Knezoškof Jeglič Zoretu, Gornji Grad, 20. 8. 1903.

⁶⁸⁴ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Kardinal vikar Respighi dovoljenje Zoretu, Rim, 13. 10. 1903.

⁶⁸⁵ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Prepis Zoretove doktorske diplome, Innsbruck, 4. 6. 1904; Službeni list Zore, Ljubljana, 1923.

⁶⁸⁶ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dekret Zoretu, Ljubljana, 14. 7. 1904; Zore dopis univerzitetni upravi, Ljubljana, 2. 9. 1921.

⁶⁸⁷ *Jegličev dnevnik*, str. 273.

⁶⁸⁸ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Knezoškof Jeglič Zoretu, Ljubljana, 20. 10. 1904.

⁶⁸⁹ *Jegličev dnevnik*, str. 289.

⁶⁹⁰ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dekret Zoretu, Ljubljana, 14. 1. 1905; Zore dopis univerzitetni upravi, Ljubljana, 2. 9. 1921.

1905 nadaljeval v Dubrovniku, kjer je od tamkajšnjega ordinariata dobil dovoljenje za maševanje.⁶⁹¹ Nato je dr. Zore obiskal zavoda v Travniku in Linzu.⁶⁹²

Knezoškof Jeglič je izbor prvih kandidatov za Zavod sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano poveril generalnemu vikarju Josipu Flisu, dr. Janezu Ev. Zoretu in dr. Francu Ušeničniku.⁶⁹³ Ob odprtju zavoda je bil 22. avgusta 1905 dr. Zore imenovan za generalnega prefekta,⁶⁹⁴ dan pozneje pa še za učitelja verouka, ki pa ga je zaradi nezadovoljstva poučeval le pol leta.⁶⁹⁵ Kljub temu mu je knezoškof izdal spričevalo o strokovni usposobljenosti za poučevanje verouka na srednjih šolah s slovenskim in nemškim učnim jezikom.⁶⁹⁶ Jeglič je bil tudi zadovoljen z Zoretovim izborom prefektov. Naročil mu je, naj bo v stiku z bogoslovci in mlajšimi duhovniki, ki bi bili v prihodnje primerni za delo v zavodu.⁶⁹⁷ Leta 1906 je s knezoškofo in štirimi gojenci poromal v Lurd.⁶⁹⁸ Istega leta je za pet let dobil dovoljenje blagoslovljati križe in ostale nabožne predmete.⁶⁹⁹ Petletno dovoljenje je leta 1908 dobil tudi za branje prepovedanih knjig, ki so bile na indeksu.⁷⁰⁰

Jeglič je bil z Zoretovim delovanjem v zavodu sprva zadovoljen. »Dve leti že vodite vzgojo učencev v zavodu sv. Stanislava. Dosegli ste zares lepih uspehov. Ves Vaš nastop je previden, utemeljen in vzgojnim namenom primeren. Bogu sem hvaležen, da ste Vi koj o početku to imenitno nalogo v roke dobili. Ako v tem duhu delo nadaljujete, bode zavod vir posebnega blagoslova za vso škofijo. Delajte, potrpite, zatajajte se in prav zaupno molite k prečisti Devici Mariji in pred tabernakelnom tudi v prihodnjih letih, pa bote v zavodih zmirej lepše razvijali krščansko prepričanje, krščansko življenje in krščanske značaje.«⁷⁰¹

Leta 1907 pa je v zavodu nastala napetost profesorjev do rektorja, dr. Franca Ušeničnika, in prefektov do generalnega prefekta, dr. Janeza Ev. Zoreta. Prefekt Jožef Logar se je o Zoretu izrazil, da je »preveč avtokratičen in se njim samim prav nobena pravica ne pusti, za najmanjše stvari morajo dijaki h generalnemu prefektu, včasih dijake pokrega tako, da so z njimi kregani tudi prefekti, kar

⁶⁹¹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič celebret Zoretu, Ljubljana, 12. 5. 1905; Ordinariat dovoljenje Zoretu, Ragusa [Dubrovnik], 20. 5. 1905.

⁶⁹² NŠAL 461, Gregorij Pečjak, šk. 2, Dr. Janez Ev. Zore (gradivo za življenjepis).

⁶⁹³ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Knezoškof Jeglič Zoretu, Babno polje, 30. 6. 1905.

⁶⁹⁴ Službo generalnega prefekta je opravljal od 1. 9. 1905 do 13. 9. 1908. NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Zore dopis univerzitetni upravi, Ljubljana, 2. 9. 1921.

⁶⁹⁵ Verouk je poučeval od 19. septembra 1905 do 16. januarja 1906. NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dekreta Zoretu, Ljubljana, 22. 8. 1905 in 23. 8. 1905; Ravnateljstvo gimnazije potrdilo Zoretu, Št. Vid nad Ljubljano, 25. 3. 1908; *Jegličev dnevnik*, str. 312, 316, 338.

⁶⁹⁶ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič spričevalo Zoretu, Ljubljana, 13. 11. 1905.

⁶⁹⁷ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Knezoškof Jeglič Zoretu, Ljubljana, 14. 11. 1906.

⁶⁹⁸ *Jegličev dnevnik*, str. 350.

⁶⁹⁹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dovoljenje Zoretu, Ljubljana, 17. 11. 1906.

⁷⁰⁰ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Ordinariat dovoljenje Zoretu, Ljubljana, 22. 4. 1908.

⁷⁰¹ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Knezoškof Jeglič Zoretu, Ljubljana, 5. 7. 1907.

gojenci koj čutijo; kar gojencem naroči, prefektom nič ne pove, pa narobe delajo; boli jih, da je popolnoma sam svoj, da tudi rektorja nad seboj ne prizna in da vedno le k meni hodi.«⁷⁰² Tudi Zore se je koncem leta nad prefekti pritoževal, da ima pri njih premalo avtoritete in da so premalo odkritosrčni. Pritožbe so bile januarja 1908 tudi v obratni smeri, češ da postopa z njimi kakor z gojenci. Knezoškof Jeglič je predlagal, naj se obe strani zedinita in pošljeta svoje predloge o dolžnostih in pravicah prefektov. Februarja je kriza dosegla vrhunec. Zore se je vmešal v zadevo med prefektom in gojencem zaradi nekega »prenežno napisanega pisma«. Napetost se je povečala, ko je Zore zadevo razodel generalnemu vikarju Flisu. Knezoškofu so prefekti pisali, da je zaupanje v generalnega prefekta porušeno, da z njim ne morejo živeti in naj jim podeli druge službe. Jeglič se je po prebranih predlogih o ureditvi službe in nalog prefektov odločil, da se bo Zoretu odpovedal, saj je ostale prefekte imel za izvrstne duhovnike. Jeglič je Zoretu predlagal, naj iz zavodov odide in se prijavi na razpisano mesto kateheta na novoustanovljeni nemški gimnaziji, kar pa mu ni bilo všeč. Hkrati mu je naročil, naj se pripravlja na prevzem profesure iz Nove zaveze na Bogoslovnem učilišču, ker naj bi bila čez nekaj let izpraznjena. Službo generalnega prefekta je nameraval ukiniti.

Dr. Janez Ev. Zore je 25. marca 1908 od zdravnika dr. Franca Polšaka dobil zdravniško spričevalo, da je zdrav in psihično sposoben za poučevanje.⁷⁰³ Jeglič je 16. junija 1908 Zoreta obvestil, da mu deželni šolski svet ni podelil mesta na nemški gimnaziji, zato mu je ponudil mesto prefekta v Alojzijevišču. Zaradi zapletov v škofovih zavodih je Zore mislil, da ga bo Jeglič imenoval za rektorja, vendar pa je še naprej ostal generalni prefekt, a po novih pravilih. Septembra je Zore Jegliča presenetil z mislijo, da bi šel k cistercijanom. Ker mesta generalnega prefekta ni bilo več, je Zoreta imenoval za nekakšnega namestnika rektorja oziroma »za voditelja vzgoje« in mu naročil, naj pusti prefekte delati samostojno.⁷⁰⁴ Tekom šolskega leta so se stare zamere ponovile. Jeglič je 28. julija 1909 zapisal: »Zopet je bruhnila napetost do g. Zoreta, ki je sicer izvrsten gospod in izboren vzgojitelj, pa ima vendar nekaj na sebi, kar odbija. Skoval je neko zaroto, da bi sam postal rektor, rektorja in ravnatelja je znal tako obdelati, da bi bil samo on mogoč, sploh je imel na ta dva prevelik vpliv, od tod odpor gospodov profesorjev proti vsem trem.«⁷⁰⁵

1. septembra 1909 je Zore odšel v Sirijo in Palestino – v Jeruzalem na študij Svetega pisma Nove zaveze. Jeglič mu je za »popotnico« izdal spremno pismo.⁷⁰⁶

⁷⁰² Jegličev dnevnik, str. 382.

⁷⁰³ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Dr. Polšak zdravniško spričevalo Zoretu, Ljubljana, 25. 3. 1908.

⁷⁰⁴ Jegličev dnevnik, str. 394, 399, 404, 411, 415, 416, 420, 424, 426; NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dekret Zoretu, Ljubljana, 13. 9. 1908; Zore dopis univerzitetni upravi, Ljubljana, 2. 9. 1921.

⁷⁰⁵ Jegličev dnevnik, str. 450.

⁷⁰⁶ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič spremno pismo Zoretu, Ljubljana, 23. 8. 1909.

V Sveti deželi ga je leta 1910 tudi sam obiskal. Priskrbel mu je denar za študijsko izpopolnjevanje in mu ob vrnitvi ponudil profesorsko službo v zavodski gimnaziji. Zore je bil užaljen, a je sprevidel, da mu škof ne more ponuditi primernejše službe. Zahteval je, naj mu podeli cerkveno odlikovanje, da ne bo ob vrnitvi ponižan. Jeglič ga je zato imenoval za konzistorialnega svetnika.⁷⁰⁷ Je pa škofa skrbelo, kaj bodo o Zoretovi vrnitvi porekli profesorji, ki ga niso marali. O tem je vnaprej obvestil ravnatelja, ki pa ga ni bilo k škofu. Ko je Zoretu izročil dekrete, je Jeglič šel v zavod, zvečer pa je prišlo k njemu pet profesorjev prosit, naj Zore ne bo profesor zaradi znanih zadev. Tokrat škof ni popustil in Zore je bil 22. septembra 1910 imenovan za profesorja verouka,⁷⁰⁸ poleg tega pa je poučeval tudi francoščino in italijanščino.⁷⁰⁹ Kljub obetavnemu začetku so že oktobra 1910 škofu poslali pisni protest profesorji: Luka Arh, Ivan Knific, Anton Koritnik, Jožef Kržišnik in Anton Ratajec, češ zakaj je namestil Zoreta za profesorja, čeprav je rekel, da ga ne bo več nazaj v zavod. Sklenili so, da s prihodnjim šolskim letom ne gredo v šolo toliko časa, dokler bo Zore poučeval katerega izmed obveznih predmetov in da brezpogojno zapustijo zavod, če bi Zore postal njihov predstojnik. Jegliču so postavili ultimatum, naj jim do 30. aprila 1911 sporoči svojo odločitev, da bodo mogli poiskati novo službo ali pa oditi v dušno pastirstvo. Škof se je odločil, da bo šel iz zavoda le tisti, ki ga bo sam odpustil. Jegliču je omenjena peterica tudi sicer večkrat nagajala.⁷¹⁰

Poleti 1911 je knezoškof Zoreta presenetil z novo ponudbo. »Govori se, da bo za izpraznjeni kanonikat prosil dr. Gruden, ker je precej bolehen. Zato Vas poprašam: ali bi Vam bilo z zgodovino tudi ustrezno? Morda saj za nekoliko časa, dokler se biblicum ne bi izpraznil.«⁷¹¹ 1. oktobra 1911 je moral dr. Janez Ev. Zore za dr. Josipom Grudnom prevzeti profesuro cerkvene zgodovine in kanonskega prava na ljubljanskem Bogoslovnem učilišču, ki je delovalo v sementišču.⁷¹² Letne plače je imel zagotovljene 2.800 K, dodatek za aktivnost je znašal letnih 840 K, plačilo za predavanja iz cerkvenega prava pa še dodatnih 630 K.⁷¹³ Ignacij Nadrah je v svojih *Spominih* o tej zamenjavi zapisal: »19. marca 1911 je bil dotedanji Kurchpergov kanonik dr. Andrej Karlin posvečen v škofa. Dr. Janez Zore je bil takrat profesor za verouk na škofijski gimnaziji v Št. Vidu. Drugi profesorji so mu delali težave, kjer so mogli. Škof Jeglič je hotel tem hudim raz-

⁷⁰⁷ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič imenovanje Zoretu, Ljubljana, 22. 9. 1910.

⁷⁰⁸ Jegličev dnevnik, str. 487.

⁷⁰⁹ NŠAL 461, Gregorij Pečjak, šk. 2, Dr. Janez Ev. Zore (gradivo za življenjepis); Anton Koritnik, *Ob srebrnem jubileju Škofijskega zavoda sv. Stanislava in Škofijske gimnazije*, Št. Vid nad Ljubljano 1930, str. 87.

⁷¹⁰ Jegličev dnevnik, str. 488–489.

⁷¹¹ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Knezoškof Jeglič Zoretu, Ljubljana, 17. 7. 1911.

⁷¹² NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič imenovanje Zoretu, Ljubljana, 30. 9. 1911.

⁷¹³ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Deželna vlada ordinariatu, Ljubljana, 13. 10. 1911; Ordinariat sporočilo Zoretu, Ljubljana, 22. 10. 1911.

meram napraviti konec, pa je nagovoril semeniškega profesorja dr. Grudna, naj prosi za Kurchpergov kanonikat. Ker pa so bili takrat profesorji bolje plačani kakor kanoniki, mu je škof obljubil, da ga bo predlagal v Rimu za prošta, ko prošt Sajovic umrje. Tako je postal dr. Gruden kanonik in dr. Zore semeniški profesor.⁷¹⁴

V letih pred prvo svetovno vojno si je dr. Zore dopisoval s celovškima priateljema Martinom in Lambertom Ehrlichom, ki sta ga seznanjala s koroškimi narodnostnimi in cerkvenimi razmerami. Zlasti z Lambertom sta si dopisovala tudi v angleščini, verjetno iz strahu pred cenzuro.⁷¹⁵

Leta 1912 je dr. Zore postal član ožjega škofijskega odbora za evharistični kongres, ki so ga izvedli na Dunaju naslednje leto.⁷¹⁶ Leta 1913 je ob obletnici t. i. Konstantinovega edikta napisal knjigo *V tem znamenju boš zmagal*. Na katoliškem shodu istega leta je bil pozvan, da zasnuje urejen načrt za izdajo dela *Življenje svetnikov*, ki ga je v letih 1917–1923 v štirih zvezkih izdala Družba sv. Mohorja. Nadaljevanje skrbno pripravljenega dela mu je ustavila bolezen.⁷¹⁷

V naslednjih letih je dr. Zore prevzel tudi nekatere škofijske službe in časti. Knezoškof Jeglič ga je 27. junija 1913 imenoval za konzistorialnega svetnika. Dan zatem mu je ponovno podelil petletno dovoljenje za branje prepovedanih knjig. 5. oktobra 1914 je prejel imenovanje za prosinodalnega izpraševalca, 17. novembra pa še za branilca zakona (vezi) na škofijskem sodišču.⁷¹⁸ Dr. Zoretu se je s 1. oktobrom 1916 povišala profesorska letna plača na 3.300 K.⁷¹⁹ 5. avgusta 1919 je bil imenovan za promotorja pravičnosti na škofijskem sodišču.⁷²⁰ Za prosinodalnega izpraševalca je bil ponovno imenovan leta 1920.⁷²¹ Naj omenimo, da je bil leta 1915 oproščen črnovojniške službe.⁷²²

Med prvo svetovno vojno se je v SLS razplamtel boj med starini, pristaši dr. Ivana Šušteršiča, in mladini, pristaši dr. Janeza Ev. Kreka, ki jih je podpiral tudi knezoškof Jeglič. Boj se ni odvijal le na ravni stranke, ampak ga je bilo čutiti na vseh ravneh cerkvenega življenja; prav posebno pa v Katoliškem tiskovnem društvu, ki je izdajalo katoliške časopise in liste in naj bi bilo posrednik med sprtima stranema. Na seji Katoliškega tiskovnega društva 29. avgusta 1916 je dr.

⁷¹⁴ Matjaž Ambrožič, *Spomini in Semeniška kronika 1941–1944* Ignacija Nadraba, v: *Viri* 30 (2010), str. 73.

⁷¹⁵ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Korespondenca Martin in Lambert Ehrlich.

⁷¹⁶ *Jegličev dnevnik*, str. 533.

⁷¹⁷ NŠAL 461, Gregorij Pečjak, šk. 2, Dr. Janez Ev. Zore (gradivo za življenjepis); Matjaž Ambrožič, *Profesorski zbor, v: Sto let Zavoda sv. Stanislava*, Ljubljana 2005, str. 461.

⁷¹⁸ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič imenovanje Zoretu, Ljubljana, 27. 6. 1913; Knezoškof Jeglič dovoljenje Zoretu, Ljubljana, 28. 6. 1913; Knezoškof Jeglič imenovanje Zoretu, Ljubljana, 5. 10. 1914.

⁷¹⁹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Deželna vlada ordinariatu, Ljubljana, 30. 9. 1916; Ordinariat sporočilo Zoretu, Ljubljana, 10. 10. 1916.

⁷²⁰ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič imenovanje Zoretu, Ljubljana, 5. 8. 1919.

⁷²¹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič imenovanje Zoretu, Ljubljana, 5. 3. 1920.

⁷²² NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Črnovojni legitimacijski list Zore, Ljubljana, 18. 3. 1915.

Janez Ev. Zore kot zastopnik škofa izjavil, da mu je bilo naročeno, da ne glasuje, ako se da ta zadeva na glasovanje, ker škof še ni bil na jasnem. Zore je bil na Koroškem pri dr. Lambertu Ehrlichu, ki mu je tudi potrdil, da so obmejni Slovenci za dr. Janeza Ev. Kreka in proti dr. Ivanu Šušteršiču. 3. marca 1917 je bila na seji tiskovnega društva izražena bojazen, da se spor iz SLS usodno preseli tudi nanj. Zore, Grivec in Pečjak so bili proti temu, da bi se listi, ki jih je tiskalo društvo, dali na razpolago SLS, ki je bila še vedno v rokah dr. Ivana Šušteršiča. Iz vsebine seje tiskovnega društva, ki se je odvijala 29. oktobra 1917, je razvidno, da je bil dr. Zore trdno na strani knezoškofa Jegliča in mladinov.⁷²³

Zanimivo je, da Jegličevi zapiski o Zoretu molčijo pet let do 30. oktobra 1917, ko je tekla razprava v Katoliškem tiskovnem društvu o tiskanju lista *Jugoslovan*, ki naj bi zagovarjal rešitev jugoslovanskega vprašanja znotraj meja avstrijske monarhije in habsburške dinastije. 12. aprila 1918 je po naročilu duhovnikov h knezoškofu Jegliču prišel dr. Zore in mu povedal, kako vsi znaki kažejo, da so ga nasprotniki tožili in želeli, da ga papež odstavi. Jeglič se je o govoricah osebno pozanimal pri nunciju na Dunaju, ki mu je zagotovil, da obtožb ni prejel, vendar pa ga je po naročilu državnega tajnika kardinala Gasparrija posvaril, naj se v nevarnih časih ne vpleta v politiko.⁷²⁴

Jeglič je Zoretovo lojalnost cenil. Leta 1918 je namesto dr. Grudna postal član škofovega odbora cenzorjev. Od škofa je ob prevratu dobil nalogo, naj sestavi kratek načrt cerkvenih zahtev v novi državi, ki ga je predstavil 4. novembra 1918. Bil je po Jegličevem mnenju jasen, korekten in dosleden; le pri upravi cerkvenega premoženja se je zdelo, da je dal državi preveč pravic.⁷²⁵

Poverjenik za bogočastje je v Narodni vladi želel imeti duhovnika referenta. Na to mesto je bil 1. decembra 1918 nastavljen dr. Janez Ev. Zore. Namesto njega je na Bogoslovno učilišče prišel poučevati dr. Franc Kulovec.⁷²⁶

31. avgusta 1919 je bil dr. Janez Ev. Zore imenovan za rednega profesorja cerkvene zgodovine na novoustanovljeni Teološki fakulteti ljubljanske univerze.⁷²⁷ Obvestilo dr. Danila Majarona se je glasilo: »Vsled naročila tuk. poverjenišтва za uk in bogočastje z dne 15. septembra 1919 št. 1750, nanašajočega se na dopis ministra prosvete Kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev z dne 5. septembra 1919 št. 13891, mi je čast obvestiti Vas, da Ste z ukazom Nj. Visočanstva prestolonaslednika od 31. avgusta 1919 imenovani za rednega profesorja bogoslovne fakultete na vseučilišču v Ljubljani.«⁷²⁸ Skupaj s prof. dr. Alešem Ušeničnikom je prof. dr. Janez Ev. Zore postavil Teološki fakulteti njene temelje.

⁷²³ Matjaž Ambrožič, Dnevniški zapiski dr. Evgena Lampeta (1898–1917), v: *Viri* 26 (2007), str. 127, 150, 159.

⁷²⁴ Jegličev dnevnik, str. 750–751.

⁷²⁵ Jegličev dnevnik, str. 766.

⁷²⁶ Jegličev dnevnik, str. 772.

⁷²⁷ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Prestolonaslednik Aleksander imenovanje Zoretu, Beograd, 31. 8. 1919.

⁷²⁸ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Vseučiliška komisija obvestilo Zoretu, Ljubljana, 16. 9. 1919.

2. septembra 1921 je dekanat Teološke fakultete zaprosil za višjo plačno stopnjo, kot je bilo to tedaj običaj vsakih pet let.⁷²⁹ Leta 1924 je bil s kraljevim odlokom uvrščen v 3. skupino I. kategorije državnih uslužbencev, leta 1925 pa v 2. skupino I. kategorije.⁷³⁰ Na prvi odlok se je neuspešno pritožil, ker mu niso priznali vse delovne dobe.⁷³¹

Dr. Gregorij Pečjak je o Zoretovi bolezni, ki je bila vzrok predčasne upokojitve, zapisal: »Na žalost mu je že zgodaj začela nagajati zavrtna živčna bolezen. Že leta 1916 je postala njegova hoja težka, od časa do časa mu je odpovedal glas. Bolezen se je boljšala, pa zopet slabšala, tako da je z največjim naporom opravljal svojo službo.«⁷³² Decembra 1920 se je odpravil v Split, verjetno z namenom, da bi si okrepil oslabele glasilke.⁷³³ V študijskem letu 1924/25 mu je bil dodeljen enoletni bolezenski dopust ob polnih službenih prejemkih. Domnevamo, da se je za hitro in ugodno rešitev zavzel takratni prosvetni minister dr. Anton Korosec.⁷³⁴ Ob koncu leta 1926 se je bil prisiljen upokojiti.⁷³⁵ Rektor univerze prof. dr. Franc Ksav. Lukman je prof. dr. Zoretu sporočil: »Ministrstvo prosvete mi je z dopisom od 29. novembra 1926, P. Br. 6649 sporočilo, da ste na podlagi čl. 141. točke 3. in v zvezi s členom 133. točke 1. zakona o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih postavljeni v stanje pokoja s pravico na pokojnino, ki Vam pripada po službenih letih. Zato blagovolite čimpreje predložiti pravilno opremljeno prošnjo za odmero pokojnine. Vsled tega Vas razrešim službovanja na univerzi z 31. decembrom 1926; s tem dnem se Vam ustavijo tudi dosedanji službeni prejemki.«⁷³⁶ Ministrstvo prosvete je Zoretu 2. februarja 1927 določilo, 7. marca pa odredilo izplačilo letne pokojnine v znesku 35.313 din.⁷³⁷ Leta 1931 je moral prof. dr. Zore ponovno predložiti sodno overovljeni prepis rešitve, s katero je bil upokojen.⁷³⁸

Škof je ugodil Zoretovi prošnji in ga leta 1925 zaradi bolehnosti oprostil molitve celotnega brevirja.⁷³⁹ Bolehnost je botrovala tudi Zoretovi odložitvi posameznih škofijskih funkcij. Prof. dr. Zoreta je 24. decembra 1926 knezoškof

⁷²⁹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Zore Teološki fakulteti, Ljubljana, 2. 9. 1921.

⁷³⁰ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Prosvetni minister Zoretu, Beograd, 8. 3. 1924; Prosvetni minister Zoretu, Beograd, 27. 10. 1925; Rektorat univerze Zoretu, Ljubljana, 18. 11. 1925; Službeni list Zore, Ljubljana, 1923.

⁷³¹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Zore državnemu svetu, Ljubljana, 12. 4. 1924; Državni svet Zoretu, Beograd, 8. 9. 1925.

⁷³² NŠAL 461, Gregorij Pečjak, šk. 2, Dr. Janez Ev. Zore (gradivo za življenjepis).

⁷³³ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič celebret Zoretu, Ljubljana, 15. 12. 1920; Ordinariat dovoljenje Zoretu, Split, 28. 12. 1920; Službeni list Zore, Ljubljana, 1923.

⁷³⁴ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Ministrstvo prosvete rektoratu univerze, Beograd, 16. 10. 1924.

⁷³⁵ NŠAL 461, Gregorij Pečjak, šk. 2, Dr. Janez Ev. Zore (gradivo za življenjepis).

⁷³⁶ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Rektorat univerze dopis Zoretu, Ljubljana, 9. 12. 1926.

⁷³⁷ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Ministrstvo prosvete rešitev Zoretu, Beograd, 2. 2. 1927; Rektorat univerze Zoretu, Ljubljana, 12. 5. 1927.

⁷³⁸ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Dravska finančna direkcija Zoretu, Ljubljana, 1931.

⁷³⁹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dispensa Zoretu, Ljubljana, 20. 2. 1925.

Jeglič razrešil službe promotorja pravičnosti na škofijskem sodišču.⁷⁴⁰ Apostolski nuncij Pellegrinetti in papež Pij XI. sta leta 1924 in 1928 na prošnjo knezoškofa Jegliča upokojenemu prof. dr. Zoretu zaradi bolezni dovolila, da je v stanovanju smel imeti zasebni oratorij, kjer je lahko maševal sam ali kateri izmed duhovnikov.⁷⁴¹ Dr. Gregorij Pečjak je zapisal: »Cerkve mu je dovolila privatno kapelo v stanovanju. Ker ni mogel sam, so bolnemu sobratu skozi dolga leta z velikim veseljem hodili maševat najrazličnejši duhovniki. Vedeli so namreč, da prihajajo v celico velikega trpina, ki mu je Bog v svoji neumljivi modrosti naložil neozdravljivo bolezen, da moli in trpi ponoči in podnevi, za škofijo, za svoje sobrate in za ves svoj narod. To nalogo je rajni skoraj 20 let opravljal z največjo zvestobo in nedopovedljivo potrpežljivostjo. Ugotovljeno je, da v vsem tem dolgem razdobju, polnem trpljenja, ni prišel iz njegovih ust najmanjši izraz nepotrpežljivosti. Njegovo geslo je bilo: 'Volja božja je sicer trda a sveta.'⁷⁴²

Med italijansko okupacijo je ljubljansko mestno poglavarstvo 14. julija 1942 Zoretu izdalo domovnico z napačnim datumom rojstva, na katero pa se ni bil sposoben podpisati. Stanoval je na Komenskega ul. 12, ki so jo Italijani preimenovali v Petrarcovo ul. 12. Mesečne pokojnine je imel 2.078,14 lir.⁷⁴³

Zoretovo smrt in poslednje slovo na Žalah je generalni vikar Ignacij Nadrah opisal z naslednjimi besedami: »20. februarja 1944 je umrl dr. Janez Zore, profesor za cerkveno zgodovino na teološki fakulteti v pokoju. Bogoslovci so šli vsi za pogrebom in so peli »Usmili se«, »Reši me« in eno pesem žalujko. 26. februarja 1944 je bil pa zanj v stolnici slovesni Requiem (dekan prelat dr. Lukman), ki so se ga udeležili vsi bogoslovci in peli na koru in asistirali.«⁷⁴⁴ Univerzo je na pogrebu zastopal rektor prof. dr. Milko Kos. Poleg profsorskega zbora so se ga udeležili duhovniki, skupina usmiljenk in šolskih sester ter gojenci Zavoda sv. Stanislava in Marijanišča. Kot vzrok smrti sta bili na mrliškem listu navedeni multipleks skleroza in paraliza srca.⁷⁴⁵

Dr. Gregorij Pečjak je ob Zoretovi smrti zapisal: »Po dolgotrajnem trpljenju, ki ga je prenašal s svetniško potrpežljivostjo, je v Bogu zaspal upokojeni vseučiliški profesor dr. Janez Evangelist Zore. Pred skoro 20 leti mu je bolezen prekinila njegovo delo in ga priklenila na posteljo. Vso to dolgo dobo je z molitvijo skušal preboleti trpljenja in dočakati trenutek, ko ga Bog pokliče k sebi. [...] Za službo je rajni Zore imel vse sposobnosti, ki jih je še posebej dopolnil z

⁷⁴⁰ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Knezoškof Jeglič dekret Zoretu, Ljubljana, 24. 12. 1926.

⁷⁴¹ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Nuncij Pellegrinetti knezoškofu Jegliču (prepis), Beograd, 23. 11. 1924; Prepis breva Pija XI. Zoretu, Rim, 10. 3. 1928.

⁷⁴² NŠAL 461, Gregorij Pečjak, šk. 2, Dr. Janez Ev. Zore (gradivo za življenjepis).

⁷⁴³ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Mestno poglavarstvo domovnica Zoretu, Ljubljana, 14. 7. 1942; NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Šef pokrajinske uprave odločba škofu Rožmanu, Ljubljana, 2. 5. 1944.

⁷⁴⁴ Ambrožič, Spomini in Semeniška kronika 1941–1944 Ignacija Nadraha, str. 198.

⁷⁴⁵ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Mrliški list Zore, Ljubljana, 25. 2. 1944.

vestnim študijem. Vedrina njegovega značaja, izredna jasnost pojmov in izrazov v govoru, rezka odločnost pri nastopu, optimistična usmerjenost in popolna ravnovesnost na znotraj in zunaj, to so bile njegove odlike, ki so ga napravljale res za moža in vzgojitelja, kakor si ga zavod le more želeli. Njegova glavna zasluga je bila, da je položil temelje vzgojni tradiciji novoustanovljenega zavoda. Kot generalni prefekt pa je imel še drugo odlično lastnost, znal je pogledati dijakom globoko v srce.⁷⁴⁶

V oporoki je vse svoje imetje zapustil Zavodu sv. Stanislava s pridržkom, da knjige lahko prednostno odkupi Teološka fakulteta.⁷⁴⁷

2 ZORETOVA DEJAVNOST PRI USTANAVLJANJU LJUBLJANSKE UNIVERZE

Zahteva po ustanovitvi slovenske univerze je bila kot del slovenskega narodnega programa postavljena v revolucionarnem letu 1848. Od tedaj naprej sledimo prizadevanjem za njeno ustanovitev, ki so se okrepila zlasti ob koncu 19. stoletja. Leta 1898 je kranjski deželni zbor postavil jasno zahtevo, da se v Ljubljani ustanovi univerza s filozofsko, pravno in teološko fakulteto. Kljub temu je do njene ustanovitve prišlo šele v novih političnih razmerah po koncu prve svetovne vojne in propadu Avstro-Ogrske.⁷⁴⁸

Slovenski politiki so že novembra 1918 med programe svojega delovanja postavili skrb za študente, ki so študirali na tujih univerzah, in za učitelje, ki so bili tam zaposleni. Na posvetu, ki ga je 23. novembra 1918 v prostorih mestnega magistrata skupaj z županom Ivanom Tavčarjem sklical docent na praški univerzi dr. Mihajlo Rostohar in nanj povabil predstavnike različnih društev in strokovnih združenj, predstavniki ljubljanskega škofijskega Bogoslovnega učilišča niso sodelovali. Dr. Karel Verstovšek, poverjenik slovenske Narodne vlade za uk in bogočastje, je uspel, da je Narodna vlada 26. novembra 1918 ustanovila Vseučiliško komisijo in s tem začela delo za ustanovitev univerze. Poleg tehnike naj bi obsegala še štiri fakultete: teološko, filozofsko, pravno in medicinsko. Dr. Verstovšek je komisiji omogočil delo, saj ji je priskrbel prostorske, administrativne in finančne pogoje ter ji dal vsestransko podporo.⁷⁴⁹

Vseučiliška komisija je začela z delom 5. decembra 1918 v Knjižnici narodne palače. Sporazumno z Narodno vlado je vodila priprave za ustanovitev

⁷⁴⁶ NŠAL 461, Gregorij Pečjak, šk. 2, Dr. Janez Ev. Zore (gradivo za življenjepis).

⁷⁴⁷ NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1, Oporoka Zore, Ljubljana, 17. 12. 1920 in 15. 8. 1927.

⁷⁴⁸ Jože Ciperle, Teološki študij v Ljubljani pred ustanovitvijo Univerze, v: *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor* (ur. Jože Ciperle), Ljubljana 2008, str. 27–28.

⁷⁴⁹ Navaja jih Janko Polec, Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo, v: *Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929*, Ljubljana 1929, str. 188, op. 23; Franc K. Lukman, Drobtine o početku naše univerze, v: *Slovenec* (1. 1. 1929), št. 1, str. 2.

univerze. Po ustanovitvi univerze in imenovanju prvih profesorjev je Vseučiliška komisija posle prepustila Univerzitetnemu svetu.

V Vseučiliški komisiji so bili trije teološki učitelji iz škofijskega Bogoslovnega učilišča: zgodovinar dr. Janez Ev. Zore, filozof dr. Aleš Ušeničnik in moralist dr. Janez Janežič. Ker dr. Janežič zaradi bolehnosti v njej ni mogel aktivno sodelovati, je bil na njegovo mesto že na drugi seji komisije imenovan zgodovinar dr. Josip Srebrnič. Ob konstituiranju komisije je bil za njenega predsednika izvoljen dr. Danilo Majaron, za podpredsednika dr. Janez Ev. Zore, kot zastopnik docentov pa je na sejah sodeloval še dr. Franc Grivec. V tistem času je še prevladovala misel, da bi bila začetni temelj univerzitetnega izobraževanja na Slovenskem Univerza v Zagrebu, kjer bi v prehodnem obdobju organizirali slovenske oddelke in hkrati pripravljali učitelje za organiziranje samostojnega delovanja v Ljubljani. Dr. Mihajlo Rostohar, ki se je aktivno vključil v priprave za ustanovitev slovenske univerze, je navezoval stike z univerzami v sosednjih deželah. Poročal je o razgovorih, ki jih je že opravil v Zagrebu. Zagrebška univerza je bila pripravljena postati matica prihodnje slovenske univerze, zato naj bi vse slovenske docente do ustanovitve univerze v Ljubljani poklicala v Zagreb. Študentje pravne in filozofske fakultete so se lahko takoj vpisali v Zagrebu, kjer so lahko tudi študentje medicine opravili prve štiri semestre.⁷⁵⁰

Na seji Vseučiliške komisije 8. marca 1919 so ustanovili več podkomisij, ki so prevzele naloge organiziranja priprav in sestavljanja učiteljskega zbora za posamezno fakulteto. V bogoslovno podkomisijo so imenovali dr. Janeza Ev. Zoreta (vodja podkomisije), dr. Josipa Srebrniča in dr. Aleša Ušeničnika. Posebna podkomisija je prevzela nalogo priprave osnutka statuta univerze. V to skupino je bil imenovan dr. Josip Srebrnič.⁷⁵¹

Poleti 1919 so delovale podkomisije Vseučiliške komisije, ki so imele nalogo, da so pripravile organizacijske pogoje za delovanje fakultet. Sestavile so sezname učiteljev, ki so prevzeli predavanja ob začetku delovanja univerze. Člani bogoslovne podkomisije so predlagali tri kandidate: dr. Franca Ušeničnika, dr. Aleša Ušeničnika in dr. Janeza Ev. Zoreta. Ti so bili 31. avgusta 1919 skupaj z matičarji drugih fakultet imenovani za prve redne profesorje Univerze v Ljubljani.⁷⁵²

Kot najvišji organ delovanja univerze se je 18. septembra 1919 na konstitutivni seji zbral Univerzitetni svet. Teološko fakulteto so zastopali: dr. Aleš Ušeničnik, dr. Franc Ušeničnik in dr. Janez Ev. Zore. Med sklepi je bil tudi ta, da

⁷⁵⁰ Tatjana Dekleva, Ustanovitev univerze v Ljubljani, v: *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919*, Ljubljana 2009, str. 29–31 (dalje: Dekleva, Ustanovitev univerze v Ljubljani); Bogdan Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, v: *AES* 32 (2010), str. 123 (dalje: Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani).

⁷⁵¹ Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, str. 126; Polec, Ljubljansko višje šolstvo, str. 159.

⁷⁵² Dekleva, Ustanovitev univerze v Ljubljani, str. 32, 34; Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, str. 129.

bodo uporabljali izraz univerza in ne vseučilišče, ker ta izraz drugim narodom ne bi bil razumljiv.⁷⁵³

Prof. dr. Janez Ev. Zore je bil član univerzitetnega razsodišča od njegove ustanovitve leta 1919, v njem pa je ostal do konca študijskega leta 1920/21.⁷⁵⁴ Prof. Zore se je udeleževal tudi v medfakultetnem sodelovanju. Svet Pravne fakultete ga je julija 1920 postavil za komisarja izpraševalne komisije za pravno-zgodovinski državni izpit.⁷⁵⁵

3 ZORETOVA VLOGA PRI PREOBLIKOVANJU LJUBLJANSKEGA ŠKOFIJSKEGA BOGOSLOVNEGA UČILIŠČA V TEOLOŠKO FAKULTETO

Ljubljansko škofijsko Bogoslovno učilišče je s svojo tradicijo in profesorji nudilo kadrovsko osnovo novoustanovljeni Teološki fakulteti. Matičarji, prvi trije redni profesorji, so bili izbrani iz vrst proforskega kadra te ustanove. Dr. Aleš Ušeničnik, profesor dogmatike, je postal redni profesor filozofije, dr. Franc Ušeničnik, profesor pastirstva, etike in vzgojeslovja, je bil imenovan za rednega profesorja za pastoralno teologijo, dr. Janez Ev. Zore, profesor cerkvene zgodovine in cerkvenega prava, pa je bil imenovan za rednega profesorja Teološke fakultete z imenovanega področja. Kot matičarjem jim je bila po razpustitvi Vseučiliške komisije med drugim naložena naloga, da izberejo proforski kader za izpopolnitev fakultete. Pri izbiri kandidatov se niso ozirali na pokrajinske ali škofijske meje, saj je fakulteta poudarjala vseslovenski značaj.⁷⁵⁶

Že 8. decembra 1918 so profesorji ljubljanskega škofijskega Bogoslovne učilišča Vseučiliški komisiji poslali spomenico o ustanovitvi Teološke fakultete v Ljubljani. Teologi so bili prvi, ki so 21. marca 1919 od zagrebške Bogoslovne fakultete dobili znanstveno kvalifikacijo za prve tri profesorje: dr. Aleša Ušeničnika, dr. Franca Ušeničnika in dr. Janeza Ev. Zoreta. Ti so bili 31. avgusta istega leta skupaj z matičarji ostalih fakultet imenovani za redne profesorje ljubljanske univerze, pet drugih pa je bilo imenovanih pozneje.⁷⁵⁷ Začasni kolegij Teološke fakultete so sestavljali njeni matičarji: dr. Aleš Ušeničnik, dr. Franc Ušeničnik in dr. Janez Ev. Zore,⁷⁵⁸ prevzel pa je vodenje priprav za ustanovitev Teološke fakultete in reševanje vseh vprašanih, povezanih z začetkom delovanja.⁷⁵⁹ Začasni

⁷⁵³ Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, str. 130; ATF, šk. 4, Sejni zapisniki, seja 19. 9. 1919.

⁷⁵⁴ Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, str. 132.

⁷⁵⁵ NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore, Pravna fakulteta imenovanje Zoretu, Ljubljana, 6. 7. 1920.

⁷⁵⁶ Tatjana Dekleva, Teološka fakulteta ljubljanske univerze, v: *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor*, Ljubljana 2008, str. 35–36.

⁷⁵⁷ Ciperle, Teološki študij v Ljubljani pred ustanovitvijo Univerze, str. 27–28; Dekleva, Teološka fakulteta ljubljanske univerze, str. 30; Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, str. 126–127; AKBf, Osnutek dopisa je priložen spisu, br. 97/1919.

⁷⁵⁸ Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, str. 126; AKBf, Dopis št. 10, Zagreb, 21. 9. 1919, br. 180/1919.

⁷⁵⁹ Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, str. 129.

kolegij Teološke fakultete je imel prvo sejo 19. septembra 1919. Pripravil je več predlogov imenovanj novih učiteljev. Na isti seji so sklenili sporočiti dekanatu Bogoslovne fakultete v Zagrebu, da so povabili dr. Franca Grivca na Univerzo v Ljubljano. Na tretji seji Univerzitetnega sveta je dr. Aleš Ušeničnik v imenu proforskega kolegija Teološke fakultete predlagal nova imenovanja.⁷⁶⁰

Na seji Univerzitetnega sveta 12. novembra 1919 so bili izvoljeni prvi stalni univerzitetni funkcionarji. Fakultete so izvolile prve dekane in prodekane. Na Teološki fakulteti je bil za dekana izvoljen prof. dr. Franc Ušeničnik, za prodekana prof. dr. Janez Ev. Zore. Po izvolitvi dekanov je bila konstituirana Univerzitetna uprava, ki so jo sestavljali rektor kot predsednik ter dekani fakultet. V času zimskega semestra so si posamezni fakultetni sveti skupaj z Univerzitetnim svetom prizadevali za kadrovske izpopolnitve fakultet, da bi se zasedle vse nujno potrebne stolice.

Za Teološko fakulteto je Univerza sklenila najemno pogodbo s škofijskim ordinariatom za prostore v Alojzijevejšču. Do začetka predavanj je fakulteta v njem uredila dve predavalnici in profesorsko sobo, ostale prostore je za prvo študijsko leto dobila v Bogoslovnem semenišču, kjer je bila tudi dekanska pisarna.⁷⁶¹

Po upokojitvi prof. dr. Janeza Ev. Zoreta leta 1926 je bil na njegovo mesto kot honorarni učitelj nastavljen dr. Josip Turk.⁷⁶²

VIRI IN LITERATURA

Viri

Arhiv katoličkok bogoslovnog fakulteta (AKBF)

AKBF, Dopis št. 10, Zagreb, 21. 9. 1919, br. 180/1919.

Arhiv Teološke fakultete (ATF)

ATF, šk. 4, Sejni zapisniki.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, Zavodi Št. Vid, šk. 8, Dr. Ivan Zore.

NŠAL 461, Gregorij Pečjak, šk. 2.

NŠAL 481, Janez Evangelist Zore, šk. 1.

Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani (ZAMU)

ZAMU IV, 75/1103.

⁷⁶⁰ Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, str. 130; ATF, šk. 4, Sejni zapisniki, seja 19. 9. 1919.

⁷⁶¹ Dekleva, Ustanovitev univerze v Ljubljani, str. 37–40.

⁷⁶² Matjaž Ambrožič, Prva Teološka fakulteta in Knezoškofijsko bogoslovno učilišče v Ljubljani, v: *AES* 32 (2010), str. 433.

Literatura

- Ambrožič, Matjaž, Dnevniški zapiski dr. Evgena Lampeta (1898–1917), v: *Viri* 26 (2007), str. 1–186.
- Ambrožič, Matjaž, Proforski zbor, v: *Sto let Zavoda sv. Stanislava* (ur. F. M. Dolinar), Ljubljana, Družina 2005, str. 423–466.
- Ambrožič Matjaž, Prva Teološka fakulteta in Knezoškofjsko bogoslovno učilišče v Ljubljani, v: *AES* 32 (2010), str. 351–456.
- Ambrožič, Matjaž, Spomini in Semeniška kronika 1941–1944 Ignacija Nadraha, v: *Viri* 30 (2010), str. 1–219.
- Ciperle, Jože, Teološki študij v Ljubljani pred ustanovitvijo Univerze, v: *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor* (ur. Jože Ciperle), Ljubljana, Univerza v Ljubljani 2008, str. 11–29.
- Dekleva, Tatjana, Teološka fakulteta ljubljanske univerze, v: *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor*, Ljubljana, Univerza v Ljubljani 2008, str. 30–44.
- Dekleva, Tatjana, Ustanovitev univerze v Ljubljani, v: *Ustanovitev Univerze v Ljubljani v letu 1919*, Ljubljana, Univerza v Ljubljani 2009, str. 29–42.
- Jegličev dnevnik (ur. Otrin Blaž in Marija Čipić Rehar), Celje, Mohorjeva družba 2015.
- Kolar, Bogdan, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani, v: *AES* 32 (2010), str. 121–196.
- Koritnik, Anton, *Ob srebrnem jubileju Škofijskega zavoda sv. Stanislava in Škofijske gimnazije*, Št. Vid nad Ljubljano 1930.
- Lukman, Franc Ksaver, Drobtine o početku naše univerze, v: *Slovenec* (1. 1. 1929), št. 1 str. 2.
- Polec, Janko, Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerze, v: *Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929*, Ljubljana, Rektorat Univerze Kralja Aleksandra prvega, 1929.

POVZETEK

Prof. dr. Janez Ev. Zore se je rodil leta 1875 v Bogneči vasi pri Trebelnem. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskoval v Novem mestu. Teologijo je od leta 1894 študiral v Ljubljani, kjer je leta 1898 prejel tudi mašniško posvečenje. Najprej je bil kaplan na Bledu, nato pa je od jeseni 1900 študiral teologijo v Innsbrucku. Med študijem mu je knezoškof Jeglič omogočil izpopolnjevanje v Parizu, Louvainu, Londonu in Rimu. Leta 1904 je na innsbruški teološki fakulteti doktoriral in bil zatem pol leta kaplan na Dobrovi.

Januarja 1905 je postal prefekt v ljubljanskem bogoslovju, jeseni istega leta pa je ob odprtju Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano postal njegov generalni prefekt in učitelj verouka. Knezoškof Jeglič je bil sprva z njegovim delovanjem zadovoljen, leta 1907 pa so v zavodu nastale napetosti med prefekti. Leta 1908 je Zore neuspešno kandidiral za profesorja verouka na nemški gimnaziji. Njegova vrnitev v zavod je naslednje leto ponovno sprožila stare nemire, zato je jeseni 1909 odšel na enoletno študijsko potovanje v Palestino in Sirijo. Septembra 1910 je bil imenovan za profesorja verouka, poleg tega pa je v zavodu poučeval tudi francoščino in italijanščino.

Jeseni 1911 je dr. Janez Ev. Zore na škofijskem Bogoslovnem učilišču prevzel profesuro cerkvene zgodovine in kanonskega prava. Leta 1913 je napisal knjigo

V tem znamenju boš zmagal. Na katoliškem shodu istega leta je bil pozvan, da zasnuje urejen načrt za izdajo dela Življenje svetnikov, ki ga je v letih 1917–1923 v štirih zvezkih izdala Družba sv. Mohorja. V naslednjih letih je dr. Zore prevzel tudi nekatere škofijske službe in časti.

Med prvo svetovno vojno se je v notranjih bojih v SLS opredelil za mladine, ki so bili pristaši dr. Janeza Ev. Kreka. Knezoškof Jeglič je Zoretovo lojalnost cenil. Od škofa je ob prevratu dobil nalogo, naj sestavi kratek načrt cerkvenih zahtev v novi državi.

Dr. Janez Ev. Zore je bil med glavnimi snovalci ljubljanske univerze in Teološke fakultete. V Vseučiliški komisiji so bili trije teološki učitelji iz škofijskega Bogoslovnega učilišča: zgodovinar dr. Janez Ev. Zore, filozof dr. Aleš Ušeničnik in moralist dr. Janez Janežič; Zore je postal njen podpredsednik in vodja bogoslovne podkomisije. Ti so bili 31. avgusta 1919 skupaj z matičarji drugih fakultet imenovani za prve redne profesorje Univerze v Ljubljani, bili pa so tudi člani univerzitetnega sveta. V univerzitetnem razsodišču je bil prof. dr. Janez Ev. Zore član od njegove ustanovitve leta 1919, v njem pa je ostal do konca študijskega leta 1920/21. Udejstvoval se je tudi v medfakultetnem sodelovanju. Svet Pravne fakultete ga je julija 1920 postavil za komisarja izpraševalne komisije za pravno-zgodovinski državni izpit. Bolezen je botrovala Zoretovi predčasni upokojitvi leta 1926. Umrli je leta 1944.

KLJUČNE BESEDE: *dr. Janez Ev. Zore (1875–1944), Zavod sv. Stanislava, Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta*

Summary

PROFESSOR JANEZ EV. ZORE AND HIS ROLE IN THE FOUNDING OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA AND THE FACULTY OF THEOLOGY

Prof. Janez Ev. Zore, PhD, was born in 1875 in Bogneča vas near Trebelno. He went to primary and secondary schools in Novo mesto, studied theology in Ljubljana from 1894 and got his Rite of Ordination in 1898. First, he was the assistant priest in Bled, but went to study theology in Innsbruck in the autumn of 1900. During his studies, the Prince Bishop A.B. Jeglič enabled him to better his knowledge in Paris, Louvain, London, and Rome. In 1904, he received his PhD at the Innsbruck Faculty of Theology and was then the assistant priest in Dobrova for half a year.

In January 1905, he became a prefect in the Ljubljana seminary, and when the St. Stanislav's Institution was opened in the autumn of the same year in Šentvid nad Ljubljano, he became its general prefect and teacher of religious

education. Prince Bishop A.B. Jeglič was at first satisfied with his work, but in 1907 tensions arose between the prefects of the Institution. In 1908, J.E. Zore unsuccessfully ran for the post of a professor of religious studies at the German high school. His return to the Institution the following year again stirred up the old trouble, thus in the autumn of 1909 he ventured on a one-year study journey to Palestine and Syria. In September 1910, he was named professor of religious education and in addition he also taught French and Italian at the Institution.

In the autumn of 1911, Janez Ev. Zore started working as a professor of Church history and Canon Law at the diocesan Theological College. In 1913, he wrote a book entitled *V tem znamenju boš zmagal* (In This Sign You'll Win). At the Catholic Meeting in the same year, he was called upon to prepare an orderly plan for the publication of the work *Življenje svetnikov* (Life of Saints), which was published in 1917–1923 by Družba sv. Mohorja in four volumes. In the following years, J.E. Zore assumed several diocesan offices and honours.

During World War I, in internal fights of the Slovenian People's Party (SLS) he opted for *mladini*, who were supporters of Janez Ev. Krek, PhD. Prince Bishop Jeglič valued Zore's loyalty. Upon the political overthrow, the bishop entrusted him with the task of assembling a short outline of Church demands in the new state.

Janez Ev. Zore, PhD, was among the main planners of the University of Ljubljana and the Faculty of Theology. The Commission for the University included three teachers of theology from the diocesan Theological College: a historian Janez Ev. Zore, PhD, a philosopher Aleš Ušeničnik, PhD, and a moralist Janez Janežič, PhD; Zore became its vice-president and head of the theological sub-commission. These three were, together with founding professors of other faculties, on 31st August 1919 named as the first full professors of the University of Ljubljana and were also members of the University Council. Prof Dr Janez Ev. Zore was a member of the University Court of Arbitration from its establishment in 1919 until the end of study year 1920/21. He was an active participant in inter-faculty collaboration. The Council of the Faculty of Law appointed him Commissioner of the Examining Commission for the legal-history state exam in July 1920. It was his illness that caused him to retire prematurely, in 1926. Janez Ev. Zore died in 1944.

KEYWORDS: *Janez Ev. Zore, PhD (1875–1944), St Stanislav's Institution, University of Ljubljana, Faculty of Theology*

IMENSKO KAZALO

A

Aichner, Simon 131
 Aigner, Eduard 35
 Akvinski, Tomaž, svetnik 34,
 60, 223, 229, 237, 263
 Aleksander, kralj 11, 65, 66, 69,
 153, 172, 173, 228, 288
 Aleksič, Jakob 143, 159
 Aleš, svetnik 264
 Aljaž, Jakob 181, 182
 Allioli, Joseph Franz 147
 Anzelm, svetnik 264
 Arendt, Gulielmo 248
 Arendt, Viljelm 252, 254
 Arh, Luka 286
 Aristotel 228
 Asiški, Frančišek 225, 239, 264,
 272
 Ašič, Rafael, opat 169
 Atanazij, sveti 264
 Auffray, Augustin Fernand 273
 Augustinis de, Emilij 248, 252,
 253, 254
 Avguštin, svetnik 88, 92, 202,
 229
 Ažman, Ciril 167

B

Bajt, Anton 210
 Baraga, Friderik 36, 39
 Baš, duhovnik 209
 Bauer, Lorenz 272
 Bazal, Albert 154
 Bea, Avguštin 33
 Bellarmin, Robert kardinal 267
 Benedik, Metod 42, 115
 Benedikt, svetnik 264
 Benedikt XIII. 272
 Benedikt XV. 116
 Benkovič, Josip 255
 Bernardka Lurška, svetnica 39
 Bernik, Josip 214
 Bežek, Viktor 256, 271
 Billot, Ludovik 248, 252, 254
 Bilz, Jakob 271
 Bonifacij VIII. 117
 Bosco, Janez 273
 Bozanić, Anton 184
 Braun, Joseph 272

Brenner – Felsach, Jožef baron
 130
 Brenner – Felsach, Marija
 baronica 130
 Breznik, Anton 91
 Brigido, Mihael Leopold Jožef
 Andrej 262
 Brinktrine, Johannes 273
 Browe, Petrus 273
 Brozičević, Peter 271
 Brückner, Aleksander 48
 Brunsmann, Johannes 38
 Budanović, Ludovik 208, 209

C

Cajnkari, Stanko 83, 159, 211,
 234
 Capuder, Karel 179
 Cicero, Mark Tulij 239
 Ciprijan, svetnik 88
 Ciril, Aleksandrijski, svetnik
 264
 Ciril, Jeruzalemski, svetnik 264
 Ciril, svetnik 48, 50, 51, 53, 59,
 60, 265
 Comte, Auguste 32

Č

Čadež, Anton 273
 Čebulj, Regalat 272
 Čede, Jožef 258
 Čížek, Josip 90

D

Dalmatin, Jurij 147
 Dausend, Hugo 273
 Davidovič, Ljuba 94
 Demšar, Josip 174, 256
 Descartes, René 31
 Dočkal, Kamilo 53
 Dokler, Marijan 200
 Dolenc, Bogdan 17
 Dolinar, France 55, 128
 Dornstetter, Paul 144
 Držečnik, Maksimilijan 91,
 110, 143, 159

E

Ehl, Anton 272

Ehrlich, Ivan 19
 Ehrlich, Lambert 12, 15, 17, 18,
 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
 35, 36, 41, 42, 43, 44, 57, 58,
 70, 122, 158, 175, 198, 202,
 250, 287, 288
 Ehrlich, Magdalena (roj.
 Mikosch) 19
 Ehrlich, Martin 19, 287
 Eisenhofer, Ludwig 272
 Elbert, Sebastian 129, 130
 Erker, Joseph 270

F

Fabijan, Janez 122, 174
 Fajdiga, Vilko 17, 19, 21, 27, 57
 Ferrari, Gaspari 247
 Ferreti, Avgust 247
 Fichte, Johann Gottlieb 32
 Flis, Janez 271
 Flis, Josip 284, 285
 Floeck, Josef - Josip 248, 252,
 254
 Fogar, Alojzij 182
 Friedberg, Emil Albert 117

G

Gabrijelčič, Josip 167
 Gallenberg, Aleksander grof
 128, 130, 131
 Gallenberg, Volbenk Vajkard
 129
 Gasparri, Pietro 55, 118, 288
 Gerster, Thomas Villanova 272
 Gnidovec, Janez Frančišek 181,
 186, 248
 Godnič, Jožef 166
 Gosar, Andrej 155, 235
 Grazian 117
 Gregor IX., papež 117
 Gregor XIII., papež 117, 251,
 253
 Grivec, Franc 12, 29, 30, 35, 43,
 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61,
 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69,
 70, 71, 72, 73, 122, 143, 144,
 151, 152, 153, 154, 155, 173,

175, 198, 201, 202, 255, 261,
288, 292, 294
Grivec, Josip 47
Grivec, Marija (roj. Tisovec) 47
Grotius, Hugo 203
Gruden, Jožef 129, 130, 286,
287, 288

H

Hadzsega, Julius 65
Hanuna, Cvetka 21
Hefter, Adam 122, 136, 137
Herberstein, Karel Janez 147,
262
Herbigny 'd, Michel 65
Hess – Diller, Gisela baronica
130
Hieronim, svetnik 88
Hočevár, Stanislav 199
Hohnjec, Jože 93, 144, 148
Holzmeister, Urban 272
Honorij Avgustodunski 263
Hribar, Ivan 156, 170
Hribovšek, Karel 78, 79
Hribovšek, Roza 78
Hutter, Elias 147

I

Ivana Šantalska, svetnica 264

J

Jagodic, Jože 174
Jaklič, Franc 139, 200
Jamnik, Karel 186
Janez Pavel II., papež, svetnik
119
Janez XXIII., papež 66, 185
Janežič, Janez 170, 292, 296,
297
Janežič, Marija 21
Janežič, Stanko 54, 151
Janžekovič, Janez 211
Japelj, Jurij 147
Javornik, Mirko 18, 20
Javornik, Placid 147
Jeglič, Anton Bonaventura 13,
123, 124, 128, 129, 139, 144,
150, 168, 169, 181, 182, 183,
185, 186, 226, 233, 237, 238,
248, 249, 281, 282, 283, 284,
285, 286, 287, 288, 289, 290,
295, 296, 297
Jehart, Anton 144

Jeraj, Josip 214
Jere, Frančišek 148, 159, 272
Jere, Josip 214
Jerman, Frane 234
Jerovšek, Anton 93
Ježič, duhovnik senjsko-reške
škofije 210
Jordan, Andrej 166
Juhant, Janez 18
Juliani de Spira 273
Julij III., papež 251, 253
Justinijan, cesar 117, 119
Justin, mučenec 264

K

Kahn, Jožef 19
Kanizij, Peter 268
Kansky, Evgen 156
Kant, Immanuel 31, 229
Karel Veliki 262
Karlin, Andrej 90, 130, 168,
182, 185, 286
Karlin, Ivan 93
Kempčan, Tomaž 225
Kidrič, Boris 28
Kidrič, France 232
Kimovec, Franc 174
Kirlin, Joseph Louis J. 273
Klemen V., papež 117
Klimenko, Nikolaj 65
Klinar, Tomaž 41
Kniewald, Dragutin 261, 271,
273, 274
Knific, Ivan 286
Knoblehar, Ignacij 36, 39
Kociper, Janez 81
Kokošinek, Janez 41
Kolar, Bogdan 18, 134, 165,
293, 294
Kolarič, Jakob 115
Koritnik, Anton 286
Korošec, Anton 14, 89, 94, 98,
151, 156, 171, 232, 234, 289
Korošec, Viktor 200
Kortleitner, Franz Xaver (Josef)
39
Kos, Milko 290
Koš, Jože 91
Kotnik, France 91
Kovačič, Lojze 52
Kovač, Veselko 40
Kralj, France 166, 173
Kraljič, Janez 200

Kramer, Albert 153, 171
Kramp, Joseph 272
Kratochwill-Mile, Kamilo 21
Krebs, Josef Aloysius 270
Krek, Janez Evangelist 49, 144,
223, 224, 226, 234, 235, 255,
287, 288, 296
Kržič, Anton 255
Kržišnik, Jožef 286
Kulovec, Franc 288
Kunz, Christian 255, 270, 271
Kürchperg, Frančišek Adam
129, 287
Kušej, Rado 123, 232

L

Laber, Benedikt Jožef 264
Lampe, Frančišek 226, 236
Lampret, Jože 210
Lang, Ivan 182
Leban, Ignacij 183
Lenček, Ignacij 200
Lenček, Lado 17
Leon XIII., papež 33, 145, 148,
224, 235, 270
Leon XII., papež 251, 253
Lercher, Ludovico 38
Lesjak, Matic 77
Liechtenstein, Aloys von 198
Ligvorij, Alfonz, svetnik 214
Limanska, Roza, svetnica 264
Ločnik, Primož, gl. Aleš
Ušeničnik 233
Logar, Anton 273
Logar, Jožef 284
Loisy, Alfred 282
Lojolski, Ignacij, svetnik 264
Lovrenčič, Jože 91
Lovrič, Bruno 256, 271
Lubec, Milko 93
Lueger, Karl 198
Lugari, Lavrencij 247
Lukman, Franc Ksaver 12, 13,
61, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82,
83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,
91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99,
100, 102, 103, 107, 122, 151,
152, 155, 173, 175, 177, 183,
198, 199, 213, 250, 255, 289,
290, 291
Lukman, Karol 78
Lukman, Marija 78
Lukman, Zofija 78
Luther, Martin 265

M

Maas, Friderich 120
 Mahnič, Anton 166, 174, 175,
 180, 181, 233, 235
 Majaron, Danilo 93, 94, 95,
 170, 288, 292
 Malle, Avguštin 19
 Mandato de, Pij 247
 Maria de, Michael 253, 254
 Maroto, Philippus 273
 Martel, Karel 123
 Martin, Ludvik 251, 253, 254
 Marušić, Josip 185
 Masnić, Peter 207, 209
 Matek, Martin 258
 Matjašič Friš, Mateja 78
 Mausbach, Josip 214
 Maver, profesor 157
 Menghin, Oswald 39
 Merkelbach, Benedikt Heinrich
 272
 Merlo Horstius-Horstii, Jakob
 255, 270
 Merz, Ivan 179
 Mesar, Ivan Krstnik 40
 Metod, svetnik 48, 50, 51, 53,
 59, 265
 Miklavčič, Maks 165, 229
 Mikuž, Metod 11, 170
 Miles, Sherman 21, 22
 Missia, Jakob 223, 233
 Müller, Ernst 199
 Mutz, Franz Xaver 272

N

Nadrah, Ignacij 85, 286, 290
 Nahtigal, Rajko 87, 176
 Napotnik, Mihael 79, 82, 90,
 103, 105, 106, 144, 146
 Natlačen, Marko 156, 158
 Nilles, Nikolaj 48

O

Ocvirk, Drago 17, 18, 27
 Olfers, Ernst W. M. von 271
 Opeka, Mihael 174
 Oražem, Janez 261, 264
 Osredkar, Mari Jože 27

P

Pacelli, Eugenio Maria
 Giuseppe, Giovanni - glej: Pij
 XII. 250

Pacher, Raphael 198
 Pajk, Janko 236
 Pascal, Blaise 235
 Pavel, apostol 145
 Pavelič, Milan 271
 Pečjak, Gregorij 148, 258, 284,
 286, 287, 288, 289, 290
 Pellegrinetti, Ermenegildo 181,
 290
 Peter II., kralj 156
 Peter I., kralj 250
 Petrani, Alexius 273
 Pie, Louis-Édouard-François-
 Desiré 38
 Pignatar, Feliks 248, 252, 254
 Pij IV., papež 251, 253
 Pij IX., papež 31, 33, 252, 253
 Pij V., papež 264
 Pij XI., papež 32, 55, 66, 150,
 182, 184, 234, 238, 250, 260,
 270, 290
 Pij X., papež 33, 116, 132, 146,
 205
 Pillat, Markus 247
 Pirc, Jožko 235
 Pitamic, Leonid 86
 Plečnik, Jože 86, 91, 111, 155
 Plemelj, Josip 122, 175, 231
 Plestenjak, Jan 36
 Pogačar, Janez Zlatoust 174
 Pogačnik, Jože 200, 259
 Pohle, Joseph 145
 Pohl, Wenceslaus 39
 Polec, Janko 61, 291
 Polšak, Franc 285
 Pölzl, Franz Xsaver 145
 Poš, hrvaški duhovnik 208, 209
 Potočnik, Ciril 260, 261, 273
 Potočnik, Vinko 226
 Poznič, Andrej 18
 Premrl, Stanko 174
 Prešeren, Anton 167
 Primož in Felician, svetnika 264

R

Radcliffe-Brown, Alfred
 Reginald 36
 Radič, Josip 214
 Ramovš, Fran 232, 236, 237
 Ratajec, Anton 286
 Reinelt, Paul 273
 Respighi, Pietro 283
 Ries, Joseph 271
 Rode, Franc 27

Rojic, Viktor 21
 Rostohar, Mihajlo 235, 291, 292
 Rota, Anton 253, 254
 Rožman, Gregorij 12, 28, 85,
 91, 113, 115, 116, 119, 120,
 121, 122, 123, 124, 125, 126,
 127, 128, 129, 130, 131, 133,
 134, 135, 136, 137, 138, 139,
 140, 153, 169, 173, 184, 186,
 200, 290
 Rupnik, Leon 85

S

Saedler, Peter 271
 Sajovic, Janez 287
 Scharsch, Philipp 272
 Scherer, Rudolf, von 120
 Scherman, Theodor 79
 Schindler, Franz Martin 145,
 198
 Schmid, Franz Anton 271
 Schönleben, Janez Ludvik 265
 Schulte, Adalbert 272
 Schweitzer, Viktor 79
 Sebastiani, Josip 214
 Sedej, Francišek Borgia 28, 167,
 168, 182
 Seipl, Ignaz Karl 198, 199
 Severin, svetnik 41
 Slavič, Matija 12, 62, 82, 86, 90,
 122, 141, 143, 144, 145, 146,
 147, 148, 149, 150, 151, 152,
 153, 154, 155, 156, 157, 158,
 159, 161, 162, 173, 177
 Slomšek, Anton Martin 144,
 147
 Smolik, Marijan 83, 85, 229,
 231, 264, 275
 Smrekar, Jožef 263
 Snoj, Andrej 122, 144, 148, 159,
 173, 174, 250
 Soglia, Giovanni 118
 Solovjov, Vladimir 53
 Srebrnič, France 168
 Srebrnič, Josip 12, 83, 122, 151,
 152, 163, 165, 166, 167, 168,
 169, 170, 171, 172, 173, 174,
 175, 176, 177, 178, 179, 180,
 181, 182, 183, 184, 185, 186,
 187, 190, 192, 193, 194, 227,
 250, 292
 Srebrnič, Terezija (roj. Šuligoj)
 165
 Stadler-Pepe, Franc 21

Stapper, Richardus 273
Stepišnik, Jakob Maksimilijan
 144
Sträter, Hermann Josef 272
Strle, Anton 234
Stroj, Alojzij 272
Suchy, Josip 38

Š

Šanc, Franjo 225
Šerko, Alfred 84
Škulj, Edo 18, 70
Šuler, Janez 281
Šušteršič, Ivan 287, 288

T

Talija, Urban 272
Tavčar, Ivan 291
Telch, Josip 214
Teraš, Mavricij 272, 273
Tertulijan 88
Žito, Josip Broz 199
Tomažič, Ivan 87
Tomažič, Ivan Jožef 90
Tomšič, Tone 28
Toroš, Mihael 210
Triller, Karel 265
Trontelj, Nik 19, 221
Trstenjak, Anton 60, 234
Trubar, Primož 147
Turk, Josip 294
Tutankamon 37
Tyrš, Miroslav 186

U

Ujčič, Josip Anton 12, 122, 125,
 129, 173, 195, 197, 198, 199,
 200, 201, 202, 203, 204, 205,
 206, 207, 208, 209, 210, 211,
 212, 213, 214, 215, 216, 260
Ulaga, Jože 144
Urbanija, Marko 36
Ušeničnik, Aleš 86, 121, 122,
 123, 151, 152, 170, 171, 172,
 175, 198, 200, 201, 202, 216,
 219, 221, 222, 223, 224, 225,
 226, 227, 228, 229, 230, 231,
 232, 234, 235, 236, 237, 238,
 239, 240, 243, 250, 255, 261,
 288, 292, 293, 294, 296, 297
Ušeničnik, Franc 121, 122, 129,
 152, 153, 154, 155, 172, 222,
 223, 230, 245, 247, 248, 249,
 250, 251, 252, 254, 255, 256,
 257, 258, 259, 260, 261, 262,
 263, 264, 274, 276, 277, 278,
 283, 284, 292, 293
Ušeničnik, Janez 222
Ušeničnik, Marija (roj. Kržišnik)
 222
Uzunovič, Nikola 86

V

Vello, Filip 247
Verhovskij, Gleb 65
Verstovšek, Karel 13, 81, 93, 94,
 95, 98, 148, 151, 291

Vianney, Janez Marija 273
Vidmar, Josip 89
Vidovic, Janez 40
Vogelsang, Karl von 198
Vovk, Anton 83, 91, 187, 206,
 208, 210, 238
Vukičević, Velimir (Velja) 86

W

Wellhausen, Julius 152
Witmann, Josip 214
Wunderle, Georg 38

Z

Zagoda, Franjo 271
Zarnik, Boris 170
Zazinovič, Karmel 185
Zlatousti, Janez 264
Zore, Janez Evangelist 121, 122,
 123, 151, 152, 170, 171, 172,
 174, 177, 227, 250, 279, 281,
 282, 283, 284, 285, 286, 287,
 288, 289, 290, 292, 293, 294,
 295, 296, 297
Zore, Jožef 281
Zore, Jožefa (roj. Pungercar)
 281
Zorič, Antun Krešimir 176
Zupančič, Anton 248, 256
Zupančič, Rikard 94

Ž

Žolger, Ivan 39

NAVODILA SODELAVCEM AES

1. AES objavlja še neobjavljene ali težko dostopne vire za slovensko cerkveno zgodovino (vključno s fotografijami, slikami in razpredelnicami).
2. Objava virov v originalnem jeziku se ravna po pravilih ekdotike. Sam dokument ali skupino dokumentov predstavi avtor v uvodni razpravi.
3. Vsi prispevki morajo biti oddani v elektronski obliki (razmik 1,5 vrstice, pisava Times New Roman, poravnava v levo) in lahko obsegajo do okoli **10.000 besed**.
4. Prispevki gredo pred objavo v recenzijo. Recenzije so anonimne, pozitivna recenzija pa je pogoj za objavo razprave.
5. Avtor mora ob oddaji prispevka navesti svoj polni naslov, naziv oz. poklic, delovno mesto, naslov ustanove, kjer je zaposlen, in svoj e-naslov.
6. Prispevki morajo biti opremljeni s **povzetkom** (do 150 besed) in **ključnimi besedami** (do 5 besed).
7. Pri monografskih objavah omejitev (število besed) ne velja, za vse ostale podrobnosti pa velja dogovor z uredništvom.
8. **Besedilo prispevka** mora biti pregledno in razumljivo strukturirano (naslovi poglavij, podpoglavij), tako da je mogoče razbrati namen, metodo dela, rezultate in sklepe.
9. **Opombe** morajo biti pisane enotno kot **sprotne opombe pod črto** (velikost pisave 10). **Bibliografska opomba** mora ob prvi navedbi vsebovati celoten naslov oz. nahajališče: ime in priimek avtorja, naslov dela (ko gre za objavo v reviji ali zborniku naslov le-tega), kraj in leto izida, strani:
 - primer monografija: Bogdan Kolar, *In memoriam II: nekrolog salezijancev neslovenske narodnosti, ki so delovali na Slovenskem*, Ljubljana 1997, str. 116–119. Založbo monografskega dela navedemo le v seznamu virov in literature.
 - primer članek v reviji: Bogdan Kolar, Celje v času prve svetovne vojne kot se kaže v cerkvenem arhivskem gradivu, v: *Studia Historica Slovenica* 9 (2009), št. 2–3, str. 543–574.
 - primer časnik (avtor): Kanonična vizitacija in birmovanje v letu 1914, v: *Ljubljanski škofijski list (LŠL)* 49 (1914), št. II., str. 31.
 - primer prispevek v zborniku: France M. Dolinar, Die Rolle und die Bedeutung der Jesuiten während des 17. und 18. Jahrhunderts im slowenischen Raum, v: *Die Jesuiten in Innerösterreich. Die kulturelle und geistige Prägung einer Region im 17. und 18. Jahrhundert* (ur. W. Drobesch in P. G. Tropper), Celovec/Klagenfurt 2006, str. 215–217.
 - v nadaljevanju se uporablja smiselna okrajšava (dalje: Kolar, *In memoriam II*, str. 116–119.).

10. Sveto pismo, cerkvene dokumente ali kako drugo pogosto navedbo lahko navajamo tudi med besedilom po uveljavljenem načinu citiranja tovrstnih del.
11. Na kratice moramo opozoriti na začetku razprave ali v prvi opombi. Pri domačih kraticah se držimo določil *Slovenskega biografskega leksikona*, pri tujih pa tistih, ki jih v prvem zvezku navaja *Lexikon für Theologie und Kirche*.
12. Pri navajanju arhivskih virov je treba navesti: arhiv (ob prvi navedbi celotno ime, v primeru, da ga uporabljamo večkrat, je treba navesti okrajšavo v oklepaju), ime fonda ali zbirke (signaturo, če jo ima), številko fascikla (škatle) in arhivske enote ter naslov navedenega dokumenta (primer: NŠAL 332, Birme in vizitacije, šk. 22, Usmiljeni Samarijan, Ljubljana, 5. 9. 1943, št. 934.)
13. V poglavju Viri in literatura morajo biti sistematično, po abecednem vrstnem redu, navedeni vsi viri in vsa literatura, navedena v opombah. Ločeno navedemo arhivske vire, internetne vire, časopisne vire, literaturo itd. V kolikor je avtor v tekstu ali opombah uporabljal krajšave in kratice, naj – po dogovoru z uredništvom – na koncu doda tudi seznam le-teh.
14. Slikovno gradivo sprejema uredništvo le v elektronski obliki in v visoki resoluciji (300 dpi), shranjeno nestisnjeno v datoteko vrste JPG. Slikovno gradivo (fotografije, grafikoni, tabele, zemljevidi itd.) je potrebno priložiti ločeno (v tekstu naj bo označena samo lokacija gradiva) v posebni mapi (datoteki) z avtorjevim imenom in priimkom. Slikovno gradivo mora vsebovati odgovarjajoče podnapise z navedbo vira.
15. Za znanstveno vsebino prispevka in točnost podatkov **odgovarja avtor**.
16. Uredništvo poskrbi za **lektoriranje**, avtor lekturo pregleda in jo **avtorizira**. Uredništvo posreduje avtorju **prvo korekturo** prispevka, ki jo mora avtorizirati; širjenje obsega besedila ob korekturah ni dovoljeno.
17. Avtorji so dolžni upoštevati navodila, objavljena v vsaki tiskani številki AES in na spletni strani AES.
18. Članki in prispevki, objavljeni v tiskani reviji, bodo po določenem preteku časa objavljeni tudi na spletni strani AES. Avtorji z objavo tiskane verzije soglašajo tudi z objavo spletne verzije članka.

V primeru nejasnosti glede navajanja literature in arhivskih virov naj se avtor obrne na urednika AES.

Rokopisov in ilustracij uredništvo ne vrača.

Prispevke pošljite na naslov:

Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani

Uredništvo AES

Poljanska c. 4, p. p. 2007

SI-1001 Ljubljana

e-naslov: izc@teof.uni-lj.si

INSTRUCTIONS TO AES ASSOCIATES

1. AES publishes as yet unpublished or difficult to access sources for Slovenian Church history (including photographs, pictures, and tables).
2. The publication of resources in their original language follows the rules of textual criticism. The document itself or a cluster of documents is introduced by the author in the preliminary discussion.
3. All articles should be submitted in electronic form (line spacing 1.5, font Times New Roman, alignment to the left) and are to be up to about **10,000 words**.
4. All articles will be sent for review. Reviews are anonymous, and a positive review is the condition for publication of the article.
5. When submitting an article the authors must state their full address, title or occupation, workplace, the address of the institution of their employment, and the author's e-mail address.
6. All articles should include a **summary** (up to 150 words) and **key words** (up to 5 words).
7. For monographs the limit for the number of words does not apply, all other details should be arranged with the editorial board.
8. **The text of the article** should be clear and intelligibly structured (chapter, subchapter titles) so that the purpose, work method, results, and conclusions can be inferred.
9. **Notes** must be stated uniformly as **footnotes below the line** (font size 10). A **bibliographic footnote** should, when stated for the first time, include the complete title or location: full name of the author, title of the work (when citing the publication in a magazine or a collection of works, state the title), place and year of the publication, pages:
 - Example for a monograph: Bogdan Kolar, *In memoriam II: nekrolog salezijancev neslovenske narodnosti, ki so delovali na Slovenskem*, Ljubljana 1997, pp. 116–119. The publishing house of the monograph is stated only in Sources and Literature.
 - Example for an article in a magazine: Bogdan Kolar, Celje v času prve svetovne vojne kot se kaže v cerkvenem arhivskem gradivu, in: *Studia Historica Slovenica* 9 (2009), nos. 2–3, p. 543–574.
 - Example for a newspaper (author): Kanonična vizitacija in birmovanje v letu 1914, in: *Ljubljanski škofijski list (LŠL)* 49 (1914), no. II., p. 31.
 - Example for an article in a collection of works: France M. Dolinar, Die Rolle und die Bedeutung der Jesuiten während des 17. und 18. Jahrhunderts im slowenischen Raum, in: *Die Jesuiten in Innerösterreich. Die kulturelle und geistige Prägung einer Region im 17. und 18. Jahrhundert* (Eds. W. Drobesch and P. G. Tropper), Celovec/Klagenfurt 2006, p. 215–217.
 - In the continuation a meaningful abbreviation is used (hereon: Kolar, *In memoriam II*, p. 116–119.).
10. The Bible, Church documents or some other frequent quotation can be cited in the text according to the established method of citation of such works.

11. All abbreviations should be explained at the beginning of the dissertation or in the first footnote. For Slovenian abbreviations the rules of the *Slovenski biografski leksikon* should be followed, while for the foreign abbreviations the rules stated in the first volume of the *Lexikon für Theologie und Kirche*.
12. When citing archival sources state: the archive (when mentioned for the first time, state its full name; if cited several times in the article, give the abbreviation in the brackets), name of the fonds or collection (shelf mark, if there is one), binder (box) and archival unit number, and the title of the cited document (example: NŠAL 332, Birme in vizitacije, šk. 22, Usmiljeni Samarijan, Ljubljana, 5. 9. 1943, št. 934.)
13. The chapter Sources and Literature should include all sources and literature from the footnotes, in a systematic, alphabetical order. Archival sources, internet sources, newspaper sources, literary works etc. should be written separately. If the text or footnotes include any abbreviations, the list of those should be, by prior arrangement with the editorial board, included at the end of the article.
14. Graphic material should be submitted to the editorial board only in electronic form and in high resolution (300 dpi), saved uncompressed in a JPG file. Graphic material (photographs, diagrams, tables, maps etc.) should be submitted separately (the text should include only a clear marking of the material's location) in a separate folder (file) with the author's full name. Graphic material should include captions with the stated sources.
15. **Authors are solely responsible** for the scientific content of the article and the accuracy of its data.
16. The editorial board is in charge of **proofreading**. The author reviews the changes and **authorises** the proofread text. The editorial board sends **the first correction** to the author to be approved; expanding the text upon the first correction is not allowed.
17. Authors are obliged to follow the instructions published in every print edition of AES and on the AES website.
18. Articles published in the printed magazine will also, after a certain period of time, be posted on the AES website. By agreeing to the publication of the printed version, authors simultaneously agree with the publication of the e-version of the article.

In case of any questions regarding the citing of literature and archival sources, the author should contact the editor of AES.

Manuscripts and illustrations will not be returned to their authors.

Articles to be submitted to:

Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani

AES Editorial Board

Poljanska c. 4, p. p. 2007

SI-1001 Ljubljana

e-mail address: izec@teof.uni-lj.si

PUBLIKACIJE INŠTITUTA ZA ZGODOVINO CERKVE

ACTA ECCLESIASTICA SLOVENIAE

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 1, 1979, 188 strani. **Miscellanea:** Metod Benedik, Instrukcija papeža Klemena VIII. za obnovo katoliške vere na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem z dne 13. aprila 1592; France M. Dolinar, Jožefinci med Rimom in Dunajem - Škof Janez Karel Herberstein in državno cerkvenstvo; Bogo Grafenauer, Etnična vprašanja ob preureditvi lavantinske škofije na Štajerskem; Ivan Škafar, Jezuitski misijoni v krajini med Muro in Rabo za časa katoliške obnove 1609-1730; Ivan Škafar, Oda Jožefa Košiča iz leta 1813.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 2, 1980, 231 strani. **Maksimilijan Jezernik,** Friderik Baraga (Zbirka rimskih dokumentov).

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 3, 1981, 172 strani. **Miscellanea:** Metod Benedik, Iz protokolov ljubljanskih škofov (1); France M. Dolinar, Zapisi škofa Janeza Tavčarja o stanju v ljubljanski škofiji; Ivan Škafar, Gradivo za zgodovino kalvinizma in luteranstva na ozemlju belmurskega in beksinskega arhidiakonata.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 4, 1982, 255 strani. **Jože Gregorič,** Pisma Petra Pavla Glavarja Jožefu Tomlju 1761-1784.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 5, 1983, 331 strani. **Miscellanea:** Jože Mlinarič, Prizadevanje sekovskih škofov Martina Brennerja in Jakoba Eberleina kot generalnih vikarjev salzburških škofov za katoliško versko prenovo na Štajerskem v luči protokolov 1585-1614 in vizitacijskih zapisnikov iz 1607, 1608 in 1617-19; Ivan Zelko, Gradivo za prekmursko cerkveno zgodovino; Ivan Zelko, Frančiškani v Murski Soboti.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 6, 1984, 225 strani. **Miscellanea:** Metod Benedik, Iz protokolov ljubljanskih škofov (2); Martin Jevnikar, Ivan Trinko, pokrajinski svetovalec v Vidmu 1902-1923; Vilko Novak, Ivanu Škafarju v spomin - Njegovo življenje in delo; Ivan Škafar, Priloge: Izvirna poročila, registri in zapisi o delovanju luteranov (evangelikanov) na Petanjcih 1592-1637.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 7, 1985, 288 strani. **Sveta brata Ciril in Metod v zgodovinskih virih.** Ob 1100-letnici Metodove smrti: Bogo Grafenauer, Spreobrnjenje Bavarcev in Karantancev - Conversio Bagoariorum et Carantanorum; France Perko, Italska legenda; France M. Dolinar, Pisma rimskih papežev Hadrijana II., Janeza VIII. in Štefana V.; Metod Benedik, Žitje Konstantina (Cirila) in Žitje Metoda; France M. Dolinar, Pohvala sv. Cirila in Metoda; Janez Zor, Anonimna ali Metodova homilija v Clozovem glagolitu.

- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 8, 1986**, 395 strani. **Rajko Bratož**, Krščanstvo v Ogleju in na vzhodnem vplivnem območju oglejske Cerkve od začetkov do nastopa verske svobode.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 9, 1987**, 463 strani. **Jože Mlinarič**, Župnije na Slovenskem Štajerskem v okviru salzburske nadškofije v vizitacijskih zapisnikih arhidiakonata med Dravo in Muro 1656-1774.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 10, 1988**, 254 strani. **Miscellanea**: Metod Benedik, Iz protokolov ljubljanskih škofov (3); Primož Kovač, Začetki kapucinskega samostana v Škofji Loki; Janez Höfler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem- Prazupnji Radvljica in Kranj.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 11, 1989**, 239 strani. **France M. Dolinar**, Slovenska cerkvena pokrajina.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 12, 1990**, 432 strani. **Ana Lavrič**, Ljubljanska škofija v vizitacijah Rinalda Scarlichija 1631-1632.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 13, 1991**, 116 strani. **Ivanka Tadina**, Ignacij Knoblehar 1819-1858. Veliki pionir krščanske civilizacije in odličen apostol črnih.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 14, 1992**, 190 strani. **Miscellanea**: Metod Benedik, Iz protokolov ljubljanskih škofov (4); Bogdan Kolar, K zgodovini malega semenišča v Kopru; Vinko Škafar, Prošnje salzburskemu nadškofu F. Schwarzenbergu za priključitev slovenskih dekanij sekovske (graške) škofije k lavantinski škofiji leta 1848; Janez Höfler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem- Prazupnja Mengeš; Marko Senica, Slovenske pridige kapucina p. Angelika iz Kranja iz let 1766-1771.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 15, 1993**, 221 strani. **Matjaž Ambrožič**, Zvoonarstvo na Slovenskem.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 16, 1994**, 726 strani. **Metod Benedik- Angel Kralj**, Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih. Nekdanja štajerska kapucinska provinca.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 17, 1995**, 600 strani. **France Baraga**, Kapitelski arhiv Novo mesto. Regesti listin in popis gradiva.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 18, 1996**, 363 strani. **Ivan Likar**, Slovenski liturgični jezik v obrednikih s poudarkom na obredniku škofa Wolfa (1844). **France Baraga**, Kazalo krajevnih in osebnih imen k AES 16- Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 19, 1997**, 537 strani. **France Baraga**, Arhivska zapuščina škofa Tomaža Hrena; **Metod Benedik-Angel Kralj**, Protokoli škofa Hrena 1614-1630; **Bogdan Kolar**, Sinode škofa Hrena; **Edo Škulj**, Bogoslužna besedila v Hrenovih komih knjigah.

- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 20, 1998, 396 strani. **Metod Benedik -Angel Kralj**, Škofijske vizitacije Tomaža Hrena 1597-1629 in poročilo Apostolskemu sedežu o stanju škofije leta 1607; **France Baraga**, Arhiv Glavarjevega beneficija; **Lojzka Bratuž**, Korespondenca Attems - Glavar 1753-1772; **Janez Höfler**, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Pražupniji Stara Loka in Šentpeter pri Ljubljani; **Darja Mihelič**, Izročilo Konverzije, ki je doseglo Valvasorja in Schönleba.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 21, 1999, 776 strani. **Branko Kurnjek**, **Marjan Maučec**, **Iztok Mozetič**, Dnevno časopisje o duhovniških procesih na Slovenskem 1945-1953.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 22, 2000, 385 strani. **Lilijana Žnidaršič Golec**, Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofije do tridentinskega koncila.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 23, 2001, 391 strani. **Damjan Hančič**, Konstitucije klaris v Mekinjah in Škofji Loki.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 24, 2002, 712 strani. **Lambert Ehrlich**, Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20; Spomenica za Vatikan 14. aprila 1942 - za objavo pripravila **Marija Vrečar**. **Metod Benedik**, Lambert Ehrlich za slovenski narod.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 25, 2003, 462 strani. **Matjaž Ambrožič**, Ljubljanski knezoškof dr. Janez Zlatoust Pogačar. Njegova verska, kulturna in politična vloga za zgodovino Slovencev.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 26, 2004, 244 strani. **Metod Benedik**, Pisma Janeza Evangelista Kreka; **Janez Höfler**, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Pražupnija Cerknica; **Bogdan Kolar**, Začetki cerkvene organiziranosti Slovencev v Kaliforniji.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 27, 2005, 347 strani. **Marko Benedik**, Dokumenti p. Antona Prešerna D. J. o škofu Antonu Vovku; **Sebastjan Likar**, Valentin Oblak, Kronika župnije Kropa 1914-1918.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 28, 2006, 300 strani. **Metod Benedik**, Janez Evangelist Krek v spisih sodobnikov; **Bogdan Kolar**, Iz kronike župnije Grahovo pri Cerknici v času župnika Alojzija Westra (1910-1928); **Edo Škulj**, Kronika župnije Turjak.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 29, 2007, 541 strani. **Edo Škulj**, Jerebova kronika župnije Škocijan pri Turjaku.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 30, 2008, 371 strani. **Damjan Debevec**, Karikature v boju proti veri in Cerkvi 1945-1960.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 31, 2009, 260 strani. **Edo Škulj**, Kronika župnije Turjak; **Edo Škulj**, Iz turjaške oznanilne knjige.
- Acta Ecclesiastica Sloveniae**, št. 32, 2010, 528 strani. **Vloga teoloških izobraževalnih ustanov v slovenski zgodovini pri oblikovanju visokošolskega**

izobraževalnega sistema na Slovenskem: Matjaž Ambrožič, Srednjeveško in novoveško teološko izobraževanje v samostanskih skupnostih cistercijanov, kartuzijanov, avguštincev, dominikancev in trapistov; Metod Benedik, Teološko izobraževanje od reformacije do vključno centralnih semenišč; Matjaž Ambrožič, Teološki študij na Slovenskem od konca 18. stoletja do prve svetovne vojne; Bogdan Kolar, Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani; Miran Špelič, Visoko šolstvo v redu manjših bratov od ustanovitve vikarije – province sv. Križa do ustanovitve Univerze v Ljubljani; Metod Benedik, Kapucinske teološke šole; Bogdan Kolar, Visoka teološka šola na Rakovniku; Matjaž Ambrožič, Prva teološka fakulteta in knezoškofijsko Bogoslovna učilišče v Ljubljani; Fanika Krajnc-Vrečko, Visoka bogoslovna šola v Mariboru 1859–1941; Fanika Krajnc-Vrečko, Bibliografija del in arhivski viri s področja teološkega izobraževanja na Slovenskem.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 33, 2011, 204 strani. **France M. Dolinar,** Poročila ljubljanskih škofov v Rim o stanju v škofiji (Relationes ad Limina), I. del: 1589–1675.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 34, 2012, 424 strani. **France M. Dolinar,** Poročila ljubljanskih škofov v Rim o stanju v škofiji (Relationes ad Limina), II. del: 1685–1943.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 35, 2013, 232 strani. **Bogdan Kolar,** Misijonska hiša pri Sv. Jožefu nad Celjem. Kronika ustanove od 1852 do 1925.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 36, 2014, 422 strani. **Miha Šimac,** Vojaški duhovniki iz slovenskih dežel pod habsburškim žezlom.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 37, 2015, 440 strani. **Prva svetovna vojna in Cerkev na Slovenskem:** Bogdan Kolar, Prva svetovna vojna in njen vpliv na življenje Cerkve; Tomaž Kladnik, Posledice prve svetovne vojne na vojaško organiziranost na Slovenskem in spremembe, ki so jih nove razmere prinesle v vsakodnevno življenje ljudi; Igor Salmič, Posledice izbruha vojne, kakor se kažejo v poročilih škofov s slovenskega ozemlja osrednjim cerkvenim ustanovam v Rimu; Miha Šimac, Oris vpliva prve svetovne vojne na pastoralno delo duhovnikov; Matjaž Ambrožič, Vpliv prve svetovne vojne na ljudi, delovanje Cerkve in politično dogajanje v ljubljanski škofiji; Bogdan Kolar, Posledice prve svetovne vojne na cerkveno življenje v lavantinski škofiji; Renato Podbersič ml., Posledice vojne v delovanju cerkvenih skupnosti na področju soške fronte; Boštjan Guček, O tolminski župnijski kroniki; Tolminska župnijska kronika 1914–1922.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 38, 2016, 440 strani. **Miscellanea:** Aleš Maver, Altercatio ecclesiae et synagogae v okviru antične krščanske protijudovske polemike; Julijana Visočnik, Tomaž Hren in pridige ob posvetitvah cerkva; Matjaž Ambrožič, Historični zvonovi zvonarja Gašperja Franchija; Blaž

Otrin, Prizadevanje škofa Avgušтина Gruberja za topografski in zgodovinski oris župnij ljubljanske škofije; Ana Lavrič, Slomškov osnutek predavanj o cerkveni umetnosti za mariborsko bogoslovje; Jure Volčjak, Škofovska grba lavantinskih škofov Jakoba Maksimiljana Stepišnika in Mihela Napotnika; Miha Šimac, »Opes regum corda subditorum«: drobci o odlikovanjih lavantinskih in ljubljanskih škofov; Franjo Velčič, Prisutnost glagoljice i staroslavenskog bogoslužja na području nekadašnje tršćansko-koparske biskupije na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće; Peter G. Tropper, Katholische Kirche und Slowenen in Kärnten: Bemerkungen zur Rolle der Kirche im 20. Jahrhundert; Renato Podbersič ml., Msgr. Ivan Rojec in goriški begunci med prvo svetovno vojno; Jurij Perovšek, Vera in Cerkev v programih slovenskih političnih strank 1890 – 1941; Igor Salmič, Kralj Aleksander (1888–1934) in Katoliška cerkev: pogled na kraljevo osebnost v luči zapisov nuncija Ermenegilda Pellegrinettija; Aleš Gabrič, Boj proti katoliškemu tisku; Jelka Melik, Juro Adlešič v dokumentih tajne policije; Bogdan Kolar, Škof dr. Gregorij Rožman in duhovnik Vladimir Kozina; Dejan Pacek, Nekateri bistveni vidiki odnosa med Svetim sedežem in Jugoslavijo v obdobju 1953–1970; Metod Benedik, Mediji o vračanju Teološke fakultete v Univerzo v Ljubljani.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 39, 2017, 404 strani. **Jure Volčjak**, Goriška nadškofija na Kranjskem v času apostolskega vikarja in prvega nadškofa Karla Mihaela grofa Attems (1750–1774).

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 40, 2018, 388 strani. **Tanja Martelanc**, Kapucini in njihova arhitektura na Slovenskem.

Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 41, 2019, 314 strani. **Učitelji Teološke fakultete za ustanovitev in ohranitev Univerze v Ljubljani**. **Mari Jože Osredkar**, Prof. dr. Lambert Ehrlich; **Nik Trontelj**, Franc Grivec – ekleziolog in učitelj na Teološki fakulteti; **Julijana Visočnik**, Franc Ksaver Lukman – profesor, dekan, rektor, urednik; **Andrej Saje**, Gregorij Rožman in njegov prispevek k razvoju cerkvenega prava in Teološke fakultete v Ljubljani; **Matjaž Maksimilijan**, Matija Slavič – profesor, biblicist in državnik; **Bogdan Kolar**, Univerza v Ljubljani in njen učitelj dr. Josip Srebrnič; **Ivan Janez Štuhec**, Dr. Josip Anton Ujčič – prvi profesor moralne teologije na Teološki fakulteti v Ljubljani; **Janez Juhant/Nik Trontelj**, Aleš Ušeničnik – soustanovitelj in sooblikovalec UL; **Slavko Krajnc**, Znanstveno, pedagoško in strokovno delo prvega dekana Teološke fakultete prof. dr. Franca Ušeničnika; **Matjaž Ambrožič**, Prof. dr. Janez Evangelist Zore in njegova vloga pri ustanavljanju ljubljanske univerze in Teološke fakultete.

Povzetki in vsebine vseh števil znanstvene publikacije AES so dostopni na medmrežju: <http://www.teof.uni-lj.si/?viewPage=61>

ACTA ECCLESIASTICA SLOVENIAE

Izdajatelj / Publisher:

Inštitut za zgodovino Cerkev
pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani

Naslov uredništva / Address of Editorial:

Inštitut za zgodovino Cerkev
Poljanska c. 4, pp. 2007, SI – 1001 Ljubljana
e-pošta: izc@teof.uni-lj.si

Glavni in odgovorni urednik / Editor in Chief:

dr. Bogdan Kolar

Uredniški odbor / Editorial Board:

dr. Matjaž Ambrožič
dr. Ana Lavrič
dr. Igor Salmič
dr. Miha Šimac
dr. Julijana Visočnik

Lektura in prevodi povzetkov v angleški jezik / Proof-reading and translation of summary into English:

Maja Sužnik

Oblikovanje / Cover Design:

Anton Štrus

Prelom / Computer Typesetting:

Salve d.o.o., Ljubljana, Rakovniška 6, 1000 Ljubljana

Tisk / Printed in Slovenia**Naklada / Number of copies printed:**

300 izvodov

Izvillečke prispevkov objavlja / Abstracts are included in:

Historical Abstracts, America: History and Life, ABC-CLIO Library, Santa Barbara, California, USA
EBSCO Publishing, Inc., 10 Estes Street, Ipswich, Massachusetts, USA
Tübinger Zeitschrift, Universität Tübingen, Nemčija
ERIH PLUS

Založba / Publishing House:

Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani
Poljanska c. 4, pp. 2007
SI-1001 Ljubljana
e-pošta: dekanat@teof.uni-lj.si

Za založbo / Chief Publisher:

Dr. Robert Petkovšek

25 EUR